

ΔΗΜΗΤΡ. Ν. ΚΛΕΙΔΑ

ΙΣΤΟΡΙΑ Ε/Σ = 110

ΡΩΜΑΪΚΗ

ΚΑΙ
ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ

ΙΣΤΟΡΙΑ

Ε' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

002
ΚΛΣ
ΣΤ2Α
381

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ - ΑΘΗΝΑΙ 1969

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΕΤ'

89

ΕΧΒ

Κλειδί (Σημ. Α)

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΡΩΜΑΪΚΗ ΚΑΙ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ

ΔΩΡΕΑ
ΕΘΝΙΚΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΕΠΙΧΡΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΡΙΣΜΟΥ

ΛΟΓΟΣ

ΕΠΙΧΡΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΡΙΣΜΟΥ

ΣΤ' 89 ΣΧΒ

Κλειδάς (Συμ. Ν)

(ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Ν.) ΚΛΕΙΔΑ

*Πρωτότυπο Γραμμάτιο
Βιβλιοθήκης Γραμμάτιο*

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΡΩΜΑΪΚΗ ΚΑΙ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ

ΔΙΑ ΤΗΝ Ε' ΤΑΞΙΝ
ΤΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

ΕΛΛΑΣ

21 ΑΠΡΙΛΙΟΥ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΟΥΛΗΣ
ΕΔΡΗΣΙΑΤΟ
3319 Β
ταβ. έτος 1969

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑΙ 1969

002
HNE
304
A213
381

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΙ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΑ ΤΗΝ Ε ΤΑΙΝ
ΤΗΝ ΔΙΟΝΥΣΙΟΝ ΕΚΔΟΣΗΝ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΟΥΛΗ
ΕΚΔΟΣΗΝ
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΟΥΛΗ
ΕΚΔΟΣΗΝ

ΕΚΔΟΣΗΝ
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΟΥΛΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἡ ἔφετεινή μας ἱστορία περιλαμβάνει τὴν περίοδον τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀπὸ τὸ 330 μέχρι τοῦ 1453 μ.Χ. καὶ ὀνομάζεται Βυζαντινὴ Ἱστορία, διότι ἔχει κέντρον τὸ Βυζάντιον, τὴν ἀρχαίαν ἀποικίαν τῶν Μεγαρέων.

Εἰς τὴν θέσιν αὐτὴν ὁ Μ. Κωνσταντῖνος ἔκτισε τὴν νέαν πρωτεύουσαν τοῦ κράτους του, τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὸ 330 μ.Χ.

Ἡ ἱστορικὴ αὐτὴ περίοδος, ἡ ὁποία διήρκεσεν 11 αἰῶνας, εἶναι πλήρης ἀγῶνων, δόξης καὶ μεγαλείου, ἐφάμιλλος πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν ἐποχὴν. Τὸ Βυζάντιον κατὰ τοὺς αἰῶνας τούτους, μὲ τοὺς συνεχεῖς του ἀγῶνας, προεφύλαξε τὴν Δύσιν ἀπὸ τὰ στίφη τῆς Ἀνατολῆς, διέσωσε τὸν κλασσικὸν ἑλληνικὸν πολιτισμὸν καὶ διέδωσε τὸν Χριστιανισμὸν εἰς τὴν Δύσιν καὶ τὴν Ἀνατολήν.

Τὴν Βυζαντινὴν ἱστορίαν διαιροῦμεν εἰς τρεῖς μεγάλας περιόδους: Ἡ πρώτη (330-614 μ.Χ.) περιλαμβάνει τὴν σύγκρουσιν τοῦ ἀρχαίου κόσμου μὲ τὸν Χριστιανισμὸν, ὁ ὁποῖος τελικῶς ἐπικρατεῖ. Ἡ δευτέρα (641-1204 μ.Χ.) εἶναι ἡ καθ' αὐτὸ βυζαντινὴ-ἑλληνικὴ, διότι τὸ κράτος γίνεται ὁμοιογενές, Ἑλληνικὸν καὶ Χριστιανικὸν (Ὁρθόδοξον). Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐπικρατεῖ εἰς ὅλην τὴν αὐτοκρατορίαν, ἡ νομοθεσία καὶ ἡ διοίκησις γίνεται ἑλληνικὴ. Οἱ αὐτοκράτορες εἶναι Ἕλληνες καὶ Χριστιανοὶ Ὁρθόδοξοι. Ἡ τρίτη περίοδος (1204-1453 μ.Χ.) περιλαμβάνει τοὺς ἀγῶνας τῶν δημιουργηθέντων τεσσάρων ἑλληνικῶν κρατῶν μέχρι τῆς ὑποταγῆς των εἰς τοὺς Τούρκους.

Αὐτὴν τὴν ὑπερχιλιετῆ ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας θὰ διηγηθοῦν αἱ σελίδες τοῦ βιβλίου τούτου.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα μελέτη πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο του ΕΠΕΑΕΚ 2, στο πλαίσιο του έργου με τίτλο «Ενίσχυση της ποιότητας της εκπαίδευσης στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση». Η μελέτη αυτή αποτελεί μέρος της προσπάθειας για την ανάπτυξη και την βελτίωση της εκπαίδευσης στην Ελλάδα, με στόχο την επίτευξη των στόχων που έχουν οριστεί στο πλαίσιο της Εθνικής Πολιτικής για την Εκπαίδευση.

Ο σκοπός της μελέτης είναι να διερευνήσει τις ανάγκες και τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει η εκπαίδευση στην Ελλάδα, να αναγνωρίσει τις δυνατότητες και τις προοπτικές για την ανάπτυξη και την βελτίωση της εκπαίδευσης, και να προτείνει λύσεις και μέτρα για την επίτευξη των στόχων που έχουν οριστεί στο πλαίσιο της Εθνικής Πολιτικής για την Εκπαίδευση.

Η μελέτη πραγματοποιήθηκε με τη βοήθεια της μεθόδου των ερωτηματολογίων, η οποία επέτρεψε την συλλογή και την ανάλυση των δεδομένων που αφορούν τις ανάγκες και τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει η εκπαίδευση στην Ελλάδα. Τα αποτελέσματα της μελέτης παρουσιάζονται στην παρούσα μελέτη, με στόχο να βοηθήσουν στην ανάπτυξη και στην βελτίωση της εκπαίδευσης στην Ελλάδα.

1. Η ΡΩΜΑΪΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ

1. ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΚΑΙ ΕΚΤΑΣΙΣ ΤΟΥ ΡΩΜΑΪΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

1. ΚΤΙΣΙΣ ΤΗΣ ΡΩΜΗΣ. Γνωρίζομεν ὅτι εἰς μίαν ἄγνωστον ἐποχὴν τὰ Ἰνδοευρωπαϊκὰ φύλα ἐξεχύθησαν ἀπὸ τὰ Ν.Α. μέρη τῆς Εὐρώπης καὶ διεσκορπίσθησαν καθ' ὅλην τὴν ἥπειρον. Τμήματα αὐτῶν ἔφθασαν καὶ μέχρι τῆς Ἰταλίας καὶ κατέλαβον ὀλόκληρον τὴν χερσόνησον.

Εἰς τὴν ἄνω Ἰταλίαν ἦσαν οἱ Ἑτροῦσκοι ἢ Τυρρηνοί, ὅπως τοὺς ἔλεγον οἱ Ἕλληνες. Φαίνεται ὅτι ἦλθον ἀπὸ τὴν Μ. Ἀσίαν, ἀπ' ὅπου ἔφυγαν ἐξ αἰτίας κάποιου μεγάλου πολέμου. Ἐφεραν ὅμως μαζί των τὰ στοιχεῖα τοῦ ἀνατολικοῦ πολιτισμοῦ.

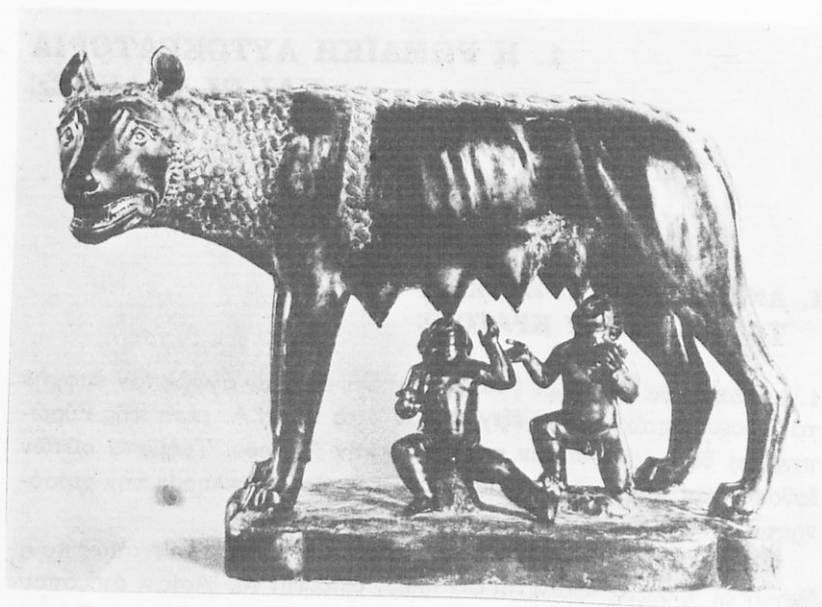
Εἰς τὴν κεντρικὴν Ἰταλίαν ἐγκατεστάθησαν οἱ Λατῖνοι. Ἦσαν ποιμένες καὶ ἔζων εἰς τὸ Λάτιον, τὴν σπουδαιότεραν ἀπὸ τὰς χώρας τῆς Ἰταλίας, πλησίον τοῦ ποταμοῦ Τιβέρεως, ἀλλὰ δὲ φυλαὶ αὐτῶν διέμενον εἰς τὰς πέριξ χώρας.

Εἰς τὴν νότιον Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν ἦσαν Ἕλληνες, οἱ ὅποιοι ἦλθον ὡς ἀποικοὶ τὸν 7ον καὶ τὸν 6ον π.Χ. αἰῶνα. Ἡ σπουδαιότερα καὶ ἀκμαιοτέρα ἀποικία ἦτο ὁ Τάρας.

Γείτονες τῶν Λατίνων ἦσαν οἱ Σαβῖνοι, κάτοικοι τῶν ὄρεινῶν περιοχῶν, ἀγροῖκοι καὶ ἀπολίτιστοι. Πρὸς αὐτοὺς καὶ τοὺς Ἑτροῦσκους οἱ Λατῖνοι ἤρχοντο εἰς ἐπαφὴν καὶ ἀντήλασσαν τὰ προϊόντα των, αὐτοὶ μὲν δίδοντες σιτηρὰ καὶ ζῶα, ἀπὸ αὐτοὺς δὲ λαμβάνοντες ἐργαλεῖα καὶ ὄπλα, εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν ὀπείων οἱ Ἑτροῦσκοι ἦσαν εἰδικοί.

Ἐπάνω εἰς ἓνα λόφον, τὸν Παλατῖνον, ἔκτισαν οἱ Λατῖνοι μίαν μικρὰν πόλιν, τὴν περιέβαλον μὲ τείχος καὶ τὴν ὠνόμασαν Ρώμην, διότι ἔλεγον ὅτι τὴν ἔκτισεν ὁ Ρωμύλος (753 π.Χ.).

Τὸν μῦθον διὰ τὴν κτίσιν τῆς Ρώμης τὸν ἐπενόησαν βεβαίως

Ὁ Ρωμύλος καὶ ὁ Ρέμος.

πολὺ ἀργότερον, ὅταν ἡ Ρώμη κατέστη κέντρον μεγάλου κράτους. Κατὰ τὸν μῦθον αὐτὸν πάντως, ὅταν οἱ Ἕλληνες κατέλαβον τὴν Τροίαν, πολλοὶ Τρῶες κατέφυγον εἰς ἄλλας χῶρας. Εἰς ἕξ αὐτῶν, ὁ Αἰνείας, ἀπὸ τὰ μέλη τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας, ἔφθασεν εἰς τὰ παράλια τῆς Ἰταλίας. Πλησίον τῶν ἐκβολῶν τοῦ Τιβέρεως ἔκτισε μίαν πόλιν, τὸ Λαβίνιον.

Ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ὀ Αἰνείου ἐξεδίωξε τὸν ἀδελφόν του βασιλέα καὶ ἔγινεν ὁ ἴδιος βασιλεὺς. Τὰ δύο νήπια τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως, τὸν Ρωμύλον καὶ τὸν Ρέμον, διέταξε νὰ τὰ βάλουν εἰς μίαν σκάφην καὶ νὰ τὰ ρίψουν εἰς τὸν Τίβεριν. Τὸ ρεῦμα τοῦ ποταμοῦ ὅμως τὰ ἔρριπεν εἰς τὴν ξηράν. Μία λύκαινα ἤκουσε τοὺς κλαυθμηρισμούς των καὶ τοὺς προσέφερε τὸ γάλα της. Ἐπειτα τὰ παρέλαβε κάποιος ποιμὴν καὶ τὰ ἀνέθρεψεν.

Ὅταν ὁ Ρωμύλος καὶ ὁ Ρέμος ἐμεγάλωσαν, ἐξεδίωξαν τὸν Ὀ Αἰνείου. Εἰς τὸ μέρος δὲ ὅπου ἐσώθησαν ἔκτισαν μίαν πόλιν, τὴν Ρώμην. Εἰς αὐτὴν ἐβασίλευσεν ὁ Ρωμύλος καὶ διὰ νὰ αὐξήσῃ τὸν πληθυσμὸν τῆς πόλεως, μετεχειρίσθη τὸ ἐξῆς τέχνασμα: Ἔκαμεν ἀγῶνας καὶ

“Υπατος συνοδευόμενος από ραβδούχους.

έκάλεσεν εις αυτούς και τους Σαβίνους. Κατά την διάρκειαν τῶν ἀγῶνων ὁμως οἱ Ρωμαῖοι ἤρπασαν τὰς θυγατέρας των και τὰς ἐνυμφέθησαν.

Οἱ Σαβῖνοι τότε ἐξεστράτευσαν κατά τῶν Ρωμαίων, ἀλλ’ αἱ θυγατέρες των ἐρρίφθησαν εις τὸ μέσον τῶν ἐμπολέμων και ἔφεραν τὴν συμφιλίωσιν μεταξὺ αὐτῶν.

Οἱ μῦθοι αὐτοὶ φανερώουν, ὅτι ἡ Ρώμη προσέφερε πάντοτε φιλόξενον καταφύγιον εις ὅλας τὰς λατινικὰς φυλάς. Ἐπροχώρησε μάλιστα ἀκόμη περισσότερο. Ἐδέχθη ὅλους τοὺς Λατίνους ὡς μέλη τῆς ἐλευθέρως Πολιτείας της. “Ὅταν κάποιος ἐχθρὸς ἔφθανε «πρὸ τῶν πυλῶν» της, ὅλοι οἱ Λατίνοι ἔτρεχαν νὰ τὴν ὑπερασπίσουν.

2. ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ. Οἱ Ρωμαῖοι κατήγοντο ἀπὸ τὴν ἴδιαν Ἰνδοευρωπαϊκὴν φυλὴν μὲ τοὺς Ἕλληνας. Δι’ αὐτὸ και ἡ ἱστορία των ὁμοιάζει μὲ ἐκείνην τῶν Ἀθηνῶν και τῶν ἄλλων ἑλληνικῶν πόλεων.

Ἡ Ρώμη κατ’ ἀρχὰς ἐκυβερνᾶτο ἀπὸ βασιλεῖς. Ὁ βασιλεὺς εἶχε δώδεκα ὑπηρέτας, οἱ ὅποιοι τὸν συνώδεον. Οὗτοι ἔφερον εις τὸν ἀριστερόν των ὤμον ἀπὸ μίαν δέσμην ράβδων και δι’ αὐτὸ ἐλέγοντο ραβδοῦχοι. Ὁ βασιλεὺς ἐβοηθεῖτο εις τὴν διοίκησιν ἀπὸ ἰσόβιον συμβούλιον ἐκ γερόντων, τὴν Γερουσίαν.

Ἀργότερον οἱ Ρωμαῖοι κατήργησαν τὴν βασιλείαν καὶ τὴν ἐξουσίαν των παρέδωσαν εἰς δύο ἄρχοντας, οἱ ὅποιοι ἐλέγοντο ὑπάτοι. Οἱ ὑπάτοι, συνοδευόμενοι ἀπὸ τοὺς ραβδούχους, παρουσιάζοντο εἰς τὸ κοινὸν φέροντες τήβεννον μὲ πορφυρᾶς γραμμᾶς. Τὴν Γερουσίαν ἀντικατέστησεν ἡ Σύγκλητος. Ὡς συγκλητικοὶ ὅμως ἐξελέγοντο μόνον οἱ ἄρχοντες, οἱ πατρίκιοι, ἐνῶ οἱ πληβεῖοι δὲν ἐλάμβανον μέρος εἰς τὴν διοίκησιν. Ἡ Σύγκλητος εἶχε τεραστίαν δύναμιν. Ἀνεβίβαζε καὶ κατεβίβαζε τοὺς ὑπάτους κατὰ τὴν κρίσιν τῆς.

3. ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΗΣ ΡΩΜΗΣ. Οἱ κάτοικοι τῆς Ρώμης, οἱ Ρωμαῖοι, εἶχον πολλὰς ἀρετάς. Ἦσαν γενναῖοι πολεμισταί, καρτερικοί, ἐσέβοντο τοὺς θεοὺς καὶ τοὺς προγόνους των, ἠγάπων τὴν πατρίδα καὶ τὴν οἰκογένειαν καὶ ἐπειθάρχουν εἰς τοὺς νόμους. Ἡ ζωὴ των ὠμοιάζε εἰς σκληρότητα μὲ τὴν ζωὴν τῶν ἀρχαίων Σπαρτιατῶν. Ὁ πατὴρ τῆς οἰκογενείας ἐκαλλιέργει μὲ τοὺς δούλους τὰ κτήματα καὶ ἡ οἰκοδέσποινα ἔμενεν εἰς τὴν οἰκίαν καὶ ἐφρόντιζε δι' αὐτήν. Ὁ πατὴρ εἶχε δικαιώματα ζωῆς καὶ θανάτου ἐπὶ τῆς οἰκογενείας, χωρὶς νὰ δίδῃ λόγον εἰς κανένα.

4. ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΡΩΜΑΙΩΝ. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἡ Ρώμη ἐξαπλώνεται εἰς τοὺς γύρω λόφους καὶ γίνεται πόλις μεγάλη. Οἱ κάτοικοί τῆς, μὲ τὴν θαυμαστὴν ὀργάνωσίν των, κατορθώνουν μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου νὰ συνενώσουν εἰς ἓν ἔθνος ὅλους τοὺς Λατίνους.

Κατὰ πρῶτον κατορθώνουν νὰ νικήσουν τοὺς γειτονικοὺς λαοὺς καὶ νὰ γίνουν κύριοι ὅλης τῆς Μέσης Ἰταλίας. Κατόπιν στρέφονται πρὸς τὴν Κάτω Ἰταλίαν, ὅπου ἤκμαζαν μεγάλαι ἑλληνικαὶ πόλεις, ὅπως ὁ Τάρας, τὸ Ρήγιον κ.ἄ.

Οἱ Ἕλληνες ἄποικοι τοῦ Τάραντος δὲν ἦσαν πολεμικὸς λαός, ἀλλὰ πρὸ πάντων ἐμπορικός. Ἐκάλεσαν λοιπὸν εἰς βοήθειάν των τὸν περίφημον βασιλέα τῆς Ἠπειροῦ Πύρρον. Ὁ Πύρρος ἐδέχθη τὴν πρόσκλησιν αὐτὴν εὐχαρίστως, διότι εἶχε τὴν φιλοδοξίαν νὰ παίξῃ εἰς τὴν Δύσιν τὸν ρόλον, τὸν ὅποιον ἔπαιξεν ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τὴν Ἀνατολήν. Ἀλλὰ μὲ τὴν φιλοδοξίαν του αὐτὴν ἤνοιξεν εἰς τοὺς Ρωμαίους τὸν δρόμον πρὸς τὴν Ἑλλάδα.

Εἰς τὰς ἀρχὰς λοιπὸν τοῦ 280 π.Χ., ἐπὶ κεφαλῆς 25.000 ἀνδρῶν περίπου καὶ μὲ 20 ἐλέφαντας, ἀπεβιβάσθη εἰς τὸν Τάραντα καὶ ἀντιμέτωπισε παρὰ τὴν Ἡράκλειαν 50.000 Ρωμαίους, τοὺς ὁποίους

κατετρόπωσε. Τὸ ἐπόμενον ἔτος ἐνίκησε καὶ πάλιν τοὺς Ρωμαίους εἰς τὴν Ἀπουλίαν, ἔπαθεν ὁμως τόσῃ φθοράν, ὥστε λέγεται ὅτι εἶπεν: «Ἐὰν νικήσωμεν ἄλλην μίαν φορὰν ἀκόμη τοὺς Ρωμαίους, εἴμεθα κατεστραμμένοι».

Τέλος τὸ 275 ἐνικήθη εἰς μίαν μεγάλην μάχην ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους καὶ μὲ τὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ του ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἥπειρον.

Τοιουτοτρόπως οἱ Ρωμαῖοι ἐπεκράτησαν εἰς τὴν Κάτω Ἰταλίαν καὶ ἔστερέωσαν τὴν ἐξουσίαν των ἐφ' ὅλης τῆς Ἰταλίας (272 π.Χ.).

Ἰσχυρὰ δύνამεις, ὅπως ἔγινε τώρα, ἔστρεψε τὴν προσοχὴν τῆς ἡ Ρώμῃ πρὸς τὰς ἄλλας μεγάλας δυνάμεις τῶν χρόνων ἐκείνων: τὴν Καρχηδόνα, τὴν Συρίαν, τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον.

Οἱ Καρχηδόνιοι ἦσαν κύριοι τῆς θαλάσσης· ἐξουσίαζαν ἐκτεταμένην χώραν εἰς τὴν Βόρειον Ἀφρικὴν, εἰς τὴν θέσιν τῆς σημερινῆς Τύνιδος. Εἶχον ἐμπορικοὺς σταθμοὺς εἰς ὅλην τὴν παραλίαν τῆς Βορείου Ἀφρικῆς, εἰς τὴν Σικελίαν καὶ τὴν Ἰσπανίαν. Ὅμως στρατὸν ἐθνικὸν δὲν εἶχον οἱ Καρχηδόνιοι, ὅπως οἱ Ρωμαῖοι, παρὰ μόνον μισθοφόρους ἀπὸ διάφορα ἔθνη.

Ἀπὸ τὸ 264 ἕως τὸ 146 π.Χ., ἐπὶ ἓνα περίπου αἰῶνα, ἠγωνίζοντο οἱ Ρωμαῖοι καὶ οἱ Καρχηδόνιοι. Ἔγιναν τρεῖς μεγάλοι πόλεμοι, οἱ ὅποιοι ὀνομάζονται «Καρχηδονιακοὶ πόλεμοι».

Κατὰ τὸν πρῶτον Καρχηδονιακὸν πόλεμον (264-241 π.Χ.) οἱ Ρωμαῖοι ἐνίκησαν τοὺς Καρχηδόνιους εἰς τὴν θάλασσαν καὶ κατέλαβον τὴν Σικελίαν καὶ τὴν Σαρδηνίαν.

Ἐπειτα ὁμως οἱ Καρχηδόνιοι ἠγωνίσθησαν νὰ ὑποτάξουν τοὺς λαοὺς τῆς Ἰσπανίας, ἔχοντες ὡς στρατηγὸν τὸν Ἄννιβαν, ἓνα ἐκ τῶν μεγαλυτέρων στρατηγῶν τῆς Ἰστορίας.

Οἱ Ρωμαῖοι ἠθέλησαν νὰ ἐμποδίσουν τοὺς Καρχηδόνιους ἀπὸ τὴν ὑποταγὴν τῆς Ἰσπανίας καὶ τότε ὁ Ἄννιβας ἐβάδισε κατὰ τῆς Ρώμης. Ἐπέρασε τὰς χιονοσκεπεῖς Ἄλπεις καὶ ἔφθασεν εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Ἰταλίας, μὲ πολὺν στρατὸν καὶ πολεμικοὺς ἐλέφαντας. Συνήντησε τὰς ρωμαϊκὰς λεγεῶνας καὶ τὰς κατενίκησε. Τέλος εἰς τὴν Ρώμην ἠκούσθη ἡ ἀγωνιώδης κραυγὴ: «Ὁ Ἄννιβας πρὸ τῶν πυλῶν!»

Ἀλλὰ τότε ὁ στρατηγὸς Σκιπίων ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν Καρχηδόνα καὶ ὁ Ἄννιβας ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ, διὰ νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν πατρίδα του. Οἱ Καρχηδόνιοι ὑπεχρέωθησαν νὰ συνάψουν εἰρήνην μὲ τοὺς Ρωμαίους (202 π.Χ.).

Πάλιν όμως ή Καρχηδών έγινε ισχυρά δύναμις και τότε οί Ρωμαίοι έπεχείρησαν και τρίτον πόλεμον. Οί Καρχηδόνιοι προέβαλον γενναίαν αντίστασιν επί τρία έτη. Τελικώς όμως υπέκυψαν και τó τέλος τής ώραιάς πόλεως υπήρξε τρομερόν (146 π.Χ). Οί κάτοικοί της έφονεύθησαν ή έγιναν αιχμάλωτοι. Οί θησαυροί της εστάλησαν εις τήν Ρώμην. Και εκεί όπου άλλοτε έβασίλευον ό πλοῦτος και ή εὔτυχία, τώρα δέν απέμεινε τίποτε.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ—ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ.

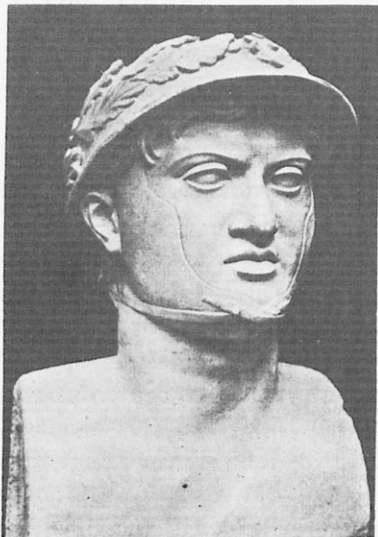
— Ποίοι λαοί κατάφκουν εις τήν Β., Κεντρικήν και Ν. Ίταλίαν; Τί ήσαν οί Λατῖνοι; Ποῦ υπήρχαν έλληνικαί άποικίαι;

— Νά γράψετε εις τó τετράδιον τής Ίστορίας: α) Πότε αρχίζει ή ιστορία του Ρωμαϊκού κράτους, β) ποίας άρετάς ειχον οί Ρωμαίοι, γ) ποία ήτο ή έκτασις του Ρωμαϊκού κράτους;

— Πληροφορία: Λάτιον, Ρωμύλος, Ρώμη, Σικελία, Καρχηδών.

2. ΠΥΡΡΟΣ — ΣΥΜΠΟΛΙΤΕΙΑΙ — ΕΜΦΥΛΙΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

1. Ο ΠΥΡΡΟΣ. Μετά τόν θάνατον του Μ. Άλεξάνδρου, εις τήν Μακεδονίαν και εις όλην τήν Έλλάδα έπεκράτησεν άναρχία. Πολλοί έζήτουν τόν θρόνον τής Μακεδονίας. Έν τῷ μεταξύ όλαί αί έλληνικαί πόλεις ήλευθερώθησαν από τήν Μακεδονικήν κυριαρχίαν και απέκτησαν τήν άνεξαρτησίαν των. Άλλά αί έλληνικαί πόλεις ήρχισαν νά έξαντλούνται και πάλιν από τας πολιτειακάς φιλονικίας. Τά δύο κόμματα, τó άριστοκρατικόν και τó δημοκρατικόν, έκράτουν τας πόλεις εις αίωvίαν διαμάχην.

Ό Πύρρος.

Αί άρχαίαι και ένδοξοί πόλεις τής Έλλάδος, αί Άθήναι, ή Σπάρτη και αί Θήβαι, δέν

είχον πλέον δυνάμεις. Ἐν τῷ μεταξύ καὶ ἡ Ἡπειρος, ἡ ὁποία ἐθεωρεῖτο βάρβαρος κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς αἰῶνας καὶ δὲν εἶχε πᾶσιζει κανένα ρόλον εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἔθνους τῆς μακρῆς ἐκείνης ἐποχῆς, ἐμφανίζεται ὡς χώρα ἱστορικῆς δράσεως.

Ὁ βασιλεὺς αὐτῆς Πύρρος, ὁ ὁποῖος ἔζησε πλησίον τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ καὶ ἐδιδάχθη ἀπὸ αὐτὸν τὴν πολεμικὴν τέχνην, ἀνεδείχθη σπουδαῖος καὶ δυναμικὸς βασιλεὺς. Τὸ ὄνειρόν του ἦτο νὰ ὑποτάξῃ τὴν Μακεδονίαν καὶ νὰ ἐνώσῃ ὅλους τοὺς Ἕλληνας ἐναντίον τοῦ ἐπέρχομένου ἀπὸ τὴν Δύσιν κινδύνου, δηλ. τῆς Ρώμης.

Ἐκαμε μακροὺς πολέμους καὶ ἐμεγάλωσε τὸ κράτος του, καθ' ἣν στιγμὴν ἡ Μακεδονία ἔχανε τὴν δυνάμιν της. Οἱ Ἡπειρώται τὸν ἠγάπων πολὺ καὶ τὸν ὠνόμασαν «Ἄετόν», διὰ τὰ πολεμικὰ του κατορθώματα.

Εἶδομεν, ὅτι ἐδέχθη νὰ βοηθήσῃ τοὺς Ταραντίνους καὶ νὰ ἔλθῃ εἰς ρῆξιν μὲ τοὺς Ρωμαίους. Εἰς τὸ τέλος ὁμως ἐνίκηθη καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἡπειρον.

Παρὰ ταῦτα ὁ Πύρρος δὲν ἔμεινεν ἥσυχος. Ἐδοκίμασε νὰ κυριεύσῃ τὴν Μακεδονίαν καὶ ἐπολέμησε τὸν βασιλέα αὐτῆς Ἀντίοχον. Κατόπιν ἐβάδισε κατὰ τῆς Πελοποννήσου καὶ ἐπολιορκήσῃ τὴν Σπάρτην. Τὴν πόλιν ἔσωσαν αἱ Σπαρτιάτισσαι, αἱ ὁποῖαι ἐπολέμησαν μαζί μὲ τοὺς ἄνδρας των. Ἐπειτα ἐπολέμησε μὲ τὸ Ἄργος, ὅπου ὁμως ἐφονεύθη.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πύρρου ἡ Ἑλλάς περιῆλθε καὶ πάλιν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Μακεδόνων.

2. Αἱ ΣΥΜΠΟΛΙΤΕΙΑΙ. Μέσα εἰς τὸ χάος, τὸ ὁποῖον ἐπηκολούθησε, μία ἐλπίς ὑποφώσκει. Ἡ ἐνωσις, τὴν ὁποῖαν ὠνειρεύετο ὁ Πύρρος, γίνεται πραγματικότης.

Μερικαὶ πόλεις τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος καὶ κυρίως αἱ πόλεις τῆς Ἀχαΐας καὶ Αἰτωλίας, εἶναι ἀκόμη ἀκμαῖαι, ἐπειδὴ δὲν εἶχον λάβει μέρος εἰς τοὺς ἐμφυλίους πολέμους. Καὶ αἱ δύο χώραι δὲν εἶχον καμμίαν μεγάλιν πόλιν, ἡ ὁποία νὰ κυριαρχήσῃ εἰς τὰς ἄλλας. Αἱ πόλεις λοιπὸν τῶν δύο τούτων χωρῶν (Αἰτωλίας καὶ Ἀχαΐας) συνηνώθησαν κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ 3ου αἰῶνος καὶ ἐσχημάτισαν δύο ὁμοσπονδίας ἢ συμπολιτείας: τὴν Ἀχαικὴν καὶ τὴν Αἰτωλικὴν συμπολιτείαν.

Σκοπὸς τῶν συμπολιτειῶν τούτων ἦτο ἡ ἐξασφάλισις τῆς ἀνεξαρτησίας τῶν ἑλληνικῶν πόλεων. "Ολαί αἱ πόλεις εἶχον ἴσα δικαιώματα, δὲν ὑπῆρχε δηλ. καμμία ἡγεμονεύουσα, ὅπως ἄλλοτε ἡ Σπάρτη καὶ αἱ Ἀθῆναι.

Τὴν συμπολιτείαν ἐκυβέρνηα ἡ Γενικὴ Συνέλευσις τῶν πόλεων, ἡ ὁποία συνήρχετο κατ' ἔτος. Διῶριζεν ἓνα διαρκὲς συμβούλιον καὶ ἓνα στρατηγόν.

Ἡ Ἀχαϊκὴ συμπολιτεία ἔφθασεν εἰς μεγάλην ἀκμὴν, ὅταν στρατηγὸς τῆς ἐγινεν ὁ Ἄρατος, ἀπὸ τὴν Σικυῶνα. Αὐτὸς κατῶρθωσε νὰ ἐνωθοῦν αἱ δύο συμπολιτεῖαι καὶ νὰ ἐκδιώξουν τὰς μακεδονικὰς φρουρὰς ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Ἐτερος στρατηγός, ὁ Φιλοποίμην, διωργάωσε τὸ λαμπρὸν ἵππικὸν τῆς συμπολιτείας καὶ τὸν στρατὸν τῆς.

Ἡ Αἰτωλικὴ Συμπολιτεία ἐπίσης προσέφερε μεγάλας ὑπηρεσίας κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Γαλατῶν (279 π.Χ.) ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος. Οἱ βάρβαροι αὐτοὶ ἐλέγοντο Κέλται, ἀλλ' οἱ Ἕλληνες τοὺς ὠνόμαζον Γαλάτας. Ἐλεηλάτησαν καὶ κατέστρεψαν διαφόρους χώρας, τὴν Μακεδονίαν, τὴν Θεσσαλίαν κ. ἄ. καὶ ἔφθασαν μέχρι τοῦ Μαντείου τῶν Δελφῶν. "Ολοὶ οἱ Ἕλληνες τότε ἠνώθησαν καὶ τοὺς ἀπέκρουσαν. Δὲν κατῶρθωσαν νὰ λεηλατήσουν τὸ Μαντεῖον. Εἰς τὸν ἱερὸν αὐτὸν τόπον ἐώρταζον κατόπιν τὰ «Σωτήρια». Οἱ δὲ Δελφοὶ ἀπετέλεσαν τότε τὸ κέντρον τῆς Αἰτωλικῆς Συμπολιτείας.

3. ΕΜΦΥΛΙΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ. Ἡ Σπάρτη μὲ τοὺς βασιλεῖς τῆς Ἄγιν καὶ Κλεομένην ἐπανεῦρε τὴν ἀρχαίαν δύναμιν καὶ δόξαν τῆς.

Συγχρόνως αἱ ἀντιζηλίαι μεταξὺ ὄλων τῶν πόλεων τῆς Ἑλλάδος δὲν ἔπαυσαν. Οἱ Σπαρτιᾶται δὲν ἤθελον νὰ ἀναγνωρίσουν τὴν ὑπεροχὴν τῆς Ἀχαϊκῆς Συμπολιτείας, ὅπως πάντοτε. Ἐκήρυξαν λοιπὸν πόλεμον ἐναντίον τοῦ Ἀράτου, ὁ ὁποῖος ἤθελε νὰ ἐνωσῆ ὅλας τὰς ἑλληνικὰς πόλεις καὶ νὰ καταπαύσουν οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι.

Οἱ Αἰτωλοὶ εἰσέβαλον τότε εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἐπίσης οἱ βασιλεῖς τῆς Μακεδονίας κατέβησαν μὲ στρατὸν εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, διέβησαν τὸν Ἴσθμόν καὶ ἐλεηλάτησαν τὴν Πελοπόννησον.

Ὁ Ἄρατος, ὡς σύμμαχος τῶν Μακεδόνων, ἐξῆλθε νικητῆς. Ἀλλὰ μὲ τὴν νίκην αὐτὴν ὑπετάσσετο σχεδὸν εἰς τοὺς Μακεδόνας, διότι ὁ Ἀντίγονος ἀνεκνήρυχθη ἡγεμὼν τῆς Ἑλλάδος. Εἰς τὴν ἐνωσιν αὐτὴν

δὲν ἐδέχθη νὰ συμμετάσχη ἢ Αἰτωλικὴ Συμπολιτεία. Διὰ τοῦτο ὁ μετέπειτα βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Φίλιππος ὁ Ε΄, μαζί μὲ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας, τὴν ἐπολέμησεν· ὁ πόλεμος αὐτὸς ὠνομάσθη «συμμαχικὸς πόλεμος» καὶ διήρκεσεν ἐπὶ τρία ἔτη (220-217 π.Χ.).

Οἱ ἐμφύλιοι αὐτοὶ πόλεμοι τῶν Ἑλλήνων ἐπροκάλεσαν τὴν ἐπέμβασιν τῶν Ρωμαίων καὶ τὴν καθυπόταξιν ὅλων τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν εἰς αὐτούς.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ—ΕΡΓΑΣΙΑΙ.

— Ποία ἡ κατάστασις εἰς τὴν Ἑλλάδα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου;

— Πληροφορίαι καὶ χαρακτηρισμοὶ τοῦ Πύρρου.

— Τί ρόλον ἔπαιξαν οἱ Συμπολιτεῖαι εἰς τὴν Ἑλλάδα;

— Νὰ καταχωρήσετε εἰς τὸ τετράδιον τῆς Ἱστορίας τὰ ἱστορικὰ πρόσωπα καὶ νὰ κάμετε χρονολογικὸν πίνακα τοῦ κεφαλαίου.

3. ΚΑΤΑΚΤΗΤΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ ΤΩΝ ΡΩΜΑΙΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ — ΥΠΟΤΑΓΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΡΩΜΑΙΟΥΣ

1. Η ΡΩΜΗ ΣΤΡΕΦΕΤΑΙ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ. Ἀφοῦ οἱ Ρωμαῖοι καθυπέταξαν τοὺς Καρχηδονίους, ἔστρεψαν τὰ βλέμματά των πρὸς τὴν πλησιεστέραν των μεγάλην δύναμιν, τὴν Μακεδονίαν.

Ἐξεστράτευσαν λοιπὸν ἐναντίον τοῦ βασιλέως Φιλίππου τοῦ Ε΄ καὶ ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὰ παράλια τῆς Ἰλλυρίας. Ἐπὶ δύο ἔτη ὅμως δὲν κατώρθωσαν νὰ εἰσβάλουν εἰς τὴν Μακεδονίαν. Κατόπιν ἀνέλαβε τὴν στρατηγίαν ὁ Ὑπατος Φλαμίνιος, ὁ ὁποῖος ἀπώθησε τὸν Φίλιππον καὶ κατώρθωσε νὰ προχωρήσῃ εἰς τὸ βάθος τῆς Θεσσαλίας.

Τὸ ἔτος 197 νικᾷ τὸν Φίλιππον εἰς τὰς Κυνὸς Κεφαλὰς, πλησίον τῶν Φαρσάλων καὶ τὸν ἀναγκάζει νὰ συνάψῃ εἰρήνην, ὑπὸ τοὺς ἐξῆς ὅρους: α) Νὰ παραδώσῃ εἰς τοὺς Ρωμαίους ὅλον τὸν πολεμικὸν στόλον του. β) Νὰ παραιτηθῇ ὅλων τῶν ἐκτὸς τῆς Μακεδονίας κτήσεών του. γ) Νὰ μὴ συμμαχῇ μὲ κανένα, οὔτε νὰ κάμνῃ πόλεμον ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τῶν Ρωμαίων. Ἐπὶ πλεόν δὲ ἐπλήρωσε πολεμικὴν ἀποζημίωσιν 1.000 ταλάντων.

Μετὰ ταῦτα ὁ Ρωμαῖος ὕπατος κατῆλθε πρὸς τὸν Ἰσθμόν, ὅπου ὀλόκληρος ἡ Ἑλλὰς εἶχε συγκεντρωθῆ διὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Ἰσθμίων.

Ὁ Φλαμινῖνος ἦλθεν ἐκεῖ καὶ ἐνώπιον τοῦ πλήθους ἐκήρυξεν, ἐξ ὀνόματος τῆς Ρώμης, ἐλευθέρως καὶ αὐτονόμους ὅλας τὰς ἑλληνικὰς πόλεις τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας, τὰς ὁποίας κατεῖχον οἱ Μακεδόνες. Εἰς τὸ ἐξῆς οἱ Ἕλληνες ἀφήνοντο ἐλεύθεροι νὰ ζοῦν σύμφωνα μὲ τοὺς παλαιούς των νόμους, ἀφροῦρητοι καὶ ἀφορολόγητοι. Οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τὴν χαρὰν των ἔρριψαν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του ὅλους τοὺς στεφάνους, τοὺς ὁποίους εἶχον ἐτοιμάσει διὰ τοὺς ἀθλητὰς.

Τὸ 194 ὁ Φλαμινῖνος ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, διότι ἡ Ρώμη προητοιμάζετο νὰ συγκρουσθῆ μὲ τὸν βασιλέα τῆς Συρίας Ἀντίοχον τὸν Γ', ὁ ὁποῖος εἶχε καταλάβει τὴν Φοινίκην, τὴν Παλαιστίνην, τὴν Χερσόνησον τῆς Θράκης καὶ τὰς ἑλληνικὰς πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας. Εἶχε στείλει μάλιστα στρατὸν καὶ εἰς τὴν Μεσημβρινὴν Ἑλλάδα, διὰ νὰ ἐξεγείρῃ τοὺς Ἕλληνας ἐναντίον τῶν Ρωμαίων.

Τὴν ἄνοιξιν ὁμως τοῦ 191 ἐνικήθη ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους εἰς τὰς Θερμοπύλας καὶ ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Οἱ Ρωμαῖοι ἀποστέλλουν στρατὸν ἐναντίον του καὶ εἰς μίαν μάχην πλησίον τῆς Μαγνησίας τὸν κατανικοῦν (190 π.Χ.).

2. ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΩΝ ΡΩΜΑΙΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΠΕΡΣΕΩΣ. ΥΠΟΤΑΓΗ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ. Τὸν ἀποθανόντα Φίλιππον τὸν Ε' διεδέχθη εἰς τὸν μακεδονικὸν θρόνον ὁ υἱὸς του Περσεύς.

Ὁ νέος βασιλεὺς, μόλις ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον, προσεπάθησε νὰ ἐνωθῆ μὲ διαφόρους συμμάχους καὶ νὰ ἐξεγείρῃ ὅλους τοὺς Ἕλληνας ἐναντίον τῶν Ρωμαίων.

Τὰ σχέδιά του ὁμως ἔγιναν ἀμέσως γνωστὰ εἰς τοὺς Ρωμαίους, οἱ ὁποῖοι ἔσπευσαν νὰ τοῦ κηρύξουν τὸν πόλεμον (171 π.Χ.).

Τρία ἔτη συγκρούονται αἱ ρωμαϊκαὶ λεγεῶνες μὲ τὰς μακεδονικὰς φάλαγγας τοῦ Περσεύς, χωρὶς νὰ κατορθώσουν νὰ εἰσβάλουν εἰς τὰ μακεδονικὰ ἐδάφη.

Τὸ τέταρτον ὁμως ἔτος τὰ πράγματα ἀλλάζουν ὄψιν διὰ τὸν Περσεά καὶ τὸ μέλλον τῆς Μακεδονίας. Ἡ Ρώμη ἀποστέλλει ἐναντίον τοῦ Περσεύς τὸν στρατηγικώτατον καὶ τολμηρότατον ὑπατοῦν Αἰμίλιον Παῦλον, ὁ ὁποῖος, κατόπιν πεισματώδους μάχης, νικᾷ τὸν Περσεά καὶ κυριεῖ τὴν ἰσχυρὰν Πύδναν, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε καταφύγει.

Ὁ Περσεύς συνελήφθη αἰχμάλωτος μὲ τὴν οἰκογένειάν του, μαζὶ καὶ 11.000 Μακεδόνας. Κατόπιν τούτου ἡ Μακεδονία ὑπετάγη καθ'

όλοκληρίαν εις τούς Ρωμαίους και διηρέθη εις 4 αυτόνομους πολιτείας, αί όποίαι ύπεχρέώθησαν νά πληρώνουν κατ' έτος φόρον.

3. ΥΠΟΔΟΥΛΩΣΙΣ ΤΩΝ ΥΠΟΛΟΙΠΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ. Ραγδαίως έξελίσσονται τώρα τά τελευταία γεγονότα, τά όποία έπέφερον τόν θάνατον τής 'Ελλάδος.

'Αντιζηλία, διχόνοια, μίστη μακροχρόνια, ύπέσκαψαν ώς κακοήτης φυματίωσις τόν πνεύμονα τής άλλοτε άκμαίας 'Ελλάδος. Ψυχωρραγοῦσα τώρα διέρχεται τās τελευταίας στιγμάς του βίου της.

Οί Ρωμαίοι, μετά τήν άλωσιν τής Πύδνας, ήλλαξαν διαγωγήν άπέναντι τών 'Ελλήνων. 'Εφέρθησαν πρós αυτούς σκληρότατα. 'Ελεηλάτησαν 70 πόλεις τής 'Ηπειρου (ίσως έκδικούμενοι τόν Πύρρον) και έξηνδραπόδισαν 150.000 κατοίκους της. "Όσοι κατηγγέλησαν ώς φίλοι τών Μακεδόνων 'Ηπειρώται, 'Ακαρνανες, Αίτωλοί, Βοιωτοί, 'Αχαιοί έν γένει, έθνατώθησαν ή έξωρίσθησαν. 'Από τούς 'Αχαιούς οί Ρωμαίοι έλαβον 1.000 όμήρους, τούς όποιους έκράτησαν πολλά έτη εις τήν 'Ιταλίαν. Μεταξύ αυτών ήτο και ό περιφημος Ιστορικός Πολύβιος.

'Επειτα από 17 έτη επέτρεψαν εις τούς 300, οί όποιοι επέζησαν από τήν αίχμαλωσίαν και τά σκληρά βάσανα, νά επιστρέψουν εις τήν 'Ελλάδα (151), όπου ήρχισαν νά περιγράφουν τά μαρτυρία των, δια νά έξεγεύρουν τούς 'Ελληνας κατá τών Ρωμαίων.

Αί φιλονικίαί όμως τών πόλεων τής Μεσημβρινής 'Ελλάδος έξηκολούθουν. Οί 'Αχαιοί εύρίσκοντο εις ρήξιν με τήν Σπάρτην, ή όποία άπεσχίσθη μετά τής 'Ηρακλείας (πόλεως παρα τήν Οίτην) από τήν 'Αχαϊκήν Συμπολιτείαν. 'Η Συμπολιτεία έκήρυξε τόν πόλεμον κατá τής Σπάρτης (146 π.Χ.), ή δε Σπάρτη έξήτησε τήν βοήθειαν τής Ρώμης.

Τότε ό Ρωμαίος στρατηγός Μέτελλος έρχεται εις τήν 'Ελλάδα και νικᾷ, κατόπιν φονικωτάτης και πεισματώδους μάχης, τούς 'Αχαιούς εις τήν Λοκρίδα (147). 'Επροχώρησε κατόπιν πρós τās Θήβας και τά Μέγαρα, τά κατέλαβε και έφθασε μέχρι του 'Ισθμού, όπου οί 'Αχαιοί έπεχείρησαν νά άντισταθοῦν. 'Εκει ό Μέτελλος επρότεινεν ειρήνην, υπό τόν όρον νά περιορισθῇ ή 'Αχαϊκή Συμπολιτεία εις τās κυρίως 'Αχαϊκάς πόλεις, αλλά ή Σύνοδος τών 'Αχαιών άπέρριψε τήν πρότασιν αυτήν.

Τὸν Μέτελλον διεδέχθη εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις ὁ ἀπαίδευτος καὶ ὠμὸς Μόμμιος. Οὗτος, κατόπιν σφοδρᾶς μάχης παρὰ τὴν Λευκόπετραν, ἐνίκησε τοὺς Ἀχαιοὺς καὶ ἐπροχώρησεν ἄνευ ἀντιστάσεως πρὸς τὴν Κόρινθον. Εἰσέβαλεν εἰς τὴν πόλιν, ἐσύλησε τὰ πολιτιμώτατά της ἀριστουργήματα τῆς τέχνης, κατέσφαξε τοὺς κατοίκους της, ἐξηνδραπόδισε τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδιά καὶ παρέδωσε τὴν πλουσιωτάτην καὶ ἔνδοξον πόλιν τῆς Κορίνθου εἰς τὰς φλόγας καὶ τὴν καταστροφὴν (146 π.Χ.).

Ἐκτοτε ἡ Μεσημβρινὴ Ἑλλάς ἔγινε ρωμαϊκὴ ἐπαρχία μετὰ τὸ ὄνομα Ἀ χ α ί α.

Τέλος, ὀλίγον κατ' ὀλίγον, μέχρι τοῦ 66 π.Χ., οἱ Ῥωμαῖοι ὑπέταξαν καὶ τὸ βασιλείον τῆς Συρίας καὶ ὅλην τὴν Μ. Ἀσίαν, τὸ δὲ 31 π.Χ. καὶ τὴν Αἴγυπτον.

Τοιοιουτρόπως ὅλαι αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις ἔγιναν ρωμαϊκαί.

Ἐπάνω εἰς τὰ ἐρείπια τῆς Κορίνθου πίπτει ἡ αὐλαία τῆς ἀρχαίας ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος, ἡ ὁποία ὑπεδουλώθη, διότι οἱ Ἕλληνες δὲν κατενόησαν τὴν ἀξίαν τῆς ἐνώσεως.

Ἀλλὰ ἔληξεν ἡ ζωὴ τῆς Ἑλλάδος μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Κορίνθου; Οἱ τιτᾶνες τῆς κλασσικῆς διανοήσεως, οἱ γίγαντες τῆς ἑλληνικῆς σκέψεως, δηλ. τὸ ἀθάνατον ἑλληνικὸν πνεῦμα, θὰ ἠφανίζοντο; Οἱ μεγάλοι διδάσκαλοι, οἱ τολμηροὶ ὁδηγοί, οἱ ὅποιοι διήνοιξαν ὅλους τοὺς δρόμους τῆς σοφίας, τῆς τέχνης, τῆς ἐπιστήμης, θὰ ἐχάνοντο διὰ παντός; Ὅχι βεβαίως! Ἡ Ἑλλάς δὲν εἶναι κάτι θνητόν. Εἶναι Ἰδέα καὶ ὡς τοιαύτη εἶναι ἀθάνατος! Ἡ αὐλαία τῆς ἀρχαίας ἐποχῆς, ἡ ὁποία ἔκλεισε, θὰ ἀνοίξη καὶ πάλιν διὰ τὰ παρουσιασθῆ ἔκ νέου ἡ Ἑλλάς, ἐξ ἴσου ὠραία, ὡς βασίλισσα τῶν μέσων χρόνων, δημιουργὸς ἐνὸς νέου πολιτισμοῦ, ζυμωμένου μετὰ τὸ ἀγνὸν αἷμα τῆς Νέας Πίστεως τοῦ γλυκυτάτου Ἰησοῦ.

Ἀνοίγεται ἡ Χρυσὴ Πύλη τῶν μέσων χρόνων τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τῶν Βυζαντινῶν χρόνων. Τὰς Ἀθήνας καὶ τὴν Σπάρτην ἀντικαθιστᾷ τῶρα τὸ χριστιανικὸν Βυζάντιον, ἡ Κωνσταντινούπολις, ἡ μεγάλη πόλις τοῦ «Παμβασιλέως».

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ—ΕΡΓΑΣΙΑΙ.

— Συμπεράσματα ἀπὸ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους.

— Ρωμαϊκαὶ κατακτήσεις, Μακεδονία, Συρία, παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ χάρτου.

— Περσεύς, Πύδνα (πληροφορία).

— Νὰ χαρακτηρίσετε τὸν Μόμμιον.

— Γραπτὴ ἐργασία: «Ἡ καταστροφὴ τῆς Κορίνθου».

4. ΕΠΙΔΡΑΣΙΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΕΠΙ ΤΩΝ ΚΑΤΑΚΤΗΤΩΝ — ΕΛΛΗΝΟΡΡΩΜΑΪΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Κατὰ τὸν 1ον π.Χ. αἰῶνα αἱ ρωμαϊκαὶ λεγεῶνες εἶχον κατακτήσει ὀλόκληρον σχεδὸν τὸν ἀρχαῖον κόσμον. Ἐδημιούργησαν μίαν ἀπέραντον αὐτοκρατορίαν μὲ τὴν ὤμην βίαν. Μετέφεραν θριαμβευτικῶς τοὺς ἀετοὺς των ἀπὸ τὰς βραχῶδεις ἀκτὰς τῆς Σκωτίας μέχρι τῶν ἄμμων τῆς Αἰγύπτου καὶ ἀπὸ τὸν ταραχώδη Ἄτλαντικὸν μέχρι τῶν ἡρέμων ποταμῶν τῆς Μεσοποταμίας.

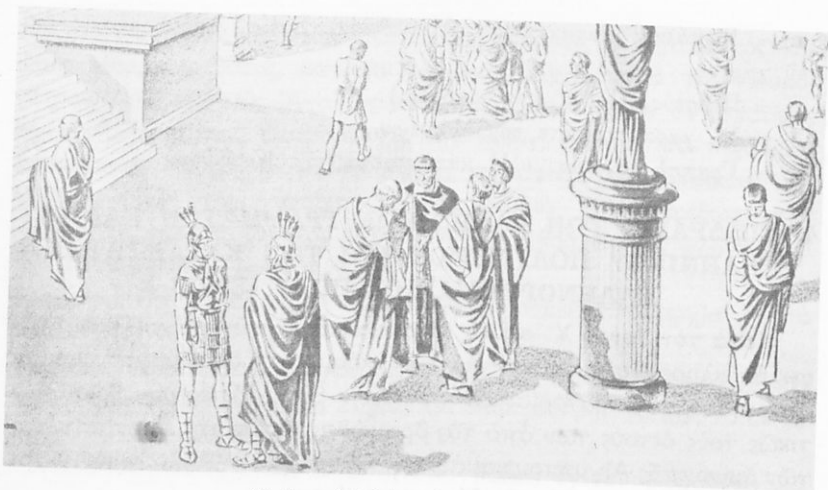
Οἱ Ρωμαῖοι ὅμως δὲν παρουσίασαν ἕως τότε καμμίαν πνευματικὴν ἀκτινοβολίαν. Ἦσαν βάρβαροι καὶ ἀπολίτιστοι, μέσα εἰς ἓνα λαμπρὸν ἑλληνικὸν κόσμον. Δι' αὐτὸ καὶ τοὺς ἐθάμβωσεν ἡ λάμψις καὶ τὸ μεγαλεῖον τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ.

Εὐρῆκαν παντοῦ πλουσίας πόλεις, μὲ τὰς ὥραιας πλατείας καὶ τοὺς θαυμασίους κήπους. Ἔβλεπον τοὺς ὥραίους ναοὺς, τὰ ἔξοχα ἀγάλματα, τὰ περικαλλῆ μνημεῖα. Ἐζήλευον τὰς κομψὰς ἐνδυμασίας καὶ τοὺς καλοὺς τρόπους. Ἐθαύμαζον τὰ ἀνώτερα σχολεῖα, ὅπου σοφοὶ διδάσκαλοι ἐδίδασκον φιλοσοφίαν καὶ ρητορικὴν.

Ἦρχισαν λοιπὸν καὶ αὐτοὶ νὰ μανθάνουν τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ τοὺς ἑλληνικοὺς τρόπους. Νὰ ἐνδύωνται μὲ ὥραϊα καὶ λεπτὰ ἐνδύματα. Νὰ ἀκολουθοῦν τὰ ἑλληνικὰ ἥθη καὶ ἔθιμα.

Ὅταν δὲ ἐπέστρεφον εἰς τὴν πατρίδα των, μετέφερον καὶ ἐκεῖ τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμὸν. Κατεσκεύαζον οἰκίας μὲ ὅλας τὰς ἀνέσεις καὶ τὰς ἐστολίζον μὲ κήπους καὶ ἄνθη, μὲ ἀγάλματα, κομφοτεχνήματα καὶ ἄλλα ἔργα τέχνης, τὰ ὅποια ἔφερον ὡς λάφυρα ἀπὸ τὴν Ἄνατολήν.

Ἰδιαιτέρως ὅμως οἱ Ρωμαῖοι ἠγάπησαν τὰ ἑλληνικὰ γράμματα. Οἱ πλουσιώτεροι ἔστελλον τὰ παιδιὰ των νὰ μορφωθοῦν εἰς τὰ σχολεῖα τῶν Ἀθηνῶν, τῆς Ἀλεξανδρείας, τῆς Ἀντιοχείας καὶ ἄλλων πόλεων. Ἐξ ἄλλου πολλοὶ Ἕλληνες φιλόσοφοι, ρήτορες καὶ

Ἡ Ρωμαϊκὴ Ἀγορὰ («Φόρουμ»).

καλλιτέχναι μετέβησαν εἰς τὴν Ρώμην ἢ εἰς ἄλλας πόλεις, ὅπου ἴδρυσαν σχολὰς διὰ τὰ παιδιὰ τῶν Ρωμαίων.

Ἀκόμη καὶ τὰ βιβλία τῶν τὰ ἔγγραφον εἰς τὴν ἑλληνικὴν καὶ ὄχι τὴν λατινικὴν γλῶσσαν. Σιγά-σιγά ἐγιναν καὶ αὐτοὶ φιλόσοφοι, ρήτορες καὶ καλλιτέχναι.

Δικαίως λοιπὸν ὁ Ρωμαῖος ποιητὴς Ὀράτιος εἶπεν: «Οἱ Ρωμαῖοι κατέκτησαν τὴν Ἑλλάδα μὲ τὰ ὄπλα, ἢ Ἑλλὰς ὁμως κατέκτησεν αὐτοὺς μὲ τὸ πνεῦμα».

Εἰς τὴν ἀρχὴν οἱ Ρωμαῖοι ἐμιμοῦντο δουλικῶς τοὺς Ἕλληνας. Μὲ τὸν καιρὸν ὁμως ἤρχισαν νὰ δημιουργοῦν καὶ αὐτοὶ ἔργα, σύμφωνα μὲ τὸν χαρακτῆρά των. Καθὼς δὲ ἐπικρατοῦσε τότε εἰς ὅλον τὸν κόσμον εἰρήνη καὶ ἡσυχία, οἱ Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες εἶχον ὡς ἀσχολίαν τὴν κατασκευὴν διαφόρων ἔργων, διὰ νὰ μείνη τὸ ὄνομα των ἀθάνατον. Τότε ἔκτισαν πόλεις καὶ ἀνάκτορα, ναοὺς καὶ θέατρα, λουτρὰ καὶ ἵπποδρόμους. Κατεσκεύασαν δρόμους, γεφύρας, ἀγορὰς, ὑδραγωγεῖα.

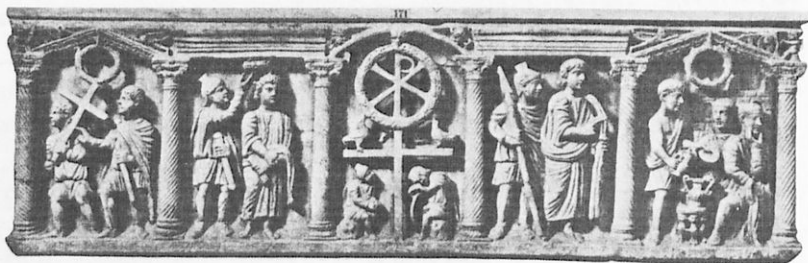
Ἡ ἑλληνικὴ τῶν μὲν μορφῶσις τοὺς ἔκαμε νὰ ἐπανορθώσουν πολλὰς ζημίας καὶ ἀδικίας, τὰς ὁποίας ἐπροξένησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Οὕτω ὁ αὐτοκράτωρ Αὔγουστος ἔδωκεν αὐτονομίαν καὶ προσέφερεν εὐεργεσίας εἰς πολλὰς ἑλληνικὰς πόλεις. Ὁ Καῖσαρ ἔκτισε καὶ πάλιν τὴν

κατεστραμμένη Κόρινθον. Ὁ Τραϊανὸς ἱδρυσεν τὸ μνημεῖον τοῦ Φιλοπάππου. Ὁ Ἀδριανὸς ἔκτισεν μίαν νέαν πόλιν εἰς τὰς Ἀθήνας, εἰσῆρχετο δὲ κανεὶς εἰς αὐτὴν ἀπὸ τὴν γνωστὴν Πύλιν τοῦ Ἀδριανοῦ. Ὁ ἴδιος συνεπλήρωσεν τὸν ναὸν τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς καὶ κατεσκεύασεν τὸ Ἀδριανέιον ὑδραγωγεῖον. Τότε ὁ πλούσιος Ἡρώδης ὁ Ἀττικὸς κατεσκεύασεν τὸ Ὠδεῖον του, παρὰ τὴν Ἀκρόπολιν.

Τοιουτοτρόπως ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ἔρριψεν τὰς ρίζας του καὶ ἐξηπλώθη εἰς ὅλον τὸ ἀπέραντον ρωμαϊκὸν κράτος. Ἡ ἀγαθοποιὸς ἐπίδρασις τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ἐξηυγένισεν τοὺς ἄλλοτε ἀπαιδεύτους Ρωμαίους· ἐδάμασεν καὶ ἐξημέρωσεν τὰ ἄγρια ἦθη των· ἐκαλλιέργησεν τὰς ψυχὰς των εἰς τρόπον, ὥστε καὶ αὐτοὶ νὰ καταστοῦν ἱκανοὶ νὰ δημιουργήσουν νέον πολιτισμὸν, τὸν ἑλληνορρωμαϊκὸν πολιτισμὸν.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ

1. Συγκρίνατε τὸν πολιτισμὸν τῶν Ρωμαίων καὶ τῶν Ἑλλήνων.
2. Πῶς ἐδημιουργήθη ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς;
3. Γραπτὴ ἐργασία: «Τί προσέφερον ἡ κατακτηθεῖσα Ἑλλάς εἰς τοὺς Ρωμαίους».

2. Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ

1. Η ΕΜΦΑΝΙΣΙΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ. "Όλοι οί πρό Χριστοῦ λαοί ἦσαν εἰδωλολάτραι, ἐκτὸς τῶν Ἰουδαίων, οἱ ὁποῖοι ἐλάτρευον τὸν ἀληθινὸν Θεὸν καὶ ἐπερίμεναν τὸν Μεσσίαν.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἦσαν βεβαίως καὶ αὐτοὶ εἰδωλολάτραι, ἀλλὰ εἶχον δημιουργήσει ἓνα τελειότερον εἶδος θρησκείας.

Οἱ Ρωμαῖοι ἐξ ἄλλου, ἂν καὶ παρέλαβον ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας τὴν λατρείαν πρὸς τοὺς Ὀλυμπίους θεοὺς, ὡς κοσμοκράτορες τώρα, ἦλθον εἰς ἐπικοινωνίαν μὲ ὅλους ἐκείνους τοὺς λαοὺς, οἱ ὁποῖοι ἀπετέλουν τὴν ἀπέραντον αὐτοκρατορίαν των. Τοιοιυτρόπως ἐγνώρισαν τὰς θρησκευτικὰς δοξασίας καὶ ἄλλων λαῶν, διὰ τοὺς ὁποίους ὁμως δὲν εἶχον λόγους θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ, διότι ἦσαν ἀνεξίθρησκοι. Ἐνα μωσαϊκὸν θρησκεῶν ἦτο ὅλη ἡ αὐτοκρατορία: εἰδωλολάτραι τοῦ ἑλληνικοῦ δωδεκαθέου, πυρολάτραι Πέρσαι, ὄπαδοι τῆς Κυβέλης τῆς Ἀσίας, τῆς Ἴσιδος τῆς Αἰγύπτου, τοῦ Μίθρα, Ἰουδαῖοι κ.ἄ. Ἀλλὰ οἱ ἄνθρωποι ἦσαν δυστυχεῖς.

Αἱ λέξεις ἀγάπη καὶ ἰσότης ἦσαν ἀγνωστοί. Ὁ κόσμος εὗρισκετο εἰς μεγάλην ἀθλιότητα. Οἱ πτωχοὶ καὶ οἱ ἀδύνατοι ὄχι μόνον δὲν εὗρισκον καμμίαν βοήθειαν, ἀλλὰ ἦσαν καὶ δοῦλοι τῶν δυνατῶν καὶ τῶν πλουσιῶν καὶ ἐπωλοῦντο εἰς τὰς ἀγοράς, ὅπως τὰ ζῶα. Αἱ γυναῖκες ἦσαν δοῦλαι τῶν ἀνδρῶν. Κατάπτωσις καὶ ἀθλιότης ἐπικρατεῖ εἰς τὸν κόσμον. Ἡ ὅποιαδήποτε θρησκεία δὲν προσφέρει πλέον εἰς τὸν ἄνθρωπον καμμίαν ἱκανοποίησιν. Αἱ διδασκαλαί, ἐξ ἄλλου, τῶν διαφόρων φιλοσόφων ἔχουν κλονήσει τὴν πίστιν

τῶν ἀνθρώπων πρὸς τοὺς θεούς. Ἄλλ' οὔτε καὶ αἱ φιλοσοφικαὶ ἀντιλήψεις καὶ δοξασαὶ εἶναι ἱκαναὶ νὰ δώσουν εἰς τὸν ἄνθρωπον ἕνα νέον τρόπον ζωῆς. Κάτι τὸ νέον ἀναζητεῖ καὶ διψᾷ ὁ ἄνθρωπος, τὸ ὁποῖον θὰ τὸν ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν ἀθλιότητα καὶ τὴν διαφθορὰν τῆς ζωῆς· κάτι, τὸ ὁποῖον θὰ τοῦ χαρίσῃ ψυχικὴν γαλήνην, παρηγορίαν καὶ σωτηρίαν. Διψᾷ διὰ δικαιοσύνην καὶ ἀγάπην.

Ἐνῶ λοιπὸν ἡ ἀνθρωπότης εὕρισκετο εἰς τοιαύτην κατάστασιν, παρουσιάσθη εἰς τοὺς χρόνους τοῦ αὐτοκράτορος Αὐγούστου ὁ Χριστιανισμὸς (753 ἀπὸ κτίσεως Ρώμης).

Ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι ἡ θρησκεία, τὴν ὁποίαν ἱδρυσεὶν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ Μονογενὴς Υἱὸς τοῦ μόνου καὶ ἀληθινοῦ Θεοῦ. Ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον ὡς ταπεινὸς ἄνθρωπος, διὰ νὰ διδάξῃ εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὴν ἀληθινὴν θρησκείαν, τὴν θρησκείαν τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον, τῆς ἀγάπης καὶ πρὸς τοὺς ἐχθροὺς ἀκόμη. Ἐκήρυξε τὴν ἰσότητα μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων. Ἐδίδαξε, ὅτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἴμεθα ἀδελφοί, τέκνα τοῦ Θεοῦ, χωρὶς διάκρισιν πλουσίου καὶ πτωχοῦ, δούλου καὶ ἐλευθέρου. Ἐκάλεσε κοντὰ Του τοὺς «κοπιῶντας καὶ πεφορτισμένους», διὰ νὰ τοὺς ἀναπαύσῃ. Ἐμακάρισε τοὺς ταπεινοὺς, τοὺς πεινασμένους ἀπὸ δικαιοσύνην καὶ ἀγάπην, τοὺς θλιμμένους καὶ κατατρεγμένους. Ἐχυσε τέλος τὸ τίμιον αἷμά Του ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ, διὰ νὰ ἐξαγνίσῃ τὸν ἄνθρωπον.

Τόσον παρήγορος ἦτο διὰ τὸν ἄνθρωπον ἡ διδασκαλία τοῦ Θεοῦ, ὥστε ἀμέσως τὰ πλήθη τὴν ἠκολούθησαν. Ἡ νέα θρησκεία ἐπέφερε τεράστιον ρῆγμα μεταξὺ τοῦ ἀρχαίου καὶ νέου κόσμου. Τόσον μέγα κοσμοϊστορικὸν γεγονός ἐπῆρξεν ἡ ἐμφάνισις τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὥστε νὰ χωρισθῇ ἡ Ἱστορία εἰς πρὸ (π.Χ.) καὶ μετὰ Χριστόν (μ.Χ.). Ἄλλὰ καὶ τὴν ὅλην κοινωνικὴν ζωὴν ἤλλαξεν ἡ νέα θρησκεία. Ἡ δουλεία κατηργήθη, αἱ γυναῖκες κατέλαβον τὴν ἀρμόζουσαν θέσιν μέσα εἰς τὴν οἰκογένειαν καὶ τὴν κοινωνίαν, ἡ ἰσότης καὶ ἡ ἀδελφωσύνη, ἡ ἠθικὴ καὶ ἡ ἀγάπη ἐπεκράτησαν εἰς τὰς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων καὶ οἱ ἄνθρωποι ἔγιναν καλύτεροι καὶ ἡμερώτεροι. Δὲν τοὺς βασανίζουν, ὅπως ἄλλοτε, τὰ προβλήματα τῆς ζωῆς· δὲν ἀγωνιοῦν διὰ τὸν θάνατον· γνωρίζουν ὅτι πέραν τοῦ θανάτου ὑπάρχει ἡ αἰώνιος ζωὴ, τὴν ὁποίαν θὰ κληρονομήσουν οἱ δίκαιοι καὶ οἱ ἀγαθοί.

Τὰ μαρτύρια τῶν χριστιανῶν.

2. ΑΓΩΝΕΣ, ΔΙΩΓΜΟΙ ΚΑΙ ΕΞΑΠΛΩΣΙΣ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ. Τὰ ἀνθρωποσωτήρια διδάγματα τῆς νέας θρησκείας ἦσαν γνωστὰ μόνον εἰς τὴν Παλαιστίνην, δηλ. εἰς τὰ μέρη, ὅπου ἐζησε καὶ ἐκήρυξεν ὁ Κύριος. Μετὰ τὴν ἀνάστασίν Του ὅμως καὶ μάλιστά μετὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐφώτισε τοὺς Ἀποστόλους, ἡ διδασκαλία τοῦ Εὐαγγελίου ἐξαπλώνεται σιγά-σιγά εἰς ὅλην τὴν αὐτοκρατορίαν. Τρεῖς χιλιάδες ἀνθρώποι εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, μόλις ἤκουσαν τὸ πρῶτον κήρυγμα τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου, γίνονται Χριστιανοὶ καὶ ἀποτελοῦν τὴν πρώτην Ἐκκλησίαν.

Ἄλλὰ καὶ οἱ ἄλλοι Ἀπόστολοι, ἀκολουθοῦντες τὴν ἐντολὴν τοῦ Μεγάλου Διδασκάλου των, «πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη», ἐξῆλθον ἀπὸ τὰ ὄρια τῆς Παλαιστίνης, μετέβησαν εἰς τὴν Δαμασκόν, τὴν Ἀντιόχειαν, τὴν Ἀλεξάνδρειαν, τὴν Ἐφεσον, τὰς Ἀθήνας, τὴν Κόρινθον, τὴν Ρώμην, καὶ εἰς ὅλον τὸν τότε γνωστὸν κόσμον. Παντοῦ εὕρισκει ἀπήχησιν ἡ θρησκεία τῆς ἀγάπης. Καθημερινῶς ἰδρύονται καὶ νέαι Ἐκκλησῖαι. Τοιοῦτοτρόπως ἡ ἐξάπλωσις τοῦ Χριστιανισμοῦ συντελεῖται μὲ ταχύτατον ρυθμόν, διὰ τοὺς ἐξῆς λόγους:

α) Ἡ κοσμοκρατορία τῶν Ρωμαίων ἤνωσε τοὺς λαοὺς τῆς γῆς καὶ κατήργησε τὰ σύνορα, τὰ ὁποῖα δυσκολεύουν τὴν κυκλοφορίαν τῶν νέων ἰδεῶν.

β) Ἡ νέα θρησκεία ἐχρησιμοποίησε τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἡ ὁποία τότε ἦτο παγκόσμιος καὶ κατανοητὴ ἀπὸ ὅλους. Τὴν ἔκαμε γλῶσσαν τῆς κατηχήσεως, τοῦ κηρύγματος καὶ τῆς λατρείας τῆς καὶ εἰς αὐτὴν ἐγράφησαν τὰ Ἁγία Εὐαγγέλια καὶ ὅλα τὰ θρησκευτικὰ βιβλία.

γ) Οἱ λόγοι τοῦ Παύλου: «οὐκ ἔνι Ἰουδαῖος οὐδὲ Ἕλλην, οὐκ ἔνι δούλος οὐδὲ ἐλεύθερος, οὐκ ἔνι ἄρσεν καὶ θῆλυ, πάντες γὰρ ὑμεῖς εἰς ἔστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ», ἱκανοποιοῦσαν τὰς ψυχὰς τῶν βασιανιζομένων δούλων, τῶν ὑποδούλων λαῶν καὶ τῶν περιφρονημένων γυναικῶν.

δ) Περισσότερον ὅμως παντὸς ἄλλου συνετέλεσεν εἰς τὸν θρίαμβον τοῦ Χριστιανισμοῦ ἡ δύναμις τῆς ἀληθείας του, ἡ ἀγνότης τῶν ἡθῶν τῶν Χριστιανῶν καὶ ἡ αὐτοθυσία τῶν μαρτύρων τῆς πίστεως.

Δι' αὐτό, ἄνθρωποι κάθε τάξεως καὶ ἡλικίας, μορφωμένοι καὶ ἀμόρφωτοι, πλούσιοι καὶ πτωχοί, ἡσπάζοντο τὴν θρησκείαν τῆς ἀγάπης. Τοιοῦτοτρόπως αὕτη ἔγινε θρησκεία ὅλων τῶν ἀνθρώπων, χωρὶς διάκρισιν φύλου καὶ φυλῆς.

Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τὰς εὐνοϊκὰς περιστάσεις του, ὁ Χριστιανισμὸς ἀντιμετώπισε καὶ μεγάλα ἐμπόδια ἐκ μέρους τῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν Ἑθνικῶν.

Οἱ Ἰουδαῖοι ἐπίστευον εἰς ἓνα θεόν, ὁ ὁποῖος θὰ τοὺς ἀνεδείκνυεν ὡς τὸν «περιούσιον» λαὸν ἐπὶ τῆς γῆς. Ἡ διδασκαλία τοῦ Σωτῆρος ὅμως κατέρριπτε τὴν πίστιν αὐτὴν. Ὁ Ἰησοῦς ἐκήρυττε: «Ὁ Θεὸς δὲν ἔχει προτιμήσεις ὑπὲρ τοῦ ἐνὸς ἢ τοῦ ἄλλου λαοῦ. Εἶναι κοινὸς πατὴρ πάντων τῶν ἀνθρώπων. Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἀδελφοί, ἀκόμη καὶ οἱ ἁμαρτωλοί, ὅπως καὶ τὰ ἀγαπημένα τέκνα τοῦ θεοῦ, οἱ ἀγαθοί».

Ἐμίσησαν λοιπὸν τὸν Ἰησοῦν καὶ κατεδίωκον τοὺς Χριστιανούς, ὡς ἀποστάτας ἀπὸ τὴν θρησκείαν τῶν πατέρων των. Ἡ ὀρμητικότης των ὅμως ἀνεχαιτίστη μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Ἱερουσαλὴμ ὑπὸ τοῦ Τίτου (70 μ.Χ.).

Οἱ Ἑθνικοὶ (εἰδωλολάτραι) ἐδυσκολεύοντο νὰ θυσιάσουν τὰς ἀπολαύσεις τῆς παρούσης ζωῆς, διὰ μίαν ἄλλην ζωὴν εἰς τοὺς οὐρανοὺς.

Ἐξ αὐτῶν οἱ σοφοὶ καὶ οἱ μορφωμένοι δὲν ἤθελαν νὰ ἐμβαθύνουν εἰς τὸ κήρυγμα τῶν ἀπλῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τὴν Γαλιλαίαν. Οἱ ἄρχοντες δὲν ἤμποροῦσαν νὰ ἀνεχθοῦν τὴν κατάργησιν τῆς δουλείας καὶ τὴν ἰσότητα τῶν ἀνθρώπων. Οἱ μάγοι, οἱ ἱερεῖς, οἱ ἀγαματοποιοὶ καὶ ὅλοι ὅσοι εἶχον συμφέροντα ἀπὸ τὴν παλαιὰν θρησκείαν, ἐβλεπον νὰ χάνεται ἡ πηγὴ τῶν κερδῶν των.

Ἐπλασαν λοιπὸν ψευδεῖς κατηγορίας κατὰ τῶν χριστιανῶν, ὅτι εἶναι ἄθεοι, (ἐπειδὴ δὲν εἶχον βωμοὺς καὶ ἀγάλματα), μισάνθρωποι, (ἐπειδὴ δὲν ἐπήγαιναν εἰς διασκεδάσεις καὶ θεάματα), ἀνθρωποφάγοι, (ἐπειδὴ μετελάμβανον τὸ «σῶμα καὶ αἷμα» τοῦ Χριστοῦ.).

Ἐπειτα, διὰ κάθε θεομηνίαν (σεισμόν, πλήμμυραν, ἀνομβρίαν, ἐπιδημίαν, πείναν κλπ.) ἐθεωροῦσαν ὡς ὑπαιτίους τοὺς χριστιανούς. Τοὺς κατεδίωκον λοιπὸν, διὰ νὰ παύσῃ ἡ ὄργη τῶν θεῶν των.

Ἡ Σύγκλητος «ἀπεθέωνε» συχνὰ τοὺς Ρωμαίους αὐτοκράτορας. Τότε εἰς τὰ ἀγάλματά των ἔπρεπε νὰ ἀποδίδωνται θεῖαι τιμαὶ ἀπὸ τὰ πλήθη. Τοῦτο ὅμως ἤρνοῦντο νὰ πράξουν οἱ Χριστιανοί.

Οἱ αὐτοκράτορες εἶχον καὶ ἄλλους λόγους νὰ μὴ συμπαθοῦν τοὺς χριστιανούς. Ἐμάνθανον, ὅτι ἔκαμνον μυστικὰς συγκεντρώσεις καὶ ἐβλεπον νὰ αὐξάνῃ ἡ δύναμις των. Ἦρχισαν λοιπὸν νὰ τοὺς ὑποπτέωνται ὡς συνωμότας.

Δι' ὅλα αὐτὰ οἱ Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες μετέβαλον τὰς ἀνεπισημοὺς διώξεις τῶν χριστιανῶν εἰς ἐπισήμους διωγμούς.

Οἱ διωγμοὶ ἤρχισαν ἀπὸ τὸν Νέρωνα (64-68 μ.Χ.) καὶ συνεχίσθησαν ἐπὶ 250 σχεδὸν ἔτη. Δὲν ἦσαν ὅμως συνεχεῖς. Ἐκαστὸν διωγμὸν ἠκολούθουν μακρὰ ἔτη εἰρήνης. Κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν ἡ χριστιανικὴ Ἐκκλησία εὔρισκε τὸν καιρὸν νὰ διοργανωθῇ καὶ πάλιν.

Οἱ τρομερώτεροι ὅμως διωγμοὶ ἦσαν ὁ πρῶτος καὶ ὁ τελευταῖος. Τοῦ Νέρωνος καὶ τοῦ Διοκλητιανοῦ. Εἰς ἐκάστην περίπτωσιν ἐξευρίσκοντο νέα μαρτύρια, πρὸς τιμωρίαν τῶν χριστιανῶν.

Γενικῶς δὲ οἱ Χριστιανοὶ συνελαμβάνοντο καί, ἄλλοι ἐρράπτοντο εἰς δέρματα ζώων καὶ ἐρρίπτοντο εἰς τὰ θηρία, ἄλλοι ἐδένοντο εἰς πασσάλους, ἠλείφοντο μὲ πίσσαν καὶ ἠνάπτοντο ὡς νυκτερινοὶ φανοί. Ἄλλοι ἐδένοντο εἰς τροχοὺς μὲ δρέπανα, διὰ νὰ καταξεσχιοῦν αἱ σάρκες των κατὰ τὴν περιστροφὴν, καὶ ἄλλοι ἐσταυρῶνοντο ἢ ἐβασανίζοντο κατὰ διαφόρους τρόπους.

Χιλιάδες χριστιανῶν ἐμαρτύρησαν κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν διω-

γμῶν. Μεταξὺ τῶν πρώτων ἦσαν καὶ οἱ κορυφαῖοι τῶν Ἀποστόλων, Πέτρος καὶ Παῦλος, μεταξὺ δὲ τῶν τελευταίων οἱ μεγαλομάρτυρες, Ἅγιος Γεώργιος καὶ Ἅγιος Δημήτριος.

Φανερὰ λατρεία τῶν χριστιανῶν κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ ἦτο ἀδύνατος. Διὰ τοῦτο κατέφευγον εἰς σπήλαια, εἰς ὑπόγεια κοιμητήρια καὶ εἰς τὰς κατακόμβας.

Αἱ κατακόμβαι ἦσαν ὑπόγεια νεκροταφεῖα, τὰ ὁποῖα ἀπετέλεσαν ὀλοκλήρους νεκροπόλεις μὲ δωμάτια, μυστικὰς ἐκκλησίας, τάφους κλπ. Τοιαῦται σώζονται μέχρι σήμερον ὑπὸ τὴν Ρώμην καὶ εἰς ἄλλα μέρη.

Τὸ αἷμα ὁμῶς τῶν μαρτύρων τῆς πίστεως, ὡς γόνιμος σπορά, ἐπότισε τὸν δένδρον τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὁ ὁποῖος εἰς τὸ τέλος ἐθριάμβευσεν. Ἔδωκε τότε τὰς βάσεις καὶ τὴν ζωὴν εἰς τὸν ὑψηλότερον καὶ ὠραιότερον πολιτισμόν, ὁ ὁποῖος ἐδημιουργήθη κατὰ τοὺς ἐπομένους αἰῶνας.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ:

1. Ποία ἡ θρησκευτικὴ κατάστασις τῶν ἀνθρώπων πρὸ Χριστοῦ.
2. Τί συνετέλεσεν εἰς τὴν διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ.
3. Διὰ ποίους λόγους οἱ εἰδωλολάτραι ἐμισοῦσαν τοὺς Χριστιανούς.
4. Ποῖοι ἦσαν οἱ Ἀπόστολοι.
5. Ποῦ καὶ τί ἐδίδαξαν.
6. Ποῖος ἦτο ὁ Παῦλος, ποῦ ἐδίδαξε, τί ἐδίδαξεν εἰς τὰς Ἀθήνας (πληροφορίαι ἀπὸ τὸ μάθημα τῶν Θρησκευτικῶν).
7. Ποῖοι αὐτοκράτορες κατεδίωξαν τοὺς Χριστιανούς.
8. Ὁ Νέρων (περισσότερας πληροφορίας).
9. Ὁ Διοκλητιανὸς (πληροφορίαι).
10. Γραπτὴ ἐργασία: «Ἡ δύναμις τῆς πίστεως».
11. Τὰ σπουδαιότερα γεγονότα καὶ ὁ ἱστορικὸς πίναξ τοῦ κεφαλαίου.

Ὁ Μ. Κωνσταντῖνος
καὶ ἡ Ἁγία Ἐλένη.

3. Ο ΜΕΓΑΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

1. Η ΡΩΜΑΪΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΞΑΠΛΩΣΙΝ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ. Ἐπὶ δύο σχεδὸν ἑκατονταετηρίδας ἐβασίλευον εἰς τὴν Ρώμην, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, συνετοὶ αὐτοκράτορες.

Πρῶτος ἐβασίλευσεν ὁ Τιβέριος, τὸν ὁποῖον δὲν ἠγάπησεν ὁ λαός, διότι δὲν τοῦ ἔδιδε «σίτον καὶ θεάματα». Δι' αὐτὸ ὁ Τιβέριος κατήρτισεν ἓνα σῶμα ἀπὸ ἐκλεκτοὺς στρατιώτας καὶ τοὺς εἶχεν ὡς φρουράν του. Ἦσαν οἱ λεγόμενοι «πραιτωριανοί», οἱ ὁποῖοι μὲ τὸν καιρὸν ἀπέκτησαν μεγάλην δύναμιν, ὥστε νὰ ἀναβιβάζουν καὶ νὰ καταβιβάζουν αὐτοκράτορας ἀκόμη.

Ἐπειτα ἦλθεν ὁ Κλαύδιος, ὁ ὁποῖος κατεσκεύασε τὸ ὑδραγωγεῖον τῆς Ρώμης. Ὁ Φλάβιος Οὐεσπασιανὸς κατεσκεύασε τὸ τεράστιον ἀμφιθέατρον Κολοσσαῖον. Ὁ υἱὸς του, Τίτος, κατέπιτιξε τὴν ἐπανά-

στασιν τῶν Ἰουδαίων καὶ κατέστρεψε τὴν Ἱερουσαλήμ. Τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἐξεργάγη τὸ ἠφάιστειον Βεζούβιος καὶ ἡ λάβα του κατεπλάκωσε τὴν Πομπηϊαν καὶ ἄλλας δύο πόλεις.

Ὁ Ἀδριανὸς δὲν ἀφῆκε καμμίαν ἐπαρχίαν, εἰς τὴν ὁποίαν νὰ μὴ κτίσῃ καὶ ἕνα οἰκοδόμημα. Ἰδιαιτέρως δὲ ἐφρόντισε νὰ στολίσῃ τὰς Ἀθήνας. Ἐπειτα, κατὰ τὴν ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ἦτο αὐτοκράτωρ ὁ Ἀντωνῖνος ὁ Εὐσεβής, ἡ αὐτοκρατορία ἐγνώρισε τὴν μεγαλυτέραν εὐτυχίαν. Τελευταῖος ἐκ τῶν καλῶν αὐτοκρατόρων ἦτο ὁ φιλόσοφος Μάρκος Αὐρήλιος, θαυμαστὴς καὶ λάτρης τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πνεύματος.

Ἐκτοτε ἤρχισεν ἡ παρακμὴ. Οἱ πραιτωριανοί, οἱ λεγεωνάριοι καὶ αἱ Ἐπαρχίαι ἤρχισαν νὰ ἐπεμβαίνουν εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους. Ἐπέρασαν οὕτω ἑκατὸν ἔτη μὲ συνεχεῖς ἐπαναστάσεις. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἀνεφάνησαν εἰς τὰ σύνορα ἐπικίνδυνοι ἔχθροι. Οἱ Γότθοι ἔφθασαν ἕως τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θράκην. Οἱ Πέρσαι διέτρεχον τὴν Μεσοποταμίαν καὶ τὴν Συρίαν.

Ἄλλα ἐφανέρωναν ὅτι τὸ κράτος βαδίζει πρὸς διάλυσιν.

Ἡ Ρώμη εὐρίσκετο εἰς τὸ μέσον σχεδὸν τῆς ἀπεράντου αὐτοκρατορίας της καὶ ἐφαίνετο ἐνδεδειγμένη ὡς πρωτεύουσα αὐτῆς.

Εἰς τὸ δυτικὸν τμήμα τῆς αὐτοκρατορίας εὐρίσκοντο πτωχοὶ καὶ ἀπολίτιστοι λαοί. Οὗτοι εἶχον ἀνάγκην ἀπὸ τὸν πολιτισμὸν καὶ τὸν πλοῦτον τῆς Ρώμης. Ἐμενον λοιπὸν ἡσυχοὶ καὶ τὰ σύνορα πρὸς τὴν πλευρὰν αὐτὴν ἦσαν ἀσφαλῆ.

Εἰς τὸ ἀνατολικὸν ὅμως τμήμα ἐζοῦσαν λαοὶ μὲ ἀνεξαντλήτους πόρους, λαμπρὰν ἱστορίαν καὶ ἐξοχὸν πολιτισμὸν. Μὲ τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἰς τὰ μέρη αὐτὰ ἀπὸ τὸν Μ. Ἀλέξανδρον καὶ τοὺς Ἐπιγόνους του, οἱ λαοὶ αὐτοὶ προήχθησαν. Ἐπὶ πλέον οὗτοι ἐδέχθησαν τὸν Χριστιανισμὸν. Τὸ γεγονός δὲ ὅτι ἡ Ρώμη ἦτο ἀντίθετος πρὸς τὴν νέαν θρησκείαν, ἐδημιουργοῦσε μεγάλας φροντίδας δι' αὐτὴν. Ἐξ ἄλλου ἐκείθεν τῶν συνόρων ἐζοῦσαν ἀναρίθμητα στίφη βαρβάρων, ἔτοιμα νὰ εἰσβάλουν εἰς τὸ ἔδαφος τῆς αὐτοκρατορίας.

Ἡ Ρώμη εἶχε κατασκευάσει τὴν μεγάλην Ἐγνατίαν ὁδόν, ἡ ὁποία ἤρχιζεν ἀπὸ τὸ Δυρράχιον, ἐπερνοῦσεν ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν καὶ Θράκην καὶ κατέληγεν εἰς τὸ Βυζάντιον. Δι' αὐτῆς ἐπικοινωνοῦσε μὲ τὸν ἀνατολικὸν κόσμον συντόμως καὶ ἀπέφευγε τὸν διάπλουν ἀπὸ τὸ ταραχώδες Ἴόνιον καὶ Αἰγαῖον πέλαγος.

Ἐπρεπε νά ὑπάρχη ἐπὶ τόπου αὐτοκρατορικὴ ἀρχή, διὰ νά κυβερνᾷ τὰ ἀπέραντα ἐδάφη τῆς Ἀνατολῆς. Τὴν ἀνάγκην αὐτὴν εἶχον ἀντιληφθῆ πολλοὶ αὐτοκράτορες καὶ ἐσκέφθησαν νά μεταφέρουν πρὸς ἀνατολὰς τὴν πρωτεύουσαν. Εὕρισκαν ὅμως μεγάλην ἀντίδρασιν ἀπὸ τοὺς κατοικοὺς τῆς ἀρχαίας Ρώμης, ἡ ὁποία εὕρισκετο τότε εἰς τὸν κολοφῶνα τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς δόξης τῆς.

Πρῶτος ὁ Διοκλητιανὸς (285 μ.Χ.) ἀπεφάσισε νά λάβῃ ριζικὰ μέτρα. Ἐχώρισε λοιπὸν τὴν αὐτοκρατορίαν εἰς δύο τμήματα καὶ καθένα ἀπὸ αὐτὰ τὸ ἐκυβέρνησε εἰς αὐτοκράτωρ, μὲ τὸν τίτλον Αὐγουστος. Ἡ διαίρεσις ὅμως οὐσιαστικῶς ἔγινεν εἰς τέσσαρα τμήματα, διότι εἰς ἕκαστον τμῆμα ὑπῆρχε καὶ εἰς συναυτοκράτωρ, μὲ τὸν τίτλον Καίσαρ. Τοιοῦτ'τρόπως ἐθεσπίσθη ἡ Τετραρχία. Ὁ Διοκλητιανὸς ὥρισεν ὡς πρωτεύουσαν τῆς Ἀνατολῆς τὴν Νικομήδειαν.

Τώρα ἡ Ρώμη παρέμεινε τυπικῶς ἡ μόνη πρωτεύουσα τοῦ κράτους. Ἐκεῖ ἦτο ἡ ἔδρα τῆς Συγκλήτου καὶ ἐκεῖ ἔμειναν ὅλα τὰ διοικητικὰ ὄργανα.

Ἀλλὰ τὸ σύστημα αὐτὸ δὲν ἐβελτίωσε τὴν κατάστασιν. Οἱ τέσσαρες ἄρχοντες τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους συχνὰ ἐφιλονίκουν μεταξύ των καὶ οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι δὲν ἔλειψαν.

2. Ο ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Ο ΜΕΓΑΣ. Τὸ 273 μ. Χ. ἐγενήθη εἰς τὴν Νύσσαν τῆς Σερβίας ὁ Κωνσταντῖνος, υἱὸς τοῦ τότε Ρωμαίου στρατηγοῦ Κωνσταντίου Χλωροῦ καὶ τῆς εὐσεβοῦς Ἐλένης.

Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἦτο αὐτοκράτωρ ὁ Διοκλητιανὸς, ὁ ὁποῖος εἶχε συναυτοκράτορα τὸν Γαλέριον. Εἰς τὴν Δύσιν ἦτο αὐτοκράτωρ ὁ Μαξιμιανός, ὁ ὁποῖος προήγαγε τὸν Κωνσταντῖνον εἰς συναυτοκράτορα καὶ τὸν ἔστειλεν εἰς τὴν Γαλατίαν (Γαλιαν). Ὁ Κωνσταντῖνος παρέμεινε ὡς ὄμηρος εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Διοκλητιανοῦ (Νικομήδειαν), ὅπου ἠκολούθησε τὸ στρατιωτικὸν στάδιον καὶ διεκρίθη εἰς αὐτό.

Ὁ Γαλέριος ἐπέτυχεν ἀπὸ τὸν Διοκλητιανὸν νά ἐκδώσῃ διατάγματα κατὰ τῶν Χριστιανῶν καὶ ἤρχισεν ὁ φοβερὸς διωγμὸς αὐτῶν. Ὁ Κωνσταντῖνος ἠσθάνετο ἀποτροπιασμὸν διὰ τὰ ἐγκλήματα, τὰ ὁποῖα ἐγίνοντο. Μὲ τὴν πρώτην εὐκαιρίαν λοιπὸν ἀνεχώρησε καὶ ἦλθεν εἰς τὸν πατέρα του, ὁ ὁποῖος εὐνοοῦσε τοὺς Χριστιανούς.

Τὸ 306 μ.Χ. ἀπέθανεν ὁ Κωνσταντῖος καὶ αἱ στρατιαὶ ἀνεκήρυξαν αὐτοκράτορα τὸν Κωνσταντῖνον. Ὀλίγον ἀργότερον ἄλλαι στρατιαὶ ἀνεκήρυξαν αὐτοκράτορα τῆς Ρώμης τὸν Μαξεντίον καὶ τῆς Ἀνατολῆς τὸν Λικίνιον.

Ὁ Μαξεντίος ἐφοβεῖτο τὸν Κωνσταντῖνον καὶ ἠτοίμασε στρατόν, διὰ νὰ τοῦ ἀφαιρέσῃ τὴν Γαλατίαν. Ὁ Κωνσταντῖνος ἐπληροφορήθη τοὺς σκοποὺς τοῦ Μαξεντίου. Ἐκλείσει λοιπὸν συμφωνίαν μὲ τὸν Λικίνιον καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἐπιτεθῇ πρῶτος κατὰ τοῦ Μαξεντίου, ὥστε νὰ ματαιώσῃ τὰ σχέδιά του.

3. ΛΑΒΑΡΟΝ, Ἡ ΠΡΩΤΗ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΣΗΜΑΙΑ. Πράγματι δὲ μὲ τὸν στρατόν του ἐπέρασε τὰς Ἀλπεῖς καὶ ἐπάτησε τὸ ἰταλικὸν ἔδαφος. Τώρα εὔρεθῃ εἰς ἀμηχανίαν. Οἱ στρατιῶται, βεβαίως, τοῦ ἦσαν πιστοὶ καὶ μαζί των ἐνίκησε παντοῦ. Τώρα ὅμως, ποῦ ἐπρόκειτο νὰ πολιορκήσουν τὸ Καπιτώλιον, θὰ τὸν ἠκολούθουν;

Εἰς τὴν κρίσιμον αὐτὴν στιγμήν ὁ Κωνσταντῖνος ἠσθάνθη τὴν ἀνάγκην τῆς θείας προστασίας. Ἐζήτησεν ὡς σύμμαχον «Θεὸν τὸν οὐράνιον, αὐτὸν τῶν πάντων Σωτῆρα Ἰησοῦν Χριστόν», τὸν ὁποῖον ἐτίμησε καὶ ὁ πατήρ του. Δὲν ἐβράδυνε δὲ νὰ λάβῃ τὴν ἀπάντησιν κατὰ τρόπον θαυμαστόν.

Ἐνῶ ἔστρεφε τοὺς ὀφθαλμούς του πρὸς τὸν οὐρανόν, μὲ ἔκπληξιν καὶ φόβον εἶδεν ἐπάνω ἀπὸ τὸν δίσκον τοῦ ἡλίου λαμπρὸν καὶ φωτεινὸν Σταυρὸν μὲ τὴν ἐπιγραφὴν: «Ἐν τούτῳ νίκα».

Ὁ Κωνσταντῖνος ἐσκέπτετο: «τὶ ἄρα σημαίνει τὸ φάσμα»; Καὶ ὁ Χριστὸς ἐπιφαίνεται κατὰ τὴν νύκτα εἰς τὸ ὄνειρόν του καὶ τοῦ δεικνύει τὸν Σταυρόν. Τότε αἱ ἀμφιβολίαι του διελύθησαν.

Τὴν πρῶϊαν ἐκάλεσε τοὺς χρυσοχοῦς του καὶ ἀνέθεσεν εἰς αὐτοὺς νὰ ἀναπαραστήσουν τὴν εἰκόνα τοῦ «σημείου» καὶ νὰ τὴν στολίσουν μὲ ἀδάμαντας καὶ χρυσόν. Τοιοῦτοτρόπως κατεσκευάσθη τὸ Λάβαρον.

Τὸ Λάβαρον ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἓν ὑψηλὸν καὶ περίχρυσον δόρυ, τὸ ὁποῖον ἔφερεν ὀριζοντίαν κεραίαν, διὰ νὰ σχηματίζη σταυρόν. Ἀπὸ τὴν κεραίαν ἐκρέματο χρυσοπόρφυρον τετράγωνον ὕφασμα, τὸ ὁποῖον ἔφερε χρυσοκεντημένά μέσα εἰς κύκλους τὰ πρόσωπα τοῦ βασιλέως καὶ τῶν δύο υἱῶν του. Εἰς τὴν κορυφὴν εἶχε χρυσοῦν λιθοκόλλητον στέφανον, μὲ τὸ μονόγραμμα «Χ» εἰς τὸ μέσον. Τὸ ἔμβλη-

μα αυτό αντικατέστησε τοῦ λοιποῦ τὸν αὐτοκρατορικὸν ἀετὸν τῆς Ρώμης καὶ ἐτοποθετήθη εἰς τὸ κράνος τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τὰς ἀσπίδας τῶν στρατιωτῶν.

Τὸ Λάβαρον.

Ὁ Κωνσταντῖνος προσε-
κίνησε τὸ Λάβαρον. Τὸ εἶδον
οἱ χριστιανοὶ στρατιῶται
του καὶ ἡ λάμψις τῆς πί-
στεως ἐπλημμύρησε τὰς καρ-
δίας των. Τὸ ἀντίκρυσαν καὶ
οἱ εἰδωλολάτραι με ἀπορίαν.
Ὅλοι ὅμως, με ἐπὶ κεφαλῆς
τὴν πρώτην αὐτὴν Χριστια-
νικὴν σημαίαν, ἐβάδισαν ἀ-
κάθεκτοι κατὰ τῆς Ρώμης.

**4. Ο ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΜΟ-
ΝΟΚΡΑΤΩΡ.** Ὁ Μαξέντιος
ἠδύνατο βεβαίως, νὰ παρα-
μείνη μέσα εἰς τὰ τεῖχη τῆς
Ρώμης. Τότε θὰ ἠμποροῦσε
νὰ ἐξαντλήσῃ τὸν Κωνσταν-
τῖνον εἰς μίαν ἄκαρπον πο-
λιορκίαν. Ἐστηρίχθη ὅμως
εἰς τὸν πολυἀριθμὸν ἐξ εἰδω-
λολατρῶν στρατὸν του καὶ
ἐξῆλθε τῶν τευχῶν. Ἡ μάχη
ἐδόθη εἰς τὴν ὑπαιθρον καὶ ἡ
σύγκρουσις ὑπῆρξε τρομερά.
Ἡ νίκη τοῦ Κωνσταντίνου
κατὰ τοῦ εἰδωλολάτρου ἠγε-
μόνος ἦτο συντριπτικὴ. Ὁ
Μαξέντιος ἔτρεξε νὰ περά-
σῃ ἀπὸ τὴν Μουλβίαν γέ-
φυραν καὶ νὰ κλεισθῇ εἰς τὴν

Κωνσταντίνος ὁ Μέγας.

Ρώμην. Ἡ γέφυρα ὁμως ὑπεχώρησεν ἀπὸ τὸ βάρος τῶν στρατιωτῶν καὶ ὁ αὐτοκράτωρ ἔπεσεν εἰς τὸν Τίβεριν καὶ ἐπνίγη.

Ὁ Κωνσταντίνος, μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸ Λάβαρον, εἰσῆλθε θριαμβευτὴς εἰς τὴν «αἰώνιαν πόλιν». Τότε ἐτέλεσε μεγαλοπρεπῆ «θρίαμβον», χωρὶς νὰ θυσιάσῃ εἰς τοὺς θεοὺς, οὔτε νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὸ Καπιτώλιον, ὅπως συνήθιζον νὰ κάμνουν οἱ εἰδωλολάτραι. Ἡ Σύγκλητος τοῦ ἔστησε θριαμβευτικὴν ἀψίδα μὲ τὴν ἐπιγραφήν: «Ὁ βασιλεὺς κατ' ἔμπνευσιν τῆς θεότητος κατετρόπωσε τὸν τύραννον». Ὁ ἴδιος ἔστησε τὸν ἀνδριάντα του εἰς τὴν Ἀγοράν. Εἰς αὐτὸν παριστάνετο νὰ κρατῆ δόρυ, εἰς σχῆμα σταυροῦ, μὲ τὴν δεξιάν του χεῖρα. Εἶχε δὲ τὴν ἐπιγραφήν: «Τούτῳ τῷ σωτηριῶδει σημείῳ τὴν πόλιν ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ τοῦ τυράννου διασωθεῖσαν, ἠλευθέρωσα».

Ἀργότερον ὁ Λικίνιος ἠθέλησε νὰ πάρῃ μὲ τὸ μέρος του ὅλους τοὺς ὀπαδοὺς τῆς ἀρχαίας θρησκείας καὶ νὰ πολεμήσῃ τὸν Κωνσταντῖνον. Ἐδόθη εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν (323 μ.Χ.) ἡ τελευταία μάχη. Ὁ στρατὸς τοῦ Λικινίου περιελάμβανε παντὸς εἶδους μάγους, μάντις, θύτας κλπ. Τὸ στρατόπεδον τοῦ Κωνσταντίνου ἔβριθεν ἀπὸ χριστιανοὺς ἱερεῖς.

Ὁ Κωνσταντίνος ἐπροχώρησε καὶ πάλιν μὲ τὸ Λάβαρον ἔμπρός, ἀλλὰ μὲ μεγαλυτέραν πίστιν πλέον πρὸς τὸν Θεὸν τῶν χριστιανῶν. Πράγματι δὲ ὁ Σταυρὸς κατενίκησε τὰ εἰδῶλα καὶ ὁ Κωνσταντίνος ἀνεκρήχθη Μονοκράτωρ.

5. Ο ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΡΟΣΤΑΤΗΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ. Ἡ πρώτη μεγάλη ἐνέργεια τοῦ Κωνσταντίνου, ἡ ὁποία ἀπετέλεσε σταθμὸν εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἦτο τὸ Διάταγμα τῶν Μεδιολάνων. Τὸ 313 μ.Χ. ἐξέδωκε μετὰ τοῦ Λικινίου εἰς τὸ Μεδιόλανον (Μιλᾶνον) τὸ περίφημον αὐτὸ διάταγμα, εἰς τὸ ὁποῖον ἀναφέρονται περίπου τὰ ἑξῆς:

«...Ἡμεῖς οἱ αὐτοκράτορες Κωνσταντῖνος καὶ Λικίνιος ἀποφασίζομεν νὰ δώσωμεν εἰς τοὺς χριστιανούς τὴν ἐλευθερίαν, νὰ ἐξασκοῦν τὰ θρησκευτικὰ των καθήκοντα... ἵνα εἶη ὁ θεὸς ὁ ἐν οὐρανοῖς εὐσπλαχνικὸς καὶ εὐμενὴς πρὸς ὅλους, ὅσοι ζοῦν εἰς τὸ κράτος μας».

Μετὰ τὸ διάταγμα αὐτὸ ἐσταμάτησαν οἱ ὤμοι καὶ ἀπάνθρωποι διωγμοί, οἱ ὁποῖοι ἐκράτησαν ἐπὶ τρεῖς σχεδὸν αἰῶνας. Οἱ ἐξόριστοι καὶ οἱ φυλακισμένοι ὁμολογηταὶ τῆς πίστεως ἠλευθερώθησαν. Ὁ χριστιανικὸς κόσμος ἀνέπεμψε θερμὰς δοξολογίας πρὸς τὸν Κύριον.

Κατόπιν ὁ Κωνσταντῖνος ἔδωκεν εὐαγγελικώτερον χαρακτῆρα εἰς τὴν νομοθεσίαν του. Αἱ παραχωρήσεις δὲ πρὸς τοὺς χριστιανούς διεδέχοντο ἢ μία τὴν ἄλλην.

Οἱ κληρικοὶ ἀπέκτησαν ὅλα τὰ δικαιώματα τῶν εἰδωλολατρῶν ἱερέων καὶ οἱ χριστιανοὶ δὲν ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ συμμετέχουν εἰς τὰς εἰδωλολατρικὰς ἐορτάς. Ἡδύνατο δὲ νὰ τελοῦν ἐλευθέρως τὴν λατρείαν των. Αἱ παντὸς εἶδους μαγεῖαι ἀπηγορεύθησαν. Οἱ χριστιανοὶ ἐπροτιμῶντο εἰς τὰς δημοσίας θέσεις. Ἡ Ἐκκλησία ἠδύνατο νὰ ἐλευθερώη τοὺς δούλους. Ἡ Κυριακὴ ὠρίσθη ὡς ἡμέρα ἀργίας. Ἐκαμε δηλ. τὸν Χριστιανισμὸν ἐπίσημον θρησκείαν τοῦ κράτους.

Ἄλλ' ἡ μανία τῶν διωκτῶν εἶχε μεταβάλει εἰς ἐρείπια τοὺς οἴκους τῆς χριστιανικῆς λατρείας. Ὁ ἔνδοξος θεμελιωτὴς τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ὅμως ἐπιθυμεῖ νὰ τεληται ἡ λατρεία τοῦ Χριστοῦ εἰς εὐπρεπεῖς ναοὺς. Θέτει, λοιπόν, εἰς κίνησιν ἡγεμόνας, ἐπισκόπους, ἱερεῖς. Ἐξοδεύει μεγάλα ποσὰ ἀπὸ τὸ δημόσιον ταμεῖον καὶ ἡ αὐτοκρατορία γεμίζει ἀπὸ χριστιανικοὺς ναοὺς.

Ἡ μητέρα του, ἡ εὐσεβὴς Ἑλένη, μετέβη εἰς τὴν Παλαιστίνην, ὅπου ἀνεζήτησε τὸν Τάφον τοῦ Σωτῆρος. Ἐχρηιάσθησαν πολλὰ ἔρευναι διὰ νὰ εὐρεθῇ ὁ ἱερὸς χώρος. Ἐγιναν ἀνασκαφαὶ καὶ ἀπεκαλύφθη ὁ Τίμιος Σταυρός. Ἐπὶ τοῦ Παναγίου Τάφου ἐκτίσθη τότε ὁ

λαμπρός ναός τῆς Ἀναστάσεως καί εἰς ἄλλα σημεῖα ἐθεμελιώθησαν ἄλλοι ναοί.

Τέλος ὁ Κωνσταντῖνος εἶδε τὸ ἠθικὸν μεγαλεῖον τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ἐπίστευεν, ὅτι μόνον ἐπάνω εἰς τὴν ἀλήθειαν τοῦ Χριστοῦ ἔμπορεῖ νὰ θεμελιωθῇ ὁ ὠραιότερος καὶ ὑψηλότερος ἀνθρώπινος πολιτισμός. Ἐκαμε λοιπὸν τὸ πᾶν, ὥστε ἡ χριστιανικὴ πίστις νὰ εἰσχωρήσῃ εἰς ὅλας τὰς περιοχὰς τοῦ ἀπεράντου κράτους του καὶ εἰς ὅλα τὰ στρώματα τῆς κοινωνίας.

6. Ο ΑΡΕΙΟΣ ΚΑΙ Η ΠΡΩΤΗ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΣΥΝΟΔΟΣ. Ἐφ' ὅτου ἡ χριστιανικὴ θρησκεία ἔλαβε μεγάλην ἐξάπλωσιν, ἐγεννήθησαν διαφοραὶ μεταξύ τῶν χριστιανῶν ὡς πρὸς διαφοροὺς διδασκαλίας τῆς. Μερικοὶ ἐδίδον ἐξήγησιν, ἡ ὁποία δὲν ἦτο σύμφωνος μὲ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων. Αὐτοὶ ὠνομάσθησαν αἰρετικοί, αἱ δὲ ψευδεῖς διδασκαλαίαι των αἰρέσεις.

Μία τῶν μεγαλυτέρων αἰρέσεων ἦτο τοῦ Ἀρείου, ἱερέως τῆς Ἀλεξανδρείας. Οὗτος ἐδίδασκεν, ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι κτίσμα τοῦ Θεοῦ, ὅπως καὶ ὅλα τὰ ἄλλα δημιουργήματα. Δὲν εἶναι, ἔλεγεν, «ὁμοούσιος» μὲ τὸν Πατέρα καὶ δὲν ἐγεννήθη «πρὸ πάντων τῶν αἰώνων».

Μὲ τὴν εὐγλωττίαν του ὁ Ἀρειὸς ἐσαγήνευσε τόσον τὰ πλήθη, ὥστε οἱ ὁπαδοὶ του, οἱ Ἀρειανοί, ἐπληθύνοντο καταπληκτικῶς. Οὗτοι δὲ προεκάλουν ταραχὰς καὶ αἱματηρὰς συγκρούσεις μὲ τοὺς λοιποὺς χριστιανούς.

Ὁ Κωνσταντῖνος ἤθελε τὸν χριστιανικὸν κόσμον ἡνωμένον ὑπὸ τὸ σκῆπτρόν του. Συνέκαλεσε τότε τὴν Α' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον εἰς τὴν Νίκαιαν (325 μ.Χ.), διὰ νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν γαλήνην εἰς τὴν Ἐκκλησίαν.

Εἰς τὴν Σύνοδον ἔλαβον μέρος 318 θεοφόροι Πατέρες ἀπὸ ὅλην τὴν αὐτοκρατορίαν. Ὁμίλησαν πολλοὶ καὶ μεταξύ αὐτῶν διεκρίθη ὡς ἱκανώτερος ἀντίπαλος τοῦ Ἀρείου, ὁ τότε διάκονος καὶ συνοδὸς τοῦ γηραιοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας, Ἀθανάσιος.

Ἡ Σύνοδος κατεδίκασε τὸν Ἀρειὸν καί, διὰ νὰ στερεώσῃ τὴν πίστιν τῶν χριστιανῶν, συνέταξε τὰ ἑπτὰ πρῶτα ἄρθρα τοῦ «Συμβόλου τῆς Πίστεως».

7. Η ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΤΗΣ ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΗΣ ΕΙΣ ΚΩΝ/ΠΟΛΙΝ. Διπλοὶ λόγοι, πολιτικοὶ καὶ θρησκευτικοί, ἔκαμαν τὸν Κωνσταντῖνον νὰ

ἀποφασίση νὰ ἰδρύσῃ νέαν πρωτεύουσαν τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους. Ἐπρεπεῖν ἡ πρωτεύουσα νὰ εἶναι πλησίον τοῦ Δουνάβεως καὶ τοῦ Εὐφράτου, ὅπου τὸ κράτος ἠπειλεῖτο ἀπὸ τοὺς Γότθους καὶ τοὺς Πέρσας. Ἐπὶ πλέον ἔπρεπε, διὰ νὰ θριαμβεύσῃ ὁ Χριστιανισμός, νὰ γίνῃ πρωτεύουσα τοῦ κράτους νέα πόλις, ὥστε νὰ μὴ ἐμποδίζεται ἡ νέα θρησκεία ἀπὸ τὴν ἀνάμνησιν τῶν ἀρχαίων θεῶν. Καὶ ὁ ἴδιος ἤθελε νὰ εὐρίσκεται μακρὰν ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρικὴν Ρώμην.

Διὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς ἐπέλεξεν, ὡς πλεόν κατάλληλον, τὴν μικρὰν πόλιν Βυζάντιον εἰς τὸν Βόσπορον, εἰς τὸ σημεῖον δηλ. ἐκεῖνο, εἰς τὸ ὁποῖον ἐνώνεται ἡ Ἀνατολή μὲ τὴν Δύσιν. Τὸ Βυζάντιον εἶχε κτίσει ὁ Βύζας ἀπὸ τὰ Μέγαρα.

Ἡ θέσις τῆς νέας πρωτεύουσῃς ἦτο ἀρίστη. Ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἐκάλυπτε τὰς ἀνάγκας, διὰ τὰς ὁποίας ἰδρύθη, εἶχε καὶ μεγάλην στρατηγικὴν σημασίαν, διότι ἦτο εὐκόλος ἡ ὑπεράσπισις τῆς καὶ εἶχεν ἐπίσης θαυμάσιον φυσικὸν λιμένα, τὸν Κεράτιον κόλπον.

Ἀπὸ ἐμπορικῆς δὲ ἀπόψεως ἡ πόλις εὐρίσκετο εἰς πολὺ πλεονεκτικὴν θέσιν, διότι τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα, τὰ ὁποῖα διήρχοντο, διευθυνόμενα εἴτε πρὸς τὸν Εὐξείνιον, εἴτε πρὸς τὴν Μεσόγειον, ἐπλήρωναν μεγάλα ποσά.

Οἱ θρῦλοι ἀναφέρουν, ὅτι ὁ ἴδιος ὁ αὐτοκράτωρ ἐχάραξε τὰ σύνορα τῆς νέας πόλεως μὲ τὸ ἀκόντιόν του. Οἱ αὐλικοί, κάτω ἀπὸ τὴν δυνατὴν ἐντύπωσιν, πού τοὺς προεκάλει ἡ ἔκτασις τῆς πόλεως, τὸν ἠρώτησαν: «Κύριέ μας, πόσον θὰ προχωρήσῃς ἀκόμη;» Καὶ ἐκεῖνος ἀπήντησε: «Θὰ προχωρῶ ἕως ὅτου σταματήσῃ αὐτός, πού μὲ ὀδηγεῖ».

Ἐργάται καὶ ὑλικά διὰ τὴν οἰκοδόμησιν ἐμαζεύθησαν ἀπὸ παντοῦ. Πολλὰ εἰδωλολατρικὰ μνημεῖα τῆς Ρώμης, τῶν Ἀθηνῶν, τῆς Ἀλεξανδρείας, τῆς Ἐφέσου κλπ. ἐχρησιμοποιήθησαν διὰ τὴν διακόσμησιν τῆς πόλεως.

Αἱ ἐργασίαι ἐπροχώρησαν πολὺ καὶ τὸ ἔτος 330 μ.Χ. ὁ Κωνσταντῖνος ἐτέλεσε πανηγυρικῶς τὰ ἐγκαίνια τῆς πρωτεύουσῃς του. Ἐγίναν τότε λαμπραὶ θρησκευτικαὶ τελεταί, πανηγύρεις καὶ ἀγῶνες εἰς τὸν νέον ἵππόδρομον.

Ἡ πρωτεύουσα ὠνομάσθη Νέα Ρώμη. Οἱ διάδοχοί του ὅμως καὶ ὁ λαὸς τὴν ὠνόμασαν, πρὸς τιμὴν του, Κωνσταντινούπολιν.

Ἡ πόλις ἀπέκτησεν ὠραία ἀνάκτορα, ἀγοράς, στοάς, ὑδραγωγ-

γεία, και πολλές εκκλησίας. Σπουδαιότεροι ήσαν οι ναοί των 'Αγίων 'Αποστόλων και της 'Αγίας Ειρήνης. 'Ετέθησαν όμως και τα θεμέλια της 'Αγίας Σοφίας, ή όποια άπεπερατώθη υπό του υιού του Κωνσταντίου.

Εις την νέαν πρωτεύουσαν μετεφέρθησαν αι άρχαι της παλαιᾶς Ρώμης, δια να προχωρήση ή οργάνωσις του κράτους.

8. ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ — ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ.

'Η πόλις άνεπτύχθη ραγδαίως. Συνκεντρώθη εις αυτήν τό εμπόριον της 'Ανατολής και έγινε τόσον ισχυρά και πλουσία, ώστε να δυνηθή να άντισταθή επί 11 και πλέον αιώνας εις όλας τας άδιακόπους επιδρομάς των βαρβάρων.

'Ο Κωνσταντίνος έκαμεν ισχυράν κυβέρνησιν, ηύξησε τον αριθμόν των υπαλλήλων και έμοίρασε τό κράτος εις έπαρχίας. 'Ωλιγόστεισε τους φόρους και έκαμε πολλά κοινωφελή έργα: δρόμους, ύδραγωγεία, λουτρά κλπ. Ηύξησε την δύναμιν του στρατού και έγκατέστησεν εις τὰ σύνορα στρατιώτας, με τας οικογενείας των. Εις αυτούς έχαρισε μεγάλας έκτάσεις γης, δια να τας καλλιεργούν και να τας υπερασπίζουν.

'Αλλ' οι Πέρσαι ένεφανίσθησαν εις τὰ σύνορα άπειλητικοί. 'Ο Κωνσταντίνος άπεφάσισε να έστρατεύση εναντίον των. 'Ησθάνετο όμως και μετεφέρθη εις τὰ ανάκτορα της Νικομηδείας. 'Ησθάνετο να τον πλησιάζη ό θάνατος και έβαπτίσθη από τον επίσκοπον Ευσέβιον. Με ήσυχον την συνείδησιν πλέον παρέδωκε τό πνεύμα.

'Η σορός του μετεφέρθη εις Κων/πολιν μέσα εις χρυσοῦν πορφυροσκέπαστον φέρετρον. 'Εκει κατετέθη εις τον ναόν των 'Αγίων 'Αποστόλων. 'Ολόκληρος ή αυτοκρατορία επένθησε τον θάνατόν του.

'Η Ρωμαϊκή Σύγκλητος τον κατέταξε μεταξύ των θεῶν της. 'Η 'Εκκλησία του άπένειμε την μεγίστην των χριστιανικῶν τιμῶν: άνεκήρυξεν αυτόν και την μητέρα του 'Αγίους και 'Ισαποστόλους. 'Η ιστορία τον ώνόμασε Μέγαν.

9. ΤΟ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΝ ΡΩΜΑΪΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ. 'Ο Μέγας Κων/τίνος μετέφερε τό κέντρον του βάρους της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας προς άνατολάς. 'Η Κων/πολις συνεκέντρωσεν ό,τι άπέμεινεν από τον άρχαίον πολιτισμόν. 'Απετέλεσε τό κέντρον δια την διάδοσιν του Χριστιανισμού. 'Ελληνισμός και Χριστιανισμός συνητηθήσαν τότε και συνηώθησαν εις έν σῶμα. 'Η θέσις, την όποίαν κατέλαβεν ή χριστιανική

πίστις ὡς νόμιμος θρησκεία, ἀργότερον δὲ καὶ ὡς ἐπίσημος θρησκεία τοῦ κράτους, συνετέλεσαν εἰς τὴν ταχεῖαν ἀνάπτυξιν τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ἐπειτα τὸ μέγα Ρωμαϊκὸν κράτος κατενεμήθη, περὶ τὸ τέλος τοῦ αἰῶνος αὐτοῦ (395 μ.Χ.), εἰς Ἀνατολικὸν καὶ Δυτικόν.

Τὸ Δυτικὸν δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐπιζήσῃ. Μὲ τοὺς κακοὺς αὐτοκράτορας καὶ τοὺς χειροτέρους συμβούλους αὐτῶν, οὐδέποτε ἠδυνήθη νὰ ἐπανακτήσῃ τὴν προτέραν του δύναμιν καὶ ἰσχύν. Ἄλλ' οὔτε καὶ ν' ἀνθέξῃ εἰς τὰ ἐπιδρομὰς τῶν βαρβάρων, οἱ ὅποιοι καὶ τὸ διέλυσαν (476 μ.Χ.). Τὰ λείψανά του ἀπετέλεσαν τὸν πυρῆνα, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐσχηματίσθησαν τὰ σημερινὰ Εὐρωπαϊκὰ κράτη.

Τὸ Ἀνατολικὸν κράτος, μὲ κέντρον τὴν Κων/πολιν, μετεβλήθη εἰς καθαρῶς ἑλληνικὸν χριστιανικὸν κράτος. Τοῦτο ἔζησεν ἐπὶ χίλια καὶ πλεόν ἔτη καὶ ὠνομάσθη Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία, ἀπὸ τὴν πρωτεύουσάν της, τὸ Βυζάντιον.

Ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία, λοιπόν, προῆλθεν ἀπὸ τὸν παλαιὸν κορμὸν τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους, ὡς ἰδιότυπον ἐπιβίωμα αὐτοῦ. Κατὰ τὴν ἐξέλιξιν του ἀπέκτησεν ἐθνολογικὴν καὶ γλωσσικὴν ὁμοιογένειαν. Ἐξελληνίσθη καὶ ἐξεχριστιανίσθη. Ἠσπάσθη τὴν μίαν καὶ μόνην ἀληθῆ θρησκείαν, τὴν χριστιανικὴν. Ἀπέβαλε κάθε ξένην ροπήν. Ἐδημιούργησε τέχνην καὶ πολιτισμόν, ἕνα νέον πολιτισμόν, τὸν Ἑλληνοχριστιανικόν, ὁ ὁποῖος μέχρι σήμερον καταυγάζει τὸν πολιτισμὸν κόσμον.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ:

1. Νὰ γράψετε τὰ ὀνόματα τῶν προσώπων τοῦ κεφαλαίου, γεγονότα, χρονολογίας καὶ τόπους.
2. Ἀναφέρατε τὰ ἔργα τοῦ Μ. Κωνσταντίνου.
3. Σχεδιάσατε τὸ Λάβαρον.
4. Περισσότερας πληροφορίας διὰ τὸν Μαξέντιον καὶ Λικίνιον.
5. Θέμα: «Ἡ σπουδαιότης τοῦ Βυζαντίου».
6. Ποῖοι λόγοι ἔκαμάν τὸν Μ. Κωνσταντῖνον νὰ ἐπιλέξῃ ὡς τόπον τῆς νέας πρωτεύουσας τὸ Βυζάντιον.
7. Πληροφορίαι διὰ τὸν ναὸν τῆς Ἀναστάσεως.
8. Νὰ ἰκονογραφήσετε χάρτην τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας καὶ νὰ τοποθετήσετε τὰς πόλεις, ποὺ ἀναφέρονται εἰς τὸ κεφάλαιον καὶ τὰς χρονολογίας.

4. ΟΙ ΔΙΑΔΟΧΟΙ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

1. Ο ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΟΣ (337-361). Μετά τὸν θάνατον τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, ἤρχισαν ἐμφύλιοι πόλεμοι μεταξύ τῶν διαδόχων του. Εἰς τὸ τέλος ἐπεκράτησεν ὁ Κωνσταντίνος, ὁ ὁποῖος ἐβασίλευσεν εἰς ὀλόκληρον τὴν αὐτοκρατορίαν.

Ἦδη οἱ Πέρσαι καὶ οἱ βάρβαροι τοῦ Βορρᾶ ἤρχισαν νὰ παρενοχλοῦν τὸ κράτος. Ἐναντίον τῶν Περσῶν ἐξεστράτευσεν ὁ ἴδιος. Ἐνίκηθη ὅμως καὶ μετὰ δυσκολίας περιέσωσεν ἄρκετὰ ἐδάφη. Ἐναντίον τῶν βαρβάρων (Ἀλαμανῶν καὶ Φράγκων) ἐκινήθη ὁ ἀνεμιός του Ἰουλιανός, ὁ ὁποῖος τοὺς ἀπώθησε πέραν τοῦ Ρήνου.

2. Ο ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ (361-363). Ὁ Ἰουλιανὸς ἀνεδείχθη ἀπαράμιλλος στρατηγός. Κατόπιν ἐξεστράτευσεν καὶ κατὰ τοῦ Κωνσταντίου. Οὗτος ὅμως ἀπέθανεν αἰφνιδίως καὶ ὁ Ἰουλιανὸς εἰσῆλθεν ὡς αὐτοκράτωρ εἰς τὴν Κων/πολιν.

Ὁ Ἰουλιανὸς ἀφιέρωσεν ὅλην του τὴν δραστηριότητα εἰς τὴν ματαιαίαν προσπάθειαν νὰ ἀναζωογονήσῃ τὴν ἀρχαίαν θρησκείαν μὲ τοὺς θεοὺς τοῦ Ὀλύμπου. Πρὸς τοῦτο ἔδωσεν ἐντολὴν νὰ ἀνοίξουν οἱ ἀρχαῖοι ναοὶ καὶ ν' ἀρχίσουν αἱ θυσίαι καὶ αἱ ἱεραὶ πανηγύρεις. Ἐκόσμησεν τὰς πόλεις μὲ ἀγάλματα, ἐπανίδρυσεν τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας καὶ ἠγάπησεν πᾶν τὸ ἑλληνικόν.

Οἱ εἰδωλολάτραι ἀπέκτησαν ἰδιαίτερα προνόμια καὶ οἱ χριστιανοὶ ἀντικατεστάθησαν εἰς τὰς πολιτικὰς καὶ στρατιωτικὰς θέσεις. Τὸ φημισμένον Λάβαρον τοῦ Κωνσταντίνου κατηργήθη ὡς σημαία τοῦ στρατοῦ. Οἱ λαμπεροὶ σταυροί, οἱ χαραγμένοι εἰς τὰς ἀσπίδας τῶν στρατιωτῶν, ἀντικατεστάθησαν μὲ εἰδωλολατρικὰ σύμβολα.

Εἶναι ἀληθές ὅτι ὁ Ἰουλιανὸς δὲν ἐκήρυξε διωγμὸν κατὰ τῶν χριστιανῶν. Πάντως ὅμως ἐδείκνυεν ὅλην τὴν ἀποστροφὴν του καὶ δὲν ἐπέτρεπεν εἰς τοὺς χριστιανοὺς νὰ λαμβάνουν ὑψηλὰ ἀξιώματα.

Διὰ τοῦτο ὠνομάσθη ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἀποστάτης ἢ παρα-

Ἰουλιανὸς ὁ Παραβάτης.

βάτης, διότι παρέβη τὰς ἐντολὰς καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Χριστιανισμοῦ.

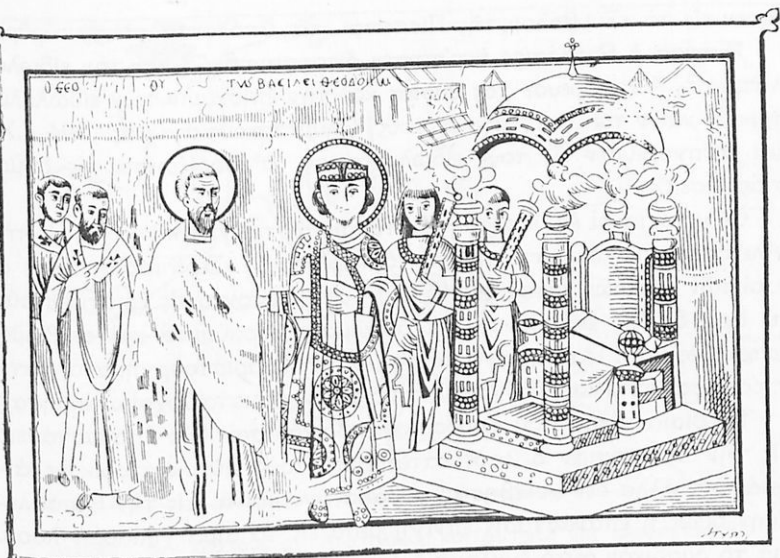
Ὁ Ἰουλιανὸς ὑπῆρξεν ἡ τελευταία ἀναλαμπὴ τοῦ ἀρχαίου κόσμου. Ὅλοι αἱ προσπάθειά του νὰ ἀναστηλώσῃ τὴν παλαιὰν θρησκείαν ἀπέβησαν μάταιαι. Καὶ αὐτὸ ἀκόμη τὸ Μαντεῖον τῶν Δελφῶν, εἰς τὸ ὁποῖον ἔστειλε τὸν φιλόσοφον Ὀρειβάσιον νὰ ζητήσῃ χρησμόν, ἀπήντησεν, ὅτι ἀδίκως πλέον κοπιᾶζει καὶ προσπαθεῖ νὰ δώσῃ ζωὴν εἰς τὴν παλαιὰν θρησκείαν. Κάποιος ἱστορικὸς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης διέσωσε τὸν σπαρακτικὸν ἐκεῖνον χρησμόν τῆς Πυθίας:

*«...Εἶπατε τὸ βασιλεῖ: χαμαὶ πέσε δαίδαλος ἀλλά
οὐκέτι Φοῖβος ἔχει καλύβαν, οὐ μάντιδα δάφνην·
οὐ παγὰν λαλέουσιν· ἀπέσβετο καὶ λάλον ἕδωρ...»*

Κατὰ τὰ ἄλλα ὁ Ἰουλιανὸς ἦτο ἐξαιρετος αὐτοκράτωρ. Καὶ οἰκονομίας ἔκαμε καὶ τὴν πολυτέλειαν περιώρισε καὶ τοὺς περιττοὺς ὑπαλλήλους ἀπέλυσεν, ἀλλὰ καὶ νικηφόρους πολέμους ἔκαμε.

Τέλος ἠθέλησε νὰ ταπεινώσῃ τοὺς Πέρσας. Ἐξεστράτευσεν ἐναντίον των, ἐπέρασε τὸν Τίγρητα ποταμὸν καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν Κτησιφῶντα. Ἐνῶ ὅμως κατεδίωκε τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν, ἔπεσεν εἰς ἐνέδραν, ἐπληγώθη καὶ ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 32 ἐτῶν (363).

Λέγεται δέ, ὅτι ἐνῶ ἀπέθνησκεν, εἶπεν: «Νενίκηκάς με Ναζωραῖε!». Δηλ. «μὲ ἐνίκησες, Ναζωραῖε!».

Θεοδόσιος ὁ Μέγας μετὰ Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνῶ.

3. Ο ΜΕΓΑΣ ΘΕΟΔΟΣΙΟΣ (379-395). Μετὰ τὸν Ἰουλιανὸν ἀνέβησαν εἰς τὸν θρόνον διάφοροι αὐτοκράτορες. Κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ ἡ αὐτοκρατορία ἀνεστατώθη ἀπὸ ἐμφυλίου πολέμου καὶ διαφόρους ἐχθρούς. Εἰς τὴν κρίσιμον αὐτὴν στιγμήν ἐγένετο αὐτοκράτωρ ὁ γενναῖος στρατηγὸς Θεοδόσιος.

Κατ' ἀρχὰς ὁ Θεοδόσιος ἐστράφη ἐναντίον τῶν ἐξωτερικῶν ἐχθρῶν, τῶν Γόθων. Μετὰ μακροῦς καὶ αἱματηροῦς ἀγῶνας κατώρθωσε νὰ τοὺς νικήσῃ.

Κατόπιν ἐπεδόθη εἰς τὴν τακτοποίησιν τῶν ἐσωτερικῶν ζητημάτων. Ἐδήλωσεν ἐπισήμως τὴν ἀφοσίωσίν του πρὸς τὴν ὀρθόδοξίαν καὶ ἤρχισε σκληρὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν αἰρετικῶν. Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἐτάρασσε τὴν Ἐκκλησίαν ἡ αἵρεσις τοῦ Μακεδονίου. Οὗτος δὲν παρεδέχετο τὴν θεότητα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Οἱ ὁπαδοὶ του ὀνομάσθησαν «Πνευματομάχοι» καὶ μαζί με τοὺς Ἀρειανούς ἐτάρασσαν τὴν Ἐκκλησίαν.

Ὁ Θεοδόσιος συνεκάλεσεν εἰς Κων/πολιν τὴν Β' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον, ἡ ὅποια κατεδίκασε τὴν αἵρεσιν τοῦ Μακεδονίου καὶ προσέ-

θεσεν εἰς τὸ «Σύμβολον τῆς Πίστεως» τὰ ὑπόλοιπα πέντε ἄρθρα.
Ἐπειτα ὁ Θεοδοσίος ἐκτύπησεν ἀποφασιστικῶς καὶ τὴν εἰδωλολατρίαν. Ἀπηγόρευσε τὰς θυσίας καὶ τὴν ἐπίσκεψιν τῶν εἰδωλολατρικῶν ναῶν των, κατήργησε τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας (394 μ.Χ.) καὶ ἀπηγόρευσεν εἰς τοὺς εἰδωλολάτρας νὰ διορίζωνται εἰς δημοσίας θέσεις.

Οἱ χριστιανοὶ ἐφανατίσθησαν τόσο, ὥστε ἔγιναν σφαγαὶ εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ κατεστράφη τὸ περίφημον «Σερατεῖον». Τότε οἱ ναοὶ τῶν Ἐθνικῶν κατεκρημνίζοντο ἢ μετετρέποντο εἰς χριστιανικοὺς, τὰ ἱερά δένδρα ἐκόπτοντο, τὰ ἀγάλματα ἐθραύοντο καὶ οἱ βωμοὶ κατεστρέφοντο. Πολλὰ ἔργα τέχνης, ἀληθινὰ ἀριστουργήματα, κατεστράφησαν τότε καὶ πολλὰ πολύτιμα συγγράμματα ἀρχαίων ἐκάησαν.

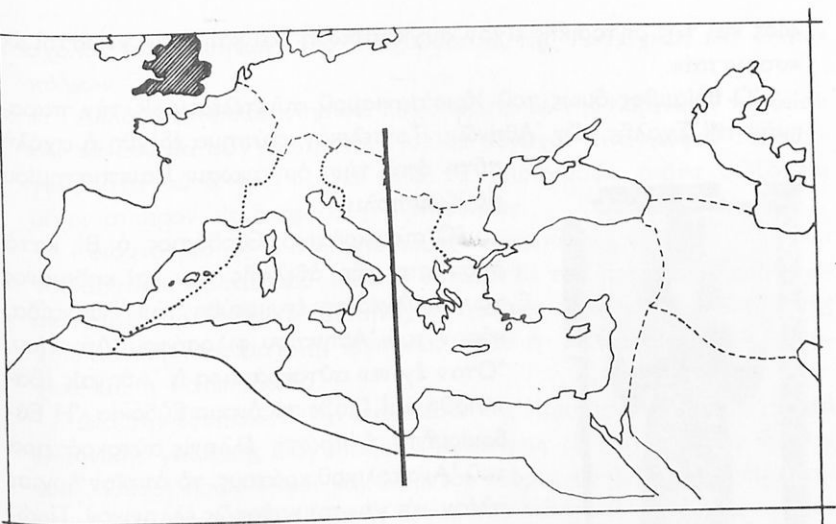
Τὰ βίαια ἔκτρα τοῦ Θεοδοσίου προεκάλεσαν δύο ἐπαναστάσεις. Εἰς τὴν Ἀντιόχειαν ὁ λαὸς κατέστρεψε τοὺς αὐτοκρατορικοὺς ἀνδριάντας, ἀλλὰ δὲν συνέβησαν σοβαρὰ ἀντίποινα. Εἰς τὴν Θεσσαλονικὴν ὅμως ἡ ἐπανάστασις ἐπνίγη μέσα εἰς τὸ αἷμα χιλιάδων λαοῦ. Διὰ τὸ ὁμαδικὸν αὐτὸ ἔγκλημα ὁ ἐπίσκοπος Μεδιολάνων Ἀμβρόσιος ἀφώρισε τὸν αὐτοκράτορα καὶ τὸν ἐξηνάγκασε νὰ ζητήσῃ δημοσίᾳ συγχώρησιν.

Ὁ Θεοδοσίος, πάντως, ἐπετέλεσε διπλοῦν ἄθλον: ἀπέτρεψε τὸν βαρβαρικὸν κίνδυνον τῶν Γόθων καὶ ἐπέβαλε τὸν Χριστιανισμόν. Δι' αὐτὸ καὶ ὠνομάσθη, μετὰ τὸν θάνατόν του, Μέγας.

4. ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΡΩΜΑΪΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ — ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΚΑΙ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡ ΑΥΤΟΥ. Ὅταν οἱ Ρωμαῖοι κατέκτησαν τὰς κυριωτέρας χώρας τοῦ ἀρχαίου κόσμου, ἐφήρμοσαν παντοῦ τὴν ἰδικὴν των διοίκησιν καὶ ὀργάνωσιν. Οἱ κάτοικοι ὅλων τῶν χωρῶν ἐλέγοντο Ρωμαῖοι.

Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν διαίρεσιν τοῦ κράτους, ἡ ὁποία ἔγινεν ὑπὸ τοῦ Μ. Θεοδοσίου, τὰ δύο κράτη (Ἀνατολικὸν καὶ Δυτικὸν) ἐξηκολούθουν νὰ ὀνομάζωνται Ρωμαϊκὰ καὶ οἱ αὐτοκράτορες των ἐλέγοντο Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες. Ἐπίσημος γλῶσσα, εἰς τὴν ὁποίαν ἐγράφοντο οἱ νόμοι, τὰ διατάγματα καὶ ὅλη ἡ ἀλληλογραφία, ἦτο ἡ λατινικὴ.

Αἱ χῶραί του ὅμως δὲν ἦσαν ρωμαϊκαί. Ἦσαν καθαρῶς ἑλληνικαὶ ἢ εἶχον ἐξελληνισθῆ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν διαδόχων του. Οὔτε οἱ κάτοικοι ἦσαν Ρωμαῖοι. Ἦσαν Ἕλληνες

Διαιρέσις τοῦ κράτους εἰς Ἀνατολικὸν καὶ Δυτικὸν ἐπὶ Θεοδοσίου Α΄.

ἢ εἶχον λάβει ἑλληνικὴν μόρφωσιν καὶ ὅλοι ἐγνώριζον τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν.

Εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἦσαν γραμμένα τὰ συγγράμματα τῶν ἀρχαίων. Εἰς αὐτὴν ἐδίδασκον οἱ σοφοὶ διδάσκαλοι τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῶν ἄλλων πνευματικῶν κέντρων.

Ἀλλὰ καὶ πολλοὶ Ἀπόστολοι — καὶ ἰδίως ὁ Παῦλος — εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἐδίδαξαν καὶ εἰς αὐτὴν ἐγράφησαν τὰ ἱερά βιβλία. Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐχρησιμοποιεῖτο κατὰ τὰς τελετάς, τὰς λειτουργίας καὶ ὅλας τὰς θρησκευτικὰς ἐκδηλώσεις. Ἡ ἀθάνατος αὐτὴ γλῶσσα ἀπέκτησε νέαν ζωὴν μὲ τὴν νέαν θρησκείαν.

Ὁ Ἑλληνισμὸς ἐβοήθησεν εἰς τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ὁ Χριστιανισμὸς ἔδωσε νέαν ζωὴν εἰς τὸν Ἑλληνισμὸν. Μὲ τὰ στοιχεῖα αὐτὰ τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ τὴν νέαν δύναμιν τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἐδημιουργήθη ὁ ἑλληνοχριστιανικὸς πολιτισμὸς.

5. ΤΟ ΠΑΝΔΙΔΑΚΤΗΡΙΟΝ ΤΗΣ ΚΩΝ/ΠΟΛΕΩΣ. Μέχρι τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, (5ος αἰὼν), κυριώτερον μορφωτικὸν κέντρον τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας ἦσαν αἱ Ἀθῆναι. Ἕλληνες διδάσκαλοι τῆς φιλοσο-

φίας και τῆς ρητορικῆς εἶχον συγκεντρωθῆ ἐκεῖ και ἦσαν γνωστοὶ ὡς «σοφισταί».

Ὁ θρίαμβος ὅμως τοῦ Χριστιανισμοῦ συνέτελεσεν εἰς τὴν παρακμὴν τῆς Σχολῆς τῶν Ἀθηναίων. Τὸ τελικὸν κτύπημα ἐδέχθη ἡ σχολὴ αὕτη ἀπὸ τὴν ὀργάνωσιν Πανεπιστημίου εἰς Κων/πολιν.

Ἡ Αὐτοκράτειρα Εὐδοκία.

Ὁ αὐτοκράτωρ Θεοδόσιος ὁ Β', κατὰ σύστασιν τῆς ἀδελφῆς του και κηδεμόνος του Πουλχερίας, ἐνυμφεύθη τὴν Ἀθηναίδα, κόρην τοῦ Ἀθηναίου φιλοσόφου Λεοντίου. Ὅταν ἔγινεν αὐτοκράτειρα ἡ Ἀθηναῖς ἐβασίλισσα και ἔλαβε τὸ ὄνομα Εὐδοκία. Ἡ Εὐδοκία ἦτο ἡ πρώτη ἑλληνὶς αὐτοκράτειρα τοῦ Ἀνατολικοῦ κράτους, τὸ ὅποῖον ἤρχισε πλέον νὰ γίνεται καθαρῶς ἑλληνικόν. Πρώτη ἐνέργεια τῆς Εὐδοκίας ἦτο νὰ εἰσαγάγῃ ἐπισήμως εἰς τὰ ἀνάκτορα τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, τὰ ἑλληνικὰ ἤθη και ἔθιμα και τὴν ἑλληνικὴν ζωὴν. Εἰς αὐτὴν ὀφείλεται και ἡ ἴδρυσις τοῦ Πανδιδακτηρίου Κων/πόλεως, τὸ ὅποῖον ἐλειτούργει εἰς ἰδιαίτερον οἶκμα, τὴν Μαγναύραν. Ἦτο ἓν εἶδος Πανεπιστημίου, εἰς τὸ ὅποῖον σοφοὶ καθηγηταὶ ἐδίδασκον τὴν λατινικὴν και ἑλληνικὴν γλῶσσαν, φιλοσοφίαν και ρητορικὴν.

Τὸ ἐκπαιδευτικὸν αὐτὸ ἴδρυμα τῆς Κων/πόλεως ἔγινε μὲ τὸν καιρὸν τὸ κέντρον, γύρω ἀπὸ τὸ ὅποῖον συνεκεντρώθησαν ὅλαι αἱ πνευματικαὶ δυνάμεις τῆς αὐτοκρατορίας.

6. ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ. Ὁ Χριστιανισμὸς ἠγωνίσθη κατὰ τῆς εἰδωλολατρίας. Ἐκτύπησεν ὅ,τι εἶχε σχέσιν μὲ τὴν ἀρχαίαν θρησκείαν και ὄχι μὲ τὰ ἄλλα ἀριστουργήματα τοῦ ἀρχαίου πνεύματος. Ἀντιθέτως, μέσα εἰς τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν και μόρφωσιν, ἔβλεπον οἱ χριστιανοὶ μίαν δύναμιν, ἡ ὅποια ἦτο πολῦτιμος διὰ τὴν νέαν θρησκείαν. Διὰ τοῦτο οἱ χριστιανοί, ἀκόμη και οἱ Πατέρες και μεγάλοι ρήτορες τῆς Ἐκκλησίας, ἐσπούδαζον εἰς τὰς φιλοσοφικὰς

σχολὰς τῶν Ἀθηνῶν, τῆς Ἀλεξανδρείας, τῆς Ἀντιοχείας καὶ ἄλλων πόλεων.

Ἀλλὰ καὶ πολλοὶ κληρικοὶ ἠσχολοῦντο μὲ τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν καὶ τὰ ἀρχαῖα συγγράμματα. Πολλοὶ μοναχοὶ ἀντέγραφον τὰ συγγράμματα αὐτὰ καὶ πολλὰ ἀπὸ τὰ χειρόγραφα ἐκεῖνα σώζονται μέχρι σήμερον εἰς διαφόρους βιβλιοθήκας.

Τοιοτοτρόπως ὁ Χριστιανισμὸς ἀπερρόφησε πολλὰ στοιχεῖα τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ. Μὲ τὴν δύναμιν δὲ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἤρχισε νὰ ἀναπτύσσεται ὁ Ἑλληνοχριστιανικὸς πολιτισμὸς. Κέντρα τῆς χριστιανικῆς πνευματικῆς κινήσεως ἦσαν ἡ Ἀλεξάνδρεια, ἡ Ἀντιόχεια καὶ ἡ Καππαδοκία.

Διὰ τὴν ἐξάπλωσιν καὶ στερέωσιν τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας καὶ ἑλληνικῆς γλώσσης ἐργάσθησαν ἰδιαιτέρως οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας. Οὗτοι ἦσαν σοφοὶ καὶ ἐνάρετοι ἄνδρες, οἱ ὁποῖοι κατεπολέμησαν τὰς αἵρέσεις. Μὲ τὴν ζωὴν δὲ καὶ τὴν διδασκαλίαν των ἐστήριξαν τὸν Χριστιανισμὸν καὶ ὠδήγησαν τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὸν χριστιανικὸν δρόμον.

Ἡ Ἀλεξάνδρεια παρέμεινε τὸ κέντρον, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἐπιρροὴν εἰς ὅλην τὴν ἀνατολικὴν Ἀσίαν. Ἐκεῖ ἡ φιλολογία τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας ἐγνώρισε τὴν πλέον λαμπρὰν περίοδον.

Κατὰ τὴν περίοδον τῶν μεγάλων καὶ σκληρῶν ἀγῶνων κατὰ τοῦ Ἀρειανισμοῦ ἐνεφανίσθη ἡ φυσιογνωμία τοῦ λαμπροῦ ἐκείνου ὑπερμάχου τοῦ «Συμβόλου τῆς Πίστεως», τοῦ Μεγάλου Ἀθανασίου.

Ὁ Μέγας Ἀθανάσιος κατεῖχετο ἀπὸ θερμὴν ἀγάπην πρὸς τὸν Χριστὸν καὶ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ὀλόκληρος ἡ ζωὴ του ὑπῆρξεν εἰς συνεχῆς ἀγῶν καὶ ἐν διαρκῆς μαρτύριον. Κηρύττει καὶ συγγράφει διαρκῶς, ἀλλ' ἡ δημιουργικὴ του ἐργασία διακόπτεται ἀπὸ ἐξορίας. Οἱ ἀγῶνές του ἦσαν πολυχρόνιοι, τὰ συγγράμματά του πάμπολλα καὶ σοφά, ὥστε δικαίως ὠνομάσθη Μέγας.

Ἐπίσης εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἤκμασαν ὁ ἀνηλεὴς ἐχθρὸς τῆς αἵρέσεως τοῦ Νεστορίου Κύριλλος Ἀλεξανδρείας καὶ ἡ φιλόσοφος Ὑπατία.

Ἡ Καππαδοκία μᾶς ἔδωσε τρεῖς διακεκριμένους «Καππαδόκας», τὸν Μέγαν Βασίλειον, τὸν Γρηγόριον τὸν Θεολόγον καὶ τὸν Γρηγόριον Νύσσης.

Ὁ Μέγας Βασίλειος ἱδρυσε τὴν περίφημον «Βασιλειάδα», ἥτοι

Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας: Μ. Ἀθανάσιος, Μ. Βασίλειος, Ἰωαν. Χρυσόστομος, Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, Κύριλλος Ἀλεξανδρείας.

συγκρότημα φιλανθρωπικῶν καταστημάτων, εἰς τὰ ὅποια ἐθεραπεύετο κάθε σωματικός καὶ ψυχικός πόνος. Ἰδιαίτερος δὲ ἐγένετο ὁ Ἅγιος τῆς χαρᾶς, μὲ τὰ δῶρα καὶ τὰς φροντίδας του πρὸς τὰ μικρὰ παιδιὰ τοῦ ὀρφανοτροφείου του.

Μὲ τὴν πολυμάθειάν του καὶ τὴν καθαρότητα τοῦ λόγου του κατέστη τὸ ἀγλαίσμα τοῦ αἰῶνος του. Δι' ὅλα αὐτὰ ὠνομάσθη ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας Μέγας.

Ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος ἠγωνίσθη σκληρὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν Ἀρειανῶν καὶ ἐξεφώνησε πυρίνους λόγους κατ' αὐτῶν ἀπὸ τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Ἀναστασίας Κων/πόλεως, τὸν μόνον, ὅστις εἶχεν ἀπομείνει εἰς τοὺς ὀρθόδοξους. Οἱ ὀρθόδοξοι ἐσεμνύνοντο διὰ τὸν θεόπνευστον ἱεράρχην των καὶ τὸν ὠνόμασαν Θεολόγον.

Ὁ αὐτοκράτωρ Θεοδοσίος ὁ Μέγας τὸν ἐκάλεσε νὰ καθήσῃ εἰς τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον, ἀλλὰ συντόμως ἀπεχώρησε καὶ ἀπεσύρθη εἰς τὴν ἰδιαίτεράν του πατρίδα.

Ἡ Ἀντιόχεια ἀνέδειξε τὸν μελίρρυτον Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον.

Ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος συνεδύαζε τὴν κλασσικὴν μὀρφωσιν μὲ ἀσυνήθη ρητορικὴν ἰκανότητα. Ὅσακις ὠμίλει, ὁ ναὸς ἐγέμιζεν ἀσφυκτικῶς. Οἱ λόγοι του τότε ἐξεχύνοντο ὡς χρυσὸς ἀπὸ τὸ στόμα του καὶ ὁ λαὸς τὸν ἀπεκάλεσε Χρυσόστομον. Ἐκλήθη νὰ καθῆσθαι εἰς τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον καὶ ἀπέβη «ἡ κορυφὴ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς». Ἐγραψε πλεῖστα συγγράμματα, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν ἓνα ἐκ τῶν μεγαλυτέρων φιλολογικῶν θησαυρῶν τοῦ κόσμου.

Ἐξ αἰτίας τῶν Τριῶν μεγάλων ἱεραρχῶν, Βασιλείου τοῦ Μεγάλου, Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου καὶ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, ὁ αἰὼν των ὠνομάσθη «χρυσοῦς αἰὼν τῶν χριστιανικῶν γραμμάτων».

Ἡ περίοδος αὐτὴ ἐγνώρισε τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τῶν θρησκευτικῶν ὕμνων. Σπουδαιότερος ὕμνογράφος ἀναφέρεται ὁ Ρωμανὸς ὁ Μελωδὸς, ὁ ὁποῖος χαρακτηρίζεται ὡς ὁ μεγαλύτερος ποιητὴς τῆς Βυζαντινῆς περιόδου.

7. ΟΙ ΕΧΘΡΟΙ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ. Ἡ περίοδος τοῦ 4ου καὶ 5ου αἰῶνος χαρακτηρίζεται εἰς τὴν Ἱστορίαν ὡς ἐποχὴ τῆς μεγάλης μεταναστεύσεως τῶν λαῶν.

Πρῶτοι ἐκινήθησαν οἱ Βησιγόθιοι καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν σημερινὴν Βουλγαρίαν. Μὲ ἀρχηγὸν τὸν Ἀλάρικον ἐληλάτησαν ὀλόκληρον τὴν Βαλκανικὴν. Ἐπέρασαν εἰς τὴν Ἰταλίαν, κατέστρεψαν τὴν Ρώμην καὶ τελικῶς κατέληξαν εἰς τὴν Ἰσπανίαν.

Ἦκολούθησαν οἱ Βάνδαλοι, οἱ ὁποῖοι ἀπὸ τὸν Βόσπορον ἐπέρασαν εἰς τὴν Βόρειον Ἀφρικὴν καὶ ἐπροχώρησαν πρὸς τὴν Ρώμην. Ἐκεῖ ἔδειξαν τοιαύτην βαρβαρότητα πρὸς τὰ ἔργα τέχνης, ὥστε ἔμεινεν εἰς τὴν Ἱστορίαν ἡ λέξις «βανδαλισμὸς» διὰ κάθε καταστροφὴν ἔργων πολιτισμοῦ.

Περισσότερον ἐπικίνδυνοι διὰ τὸ Βυζάντιον ἔγιναν οἱ Οὐννοι. Μὲ ἀρχηγὸν τὸν Ἀττίλαν ἠνάγκασαν τοὺς Βυζαντινοὺς νὰ τοὺς πληρώνουν βαρεῖς φόρους. Ὁ Ἀττίλας ἐπίστευε τὸν ἑαυτὸν του ὡς ἀπεσταλμένον τοῦ Θεοῦ. Ὅταν ἐνόμισεν, ὅτι ἐξήντηλησεν οἰκονομικῶς τὸ Βυζάντιον, ἐστράφη πρὸς τὴν Δύσιν.

Ἐκυρίευσε τὰς πλεόν ἀπορρήτους πόλεις καὶ ἐσκόρπισε παντοῦ τὸν ὄλεθρον. Κατῆλθεν εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ μετέβαλε τὰ πάντα εἰς

ἐρείπια. Αἰφνιδίως ὁμως ἐδολοφονήθη (453 μ.Χ.). Οἱ διάδοχοί του δὲν ἠδυνήθησαν νὰ συγκρατήσουν τὸ Οὐννογερμανικὸν κράτος του καὶ μετ' ὀλίγον τοῦτο διελύθη.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ.

1. Ποῖα εἶναι τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ Ἀνατολικοῦ Κράτους.

2. Ἀπὸ πότε χρονολογεῖται ἡ ἐπικράτησις τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης εἰς τὰς Ἀνατολικὰς χώρας;

3. Ποῖα ἦσαν τὰ μέτρα τοῦ Θεοδοσίου διὰ τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν.

4. Πότε ἰδρύθη τὸ Πανδιδχκτήριον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

5. Ποῖα αὐτοκράτειρα εἰσήγαγε τὴν ἐλληνικὴν γλῶσσαν εἰς τὰ ἀνάκτορα.

6. Νὰ συμπληρώσετε τὸν πίνακα τῶν ἱστορικῶν προσώπων μετὰς σχετικὰς χρονολογίας.

7. Ἔργασία γραπτὴ με θέμα: «Νενίκηκάς με, Ναζωραῖε»!

8. Τὰ ἐλληνικὰ γράμματα καὶ οἱ Τρεῖς Ἱεράρχαι.

5. Ο ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΣ

1. ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΣ ΚΑΙ ΘΕΟΔΩΡΑ. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ βου αἰῶ-
νος μ.Χ. αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου ἦτο ὁ Ἀναστάσιος. Τότε ἐνε-
φανίσθησαν οἱ Βούλγαροι καὶ ὁ Ἀναστάσιος ὠχύρωσε τὴν πόλιν
μὲ ἰσχυρὸν τεῖχος. Μία νέα αἵρεσις ὅμως συνετάρασε τὴν Ἐκκλησίαν.
Ὁ ἀρχιμανδρίτης Κων/πόλεως Εὐτυχῆς, ἐδίδασκεν ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη
φύσις τοῦ Σωτῆρος ἀπερροφήθη ὑπὸ τῆς θείας, ὡς σταγῶν ὕδατος
εἰς τὸν ὠκεανὸν τῆς θεότητος. Οἱ ὁπαδοὶ τῶν ὠνομάσθησαν Μονο-
φυσιῖται καὶ παρεῖχον εἰς τὸν αὐτοκράτορα τοιαῦτα ζητήματα, ὥστε
τὸν ὠδήγησαν εἰς τὸν τάφον.

Ὁ στρατὸς τότε ἀνεκήρυξεν αὐτοκράτορα τὸν γηραιὸν στρατηγὸν
Ἰουστίνον. Οὗτος, ἂν καὶ δὲν ἔτυχεν οὐδεμιᾶς μορφώσεως, ἀπὸ ἄσημος
ποιμῆν τῆς Ἰλλυρικῆς καὶ ἀπλοῦς κατόπιν στρατιώτης, μὲ τὴν γεν-
ναιότητά του καὶ τὴν φυσικὴν εὐφυΐαν του, ἀνῆλθεν εἰς τὴν ἀρχη-
γίαν τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς καὶ ἀκολούθως μέχρι τοῦ βυζαντι-
νοῦ θρόνου.

Ἐπῆρξεν ὁ δημιουργὸς μιᾶς ἀπὸ τὰς λαμπροτέρας δυναστείας
τῆς ἑλληνοχριστιανικῆς αὐτοκρατορίας καὶ τοῦ κόσμου, χάρις εἰς
τὸν δαιμόνιον ἀνεψιὸν του Ἰουστινιανόν, ὁ ὁποῖος κατ'
οὐσίαν ἐβασίλευσε μαζί του μέχρι τοῦ 527, καὶ ἀπὸ τὸ ἔτος αὐτὸ
– ἔτος θανάτου τοῦ Ἰουστίνου – μόνος του πλέον ἐπὶ 38 ἔτη, μέχρι
τοῦ 565 μ.Χ.

Ὁ Ἰουστίνος ἀνέθρεψε τὸν ἀνεψιὸν του μὲ μεγάλην φροντίδα καὶ
ἐπιμέλειαν, ἀφοῦ τὸν προώριζε διὰ διάδοχόν του. Ὁ Ἰουστινιανὸς
ἔξ ἄλλου ἦτο προικισμένος μὲ σπάνια χαρίσματα καὶ δι' αὐτὸ ἡ
βασιλεία του εἶναι μία περίοδος μεγάλων ὀνομάτων, ἀθανάτων
ἔργων καὶ γενναίων κατορθωμάτων.

Ὁ Ἰουστινιανὸς ἦτο πολὺ ἐργατικός. Τὰ πάντα τὰ ἐξήταζεν
ὁ ἴδιος καὶ τίποτε δὲν διέφευγε τὴν προσοχὴν του. Κατάκοπος ἀπὸ
τὸ βαρὺ ἔργον του, πολλάκις ἐκοιμᾶτο μίαν μόλις ὥραν. Δι' αὐτὸ
καὶ ὠνομάσθη «ἀκοίμητος».

Ἔτρωγεν ὀλίγον καὶ εἶχε μεγάλην ἀντοχὴν εἰς τοὺς κόπους. Ἦτο μετρίου ἀναστήματος, μὲ στῆθος πλατύ, χαρακτηριστικὰ κανονικά, πρόσωπον ζωηρὸν καὶ τρόπους εὐγενεῖς καὶ θελκτικούς, οἱ ὁποῖοι ὠλιγόστευαν τοὺς ἐχθροὺς καὶ ἐπολλαπλασίαζαν τοὺς φίλους. Τὸ πνεῦμά του ἦτο φωτεινὸν καὶ ἀνήσυχον. Διεκρίνετο διὰ τὴν τόλμην, τὴν εὐθυκρισίαν, τὰ μεγαλεπήβολα σχέδιά του καὶ τὸν φλογερὸν ἐνθουσιασμόν του διὰ τὴν πραγματοποίησίν των.

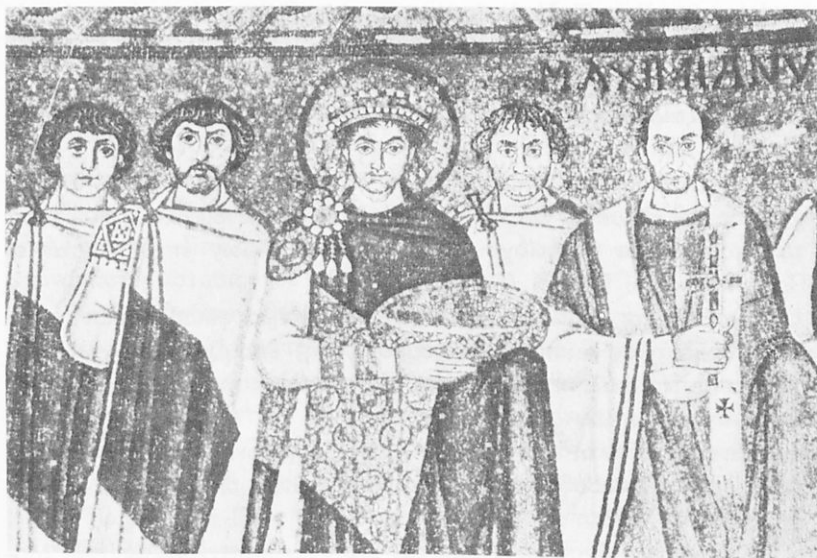
Ἐπιπλισμένος μὲ σημαντικὴν σοφίαν, γνώστης τῆς θεολογίας, τῆς νομικῆς, τῆς ποιήσεως (καὶ ὁ ἴδιος ἔγραφε ποιήματα), τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, ἐπεδίδετο νυχθημερὸν εἰς μελέτας. Τὸ μέγαλον του ὄνειρον ἦτο: πῶς νὰ παλινορθώσῃ τὸ παλαιὸν μεγαλεῖον τῆς ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας, πῶς νὰ ἐνώσῃ τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὴν Δύσιν ὑπὸ ἓνα σκῆπτρον καὶ πάλιν, καὶ πῶς νὰ ἀφήσῃ ἐποχὴν ἐνὸς νέου πολιτισμοῦ.

Εἶχεν ἐξ ἄλλου τὴν καταπληκτικὴν ἱκανότητα νὰ διακρίνῃ καὶ νὰ ἐκλέγῃ τοὺς συνεργάτας του. Τὸν κατάλληλον ἄνθρωπον εἰς τὴν κατάλληλον θέσιν. Τοιοῦτοτρόπως ἐξέλεξεν ἱκανοὺς στρατηγούς, ὅπως ὁ Βελισσάριος καὶ ὁ Ναρσῆς, ἐξόχους καὶ σοφοὺς νομομαθεῖς, ὅπως ὁ Τριβωνιανὸς, σπουδαίους καὶ μεγαλοφυεῖς ἀρχιτέκτονας, ὡς ὁ Ἀνθέμιος καὶ ὁ Ἰσίδωρος κ.ἄ.

Ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων του ὁμως συνεργατῶν ἦτο ἡ σύζυγός του Θεοδώρα.

Ἡ Θεοδώρα ἦτο κόρη ἐνὸς Ἀκακίου, ὁ ὁποῖος ἔτρεφε θηρία διὰ λαγαριασμόν μιᾶς ἀπὸ τὰς δύο, ὡς θὰ ἴδωμεν, φατρίας τοῦ Ἰπποδρόμου, εἰς τὰς ὁποίας ἐχωρίζοντο οἱ κάτοικοι τῆς Κων/πόλεως, τῶν Πρασίνων. Ἐχασεν ὁμως ἐνωρίς τὴν μητέρα της, ἡ δὲ ζωὴ της ἦτο ἄτακτος. Ἡ ἰδία εἰργάζετο εἰς τὴν ἐργασίαν τοῦ πατρὸς της, ὅπου εἶχε τὸν ρόλον χορευτρίας ἢ ἡθοποιοῦ, μὲ τὰς ἄλλας δύο ἀδελφάς της.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς της καὶ ὕστερον ἀπὸ μίαν περιπετειώδη ζωὴν εἰς τὴν Ἀφρικὴν, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Κων/πολιν, ὅπου, μέσα εἰς ἓνα πτωχικὸν οἰκίσκον, ἤρχισε νὰ ζῆ γνέθουσα μαλλιά, ἀσχολουμένη πρὸ πάντων μὲ ἔργα φιλανθρωπίας καὶ ἀγαθοεργίας. Ἦτο ὠραιότατη καὶ ἐξυπνοτάτη. Τὰ πνευματικὰ καὶ ψυχικὰ της χαρίσματα, οἱ εὐγενεῖς τρόποι της ἔκαμαν τὸν Ἰουστινιανόν, ὁ ὁποῖος τὴν ἐγνώρισε κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν, νὰ τὴν νυμφευθῆ, παρ' ὅλην τὴν ταπεινὴν καταγωγὴν της. Καὶ ἦτο ἡ ἐκλο-

Ὁ Ἰουστινιανὸς μετὰ τῆς ἀκολουθίας του.

γή του αὐτῆ ἢ μεγαλυτέρα ἐπιτυχία του. Διότι ἡ Θεοδώρα ἀνεδείχθη ἀνταξία καὶ ἀφωσιωμένη σύζυγος τοῦ Ἰουστινιανοῦ, πολῦτιμος συνεργάτης καὶ σύμβουλος. Ὁ βίος της ὡς αὐτοκρατείρας, ἀργότερον, ἦτο ἄψογος καὶ ἀνεπίληπτος. Μὲ τὸ θάρρος καὶ τὴν κρίσιν της καὶ τὰς συνετὰς συμβουλὰς της ἤσκησε μεγάλην ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Συνετέλεσεν εἰς τὴν πραγματοποιήσιν τῶν μεγάλων σχεδίων τοῦ συζύγου της καὶ κατὰ τὴν στάσιν τοῦ «νίκα» ἔσωσε τὸ κράτος καὶ τὴν ζωὴν ἀκόμη τοῦ αὐτοκράτορος.

Αὐτοὶ καὶ ἄλλοι ἀκόμη συνεργάται ἐβόηθησαν τὸν Ἰουστινιανὸν τὰ μέγιστα εἰς τὸ ἔργον τῆς ἀνασυγκροτήσεως τοῦ κράτους, ὥστε νὰ φθάσῃ τοῦτο εἰς μεγίστην ἀκμὴν.

2. Η ΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ «ΝΙΚΑ». Κέντρον τῶν συγκεντρώσεων τῶν κατοίκων τῆς Κων/πόλεως ἦτο τότε ὁ Ἱππόδρομος. Ἐκεῖ κάθε νέος αὐτοκράτωρ παρουσιάζετο μετὰ τὴν στέψιν του. Ἐκάθητο εἰς τὸ αὐτοκρατορικὸν θεωρεῖον καὶ ἐδέχετο τὸν πρῶτον χαιρετισμὸν τοῦ πλήθους. Ἐκεῖ καὶ ὁ λαὸς παρηκολούθει τὸ ἀγαπημένον του θέαμα,

τὰς ἵπποδρομίας. Τοὺς ἀγῶνας παρτηκολούθουν καὶ ὑπουργοί, κάποτε δὲ καὶ ἡ αὐτοκρατορική οἰκογένεια.

Αἱ συγκεντρώσεις αὐταὶ τοῦ Ἰπποδρόμου ἦσαν χαρακτηριστικά, διὰ τὴν ἐξαιρετικὴν των λαμπρότητα καὶ τὸν μεγάλον ἀριθμὸν τῶν θεατῶν.

Τὰς ἵπποδρομίας διωργάνωναν διάφοροι ἀθλητικοὶ σύλλογοι, γνωστοὶ ὡς «δῆμοι». Ὁ κάθε σύλλογος ἔφερε τὸ ὄνομα τοῦ χρώματος, τὸ ὁποῖον εἶχον οἱ ἡνίοχοί του. Ἐξ ὄλων ὁμως ἐπεβλήθησαν οἱ Πράσινοι καὶ οἱ Βένετοι (Γαλάζιοι).

Οἱ σύλλογοι αὐτοί, ἂν καὶ εἶχον χαρακτῆρα φιλαθλητικόν, κατὰ βάθος ὡμοίαζαν μὲ πολιτικὰ κόμματα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἦσχυλοῦντο μὲ τὴν πολιτικὴν καὶ ἔπαιρναν τὸ μέρος τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης θρησκευτικῆς μερίδος.

Οὕτω οἱ Βένετοι εἶχον μαζί των τὴν ἀριστοκρατίαν καὶ ὑπεστήριζον τοὺς Ὀρθοδόξους. Δι' αὐτὸ ἐθεωροῦντο ὡς εὐνοοῦμενοι τοῦ Παλατίου.

Οἱ Πράσινοι εἶχον μαζί των τὸν λαόν καὶ ὑπεστήριζον τοὺς Μονοφυσίτας, οἱ ὁποῖοι ὑπέφερον πολὺ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ἦσαν δὲ πολὺ δυσαρεστημένοι μὲ ὠρισμένους ἀξιωματοῦχοι τοῦ Ἰουστινιανοῦ, διότι συνέταξαν — κατὰ τὴν γνώμην των — πολὺ σκληροὺς δι' αὐτοὺς νόμους. Δι' αὐτὸ ἦσαν μὲ τὸ μέρος τῶν ἀνεψιῶν τοῦ ἄλλοτε αὐτοκράτορος Ἀναστασίου, οἱ ὁποῖοι ἐπέδιδκον νὰ ἐθρονίσουν τὸν Ἰουστινιανόν.

Ὅλοι ὁμως ἠγάπων πολὺ τὰς ἵπποδρομίας καὶ τὰς παρτηκολούθουν μὲ ζῶηρον ἐνδιαφέρον. Μέσα δὲ εἰς τὸν θόρυβον καὶ τὴν σύγχυσιν τῶν ἀγῶνων, εὕρισκον τὴν εὐκαιρίαν νὰ φωνασκοῦν καὶ νὰ λέγουν τὰ παράπονά των. Ἡ φωνὴ αὐτῆ τοῦ πλήθους ἦτο διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐν εἶδος ἐφημερίδος, ἢ «κοινὴ γνώμη», ἢ ὁποῖα πολλάκις ἐπέβαλλε τὰς θελήσεις της. Ὁ αὐτοκράτωρ δηλ. ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ παρουσιασθῆ εἰς τὸν Ἰππόδρομον καὶ νὰ δώσῃ ἐξηγήσεις δι' ὠρισμένας ἐνεργείας του.

Ἐπὶ τὰς συνθήκας αὐτὰς ὁ Ἰουστινιανὸς δὲν εἶχε στερεώσει ἀκόμη καλὰ τὸν θρόνον του, ὅταν τὸ 532 μ.Χ. παρτηκολούθει ἓνα θέαμα ἵπποδρομιῶν. Ὅπως συνήθως, ἢ κάθε ὁμὰς προσεπάθει μὲ χειρονομίας καὶ φωνάς: «νίκα, νίκα», νὰ ἐνθαρρύνῃ τοὺς ἰδικούς της ἵππεις.

Αἴφνης οἱ Πράσινοι ἤρχισαν νὰ φωνάζουν κατὰ τοῦ αὐτοκρά-

τορος καὶ ἐζήτουν νὰ ἀντικαταστήσῃ τοὺς ἀξιωματούχους, οἱ ὁποῖοι ἔκαμαν τοὺς νόμους. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἐδοκίμασε, μὲ τοὺς κήρυκας, νὰ καθησυχάσῃ τὸ πλῆθος, ἀλλὰ δὲν ἐπέτυχε τίποτε. Τότε ἠθέλησε νὰ ἐπιβληθῆῖ καὶ διέταξε τοὺς ἀστυνομικοὺς του νὰ συλλάβουν ὅλους τοὺς πρωταίτιους. Ἀλλὰ, Πράσινοι καὶ Βένετοι, ἐλησμόνησαν τὰς ἀντιθέσεις των διὰ μιᾶς. Μὲ τὸ σύνθημα «νίκα», ὥρμησαν νὰ ἐλευθερώσουν τοὺς συλληφθέντας. Ἡ συμπλοκὴ ἐγενικεύθη καὶ ἔλαβε τὴν μορφήν ἐπαναστάσεως, ἡ ὁποία — ἀπὸ τὸ σύνθημα «νίκα» — ὠνομάσθη «στάσις τοῦ νίκα».

Ἡ ἐπανάστασις διεδόθη ταχέως εἰς ὀλόκληρον τὴν Βασιλεῦσαν καὶ ἐκράτησεν ἐπὶ ἀρκετὰς ἡμέρας. Κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτῆς τὰ ὠραιότερα κτίρια καὶ μνημεῖα κατεστράφησαν ἢ ἐκάησαν. Ἐπυρπολήθη δὲ καὶ αὐτὸς ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας. Ἐκινδύνευσαν ἀκόμη νὰ καοῦν καὶ τὰ ἀνάκτορα. Ταῦτα περιέζωσε τὸ πλῆθος, τὸ ὁποῖον κατέλυσε κάθε ἐξουσίαν, ἐκήρυξεν ἐκπτώτον τὸν Ἰουστινιανὸν καὶ εἰς τὴν θέσιν του διώρισε διὰ βοῆς τὸν ἀνεψιὸν τοῦ Ἀναστασίου, Ὑπάτιον.

Τὸ θάρρος ἐγκατέλειπε τὸν Ἰουστινιανόν. Ἐκάλεσεν ἀμέσως ὅλους τοὺς συνεργάτας του εἰς συμβούλιον. Ὅλοι τὸν συνεβούλευον νὰ φύγῃ διὰ νὰ σωθῆῖ. Ἀφοῦ διέταξε νὰ ἐπιβιβασθοῦν εἰς τὰ πλοῖα οἱ πολῦτιμοὶ θησαυροὶ του, ἦτο ἔτοιμος νὰ ἀναχωρήσῃ εἰς τὴν Ἡράκλειαν τῆς Θράκης ἢ ἄλλοῦ. Μόνος ὁ Βελισσάριος καὶ ἡ Θεοδώρα συνεκράτησαν τὸν Αὐτοκράτορα κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην στιγμήν. Ἡ φιλόδοξος ἀλλὰ καὶ συνετὴ Θεοδώρα, μὲ τὴν ἰσχυρὰν θέλησιν καὶ τὸ ἀκατάβλητον θάρρος, ὠρθώθη πρὸ τοῦ αὐτοκράτορος, τὸν ἐκεραύνωσε μὲ τὸ βλέμμα της καὶ ἄφησε νὰ κυλίσουν ἀπὸ τὰ χεῖλη της τὰ μεγαλειώδη αὐτὰ λόγια πρὸς τὸν αὐτοκράτορα:

— Καὶ ἂν ἡ φυγὴ ἦτο ὁ μόνος τρόπος σωτηρίας μας, πάλιν θὰ τὴν ἐθεώρουν ἀσύμφορον. Ὁ ἄνθρωπος ἐγεννήθη διὰ νὰ ἀποθάνῃ, ὁ δὲ βασιλεῦς δὲν πρέπει νὰ δέχεται ποτὲ νὰ γίνῃ φυγὰς. Ἐὰν θέλῃς, ὦ βασιλεῦ, νὰ σωθῆῖς, τίποτε δὲν εἶναι εὐκολώτερον ἀπὸ αὐτό. Χρήματα ἔχομεν ἄφθονα. Συλλογίσου ὅμως μήπως, ὅταν σωθῆῖς, θεωρήσῃς ἐπὶ τέλους ὅτι ὁ θάνατος ἦτο προτιμότερος ἀπὸ τὴν σωτηρίαν αὐτήν. Ἐγὼ διὰ τὸν ἑαυτόν μου προτιμῶ νὰ ἀποθάνω ὡς βασίλισσα παρὰ νὰ φύγω. Παραδέχομαι τὸ ἀρχαῖον ἐκεῖνο ρητόν, ὅτι «καλὸν ἐντάφιον (σάβανον) εἶναι ἢ βασιλεία».

Τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο κεραυνοβόλον. Ὁ Ἰουστινιανὸς συνῆλθεν. Οἱ

λόγοι τῆς Θεοδώρας τόσον τὸν ἐπηρέασαν, τοῦ ἔδωσαν τόσον θάρρος, ὥστε τὸν ὑποχρέωσαν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ σχέδιον τῆς φυγῆς. Ἀμέσως διατάσσει τὸν στρατηγὸν Βελισσάριον νὰ ἐπιτεθῆ κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν μὲ τὴν φρουρὰν τῶν ἀνακτόρων. Ὁ Βελισσάριος πράγματι κινεῖται ἀστραπιαίως καὶ κυκλῶνει τοὺς ἐπαναστάτας εἰς τὸν Ἴππόδρομον, ὅπου εἶχον συγκεντρωθῆ. Ἡ ἐπανάστασις πνίγεται εἰς τὸ αἶμα. Λέγεται, ὅτι 30.000 νεκροὶ ἐκάλυψαν τὸν Ἴππόδρομον καὶ τοὺς δρόμους τῆς Κων/πόλεως. Ἡ τάξις ὁμως ἀποκατεστάθη εἰς τὴν πρωτεύουσαν.

Τοιουτοτρόπως, χάρις εἰς τὴν Θεοδώραν καὶ τὸν Βελισσάριον, κατεπνίγη ἡ φοβερὰ ἐκείνη «στάσις τοῦ νίκα». Ὁ Ἰουστινιανὸς ἔσωσε καὶ ἐστερέωσε τὸν θρόνον του καὶ ἠδυνήθη νὰ συνεχίσῃ τὸ μέγα ἔργον του.

Ἐπανεφέρην εἰς τὰ ἀξιώματά των τὸν Τριβωνιανὸν καὶ τὸν Ἰωάννην Καππαδόκην, διὰ νὰ ἀποπερατώσῃ μὲ τὸν πρῶτον τὴν νομοθεσίαν του καὶ μὲ τὸν ἄλλον, δαιμόνιον ἐπίσης συνεργάτην του, νὰ διοργανώσῃ τὰς θριαμβευτικὰς ἐκστρατείας του.

3. ΠΟΛΕΜΟΙ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΕΧΘΡΩΝ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἠναγκάσθη ἀπὸ τὰ πράγματα νὰ κάμῃ πολλοὺς πολέμους. Οἱ πόλεμοι αὐτοὶ ἦσαν ἐπιθετικοὶ πρὸς τὴν Δύσιν καὶ ἀμυντικοὶ εἰς τὴν Ἀνατολήν καὶ τὸν Βορρᾶν.

Ὡς χριστιανὸς Ἄρχων ὁ Ἰουστινιανὸς ἔβλεπε μὲ λύπην τοὺς βαρβάρους τῆς Δύσεως νὰ καταπιέζουσιν τοὺς Ὀρθοδόξους χριστιανούς. Ἐπρεπε λοιπὸν νὰ ἐπανιδρύσῃ μίαν νέαν Ρωμαϊκὴν αὐτοκρατορίαν καὶ μέσα εἰς αὐτὴν νὰ ἐπιβάλλῃ μίαν μόνον χριστιανικὴν πίστιν. Δι' αὐτὸ ἤρχισε μὲ ἐκστρατείαν πρὸς τὴν Δύσιν.

α) Διάλυσις τοῦ κράτους τῶν Βανδάλων. Οἱ Βάνδαλοι εἶχον ιδρύσει περὶ τὴν Καρχηδόνα ἰσχυρὸν καὶ πολεμικὸν κράτος. Μὲ τὸν ἀκατανίκητον δὲ στόλον των κατέστρεφον τὰς νήσους καὶ τὰ παράλια τῆς Μεσογείου.

Ἡ ἐκστρατεία ἐναντίον των δὲν ἦτο εὐκόλος. Ὁ Βελισσάριος ὁμως ἐπέτυχε νὰ διοργανώσῃ μίαν ὑπερπόντιον ἐκστρατείαν, θαυμαστήν μέχρι σήμερον. Καὶ ἀφοῦ ὁ Πατριάρχης Ἐπιφάνιος ἠγίασε τὸ στράτευμα, ἐπεβιβάσθη αὐτὸ εἰς τὰ μεταγωγικὰ καὶ τὸ 534 μ.Χ ἔπλευσε πρὸς τὴν Ἀφρικὴν. Οἱ δρόμωνες προεφύλασσαν αὐτὸ ἀπὸ

τὸν ἐχθρικὸν στόλον καὶ τὰ μεταγωγικὰ μετέφερον ἄρκετὰ τρόφιμα.

Ἐπεβιβάσθη παρὰ τὴν Καρχηδόνα καὶ ἐπὶ τρεῖς μῆνας ἐμάχετο μὲ τούς Βανδάλους. Ἡ δύναμις τοῦ ἐχθροῦ εἶχε τεραστίαν ὄρμην καὶ μεγάλην ἀριθμητικὴν ὑπεροχήν. Ὁ Βελισσάριος ὁμως εἰς τὸ τέλος ἐνίκησε καὶ συνέλαβε αἰχμάλωτον τὸν βασιλέα αὐτῶν Γελίμερον.

Μὲ τὸν Γελίμερον, πολλοὺς αἰχμαλώτους καὶ ἄπειρα λάφυρα ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Κων/πολιν θριαμβευτικῶς. Εἰς τὴν Ἀφρικὴν παρέμειναν ἄλλοι στρατηγοί, οἱ ὅποιοι ἐχρειάσθησαν πολλὰ ἔτη νὰ ἐξουδετερώσουν κάθε ἀντίστασιν. Εἰς τὸ τέλος αὕτη ἐγένεν ἐπαρχία τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους καὶ τὸ ὄνομα τῶν Βανδάλων ἔσβησεν ἀπὸ τὴν Ἱστορίαν.

β) Πόλεμοι κατὰ τῶν Γόθων. Τὸ ἐπόμενο ἐτος ὁ Βελισσάριος ἐστάλη κατὰ τῶν Γόθων, οἱ ὅποιοι κατεῖχον τὴν Ἰταλίαν. Ἐφθασεν εἰς τὴν Σικελίαν, ὅπου ἐνίκησε τοὺς βαρβάρους καὶ ἀνέστησε τὴν «Μεγάλην Ἑλλάδα». Ἐπειτα ἐπέρασεν εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν Ρώμην. Ἀπὸ ἐκεῖ ἐπροχώρησε πρὸς τὴν πρωτεύουσαν τῶν Γόθων Ραβένναν. Ταύτην ἐκυρίευσεν μετὰ πολυετῆ πολιορκίαν καὶ συνέλαβεν αἰχμάλωτον τὸν βασιλέα αὐτῶν Οὐίτιγιν.

Κατόπιν ἐπέστρεψεν εἰς Κων/πολιν, ὅπου ἔφερε τὸν αἰχμάλωτον βασιλέα καὶ τοὺς θησαυροὺς του.

Ἄλλ' ἤδη οἱ Πέρσαι ἔκαμνον ἐπιδρομὰς εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἐπαρχίας καὶ ὁ στρατηγὸς ἔσπευσε νὰ τοὺς δαμάσῃ.

Ἐν τῷ μεταξύ ὁ νέος βασιλεὺς τῶν Γόθων Τρωτίλας ἢ Τωτίλας, μὲ ταχύτητα καὶ ἀποφασιστικότητα, ἀνέτρεψε τὴν κατάστασιν. Μὲ συνεχεῖς ἀγῶνας ἐπέτυχεν νὰ κυριεύσῃ πολλὰς πόλεις. Ἐχρειάσθη νὰ σταλῇ ἐναντίον του ὁ Ναρσῆς, ὁ ὅποιος, μὲ μεγάλην στρατηγικὴν ἱκανότητα καὶ μετὰ πολλοὺς καὶ σκληροὺς ἀγῶνας, ἐπέτυχεν νὰ διαλύσῃ καὶ τὸ βασίλειον τῶν Γόθων. Ἡ Ἰταλία ἔγινε τώρα βυζαντινὴ ἐπαρχία μὲ πρωτεύουσαν τὴν Ραβένναν. Ὁ Ναρσῆς ἔμεινεν ἐκεῖ ὡς διοικητὴς καὶ τὴν ἐστόλισεν μὲ περιφήμους βυζαντινοὺς ναοὺς καὶ ἄλλα μνημεῖα, πολλὰ τῶν ὁποίων σώζονται μέχρι σήμερον.

Εἰς μίαν τελευταίαν ἐκστρατείαν πρὸς τὴν Δύσιν ὁ Ἰουστινιανὸς ἐπέτυχεν νὰ κυριεύσῃ καὶ τὰ Ν.Α. τμήματα τῆς Ἰσπανίας.

Ἡ βυζαντινὴ αὐτοκρατορία τώρα ἔφθασεν εἰς τὴν μεγαλυτέραν τῆς ἀκμῆν. Ἐφθάνεν ἀπὸ τὰς στήλας τοῦ Ἡρακλέους μέχρι τοῦ Εὐφράτου ποταμοῦ. Ἡ Μεσόγειος ἦτο βυζαντινὴ «λίμνη».

γ) Πόλεμοι κατά τῶν Περσῶν. Οἱ ἀμυντικοὶ πόλεμοι τοῦ Ἰουστινιανοῦ δὲν ἦσαν ἐξ ἴσου ἐπιτυχεῖς.

Ὁ Βελισσάριος δὲν ἐπέτυχε νὰ σταματήσει τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν Χοσρόην τὸν Α΄. Οὗτος εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὠραίαν Ἀντιόχειαν καὶ ἐπροχώρησε μέχρι τῶν ἀκτῶν τῆς Μεσογείου καὶ Μαύρης θαλάσσης. Ἀλλὰ ἀπὸ τὰς πολλὰς συγκρούσεις εἶχε φθαρῆ καὶ ἠναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ. Οἱ βυζαντινοὶ ἀνέλαβον νὰ πληρῶνουν σπουδαίας χρηματικὰς ἀποζημιώσεις. Οἱ Πέρσαι πάλιν εἶχον τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἀφήνουν ἐλευθέρους τοὺς χριστιανούς. τῆς ἐπικρατείας των εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν θρησκευτικῶν των καθηκόντων.

Τώρα ὅμως μεγάλα ὄρδα Σλαύων διέσχισαν τὸν Δούναβιν καὶ ἐπροχώρησαν μέχρι τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου. Διάφοροι δὲ φυλαὶ τῶν Οὐννων ἔφθασαν ἕως τὰ πρόθυρα τῆς Βασιλευούσης. Ἐκλήθη καὶ πάλιν ὁ γηραιὸς Βελισσάριος, ἵνα σώσῃ τὴν Πόλιν. Οὕτω ἀπέβη ὁ θρυλικὸς ἦρωρ τῶν Βυζαντινῶν, ὁ ἐνδοξότερος στρατηλάτης τοῦ Βυζαντίου.

4. ΤΑ ΜΕΓΑΛΑ ΕΙΡΗΝΙΚΑ ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ. Ἐνῶ αἱ στρατιαὶ τῆς αὐτοκρατορίας ἐμάχοντο κατὰ τῶν διαφόρων βαρβάρων λαῶν, ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ ἡ Θεοδώρα, περιστοιχισμένοι ἀπὸ πλήθη ἐπιλέκτων ἀνθρώπων, εἰργάζοντο εἰς ἄλλους τομεῖς δραστηριότητος. Ὅσον λαμπρὰ καὶ ἂν ἦσαν τὰ πολεμικὰ ἔργα τοῦ Ἰουστινιανοῦ, δὲν θὰ ἦσαν ἱκανὰ μόνον αὐτὰ νὰ τοῦ ἐξασφαλίσουν τὴν ἀθανασία καὶ τὴν ἐξέχουσαν θέσιν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Παραλλήλως πρὸς τὴν στρατιωτικὴν δρᾶσιν, ἀνέπτυξε μεγίστην δραστηριότητα καὶ παρουσίασε τόσα εἰρηνικὰ ἔργα, σχετιζόμενα μὲ τὸν δημόσιον καὶ ἰδιωτικὸν βίον τῶν κατοίκων τῆς αὐτοκρατορίας.

Τὰ εἰρηνικὰ αὐτὰ ἔργα ἐλάμπρυναν τὴν βασιλείαν του καὶ κατέστησαν ἀθάνατον τὸ ὄνομά του.

Σπουδαιότερα ἀπὸ τὰ ἔργα αὐτὰ εἶναι τὰ ἑξῆς:

α) Ἡ Νομοθεσία τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ὁ Ἰουστινιανὸς διεπίστωσεν ὅτι οἱ νόμοι, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἐκδοθῆ μέχρι τότε ἀπὸ τοὺς προηγουμένους αὐτοκράτορας, ἦσαν τόσο πολλοί, ὥστε ἔφερον σύγχυσιν καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς νομικοὺς καὶ δικαστάς.

Ἀνέθεσε λοιπὸν εἰς τρεῖς ἐπιτροπὰς, μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν σοφὸν

νομομαθῆ Τριβωνιανόν, νὰ τοὺς τακτοποιήσουν. Αἱ ἐπιτροπαὶ αὐταὶ εἰργάσθησαν ἐπὶ ἐξ συνεχῆ ἔτη, διὰ νὰ περατώσουν τὸ ἔργον των.

Ἡ πρώτη ἐπιτροπὴ ἔκαμε τὴν συλλογὴν τῶν νόμων ἀπὸ τοῦ Ἀδριανοῦ μέχρι τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ἦτο ὁ Ἰουστινιάνειος Κῶδιξ. Ἡ δευτέρα ἐπιτροπὴ συνεκέντρωσε ὅλας τὰς γνώμας τῶν παλαιότερων νομικῶν καὶ ἐσχηματίσθησαν οἱ «Πανδέκται». Ἡ τρίτη ἐπιτροπὴ κατήρτισεν ἐν ἐγχειρίδιον τῆς νομοθεσίας, διὰ νὰ τὸ χρησιμοποιοῦν οἱ σπουδασταί. Ἦσαν αἱ «Εἰσηγήσεις». Τέλος μία ἄλλη συλλογὴ ἀπετελέσθη ἀπὸ ὅσους νόμους ἐξέδωκεν ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ ὠνομάσθη «Νεαραί». Αὗται ἐγράφησαν εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἐνῶ οἱ ἄλλοι νόμοι μετεφράσθησαν ἀπὸ τὴν λατινικὴν. Ὀλόκληρος αὕτη ἡ νομοθεσία ἀπετέλεσε τὸ Ρωμαϊκὸν Ἀστικὸν Δίκαιον, τὸ ὁποῖον συμβουλευόνται μέχρι σήμερον ὅλοι οἱ νομικοὶ καὶ ἀποτελεῖ τὴν βάσιν κάθε νομοθεσίας.

Οὕτω διὰ πρώτην φοράν ἐχρησιμοποιήθη ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐπισήμως εἰς παρόμοιον ἔργον, ἀλλὰ καὶ διὰ πρώτην φοράν προσηρμόσθη τὸ ἀρχαῖον Ρωμαϊκὸν Δίκαιον σύμφωνα μὲ τὴν χριστιανικὴν ἀντίληψιν καὶ τὸ σύγχρονον πνεῦμα.

Ἡ νομοθεσία εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ ἀθάνατα ἔργα, τὰ ὁποῖα ἐχάρισεν εἰς τὸ Βυζάντιον καὶ τὸν κόσμον ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ λαμπρύνει τὸν Βυζαντινὸν πολιτισμόν. Τὸ ἔργον δὲ τοῦτο ἐθεωρήθη ἀληθὴς ἄθλος.

β) Ἡ καλλιέργεια τῆς μετᾶξης. Μέχρι τοῦ Ἰουστινιανοῦ τὰ πολύτιμα μεταξωτὰ ὑφάσματα ἐφθάναν εἰς τὴν Κων/πολιν ἀπὸ τὴν μακρινὴν Κίνα. Μέχρι τότε μόνον οἱ Κινέζοι ἐγνώριζον νὰ τρέφουν μεταξοσκώληκας, νὰ κάμνουν μέταξαν καὶ νὰ ὑφαίνουν ὠραῖα μεταξωτά.

Ἀλλὰ τὰ μεταξωτὰ ὑφάσματα, διὰ νὰ φθάσουν εἰς τὸ Βυζάντιον, ἔπρεπε νὰ περάσουν ἀπὸ τὴν Περσίαν. Ἐν καιρῷ πολέμου διεκόπητο τὸ ἐμπόριον αὐτὸ καὶ τὸ Βυζάντιον ἐζημιώνετο. Ἐπειτα τὰ καραβάνια, τὰ ὁποῖα ἐφρουροῦντο πολὺ καλά, ἔπρεπε νὰ διασχίσουν ἀτελειώτους δρόμους καὶ μετὰ πολὺμηνον ταλαιπωρίαν νὰ φθάσουν εἰς ἐμπορικοὺς σταθμούς. Ἀπὸ ἐκεῖ τὰ παρελάμβανον Ἕλληνες καὶ Φοίνικες ἔμποροι. Δι' ὅλα αὐτὰ τὰ μεταξωτὰ ἦσαν πανάκριβα.

Ὁ Ἰουστινιανὸς ἔστειλεν εἰς τὴν Κίνα δύο μοναχοὺς, μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ μάθουν τὸ μυστικὸν τῶν Κινέζων. Τὸ κράτος τῆς Κίνας εἶχε ψηφίσει αὐστηροτάτους νόμους, οἱ ὁποῖοι ἀπηγόρευον τὴν ἐξαγωγὴν μεταξοσπόρου.

Οί μοναχοί ἔμειναν ἀρκετὸν καιρὸν εἰς τὴν Κίναν καὶ ἔμαθαν καλὰ τὸν τρόπον τῆς καλλιέργειας τῆς μετάξης. Ἐπειτα ἐγέμισαν τὰ κούφια ραβδία των μὲ μεταξόσπορον καί, χωρὶς νὰ τοὺς ἀντιληφθῆ κανεῖς, τὸν μετέφεραν εἰς τὴν Κων/πολιν. Ἀπὸ τότε ἡ καλλιέργεια τῆς μετάξης διεδόθη εἰς ὀλόκληρον τὴν αὐτοκρατορίαν καὶ τὸν κόσμον. Ἦτο καὶ αὕτη μία ἄλλη προσφορὰ τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

Παραλλήλως ὁ Ἰουστινιανὸς ἐπροστάτευσε καὶ τὴν γεωργίαν. Ἄγνωστα φυτὰ μετεφέρθησαν ἀπὸ ἄλλας χώρας καὶ ἐκαλλιιεργήθησαν. Ἡ βιομηχανία ἤρχισε νὰ ἀναπτύσσεται. Ἡ ὑφαντουργία, ἡ μεταλλουργία, ἡ κατασκευὴ γουναρικῶν κλπ. ἦσαν οἱ κυριώτεροι κλάδοι τῆς.

Ἡ Κων/πολις λοιπὸν ἔγινε σπουδαῖον ἐμπορικὸν κέντρον. Οἱ ἔμποροι Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως ἤρχοντο εἰς αὐτήν, διὰ νὰ προμηθευθοῦν μεταξωτά, ἀρώματα, πολυτίμους λίθους, μαργαριτάρια καὶ ἄλλα εἶδη.

Καὶ ἄλλαι πόλεις ἐγνώρισαν τότε μεγάλην οἰκονομικὴν ἀκμήν. Ἡ οἰκονομικὴ πολιτικὴ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἀπέδωσε πολλὰ καὶ τὰ ἔσοδα τοῦ κράτους ηὐξήθησαν εἰς μέγιστον βαθμὸν μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Ἰωάννου Καππαδόκη, ὁ ὅποιος ἦτο μέγας οἰκονομολόγος.

γ) Θρησκευτικὴ πολιτικὴ. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἐνδιεφέρθη ἐπίσης σοβαρῶς διὰ τὴν ἐπικράτησιν τῆς Ὀρθοδοξίας. Ἐκάλεσε δὲ τὴν Ε' Οἰκουμηνικὴν Σύνοδον, διὰ νὰ συμβιβάσῃ Ὀρθοδόξους καὶ Μονοφυσίτας.

Ἀπέστειλεν ἱεραποστόλους εἰς τοὺς γειτονικοὺς λαούς, διὰ τὴν διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἐλαβε δὲ μέτρα καὶ ἐναντίον τῶν Ἐθνικῶν. Τότε ἐκλείσθη καὶ ἡ περίφημος Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τῶν Ἀθηνῶν, τελευταῖον προπύργιον τῆς ἀρχαίας θρησκείας.

δ) Φιλανθρωπικὰ ἰδρύματα καὶ ἄλλα κτίσματα. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἔδειξε μέγαν ζῆλον διὰ τὴν ὑγείαν τοῦ λαοῦ καὶ τὴν φιλανθρωπίαν. Ἐφρόντισε, λοιπὸν, νὰ κτισθοῦν πολλὰ νοσοκομεῖα, γηροκομεῖα, πτωχοκομεῖα, ξενῶνες, φιλανθρωπικὰ ἰδρύματα καὶ ἔργα κοινῆς ὠφελείας.

Ἐξώδευσεν ἐπίσης πολλὰ χρήματα, διὰ νὰ στολίσῃ τὴν πρωτεύουσάν του καὶ ἄλλας πόλεις μὲ ὠραίους ναοὺς, μεγάλας πλατείας, πολλὰ λουτρά, συγχρονισμένα ὑδραγωγεῖα καὶ πολλὰ ἔξοχα μνημεῖα.

Τέλος ἠθέλησε νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸ κράτος του ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς

Γενική σημερινή άποψις τοῦ ἐξωτερικοῦ τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας.

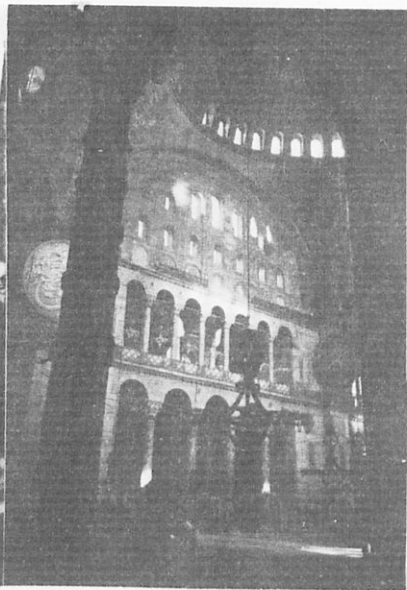
τῶν βαρβάρων. Πρὸς τοῦτο δὲ ἔκτισε τόσα φρούρια, ὥστε ὁλόκληρος ἡ χώρα ἔγινε κατάφρακτος εἰς τὴν παραμεθόριον. Ἄλλα μικρότερα φρούρια, μὲ ἀποθήκας σίτου καὶ δεξαμενὰς ὕδατος ἐξησφάλιζον τοὺς προμάχους εἰς περίπτωσιν ἀνάγκης.

ε) Ὁ Ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας. Ἀπὸ ὅλα ὅμως τὰ μεγαλοπρεπῆ κτίσματα τοῦ Ἰουστινιανοῦ τὸ μεγαλοπρεπέστερον καὶ θαυμαστότερον θεωρεῖται ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας τοῦ Θεοῦ Σοφίας, τὸ καύχημα τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ὁ ναὸς αὐτὸς ἐκτίσθη ἀπὸ τὸν Μ. Κων/τῖνον καὶ τὸν υἱὸν του Κωνσταντῖνον, ἐπυρπολήθη ἀπὸ τὸ πλῆθος, ὅταν ὁ μέγας Χρυσόστομος ἐξωρίσθη, διὰ νὰ ἀνοικοδομηθῆ καὶ πάλιν ἀπὸ τὸν Θεοδοσίον Β'. Εἰς τὴν «στάσιν τοῦ νίκαι» κατεστράφη καὶ πάλιν διὰ τοῦ πυρὸς ἀπὸ τὸν μαινόμενον ὄχλον (532), ὅποτε ὁ Ἰουστινιανὸς ἀποφασίζει νὰ τὸν κτίσῃ ἐκ νέου ὑπὸ ἐντελῶς νέαν καὶ μεγαλοπρεπῆ μορφήν.

Ἡ Ἁγία Σοφία ὡς ἔχει σήμερον.

Ἐσωτερικὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας
ὡς ἔχει σήμερον.

Τὸ σχέδιον καὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ὅλης ἐργασίας ἀνέθεσεν ὁ ὀξυ-
δερκῆς καὶ ἐκλεκτικὸς αὐτοκράτωρ εἰς δύο φημισμένους καὶ δαιμονίους
καλλιτέχνας, Ἀνθέμιον τὸν Τραλλιανὸν καὶ Ἰσίδωρον τὸν Μιλήσιον.

Τὰ ὑλικά τῆς κατασκευῆς μετεφέρθησαν ἀπὸ τὰ ἄκρα τῆς αὐτο-
κρατορίας. Ἀπὸ ὅλην τὴν ἐπικράτειαν ἐστάλη ὅ,τι πολυτιμότερον
εἶχεν ὁ κάθε τόπος. Οἱ βυζαντινοὶ δρόμωνες δὲν ἐπρόφθαναν νὰ ἐκ-
φορτῶνουν τὸν ἀχάτην καὶ τὸν πορφυρίτην, τοὺς σπονδύλους τῶν
ἐτοίμων κίωνων καὶ τὰ ἀπαστράπτοντα ἐπιστύλια. Οἱ ἀρχαῖοι ναοὶ
ἐγυμνώθησαν, διὰ νὰ χαρίσουν ὅ,τι πολυτιμότερον εἶχον εἰς τὸν
νέον ναόν.

Δέκα χιλιάδες ἐργάται εἰργάσθησαν ἐπὶ ἕξ σχεδὸν ἔτη καὶ τὴν
27ην Δεκεμβρίου τοῦ 537 μ.Χ. ἐτελέσθησαν τὰ ἐγκαίνια. Ὁ Ἰου-
στινιανὸς καὶ ἡ Θεοδώρα ἔφθασαν εἰς τὴν κομπῆν λεκάνην τῆς αὐλῆς.
Ἐπὲρ ἄνω τῆς μαρμαρίνης κρήνης ἀνέγνωσαν τὴν «καρκινικὴν» ἐπι-
γραφήν:

«ΝΙΨΟΝ ΑΝΟΜΗΜΑΤΑ ΜΗ ΜΟΝΑΝ ΟΥΨΙΝ»

Εισήλθον εις τὸν ναὸν καὶ ἀντίκρυσαν ἐξαισίον θέαμα. Ὁ Ἰουστινιανὸς δὲν ἤδυνήθη νὰ ἀποκρύψη τὴν ὑπερηφάνειάν του καὶ λέγεται ὅτι ἐψιθύρισε: «Νενίκηκός σε, Σολομῶν!»

Πράγματι δὲ ὁ ναὸς εἶναι ἀθάνατον ἀριστούργημα τῆς ἑλληνικῆς χριστιανικῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Συμμετρία, ἐλαφρότης καὶ φῶς εἶναι τὰ μεγαλύτερα πλεονεκτήματά του. Ἡ ζωγραφικὴ εἰκονογράφησις καὶ τὰ ψηφιδωτὰ συνεπλήρωναν τὴν ἐπιβλητικότητα τοῦ ναοῦ. Ὁ τροῦλλός του «ἦτο κρεμασμένος ἀπὸ τὸν οὐρανὸν μὲ ἀλυσίδα χρυσοῦ», γράφει σύγχρονος ἱστορικός. Καὶ ὅλα ἐκεῖ μέσα ἔκαμον αἰσθητὴν τὴν ἀόρατον παρουσίαν τοῦ Ὑψίστου.

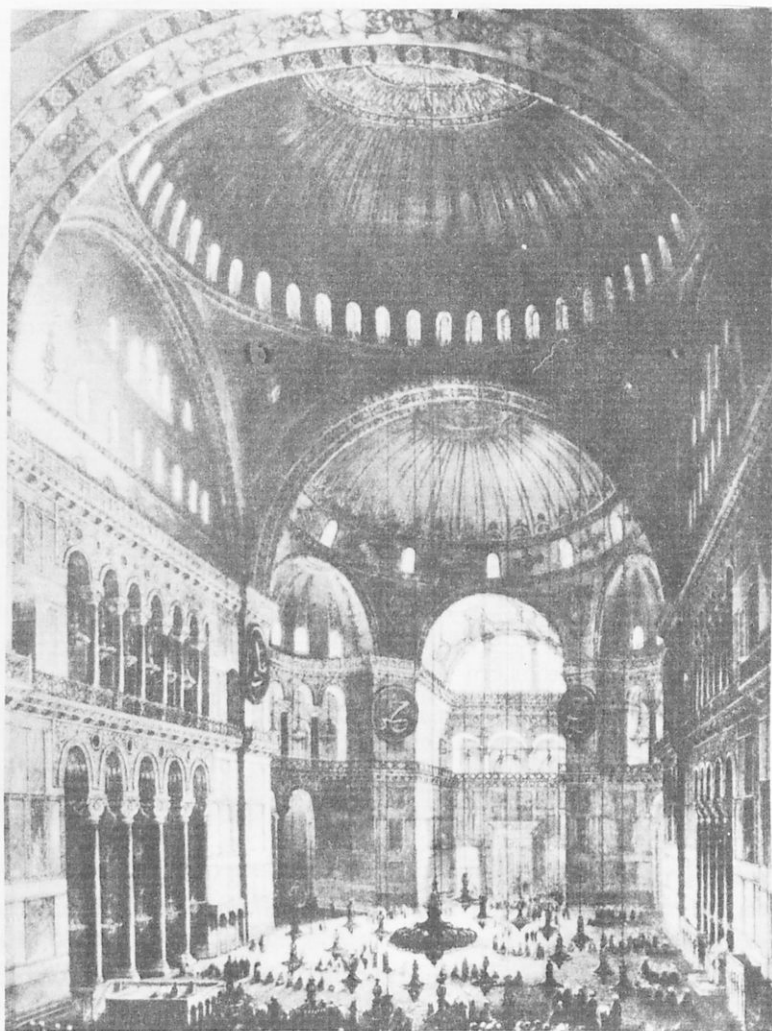
Ἀπὸ τότε ἡ Ἁγία Σοφία ἐνέπνεεν ἐπὶ χίλια σχεδὸν ἔτη τὸ ἑλληνικὸν Βυζάντιον, ποῦ ἐμεγαλοῦργησεν. Ἐκεῖ ἐχρίοντο οἱ αὐτοκράτορες καὶ ἐψάλλοντο τὰ νικητήρια κατὰ τῶν πολεμίων. Ἐκεῖ ὁ λαὸς συνηθοῖζετο, διὰ νὰ δοξολογήσῃ, νὰ ἱκετεύσῃ, νὰ θρηγήσῃ. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ, πίσω ἀπὸ μίαν ἀόρατον καὶ κλειστὴν θύραν τοῦ Ἱεροῦ, οἱ θρῦλοι τοῦ λαοῦ μας ἔκρυσαν τὸν τελευταῖον Παλαιολόγον, τὸν «μαρμαρωμένον βασιλιά», μὲ τὴν ἀνίκητον ἐλπίδα:

*«Πάλι μὲ χορῶνα, μὲ καιρούς,
πάλι διὰ μας θᾶναι....»*

Τὸ ἔργον τοῦ Ἰουστινιανοῦ, πολεμικὸν καὶ εἰρηνικόν, εἶναι πολὺ σπουδαῖον. Ἀφιέρωσεν ὁ Ἰουστινιανὸς ὅλας του τὰς δυνάμεις διὰ τὸ μεγαλεῖον τοῦ κράτους καὶ τὴν ἀσφάλειαν καὶ τὴν εὐημερίαν τοῦ λαοῦ.

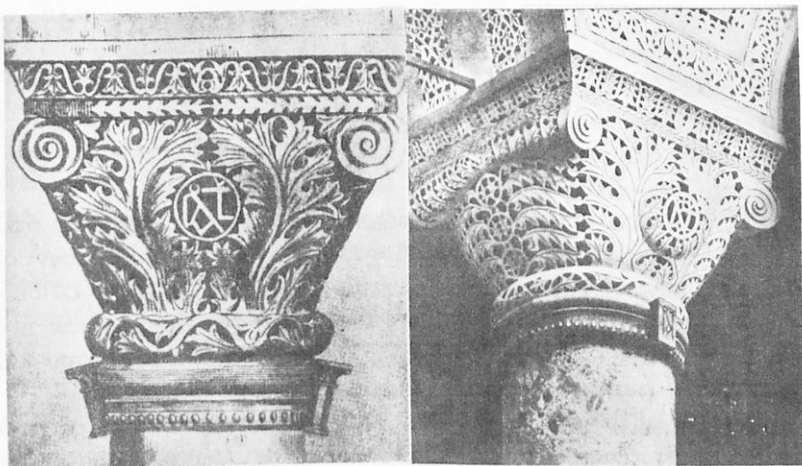

Ψηφιδωτὸν τοῦ Παντοκράτορος
(τροῦλλος τῆς Ἁγίας Σοφίας).

Ἐσωτερικὸν Ἁγ. Σοφίας Κων)πόλεως.

Γενικῶς, ἐπὶ τῆς βασιλείας του, τὸ Βυζάντιον ἔλαβε μεγάλην ἔκτασιν καὶ αἴγλην. Δι' ὅλα δὲ αὐτὰ ὁ Ἰουστινιανὸς θεωρεῖται ὡς μία ἀπὸ τὰς λαμπροτέρας μορφὰς τοῦ Βυζαντίου καὶ δικαίως ὠνομάσθη Μέγας.

Κιονόκρανα Ἁγ. Σοφίας Κων)πόλεως.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ.

1. Ἰουστινιανὸς καὶ Θεοδώρα (πληροφορίαι ἀπὸ βιβλία καὶ λεξικά).
2. Εἰκόνες Ἰουστινιανοῦ καὶ Θεοδώρας (διὰ τὸ ἱστορικὸν λεύκωμα).
3. Τί κρίσεις κάμνετε διὰ τὴν «στάσιν τοῦ νόκου».
4. Καταγραφὴ ἱστορικῶν προσώπων καὶ χρονολογιῶν.
5. Ἰγνογραφήσατε τὸν χάρτην τῆς αὐτοκρατορίας ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ.
6. Εἰκόνες τῆς Ἁγίας Σοφίας διὰ τὸ ἱστορικὸν λεύκωμα.
7. Ποίαν σημασίαν θὰ εἶχε διὰ τὸν Ἑλληγνισμόν ἡ πραγματοποιή-
σις τῆς ρωμαϊκῆς ιδέας τοῦ Ἰουστινιανοῦ.
8. Ἐκθεσις: «Τὸ θάρρος σφίξει».

6. Ο ΗΡΑΚΛΕΙΟΣ

1. ΟΙ ΔΙΑΔΟΧΟΙ ΤΟΥ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ. Τὸ ἀπέραντον κράτος τοῦ Ἰουστινιανοῦ δὲν κατάρθωσαν δυστυχῶς νὰ τὸ διατηρήσουν οἱ διάδοχοί του, οἱ ὅποιοι δὲν εἶχον τὴν ἰκανότητα ἐκείνου. Οἱ διάφοροι βαρβαρικοὶ λαοί, οἱ ὅποιοι τὸ περιεκύκλωναν, ἤρχισαν συχνὰς ἐπιδρομὰς ἐναντίον του, εἰσέβαλλον εἰς τὰς ἐπαρχίας του καὶ διέπραττον λεηλασίας καὶ καταστροφάς.

Οἱ Λογγοβάρδοι ἢ Λομβαρδοί, λαὸς γερμανικὸς, πιεζόμενος ἀπὸ τοὺς Ἀβάρους, κατέβησαν ἀπὸ τὴν χώραν των (μεταξὺ Δουνάβεως καὶ Ρήνου) πρὸς τὴν Β. Ἰταλίαν καὶ ἵδρυσαν ἐκεῖ ἰδικὸν τῶν κράτος (569). Ὠνόμασαν δὲ τὴν χώραν ἐκείνην Λομβαρδίαν. Εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς Ἀνατολῆς οἱ Πέρσαι ἤρχισαν καὶ πάλιν τὰς ἐπιδρομὰς των. Εἰς ὅλα αὐτὰ προσετέθη καὶ νέος ἐχθρὸς ἐκ Βορρᾶ, οἱ Ἀβαροὶ. Οὗτοι ἦσαν μογγολικῆς καταγωγῆς καὶ ἤλθον ἀπὸ τὴν Ἀσίαν. Κατέλαβον τὰς χώρας τῶν Λογγοβάρδων καὶ ἵδρυσαν ἰσχυρότατον κράτος ἀπὸ τὸν Εὐξεινον Πόντον μέχρι τῆς Βιέννης. Ἦδη διέβαινον τὸν Δούναβιν καὶ ἔκαμνον συχνὰς ἐπιδρομὰς εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς Αὐτοκρατορίας.

Οἱ Πέρσαι ὁμῶς ἀπετέλουν τὸν σοβαρότερον κίνδυνον. Ἡ εἰρήνη, τὴν ὁποίαν εἶχον συνάψει μὲ τὸν Ἰουστινιανὸν (556), διελύθη ἐπὶ Ἰουστίνου τοῦ Β'. Ὁ πόλεμος ἐναντίον αὐτῶν διαρκεῖ πολλὰ ἔτη. Οἱ Πέρσαι κυριεύουν τὴν Συρίαν καὶ τὴν Παλαιστίνην. Πολιορκοῦν τὸ 614 μ.Χ. τὴν Ἱερουσαλήμ. Ὡς ἐξαγριωμένα θηρία ὤρμησαν πρὸς τὴν Ἁγίαν Πόλιν. Ἐπεδόθησαν εἰς ἀγρίαν σφαγὴν τῶν χριστιανῶν, ἐγύμνωσαν ἀπὸ τοὺς θησαυροὺς των τοὺς ναοὺς καὶ τοὺς κατέστρεψαν μὲ λύσαν. Πολλοὶ θησαυροὶ τῆς Ἱερουσαλήμ μετεφέρθησαν εἰς τὴν Περσίαν. Μεταξὺ αὐτῶν ἦτο καὶ τὸ πολυτιμότερον λείψανον τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὁ Τίμιος Σταυρός. Πολλοὶ ἦσαν οἱ αἰχμάλωτοι καὶ μεταξὺ αὐτῶν καὶ ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων, Ζαχαρίας. Κατόπιν ἐπροχώρησαν πρὸς τὴν Αἴγυπτον. Ἐφθασαν μέχρι τῶν ἐρήμων τῆς Λιβύης καὶ κατέστρεψαν τὰ τελευταῖα λείψανα τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ τῆς Κυρηναικῆς.

Ἄλλη περσικὴ στρατιὰ ἐπροχώρησε πρὸς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ ἐστρατοπέδευσε εἰς τὴν Χαλκηδόνα, ἀπέναντι τῆς Κων/πόλεως.

Πρὸ τοῦ κινδύνου αὐτοῦ ὁ τότε αὐτοκράτωρ Φωκᾶς δὲν δύναται νὰ πράξῃ τίποτε. Τότε οἱ συνετώτεροι τῆς πρωτευούσης ἀπευθύνονται πρὸς τὸν Ἐξαρχον τῆς Ἀφρικῆς, Ἡράκλειον καὶ ἐκεῖνος στέλλει ἀμέσως τὸν υἱὸν του Ἡράκλειον, μὲ ἰσχυρὸν στρατὸν καὶ στόλον πρὸς σωτηρίαν τῆς πρωτευούσης.

Μόλις ὁ Ἡράκλειος ἔφθασεν εἰς Κων/πολιν, ὁ λαὸς συνέλαβε τὸν σκληρὸν καὶ τυραννικὸν Φωκᾶν καὶ τὸν ἔκαυσε εἰς τὴν ἀγοράν. Αὐτοκράτωρ στέφεται ὁ Ἡράκλειος (610-641).

2. Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΕΠΙ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ. Ἀπὸ τὸν Ἡράκλειον ἀρχίζει κυρίως ἡ πλήρης ἐπικράτησις τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Μὲ τὴν ἀπώλειαν πολλῶν περιφερειῶν, εἰς τὰς ὁποίας κατῴκουν ξένοι λαοί, ὠφελήθη κατὰ κάποιον τρόπον ἡ αὐτοκρατορία, διότι περιωρίσθη εἰς τὸν ἑλληνικὸν πληθυσμὸν, μὲ μίαν γλωσσαν, τὴν ἑλληνικὴν καὶ μὲ μίαν θρησκείαν, τὴν Ὀρθόδοξον Χριστιανικὴν. Ὅλα πλέον ἦσαν ἑλληνικά. Καὶ αὐτοὶ οἱ αὐτοκράτορες ἀκόμη καὶ οἱ ὑπάλληλοι τοῦ κράτους ἦσαν Ἕλληνες, μὲ συνείδησιν ἑλληνικὴν.

Ἡ ὠραία νύμφη τοῦ Βοσπόρου, ἡ Κων/πολις, γίνεται ἡ σκέψις καὶ ἡ καρδιά τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐνῶ οἱ γειτονικοὶ βάρβαροι λαοὶ ζητοῦν εὐκαιρίαν νὰ τὴν κατακτήσουν.

Ἡ κατάστασις εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ εἰς τὰ σύνορα τῆς Αὐτοκρατορίας ἦτο ἀπελπιστικὴ, ὅταν ἀνέλαβε τὴν ἐξουσίαν ὁ νέος αὐτοκράτωρ, ἀνὴρ ὠραῖος καὶ ρωμαλέος, μὲ ἰσχυρὰν θέλησιν καὶ ἔξοχα στρατηγικὰ προτερήματα.

Τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους εὐρίσκοντο εἰς ἀθλίαν κατάστασιν, ἐξ αἰτίας τῶν μακροχρονίων πολέμων. Στρατὸς ἱκανὸς δὲν ὑπῆρχεν. Ἐρημωμέναί αἱ ἐπαρχίαι, πρὸς ἀνατολάς, ἀπὸ τοὺς Πέρσας, πρὸς βορρᾶν καὶ δυσμὰς ἀπὸ τοὺς Ἀβαροσλαύους. Πῶς νὰ σώσῃ τὴν αὐτοκρατορίαν, ἡ ὁποία ἐκινδύνευε νὰ διαλυθῇ;

Ὁ Ἡράκλειος εὐρέθη εἰς πολὺ δύσκολον θέσιν καὶ πρὸς στιγμὴν ἐνόμισεν ὅτι δὲν ὑπῆρχεν ἐλπίς σωτηρίας, μὲ τοὺς Πέρσας πρὸ τῆς Κων/πόλεως. Ἐσκέφθη μάλιστα μήπως ἦτο προτιμότερον νὰ μεταφέρῃ τὴν πρωτεύουσάν του εἰς τὴν Καρχηδόνα τῆς Ἀφρικῆς καὶ ἀπὸ ἐκεῖ νὰ πολεμήσῃ τοὺς Πέρσας.

Ὁ Ἡράκλειος.

νὰ ἀφήσῃ ἐλευθέρους τοὺς Ἀβάρους καὶ Σλαύους. Οὗτοι ἤμποροῦσαν νὰ ἐπωφεληθοῦν ἀπὸ τὴν ἀπουσίαν του καὶ νὰ κυριεύσουν τὴν πρωτεύουσάν. Ἐσκέφθη λοιπὸν νὰ χωρίσῃ τοὺς Σλαύους ἀπὸ τοὺς Ἀβάρους. Πρὸς τοῦτο δὲ ἠναγκάσθη νὰ παραχωρήσῃ εἰς τοὺς Σλαύους τὴν σημερινὴν Σερβίαν. Ἠλπιζεν ἀργότερον νὰ τοὺς ἀφομοιώσῃ μὲ τὴν βοήθειαν τῆς χριστιανικῆς θρησκείας καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Κατόπιν ὁ Ἡράκλειος, μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ χρυσοῦ, ὁ ὁποῖος ἐπερίσσευσεν, ἔκλεισεν εἰρήνην μὲ τὸν ἀρχηγὸν (Χαγάνον) τῶν Ἀβάρων καὶ ἦτο ἕτοιμος νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν Περσῶν.

3. ΗΡΩΪΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΤΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΠΕΡΣΩΝ. Τὴν ἄνοιξιν τοῦ 622 μ.Χ. ὁ Ἡράκλειος προσῆλθεν εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας. Δὲν ἔφερε πλέον τὰ πορφυρᾶ πέδιλα τοῦ βασιλέως, ἀλλὰ

Κατὰ τὴν κρίσιμον αὐτὴν περίοδον εἰς τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον τῆς Κων/πόλεως εὐρίσκετο μίᾳ ὑπέροχος φυσιογνωμία τοῦ βυζαντινοῦ κλήρου, ὁ Πατριάρχης Σέργιος. Αἱ συμβουλαὶ τοῦ Πατριάρχου ἔκαμαν τὸν Ἡράκλειον νὰ ἀλλάξῃ γνώμην.

Μὲ προθυμίαν ὁ Πατριάρχης παρεχώρησεν εἰς τὸν αὐτοκράτορα ὅλα τὰ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ σκευῆ, ἀφιερώματα καὶ παντὸς εἶδους πλοῦτη τῶν ναῶν καὶ τῶν μοναστηρίων.

Ἀπὸ αὐτὰ ὁ Ἡράκλειος διέταξε νὰ κοποῦν πολλὰ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ νομίσματα. Μὲ αὐτὰ κατώρθωσε νὰ σχηματίσῃ ἰσχυρὸν στρατὸν καὶ ἱκανὸν στόλον.

Ὁ Ἡράκλειος δὲν ἔπρεπε νὰ πολεμήσῃ τοὺς Πέρσας καὶ

τὰ μαῦρα ὑποδήματα τοῦ μαχητοῦ. Ἐκεῖ προσηυχήθη καὶ παρέλαβεν ἀπὸ τὸν Πατριάρχην τὴν ἀχειροποιήτον εἰκόνα τοῦ Σωτῆρος. Μετὰ τοῦ στρατοῦ του εἰσῆλθεν εἰς τὰ πλοῖα, ἀφοῦ ὥρισεν ὡς Ἀντιβασιλέα τὸν ἀνήλικον υἱὸν του Κωνσταντῖνον καὶ ἐπιτρόπους αὐτοῦ τὸν Πατριάρχην Σέργιον καὶ τὸν πρωθυπουργὸν Βῶνον.

Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Ἡρακλείου κατὰ τῶν Περσῶν εἶχεν ὡς σκοπὸν τὴν ἀνάκτησιν τοῦ Τιμίου Σταυροῦ καὶ τῆς Ἀγίας Πόλεως. Προσέλαβε δὲ τὴν μορφήν Σταυροφορίας καὶ ὑπῆρξε τόσον ἐνδοξος, ὅσον καὶ ἐκείνη τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου.

Ὁ Ἡράκλειος δὲν ἐχρειάζετο νὰ πλεύσῃ ἐπὶ πολὺ διὰ νὰ συναντήσῃ τοὺς Πέρσας. Ἐκεῖνοι τὸν ἐπερίμεναν εἰς τὴν ἀπέναντι ἀκτὴν. Ὁ αὐτοκράτωρ ὁμως εἶχεν ἄλλο σχέδιον. Ἦθελε νὰ ἐλευθερώσῃ διὰ μιᾶς ὁλόκληρον τὴν Μ. Ἀσίαν. Ἐπλευσε, λοιπόν, πρὸς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας καὶ ἀπεβιβάσθη εἰς τὸν κόλπον τῆς Ἰσοῦ. Οἱ Πέρσαι τῆς Χαλκηδόνος εἶδον ὅτι κινδυνεύει ἡ ἐπικοινωνία των μὲ τὸ κέντρον καὶ ἔσπευσαν νὰ τὸν συναντήσουν. Ὡς νέος Ἀλέξανδρος, ὁ Ἡράκλειος, ἐκέρδισε τὴν πρώτην μάχην εἰς τὸ ἴδιον περίπου μέρος. Τὰ Περσικὰ στίφη διεσκορπίσθησαν καὶ ἡ Μ. Ἀσία ἦτο ἐλευθέρα.

Ὁ Ἡράκλειος διαχειμάζει παρὰ τὸν Ἄλυν ποταμόν. Ἐπειτα βαδίζει πρὸς τὴν Ἀρμενίαν καὶ τὴν Κασπίαν θάλασσαν. Μεταφέρει τὸν πόλεμον μέσα εἰς αὐτὴν τὴν Περσίαν. Δὲν λησμονεῖ νὰ ἐκδικηθῇ τὰς καταστροφὰς τῶν Περσῶν. Παντοῦ ἔσβησε τὸ ἱερὸν πῦρ, τὸ ὁποῖον ἦναπτον οἱ πυρολάτραι ἱερεῖς τῶν Περσῶν, οἱ Μάγοι. Παντοῦ ἀνατρέπει τὰ ἱερά καὶ τὰ ἀγάλματά των.

Ὁ Πέρσης βασιλεὺς Χοσρόης κατατρομάζει ἀπὸ τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ Ἡρακλείου. Ἀνακαλεῖ ὅλα τὰ στρατεύματα, ποὺ ἐστάθμευον εἰς βυζαντινὰς χώρας. Τὰ ἐνώνει μὲ τὸν ἄλλον στρατὸν του καὶ τὰ στέλλει κατὰ τοῦ Ἡρακλείου. Ἄλλ' ὁ γενναῖος αὐτοκράτωρ ἐπιπίπτει ἐναντίον των καὶ καταστρέφει εἰς τὴν Γεωργίαν τὸ ἄνθος τοῦ Περσικοῦ στρατοῦ.

Ὁ Ἡράκλειος συνεχίζει τὴν ἐνδοξον πορείαν του. Φθάνει πάλιν εἰς τὴν Κιλικίαν. Ἀσφαλίζει τὰ ἐκεῖ φρούρια, ἐπὶ τῶν ὄχθῶν τοῦ ποταμοῦ Σάρου. Οἱ Πέρσαι ἔκαμαν τὴν ἀπερισκεψίαν νὰ διαβοῦν τὸν ποταμόν. Δεινὴ ἦττα τοὺς ἀνέμενε καὶ πάλιν.

Οἱ χειμῶνες περνοῦν. Κάθε ἄνοιξιν, ἐπὶ τέσσαρα ἔτη τώρα, συνεχίζει τὴν θριαμβευτικὴν ἐκστρατείαν του.

4. ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΤΗΣ ΚΩΝ)ΠΟΛΕΩΣ ΥΠΟ ΤΩΝ ΑΒΑΡΩΝ — ΑΚΑΘΙΣΤΟΣ ΥΜΝΟΣ.

Ὁ Χοσρόης ἐπέειπε ὅτι ὁ Ἡράκλειος ἦτο ἀκαταμάχητος. Συνενοήθη τότε μὲ τὸν Χαγάνον καὶ τὸν ἐπεισε νὰ παραβῆ τὴν συνθήκην. Ἔστειλε μάλιστα νέαν στρατιάν πρὸς τὴν Χαλκηδόνα, διὰ νὰ τὸν βοηθήσῃ εἰς τὴν πολιορκίαν.

Ὁ Χαγάνος ἐπίστευεν, ὅτι τοῦ δίδεται ἡ εὐκαιρία νὰ ἀρπάσῃ τοὺς θησαυροὺς τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων. Ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἀπειραρίθμων ὀρδῶν του φθάνει πρὸ τῶν τειχῶν τῆς.

Ὁ Ἡράκλειος πληροφορεῖται τὰ γεγονότα. Ἐχει ὅμως ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν Βῶνον καὶ τὸν Σέργιον. Τοὺς ἐνισχύει μόνον μὲ ἀρκετοὺς θωρακοφόρους στρατιώτας καὶ τοὺς δίδει ἐντολὴν νὰ ἀμυνοῦν γενναίως.

Πράγματι δέ, ὁ πρωθυπουργὸς καὶ ὁ Πατριάρχης, ἐστρατολόγησαν ὅλους τοὺς μαχίμους χριστιανούς καὶ ἀποκρούουν τὰς ἐπιθέσεις. Ἐμποδίζουν δὲ κάθε ἐπικοινωνίαν μεταξὺ Ἀβάρων καὶ Περσῶν διὰ θαλάσσης. Ὁ Βῶνος μάχεται ἥρωικῶς εἰς τὰ τεῖχη, ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στρατοῦ. Ὁ Σέργιος, ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ἱεροῦ κλήρου, μὲ τὴν ἀχειροποίητον εἰκόνα τῆς Θεοτόκου εἰς τὰς χεῖρας, περιέρχεται ἀπὸ τὴν μίαν ἑπαλξιν εἰς τὴν ἄλλην καὶ τονώνει τὸ ἠθικὸν τῶν στρατιωτῶν.

Πολεμισταὶ καὶ λαὸς περνοῦν τὰς νύκτας των μὲ ἀγρυπνίας καὶ παρακλήσεις πρὸς τὴν Ὑπέρμαχον Στρατηγόν, τὴν Θεοτόκον:

«Χαῖρε, δι' ἧς ἐγείρονται τρόπαια.

Χαῖρε, δι' ἧς ἐχθροὶ καταπίπτουσιν...»

Οἱ Ἀβαροὶ χρησιμοποιοῦν ὅλα τὰ εἶδη τῶν πολιορκητικῶν μηχανῶν. Ρίπτουν μὲ αὐτὰς τεραστίους λίθους κατὰ τῶν τειχῶν καὶ προσπαθοῦν νὰ τὰ κλονίσουν. Ὑψώνουν γιγαντιαίους πύργους, ὑψηλοὺς ὅσον καὶ τὰ τεῖχη, καὶ δοκιμάζουν νὰ πλησιάσουν καὶ νὰ ἐκφορτώσουν στρατιώτας. Θεία δύναμις ἐμψυχώνει τοὺς προμάχους τῆς Πόλεως. Μὲ τὴν κραυγὴν: «Ὁ Σταυρὸς νικᾷ» στέλλουν βροχὴν τὰ βέλη καὶ θέτουν πῦρ εἰς τοὺς πύργους. Συντρίβουν τὰς πολιορκητικὰς μηχανάς, γκρεμίζουν τοὺς ἐχθρούς, σκορπίζουν τὰ μόνόξυλα, τὰ ὁποῖα πλησιάζουν ἀπὸ τὴν θάλασσαν.

Ματαίως οἱ Ἀβαροὶ προσπαθοῦν νὰ μεταφέρουν τοὺς Πέρσας ἀπὸ τὴν Ἀσιατικὴν ἀκτὴν πρὸς τὴν Εὐρωπαϊκὴν. Ὁ βυζαντινὸς

στόλος καταστρέφει τὰ πλοιάριά των. Τέλος ὁ Χαγάνος ἐπέισθη, ὅτι ζητεῖ τὰ ἀδύνατα. Οἱ βάρβαροι, μέσα εἰς τὴν παραζάλην των νομίζουν, ὅτι βλέπουν τὴν Θεοτόκον νὰ βηματίζει ἐπάνω εἰς τὰ τεῖχη. Διαλύει λοιπὸν τὰς μηχανὰς καὶ καίει τοὺς πύργους. Ἐφοβήθη μήπως φθάσῃ ὁ Ἡράκλειος καὶ μὲ τὸν στόλον του ἐμποδίσῃ τὴν ἐπιστροφὴν του. Πανικόβλητος σπεύδει νὰ σωθῆ.

Τότε, ὡς νὰ ὠδήγῃ ὅλους μίᾳ ἀκατανίκητος δύναμις, ἔσπευσαν πρὸς τὸν ναὸν τῆς Παναγίας τῶν Βλαχερνῶν. Εἰσῆλθον ἀσκεπεῖς, ἐγουνπέτησαν ἐμπρὸς εἰς τὴν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου, ἐνῶ, πνιγμένη ἀπὸ τὴν συγκίνησιν, ἀκούεται ἡ φωνὴ τοῦ Ἱεράρχου:

«Τῆ Ὑπερομάχῳ Στρατηγῶ τὰ νικητήρια...»

Ὁ λαὸς ἐπαναλαμβάνει τοὺς θεῖους ὕμνους, ἀκάθιστος καθ' ὄλην τὴν νύκτα. Οἱ ὕμνοι αὐτοί, οἱ ὁποῖοι ἀργότερον ἀπετέλεσαν τὴν βάσιν τῆς Ἀκολουθίας τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου, ψάλλονται μέχρι σήμερον τὸ ἔσπερας ἐκάστης Παρασκευῆς τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς καὶ λέγονται «Χαιρετισμοὶ τῆς Θεοτόκου».

5. Η ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ — ΨΥΩΣΙΣ ΤΟΥ ΤΙΜΙΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ.

Ὁ Ἡράκλειος καὶ ὁ στρατὸς του ἔμαθαν μὲ μεγάλην χαρὰν τὴν σωτηρίαν τῆς πρωτεύουσας. Μὲ περισσότερον θάρρος τώρα καὶ μεγαλύτεραν πίστιν ἐξηκολούθησαν τὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν Περσῶν.

Ὁ Ἡράκλειος φθάνει εἰς τὴν ἀρχαίαν Νινευί. Ἐκεῖ πλησίον εἶναι τὰ Γαυγάμηλα καὶ αἱ ἱεραὶ σκιαὶ τῶν μαχητῶν τοῦ Ἀλεξάνδρου δίδουν — θαρρεῖς — νέαν δύναμιν εἰς τὸν στρατὸν του. Ἐκεῖ ὁ Χοσρόης παρέταξε τὸν στρατὸν του.

Ὁ Ἡράκλειος ἱππεύει τὸν ἀγαπημένον του ἵππον Δέρκωνα καὶ δίδει τὸ σύνθημα τῆς ἐφόδου. Θερίζει τοὺς βαρβάρους. Φονεῖ τὸν ἀρχηγὸν τῶν Περσῶν Ραζάτην καὶ λαμβάνει ὡς λάφυρον τὴν πανοπλίαν του. Τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ Περσικοῦ στρατοῦ κατεκόπη. Τὸ ὑπόλοιπον τρέπεται εἰς φυγὴν. Σωροὶ χρυσοῦ, ἀργύρου, ἀρωμάτων, μεταξωτῶν καὶ ἀγαλμάτων εἶναι τὰ λάφυρα.

Ὁ στρατὸς τῆς Χαλκηδόνος ἀναγκάζεται νὰ ἐπιστρέψῃ, ἐνῶ ὁ Ἡράκλειος προχωρεῖ ἀκάθεκτος πρὸς τὴν πρωτεύουσαν τῶν Περσῶν, τὴν Κτησιφῶντα. Οἱ Πέρσαι μέσα εἰς τὴν ἀπελπισίαν των ἀναγορεύουν βασιλέα τὸν υἱὸν τοῦ Χοσρόη, Σιρόην. Ὁ νέος βασιλεὺς ζητεῖ εἰρήνην καὶ ὁ Ἡράκλειος τοῦ θέτει λογικοὺς ὅρους: α) Νὰ παρα-

μείνουν τὰ παλαιὰ σύνορα μεταξύ τῶν δύο κρατῶν. β) Νὰ παραδοθῶν ὅλοι οἱ αἰχμάλωτοι. γ) Νὰ ἐπιστραφῆ ὁ Τίμιος Σταυρός.

Τότε ὁ Ἡράκλειος ἐπῆρε τὸν δρόμον τῆς ἐπιστροφῆς. Ἡ εἶδησις αὕτη συνήρπασε τὴν Βασιλεύουσαν. Μ' ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Πατριάρχην Σέργιον καὶ τὸν Ἀντιβασιλέα Κωνσταντῖνον, ὁ λαὸς σπεύδει νὰ τὸν ὑποδεχθῆ. Ὁ γενναῖος Βῶνος εἶχεν ἀποθάνει.

Ὁρθίος ἐπὶ ἄρματος, ὁ Ἡράκλειος, εἰσέρχεται διὰ τῆς Χρυσῆς Πύλης εἰς τὴν Πόλιν, ἐνῶ προηγείτο τῆς πομπῆς ὁ Τίμιος Σταυρός. Ἡ πομπὴ κατηθύνηται εἰς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν, ὅπου ἐψάλη εὐχαριστήριος δοξολογία.

Τὸ ἐπόμενον ἔτος (629) ὁ Ἡράκλειος μετέβη εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ. Ἀποκατέστησεν εἰς τὸν θρόνον τὸν Πατριάρχην Ζαχαρίαν καὶ ὑψωσε τὸν Τίμιον Σταυρὸν εἰς τὴν ἰδίαν θέσιν, εἰς τὴν ὅποιαν τὸν εἶχεν ὑψώσει ἡ Ἀγία Ἑλένη. Ὁ ἱερός κλῆρος καὶ ὁ λαὸς ἔψαλλον μὲ κατάνυξιν:

«Σῶσον, Κύριε, τὸν λαόν σου καὶ ἐλλόγησον τὴν κληρονομίαν σου...»

Πράγματι δὲ αἱ νῆκαι τοῦ βασιλέως κατὰ τῶν βαρβάρων ἦσαν καλὸς οἰωνὸς διὰ μίαν εὐτυχισμένην καὶ εὐλογημένην κληρονομίαν. Ἄλλ' αἱ λαμπραὶ ἡμέραι δὲν διήρκεσαν ἐπὶ πολὺ. Νέος καὶ πλέον ἐπικίνδυνος ἐχθρὸς τὰς διέκοψε καὶ πάλιν. Καὶ ὁ ἐχθρὸς αὐτὴν τὴν φοράν ἦτο διπλοῦς: ἐσωτερικὸς (εἰκονομαχίαι) καὶ ἐξωτερικὸς (Ἀραβες).

6. ΟΙ ΔΙΑΔΟΧΟΙ ΤΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἡρακλείου (641) ἐβασίλευσεν ἐπὶ τρεῖς μῆνας ὁ υἱὸς του Κωνσταντίνου Β' καὶ ἀπέθανε. Τὸν διεδέχθη ὁ υἱὸς του Κώνστας Β' (641-668). Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του οἱ Ἀραβες ἐπεξετάθησαν ἀκόμη περισσότερον καὶ ἐστερέωσαν τὰς θέσεις των.

Τέλος ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον ὁ υἱὸς του Κωνσταντίνου Δ' ὁ Πωγωνάτος (668-685), ὁ ὅποιος, ἀφοῦ διέλυσε διαφόρους ἐναντίον του ἐπαναστάσεις, ἐστερέωσε ταχέως τὴν ἐξουσίαν του.

Ἦτο πολὺ δραστήριος καὶ γενναῖος. Ἐτακτοποίησε τὸν στρατὸν καὶ τὸν στόλον του καὶ ὠργάνωσε τὴν ἄμυναν τοῦ κράτους.

Κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν τῶν διαδόχων τοῦ Ἡρακλείου τὸ κράτος γίνεται ἀπολύτως ἑλληνικόν, διότι μεγάλαι ἐπαρχίαι ἀπεσπάσθησαν ἀπὸ αὐτὸ καὶ ὑπετάγησαν εἰς τοὺς Ἀραβας, (Συρία Παλαιστίνη, Αἴγυπτος) καὶ εἰς τοὺς Σλαῦους (οἱ Ἰλλυριοὶ καὶ οἱ

Θρᾶκες). Ἄν καὶ ἡ αὐτοκρατορία ἔχασε μεγάλα τμήματα τοῦ ἐδάφους της, ὅμως ἐκέρδισεν εἰς ὁμοιογενῆ πληθυσμόν. Ἀποβραίνει καθαρῶς ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία, μὲ ἐπίσημον θρησκείαν τὴν Ὁρθόδοξον Χριστιανικὴν.

Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα εἶναι ἡ ὁμιλουμένη καὶ γραφομένη ἐπίσημος γλῶσσα τοῦ κράτους. Οἱ νόμοι, τὰ διατάγματα καὶ ὅλα τὰ δημόσια ἔγγραφα συντάσσονται εἰς τὴν ἑλληνικὴν. Τὰ νομίσματα φέρουν ἑλληνικὰς ἐπιγραφάς.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἡρακλείου, ἐξ ἄλλου, οἱ πόλεμοι ἔλαβον θρησκευτικὸν χαρακτήρα, δηλ. χαρακτήρα σταυροφορίας, ὃ δὲ πατριωτισμὸς τῶν Βυζαντινῶν στηρίζεται εἰς τὴν θρησκείαν.

Οἱ διάδοχοι τοῦ Ἡρακλείου δὲν ἔδειξαν καμμίαν ἱκανότητα κατὰ τὰς κρίσιμους ἐκείνας περιστάσεις.

Ἦδη οἱ Ἀραβες, καθὼς εἶδομεν, ἀφοῦ ἐσχημάτισαν ἀπέραντον καὶ ἰσχυρότατον κράτος, ἀπειλοῦν νὰ ὑποτάξουν καὶ τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ.

1. Γράψατε τὰ κυριώτερα γεγονότα τῆς περιόδου τοῦ Ἡρακλείου, τὰ ἱστορικὰ πρόσωπα καὶ τὰς χρονολογίας.
2. Πῶς χαρακτηρίζετε τοὺς πολέμους τοῦ Ἡρακλείου καὶ διατί.
3. Τί σᾶς ἔκαμεν ἐντύπωσιν ἀπὸ τοὺς ἀγῶνας τοῦ Ἡρακλείου.
4. Πῶς ἐρμηνεύετε τὴν ἡρωϊκὴν ἀντίστασιν τοῦ λαοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.
5. Τὸν Ἡρακλείου διεδέχθησαν ἀντάξιοι διάδοχοι; Τί μεταβολαὶ συνετελέσθησαν ἐντὸς τοῦ κράτους τότε;
6. Ἐκθεσεῖς: «Ἡ δύναμις τῆς πίστεως».

Κωνσταντῖνος Δ' ὁ Παγωνατός.

7. Ο ΜΩΑΜΕΘΑΝΙΣΜΟΣ

1. Ο ΜΩΑΜΕΘ ΚΑΙ Η ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΤΟΥ. Ἡ ἀγνος καὶ περιφρονημένη ἀραβικὴ χερσόνησος ἦτο καταφύγιον μικρῶν καὶ πολεμοχαρῶν νομαδικῶν φυλῶν. Αἰφνιδίως οἱ Βεδουῖνοι αὐτοὶ ἔλαμψαν μέσα εἰς ἓνα μικρὸν αἰῶνα αἴγλης. Ἐπέτυχον νὰ ἐξαπλώσουν τὴν ἐξουσίαν καὶ τὴν γλῶσσαν των ἀπὸ τὴν Ἰσπανίαν μέχρι τῶν ὀρίων τῆς Κίνας. Ἐδημιούργησαν ἓνα πολιτισμὸν καὶ μίαν θρησκείαν, ἡ ὁποία παραμένει καὶ σήμερον ἀπὸ τὰς ζωντανὰς δυνάμεις τοῦ κόσμου.

Ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ἤναψε τὴν ἀραβικὴν φλόγα εἶναι ὁ Μωάμεθ. Οὗτος ἀπὸ ταπεινὸς κήρυξ τῆς μετανοίας ἐγίνε προφήτης καὶ πολιτικὸς ἡγέτης.

Ὁ Μωάμεθ ἐγεννήθη εἰς τὴν Μέκκαν (570 μ.Χ.). Τὰ νεανικά του χρόνια τὰ ἐπέρασεν ὡς ὀδηγὸς καμήλων. Ὡς ἀρχηγὸς караβανίων ἐγνώρισεν ὀλόκληρον τὴν Ἀραβίαν. Ἦλθεν εἰς ἐπαφὴν μὲ Ἑβραίους καὶ Χριστιανούς ἐμπόρους. Ἀπὸ αὐτοὺς ἔμαθε τὴν λατρείαν τοῦ ἑνὸς καὶ μοναδικοῦ θεοῦ. Ἦτο τύπος θρησκολήπτου ἀνθρώπου καὶ συχνὰ ἐβλεπεν ὀπτασίας καὶ ὀράματα. Ἐπίστευσε, λοιπόν, ὅτι εἶναι ἀπεσταλμένος τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ ἐξαγάγῃ τοὺς Ἀραβας ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρίαν.

Πράγματι δὲ οἱ Ἀραβες ἐξηκολούθουν ἀκόμη νὰ προσκυνοῦν τοὺς λίθους καὶ τὰ δένδρα, ὅπως ἀκριβῶς καὶ οἱ πρόγονοὶ των, πρὶν ἀπὸ χιλιάδας ἐτῶν. Οἱ εἰδωλολάτραι αὐτοὶ ἦσαν χωρισμένοι εἰς φυλάς. Εἶχον ὅμως ἓνα κοινὸν δεσμόν: τὴν προσκύνησιν τοῦ ναοῦ τῆς Καάβα, εἰς τὴν ἱεράν πόλιν Μέκκαν. Ἐκεῖ φυλάσσεται ἀκόμη εἰς ὀγκώδης μετεωρίτης λίθος, διὰ τὸν ὁποῖον ἐπιστεύετο, ὅτι ἔπεσεν ἀπὸ τὸν οὐρανόν.

Ἦτο τεσσαράκοντα ἐτῶν ὁ Μωάμεθ, ὅταν ἤρchiσε μυστικὴν προπαγάνδαν, μεταξύ τῶν συγγενῶν του κυρίως. Ἐπὶ δέκα ἔτη ἐκήρυττεν εἰς τὴν Μέκκαν καὶ κατεφέρετο κατὰ τῆς εἰδωλολατρίας. Συνήντησεν ὅμως τὴν ἐχθρότητα τῶν συμπολιτῶν του, οἱ ὁποῖοι ἐτιμώρησαν πολλοὺς ὀπαδοὺς του, διότι ἐγκατέλειψαν τὰς θεότητας τῆς φυλῆς

των. Ἀλλὰ καὶ τὸν ἴδιον τὸν Μωάμεθ ἠπειλήσαν μεθ' ἑαυτῶν θάνατον. Τότε οὗτος ἔφυγε κρυφίως διὰ τὴν Μεδίαν (622 μ.Χ.). Ἡ μετανάστευσις του αὐτῆ, ἡ Ἐγίρα, ἀποτελεῖ τὴν ἀρχὴν τῆς Μωαμεθανικῆς χρονολογίας, διότι εἶναι τὸ ἔτος τῆς σωτηρίας τοῦ Προφήτου των.

Εἰς τὴν Μεδίαν ὁ Μωάμεθ εὔρε προθύμους ὄπαδούς. Ἦρχισε τότε νὰ θεμελιώσῃ ἓν πολιτικὸν κράτος, μετὰ βίας θρησκευτικῆς.

Ὅταν ἔγινεν ἄρκετὰ ἰσχυρὸς, ἐβάδισε κατὰ τῆς Μέκκας καὶ τὴν ἐκυρίευσεν. Τότε ἡ Μέκκα ὑπεχρεώθη νὰ παραδεχθῆ τὴν θρησκείαν τοῦ ἐνὸς θεοῦ, μετὰ προφήτην αὐτοῦ τὸν Μωάμεθ. Ἀλλὰ καὶ οἱ Μωαμεθανοὶ ὑπεχρεώθησαν νὰ ἔχουν ὡς προσκύνημα τὴν Μέκκαν, ὅπως ἔκαμναν καὶ ὡς εἰδωλολάτραι.

Ὁ Μωάμεθ ἐσταθεροποιήθη καὶ συνεγκέντρωσεν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του τὰς περισσοτέρας ἀραβικὰς φυλάς.

Ἡ θρησκεία τοῦ Μωάμεθ ὠνομάσθη Μωαμεθανισμὸς, ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ ἱδρυτοῦ της. Λέγεται καὶ ἰσλαμισμὸς, (ἰσλάμ = εὐσεβεία) καὶ Μουσουλμανισμὸς, (μουσλήμ = ἀφωσιωμένος εἰς τὸν Θεόν).

Αἱ βασικαὶ ἀρχαὶ καὶ οἱ κανόνες αὐτῆς περιέχονται εἰς τὸ ἱερὸν βιβλίον τῶν Μωαμεθανῶν, τὸ Κοράνιον. Ἡ διδασκαλία, ἄλλωστε, τοῦ Μωάμεθ εἶναι πολὺ ἀπλή καὶ συνοψίζεται εἰς τὰ ἑξῆς:

α) Πίστις εἰς ἓνα θεόν, τὸν Ἀλλάχ, μετὰ προφήτην αὐτοῦ τὸν Μωάμεθ. β) Ἐκτέλεισις ὠρισμένης προσευχῆς, εἰς ὠρισμένον χρόνον καὶ μετὰ αὐστηρῶς τηρουμένους τύπους. γ) Συνεισφορά χρηματικῆς ποσοῦ διὰ τὰς στρατιωτικὰς καὶ φιλανθρωπικὰς ἀνάγκας τῆς Μουσουλμανικῆς κοινότητος. δ) Νηστεία κατὰ τὸν μῆνα Ραμαζάν. ε) Προσκύνημα τῆς Κααβᾶ εἰς Μέκκαν. στ) Τὴν ζωὴν ἐνὸς ἐκάστου ρυθμίζει ἡ

Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ Κορανίου.

τύχη (κισμέτ). Ἐπομένως δὲν πρέπει νὰ προφυλάσσεται κανεὶς κατὰ τοὺς κινδύνους. ζ) Νὰ μὴ τρώγῃ χοιρινὸν κρέας καὶ νὰ μὴ πίνῃ οἶνοπνευματώδη ποτά. η) Νὰ κάμῃ ἐλεημοσύνην.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον αἱ ψυχαὶ τῶν πιστῶν μεταβαίνουν εἰς ἕνα Παράδεισον μέ ἄφθονα τὰ ὑλικά ἀγαθά. Τὴν πρώτην ὅμως θέσιν ἐκεῖ τὴν ἔχουν ὅσοι σκοτώνονται εἰς τοὺς πολέμους κατὰ τῶν ἀπίστων. Ὁ Μωάμεθ ἔλεγε σχετικῶς: «Τὸ ξίφος εἶναι τὸ κλειδί τοῦ οὐρανοῦ. Μία σταγὼν αἵματος ὑπὲρ τοῦ Θεοῦ, ὑπολογίζεται περισσότερον ἀπὸ δύο μηνῶν νηστείας καὶ προσευχάς».

Αἱ ψυχαὶ τῶν ἀδίκων — κατὰ τὸν Μωάμεθ — πηγαίνουν εἰς τὴν κόλασιν, ὅπου τὰ σώματά των κατακαίονται ἀπὸ τὴν πυράν.

Τοιουτοτρόπως ὁ Μωαμεθανισμὸς ἐδημιούργησε στρατιώτας, οἱ ὅποιοι ἐρρίπτοντο ὡς μεθυσμένοι εἰς τὴν μάχην. Ἐπρωτίμων τὸν θάνατον μέσα εἰς αὐτὴν παρὰ μίαν μακροχρόνιον, ἀλλὰ τρομερὰν ὑπαρξιν ἐπὶ τῆς γῆς.

Ἦκολούθησε κατόπιν ἡ πλέον ἐκπληκτικὴ ἱστορία κατακτηκτῆσεων, ἀπὸ ὅσας ἐγνώρισεν ὁ κόσμος.

2. ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΟΥ ΜΩΑΜΕΘΑΝΙΚΟΥ ΑΡΑΒΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ. Οἱ διάδοχοι τοῦ Μωάμεθ, οἱ χαλίφαι (ἀρχηγοί), μὲ τὸ κήρυγμα τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς θρησκείας των, «θάνατος εἰς τοὺς ἀπίστους», ἤρχισαν τὴν ἐξόρμησιν διὰ τὴν ἐπιβολὴν τῆς νέας θρησκείας.

Πρῶτη ἐδέχθη ἡ Παλαιστίνη τὰς ἀραβικὰς ὀρδὰς. Ὁ γηραιὸς Ἡράκλειος συνετρίβη εἰς μίαν μάχην παρὰ τὸν Ἰορδάνην ποταμὸν (634) καὶ μετὰ κόπου ἐπέτυχε νὰ διασώσῃ τὸν Τίμιον Σταυρόν. Ἡ Ἱερουσαλὴμ κατελήφθη (635) καὶ τὴν ἠκολούθησαν ἡ Δαμασκός, ἡ Παλμύρα, ἡ Ἀντιόχεια. Μεγάλαι τμήματα τοῦ πληθυσμοῦ προσήρχοντο εἰς τὸ Ἰσλάμ.

Ἦλθεν ἡ σειρά τῆς Περσίας. Οἱ Πέρσαι παρέταξαν μέγα στρατὸν καὶ πολεμικοὺς ἐλέφαντας εἰς τὴν Κοδέσιαν (637), ἀλλὰ, μετὰ τριῶν ἡμερῶν ἀντίστασιν, ἐτράπησαν εἰς ἐπαίσχυντον φυγὴν. Οἱ πυρολάτραι κάτοικοι τῆς Περσίας ἐγιναν εὐκόλως Μωαμεθανοί.

Ἡ Αἴγυπτος ἔπεσε χωρὶς καμμίαν ἀντίστασιν. Οἱ Ἀραβες, φανατισμένοι ἀπὸ τὸ Κοράνιον, ἐσάρωσαν τὰ ὑπολείμματα τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ.

Ἐπειτα οἱ Ἀραβες ἐπροχώρησαν πρὸς τὴν Β. Ἀφρικὴν. Ἐφθα-

σαν εις τὸ Γιβραλτάρ καὶ ἐπέρασαν εἰς τὴν Ἰσπανίαν. Ἐκεί ἐξεκίνησαν νὰ μεταδώσουν τὴν εὐτυχίαν τῆς μουσουλμανικῆς πίστεως καὶ εἰς τοὺς ἀπίστους τῆς Δύσεως. Εἰς τὸ Ποατιέ τῆς Γαλλίας, ὅμως, ὁ γενναῖος δούξ τῶν Φράγκων Κάρολος Μέτελλος τοὺς ἐνίκησε καὶ τοὺς ἠνάγκασε νὰ περιορισθοῦν εἰς τὰ Πυρρηναία.

Εἰς τὴν Ἰσπανίαν οἱ Ἄραβες ἵδρυσαν τὸ χαλιφάτον τῆς Κορδοῦνης καὶ ἔμειναν ἐκεῖ ἐπὶ ἑπτὰ σχεδὸν αἰῶνας. Ἀναφέρονται ὡς Μαυριτανοί, ἐπειδὴ ἦλθον ἀπὸ τὴν ἀπέναντι τῆς Ἰσπανίας Μαυριτανίας.

Τώρα, ὅποτε τὸ κράτος ἐμεγάλωσε πρὸς Δυσμᾶς, μετέφερον τὴν πρωτεύουσάν ἀπὸ τὴν Μέκκαν εἰς τὴν Δαμασκὸν καὶ τελευταίως εἰς τὴν Βαγδάτην.

3. ΠΟΛΕΜΟΙ ΑΡΑΒΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ. Οἱ Ἄραβες χαλίφαι εἶχον ὡς εὐχάριστον ὄνειρον μίαν προφητείαν τοῦ Κορανίου, ἣ ὅποια ἔλεγεν:

«...Ἡ πόλις, ἣ ὅποια περιβάλλεται ἀπὸ δύο μέρη ἐκ θαλάσσης, θὰ πέσῃ μίαν ἡμέραν εἰς χεῖρας τῶν Μωαμεθανῶν. Εὐτυχισμένος ἐκεῖνος ὁ στρατός, ὁ ὅποῖος θὰ εἰσέλθῃ εἰς αὐτὴν καὶ μακάριος ὁ στρατηγός, ὁ ὅποῖος θὰ ὀδηγῇ τὸν στρατὸν αὐτόν...»

Τὴν προφητείαν αὐτὴν ἠθέλησε νὰ πραγματοποιήσῃ ὁ χαλίφης Μωαβίας. Κατεσκεύασεν ἰκανὸν στόλον, κατέλαβε τὴν Κύπρον καὶ ἐνίκησε τὸν Βυζαντινὸν στόλον εἰς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας. Ἐπειτα ἐκυρίευσεν τὴν Ρόδον καὶ κατέστρεψε τὸ περίφημον ἄγαλμα αὐτῆς, τὸν Κολοσσόν. Τοιοῦτοτρόπως τὸ 673 μ. Χ. ἔφθασεν εἰς Κων/πολιν καὶ τὴν ἐπολιόρκησεν ἀπὸ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης.

Αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου ἦτο τότε ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πωγωνάτος. Ἡ Πόλις εἶχεν ἀπόρθητα φρούρια καὶ γενναίους ὑπερασπιστὰς καὶ ἡ πολιορκία συνεχίζετο ἐπὶ πέντε ἔτη. Τότε μίᾳ πρωτοφανῆς πολεμικῆ ἐφεύρεσιν τῶν Βυζαντινῶν, τὸ ὑγρὸν πῦρ, ἠνάγκασε τοὺς Ἄραβας νὰ φύγουν μὲ τὰ ὑπολείμματα τοῦ στόλου των.

Τὸ «ὑγρὸν πῦρ» ἦτο ἐφεύρεσις τοῦ μηχανικοῦ Καλλινίκου. Ἀπετελεῖτο ἀπὸ διαφόρους εὐφλέκτους οὐσίας. Εἰδικὰ πλοῖα, τὰ πυρφόρα, τὸ ἔστειλλον ὡς φλογισμένην βροχὴν, ἣ ὅποια κατέκαιε τὰ πάντα. Ἐχρησιμοποιοῦν βεβαίως καὶ ἄλλους τρόπους. Ἀλλὰ τὸ ἀποτελεσματικὸν ἦτο πάντοτε τὸ αὐτό: τὸ πᾶν μετεβάλλετο εἰς πυροτέχνημα.

Οἱ Ἄραβες ἔκαμαν καὶ ἄλλην ἀπόπειραν νὰ καταλάβουν τὴν

Κων/πολιν, τὸ 717 μ.Χ. Τὴν φορὰν αὐτὴν ὁ στρατός τῶν ἦτο περισσότερος καὶ ὁ στόλος τῶν μεγαλύτερος. Αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου ἦτο τῶρα ὁ Λέων ὁ Γ' ὁ Ἰσαυρος, ὁ ὁποῖος ἔδειξεν ὅλας τὰς λαμπρὰς στρατιωτικὰς του ἱκανότητάς. Ὁ Λέων ἔστειλε τὰ «πυρφόρα» πλοῖα του καὶ κατέκαυσαν τὰ βαρῆα ἀραβικὰ πλοῖα. Οἱ Ἄραβες ὅμως ἔφεραν ἄλλα καὶ ἡ πολιορκία ἐξηκολούθει ὑπὸ βαρύτατον χειμῶνα.

Εἰς τὸ τέλος ὁ Λέων ἐπέτυχε νὰ προκαλέσῃ τὴν λιποταξίαν τῶν χριστιανῶν, οἱ ὁποῖοι ὑπηρετοῦν εἰς τὸν ἀραβικὸν στόλον. Τότε ὁ ἐχθρικός στόλος παρέλυσε καὶ κατεκάη ἀπὸ τὸ ὑγρὸν πῦρ. Ἡ πείνα καὶ τὸ πρωτοφανὲς ψῦχος τοῦ χειμῶνος ἐκείνου συνεπλήρωσαν τὴν ἦτταν τῶν Ἀράβων.

Ἀπὸ τότε οἱ Ἄραβες δὲν ἐφάνησαν πλέον εἰς τὴν Κων/πολιν. Ἐνικήθησαν καὶ παρὰ τὸ Δορύλαιον τῆς Μ. Ἀσίας καὶ ἐξεκένωσαν ὀλόκληρον τὴν περιοχὴν αὐτὴν. Οἱ πόλεμοι ὅμως μὲ τοὺς Ἄραβας δὲν ἔπαυσαν καὶ κατὰ τοὺς μετέπειτα αἰῶνας. Περιωρίζοντο ὅμως εἰς τὰ σύνορα. Οἱ Βυζαντινοὶ τὰ εἶχον ὀχυρώσει κατὰ θαυμάσιον τρόπον μὲ ἰσχυρὰ φρούρια. Εἰς αὐτὰ ἔμεναν μονίμως στρατιῶται, οἱ ὁποῖοι ὠνομάσθησαν Ἀκρίται. Τὰ κατορθώματα τῶν Ἀκριτῶν ὁ λαὸς τὰ ἀπηθανάτισε μὲ τὰ ἀθάνατα ἀκριτικά του τραγούδια. Ὀνομαστότερα ἀπὸ αὐτὰ εἶναι τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὸν ἀνδρειότατον ἥρωα ἀκρίταν, Βασίλειον Διγενῆ.

Ἡ λαϊκὴ ψυχὴ, ἐνθουσιασμένη ἀπὸ τὰ κατορθώματά του, τὸν παρουσιάζει νὰ ἀγωνίζεται μόνος ἐναντίον ὄλων τῶν κακῶν στοιχείων, ἀγρίων θηρίων, δρακόντων, ἀμαζόνων, ἀπελατῶν (ληστῶν) καὶ πάντοτε νὰ νικᾷ, ὅπως ὁ Ἡρακλῆς. Ἀκόμη καὶ μὲ τὸν Χάροντα τὸν βάλλει νὰ παλαίσῃ.

Μὲ τὴν γενναιότητα τῶν ἥρωικῶν αὐτῶν ἀκριτῶν ἀπεκρούοντο αἱ ληστρικαὶ ἐπιδρομαὶ τῶν γειτόνων καὶ οἱ κάτοικοι πλησίον τῶν συνόρων εὕρισκον τὴν ἡσυχίαν τῶν.

4. Ο ΑΡΑΒΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ Η ΠΑΡΑΚΜΗ ΤΩΝ ΑΡΑΒΩΝ. Ἡ ἐπιμειξία τῶν Ἀράβων μὲ τοὺς περισσότερον καλλιεργημένους Ἑβραίους, Σύρους, Πέρσας καὶ Αἰγυπτίους εἶχεν ἐξαίρετα ἀποτελέσματα δι' αὐτούς. Εἰς τὴν Κεντρικὴν Ἀσίαν ἐξ ἄλλου ἐγνώρισαν τὸν Βουδδισμόν καὶ τὰς ὑλικὰς πραγματοποιήσεις καὶ ἐπιτυχίας τῶν

Κινέζων. Ἦλθον δὲ εἰς ἐπαφήν μὲ τὴν Ἰνδικὴν φιλοσοφίαν καὶ τὰ μαθηματικά.

Εἰς ὅλας τὰς χώρας, τὰς ὁποίας κατέκτησαν, εἶχον ἐπιζῆσει στοιχεῖα τοῦ κλασσικοῦ ἑλληνορωμαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Οἱ Ἄραβες διήτηρσαν τὸν πολιτισμὸν, τὸν ὁποῖον εὔρον, καὶ τὸν ἀνέπτυξαν περισσότερο. Τὸ ἀραβικὸν πνεῦμα μετεφυτεύθη εἰς εὐνοϊκὸν ἔδαφος, ὅπου ἐγνώρισεν ἄνευ προηγούμενου ἄνθησιν. Μεγάλαι ἦσαν αἱ πρόοδοι τῶν Ἀράβων εἰς τὰ μαθηματικά, τὴν ἰατρικὴν καὶ τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας.

Οἱ ἄκομφοι ρωμαϊκοὶ ἀριθμοὶ ἐξετοπίσθησαν ἀπὸ τὰ ἀραβικὰ ψηφία, τὰ ὁποῖα χρησιμοποιοῦμεν ἀκόμη καὶ σήμερον. Αἱ λέξεις Ἄλγεβρα καὶ Χημεία εἶναι ἀραβικαί. Πολλὰ ὀνόματα ἀστέρων εἶναι ἐπίσης ἀραβικά.

Οἱ Ἄραβες χημικοὶ ὠνομάσθησαν «ἀλχημισταί». Ἀνεκάλυψαν τὴν πρόσμιξιν τῶν μετάλλων, τὴν βαφικὴν, τὸ φιλτράρισμα, τὴν ἀρωματοποιίαν καὶ τόσα ἄλλα. Ἐχάρισαν τὰς πειραματικὰς μεθόδους τῆς συγχρόνου πειραματικῆς καὶ ἤνοιξαν τὸν δρόμον πρὸς τὴν σύγχρονον πρόοδον.

Τέλος οἱ Ἄραβες ἔφερον ἀπὸ τὰς Ἰνδίας τὴν ὄρυζαν καὶ διέδωσαν τὴν καλλιέργειαν τοῦ βάμβακος. Κατεσκεύαζον δὲ τοὺς γνωστοὺς περσικοὺς τάπητας καὶ τὰ βαρύτιμα ὑφάσματα, κεντημένα μὲ χρυσὸν καὶ μέταξαν.

Ἡ Βαγδάτη, ἡ πρωτεύουσα τῶν χαλιφῶν, ἀπετέλεσε τὸ ἐν ἄκρον τῆς μουσουλμανικῆς ἡμισελήνου. Προσείλκυσε διδασκάλους καὶ σπουδαστὰς ἀπὸ κάθε γωνίαν τοῦ Ἰσλαμικοῦ κόσμου. Τὰ τεμένη τῆς ἀπετέλεσαν τὰ πανεπιστήμια τῆς ἐποχῆς, μὲ θεμέλιον τῶν γνώσεων τὸ Κοράνιον.

Εἰς τὸ ἄλλον ἄκρον, τὴν μαυριτανικὴν Ἰσπανίαν, εὐρίσκετο ἡ Κορδοῦη, τὸ ὠραιότερον ἴσως ἄνθος τοῦ ἀραβικοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ πόλις αὕτη εἶχε λαμπρὰ τεμένη καὶ ἀνάκτορα, μεγάλας πλατείας καὶ κήπους, λουτρὰ καὶ βιβλιοθήκας. Σπουδαῖα κτίρια ἀραβικῆς τέχνης σφύζονται εἰσέτι εἰς τὴν Ἰσπανίαν, ὅπως ἡ Ἀλάμπρα, τὸ Ἀλκαζάρ. Ἡ τέχνη εἰς αὐτὰ εἶναι κάτι τὸ ἀξιοθαύμαστον. Περιφῆμα εἶναι τὰ ἀραβουργήματα, μία ἐκλεπτυσμένη τέχνη διακοσμῆσεως, μὲ ὠραιοποίησιν τῶν σημείων τῆς γραφῆς καὶ περιπλεκόμενα γεωμετρικὰ σχήματα, ἄνθη, ὀπώρας, φυλλώματα κλπ.

Αί άποτυχίαί και αί καταστροφάί, τās όποιās έπαθον οί *Αραβες άλλά και αί φιλοδοξίαί τών άρχηγών των, συνετέλεσαν, ώστε νά διασπασθῆ ή άραβική δύναμις. Έσχηματίσθησαν μικρά μωαμεθανικά κρατίδια. Κυριώτερα εξ αυτών ησαν τά εξής: 'Η 'Ισπανία, με πρωτεύουσαν τήν Κορδοϋνην. 'Η Αίγυπτος, με πρωτεύουσαν τό Κάιρον. 'Η 'Ασία, με πρωτεύουσαν τήν Βαγδάτην.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ.

1. 'Ασχολίαί εις τόν χάρτην: 'Αραβία, Μέκκα, Μεδίνα. 'Η γεωγραφία τῆς χώρας.
2. Μωάμεθ (πληροφορία).
3. Τί έχει πάρει από τήν Χριστιανικήν θρησκείαν ό Μωάμεθ.
4. Με ποῖον έτος τών Μωαμεθανών άντιστοιχεῖ τό έφετεινόν έτος μας.
5. Ποῖοι λαοί σήμεραν εἶναι Μωαμεθανοί.
6. Κάμετε χάρτην τών άραβικῶν κατακτήσεων.
7. Τά ιστορικά πρόσωπα και ό χρονολογικός πίναξ.
8. Κρίνατε τόν πολιτισμόν τών 'Αράβων και τά προϊόντα τῆς τέχνης των.

8. Η ΔΥΝΑΣΤΕΙΑ ΤΩΝ ΙΣΑΥΡΩΝ

1. ΛΕΩΝ Ο Γ' (717-740). Τὸ 717 μ.Χ. ἔγινεν αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου ὁ στρατηγὸς Λέων ὁ Γ' ὁ Ἰσαυρὸς (ἀπὸ τὴν Ἰσαυρίαν τῆς Μ. Ἀσίας), ὁ ὁποῖος ἐγένετο ἰδρυτὴς μιᾶς νέας δυναστείας βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, τῆς δυναστείας τῶν Ἰσαύρων.

Ὁ Λέων παρέλαβεν ἓν κράτος, τὸ ὁποῖον εὕρισκετο εἰς τὸ χεῖλος τῆς καταστροφῆς. Ὁ στρατὸς δὲν εἶχε καμμίαν ὀργάνωσιν καὶ οἱ ἐχθροὶ ἐπωφελήθησαν ἀπὸ αὐτό. Πρῶτον μέλημά του λοιπὸν ἦτο ἡ ἀναδιοργάνωσις τοῦ στρατοῦ, μὲ τὸν ὁποῖον ἐξησφάλισε τὴν αὐτοκρατορίαν ἀπὸ τοὺς ἐξωτερικοὺς ἐχθρούς.

Εἶδομεν προηγουμένως τὴν ἠρώικὴν ἄμυναν τοῦ Λέοντος Γ' τοῦ Ἰσαύρου κατὰ τὴν Β' Πολιορκίαν τῆς Κων/πόλεως ὑπὸ τῶν Ἀράβων. Συνέπεια ταύτης ἦτο ἡ ἀπαλλαγὴ τῆς Πόλεως ἀπὸ τὸν Ἀραβικὸν κίνδυνον.

Ὁ Λέων ἦτο διπλωμάτης καλὸς καὶ ἔξοχος πολιτικός. Μὲ τὴν ἰσχυράν του θέλησιν ἐπέδοθη εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ὀργάνωσιν τοῦ κράτους. Ἐφερεν εἰς αὐτὸ τὴν χρηστὴν διοίκησιν, ἣ ὁποία τοῦ ἔλειπεν. Τὸ ἐμοίρασεν εἰς Θέματα (τμήματα) καὶ εἰς ἕκαστον ἐξ αὐτῶν διώρισεν ἰκανὸν διοικητὴν. Ἐκαμε μίαν συμπληρωματικὴν συλλογὴν νόμων, τὴν Ἐκλογὴν, ὥστε νὰ ἀναπροσαρμοσθῇ ἡ παλαιὰ πλεονομοθεσία τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ἐφρόντισε νὰ ἀπαλλάξῃ τὴν ἐκπαίδευσιν ἀπὸ τοὺς ἀμορφώτους μοναχοὺς, οἱ ὁποῖοι μετέδιδον τὰς προλήψεις των εἰς τοὺς νέους. Ἐκαμεν γεωργικὴν μεταρρύθμισιν καὶ οἱ γεωργοὶ εἰργάζοντο πλέον εἰς τὰ κτήματά των καὶ ὄχι ὡς δοῦλοι τῶν γαιοκτημόνων.

Αἱ ἐκκλησῖαι καὶ τὰ μοναστήρια, κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν, εἶχον ἀποκτήσει τεραστίας περιουσίας ἀπὸ δωρεὰς καὶ εἰσοδήματα. Οἱ μοναχοὶ ἔζων μίαν ζωὴν μαλθακὴν. Νέοι καὶ νέαι ἔτρεχον νὰ γίνουν μοναχοί, διὰ νὰ καλοπερνοῦν, νὰ ἀποφεύγουν τὴν ἐργασίαν, τὴν φορολογίαν καὶ τὴν ὑπηρεσίαν εἰς τὸν στρατόν. Ὁ Λέων ἔκλεισε πολλὰ μοναστήρια καὶ ἐμοίρασε τὰς περιουσίας των εἰς τοὺς ἀκτῆμονας καλλιεργητάς.

2. Η ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΙΣ. Κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας ὁ Χριστιανισμὸς διετήρησε τὴν καθαρῶς πνευματικὴν μορφήν του καὶ ἀπέφυγε νὰ εἰκονίζη τὸν Θεόν. Βαθμηδὸν ὅμως ἡ λατρεία τῶν μαρτύρων τῆς πίστεως καὶ ἡ ἀνάγκη διακοσμήσεως τῶν τόπων λατρείας ἐπέβαλε τὴν χρῆσιν τῶν εἰκόνων καὶ ἡ χρῆσις των κατόπιν μετεβλήθη εἰς λατρείαν.

Αἱ εἰκόνες καὶ τὰ διάφορα ἱερὰ κειμήλια τῆς Ἐκκλησίας ἤρχισαν ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ Μ. Κωνσταντίνου. Ὁ Λέων, ὁ ὁποῖος ἦτο καλὸς χριστιανὸς καὶ ἐθαύμαζε κατὰ τοὺς πολέμους ἐναντίον τῶν Ἀράβων τὸν θρησκευτικὸν φανατισμὸν των, ἠθέλησε νὰ ἀναζωογονήσῃ τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα τῶν Χριστιανῶν.

Ὁ λαὸς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην δὲν ἀντελαμβάνετο, ἀπὸ ἀμάθειαν, τὸ ἀληθὲς πνεῦμα τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἐπρόσχε μόνον εἰς τοὺς ἐξωτερικοὺς τύπους τῆς λατρείας. Ἡ προσκύνησις δὲ τῶν εἰκόνων ὡμοίαζε μᾶλλον μὲ εἰδωλολατρίαν. Καὶ ἐνῶ οἱ Ἀραβες δὲν προσεκύουν πλέον εἰδῶλα, οἱ Χριστιανοὶ κατήχησαν εἰδωλολάτραι.

Ὁ Λέων ἠθέλησε νὰ ἐπαναφέρῃ τοὺς Χριστιανοὺς εἰς τὴν ὀρθὴν πίστιν. Ἀντὶ ὅμως νὰ χρησιμοποιήσῃ χριστιανικὰ μέσα (μόρφωσιν, κήρυγμα, διαφώτισιν τοῦ λαοῦ κλπ.) προσεπάθησε νὰ θεραπεύσῃ ἓν κακὸν μὲ ἄλλο χειρότερον: τὴν διαταγὴν καὶ τὴν βίαν.

Τὸ 726 μ.Χ. ἐξέδωκε διάταγμα, διὰ τοῦ ὁποίου ἀπηγορεύετο ἡ προσκύνησις τῶν εἰκόνων. Ἐπειδὴ τοῦτο δὲν ἔφερεν ἀποτέλεσμα, μὲ ἄλλο διάταγμα αἱ εἰκόνες ἔπρεπε νὰ ἀφαιρεθοῦν ἀπὸ τὰς ἐκκλησίας...

Αἱ ἐνέργειαι αὐταὶ τοῦ Λέοντος ἀνεστάτωσαν τοὺς Χριστιανοὺς. Τὸ κακὸν ἐνίσχυσαν καὶ οἱ μοναχοί, οἱ ὁποῖοι ὠμίλουν πρὸς τὰ πλήθη καὶ κατηγοροῦν τὸν αὐτοκράτορα, ὅτι θέλει νὰ χαλάσῃ τὴν θρησκείαν. Ἐγιναν ταραχαὶ καὶ ὁ λαὸς ἐχωρίσθη εἰς δύο παρατάξεις: τοὺς εἰκονολάτραις, οἱ ὁποῖοι ὑπεστήριζον μὲ φανατισμὸν τὰς εἰκόνας, καὶ τοὺς εἰκονομάχους, οἱ ὁποῖοι ἐνέκρινον τὰς ἐνεργείας τοῦ αὐτοκράτορος. Μεταξὺ τῶν ἀντιθέτων αὐτῶν παρατάξεων ἤρχισε σκληρὸς ἀγὼν, ὁ ὁποῖος διήρκεσεν ἐπὶ ἑκατὸν καὶ πλέον ἔτη. Εἶναι ἡ περίοδος τῆς Εἰκονομαχίας.

Ἀργότερον ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Ε' (740-775) ἔγινε συστηματικώτερος διωγμὸς τῶν μοναχῶν καὶ τῶν μοναστηρίων. Μὲ Σύνοδον δὲ κατεδικάσθη ἡ λατρεία τῶν εἰκόνων. Ἠκολούθησε τότε ἀθρόα καταστροφή τῶν εἰκόνων καὶ ἄγριος διωγμὸς τῶν εἰκονολατρῶν. Πολ-

λά αξιόλογα έργα τέχνης, μνημεία και χειρόγραφα, κατεστράφησαν. Σπουδαίοι γλύπται και ζωγράφοι έφυγαν εις τήν Δύσιν, όπου έφεραν τήν άνθησιν τής βυζαντινής χριστιανικής καλλιτεχνίας.

‘Ο διάδοχος του, Λέων Δ’ (775-780), δέν έδειξε τήν ίδιαν αυστηρότητα. ‘Η δέ Ειρήνη ή ‘Αθηναία, ως επίτροπος του άνηλικού βασιλέως και υιού της, και ό Πατριάρχης Ταράσιος, συνεκάλεσαν τήν Ζ’ Οικουμενικήν Σύνοδον, ή όποία ήθέλησε νά θέση τέρμα εις τό σπουδαίον ζήτημα τής εικονομαχίας. “Ωρισε, λοιπόν, όπως οί χριστιανοί άπονέμουν εις τας είκόνας τιμητικόν άσπασμόν και προσκύνησιν και όχι λατρείαν, ή όποία άρμόζει μόνον εις τόν Θεόν.

Τό έσωτερικόν δράμα όμως δέν έτελείωσεν. ‘Η κίνησις τής εικονομαχίας ήτο άκόμη ζωηρά, ίδίως εις τόν στρατόν. Οί αυτοκράτορες ήσαν άλλοτε εικονομάχοι και άλλοτε εικονολάτραι.

Τέλος ή Θεοδώρα, ως επίτροπος του άνηλικού υιού της και βασιλέως Μιχαήλ του Γ’, συνεκάλεσε Σύνοδον (843), ή όποία άπεφάσισε τήν έφαρμογήν τών αποφάσεων τής Ζ’ Οικουμενικής Συνόδου. Αί εργασίαι της έτελείωσαν μέ επίσημον λειτουργίαν εις τόν ναόν τής ‘Αγίας Σοφίας. ‘Η ήμέρα αύτη συνέπεσε μέ τήν Α’ Κυριακήν τής Μ. Τεσσαρακοστής, ή όποία έκτοτε έορτάζεται ως Κυριακή τής ‘Ορθοδοξίας.

‘Η περίοδος τής εικονομαχίας έξηφάνισε τας γλυπτικές άναπαραστάσεις άγιών προσώπων. “Αφησεν όμως έλεύθερον τό στάδιον εις τήν τελειότεραν έκφρασιν τής βυζαντινής άγιογραφίας, τής όποιας τά άνυπέβλητα άριστουργήματα θαυμάζονται και σήμεραν.

3. ΤΟ ΣΧΙΣΜΑ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ. Μετά τήν εικονομαχίαν, έν άλλο άξιομνημόνευτον γεγονός ειχε μεγάλας συνεπειάς διά τήν Βυζαντινήν αυτοκρατορίαν: Τό σχίσμα μεταξύ ‘Ανατολικής (‘Ορθοδόξου) και Δυτικής (Ρωμαιοκαθολικής) ‘Εκκλησίας.

Τά άλλα Πατριαρχεία (Κων/πόλεως, ‘Ιεροσολύμων, ‘Αλεξανδρείας, ‘Αντιοχείας) έδιδον τά πρωτεία εις τό Πατριαρχείον τής Ρώμης, ή όποία ήτο, άλλωστε, ή πρωτεύουσα του κράτους. Οί Πάπαι όμως ήθελον νά έπεμβαίνουν εις τά πράγματα τών άλλων Πατριαρχείων και ή επέμβασις των αύτη ώδήγησεν εις ρήξιν.

‘Ο αυτοκράτωρ Μιχαήλ Γ’ ειχεν ως συνάρχοντα τόν θεϊόν του Βάρδαν, άνδρα άκόλαστον. ‘Ο Πατριάρχης ‘Ιγνάτιος άπηγόρευσεν

εις τὸν Βάρδαν τὴν Θεῖαν Μετάληψιν καὶ οὗτος τὸν καθήρεσε, τὸν ἐξώρισε καὶ διώρισε Πατριάρχην τὸν Φώτιον (858). Ὁ Φώτιος διέθετε τεραστίαν μόρφωσιν, σύνεσιν καὶ ἄλλας ἀρετάς. Ἡ ἐκλογή του ὁμως διήρεσε τὸν κλῆρον καὶ τὸν λαὸν τῆς Κων/πόλεως εἰς δύο μερίδας καὶ ἐζητήθη τότε ἡ ἐπέμβασις τοῦ Πάπα. Ὁ τότε Πάπας Νικόλαος Α' ἐζήτησε ἀπὸ τὸν Φώτιον νὰ παραιτηθῆ καὶ ἐπειδὴ δὲν τὸ ἔπραξε, συνεκάλεσε Σύνοδον καὶ τὸν ἀφώρισε. Τὸ ἴδιον ἔπραξε καὶ ὁ Φώτιος διὰ τὸν Πάπαν καὶ ἐπῆλθε τὸ σχίσμα μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν. Τοῦτο κατέστη ὀριστικὸν τὸ 1054 μ.Χ., ἐπὶ Πατριάρχου Κηρουλαρίου.

Τὸ σχίσμα συνετέλεσεν, ὥστε τὰ χριστιανικὰ κράτη τῆς Εὐρώπης νὰ μὴ βοηθήσουν τὸ Βυζάντιον εἰς τοὺς ἀγῶνάς του κατὰ τῶν ἐχθρῶν καὶ πολλάκις νὰ στραφοῦν ἐναντίον του. Ὁφέλησεν ὁμως τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν, διότι ἀπηλευθερώθη αὕτη ἀπὸ τὸ πρῶτον τῆς Ρώμης, καὶ ἠδυνήθη νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν συνοχὴν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους καὶ μάλιστα κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας. Κατωρθώθη τότε νὰ διατηρηθοῦν ὁ ἐθνισμός, ἡ θρησκεία καὶ ἡ πίστις μεταξὺ τῶν ὑποδούλων, ὥστε νὰ ἀγωνισθοῦν οὗτοι διὰ τὴν ἐλευθερίαν των.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ.

1. Περισσότερας πληροφορίας διὰ τὴν Ἰσαυρίαν.
2. Νὰ κρίνετε τὸ ἔργον τοῦ Λέοντος Γ'.
3. Ποία ἀπὸ τὰς δύο μερίδας ἦτο σύμφωνος μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ διατί.
4. Θεοδώρα (περισσότερας πληροφορίας).
5. Τὰ ἱστορικὰ πρόσωπα καὶ ὁ χρονολογικὸς πίναξ τοῦ κεφαλαίου.

9. ΣΛΑΥΟΙ ΚΑΙ ΒΟΥΛΓΑΡΟΙ ΕΙΣ ΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ

1. ΟΙ ΣΛΑΥΟΙ. Οί Σλαῦοι ἐξεκίνησαν ἀπὸ τὰς χώρας τῆς σημερινῆς Ρωσίας, ἐπροχώρησαν πρὸς νότον καί, πρὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἀκόμη, ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰ βόρεια σύνορα τῆς αὐτοκρατορίας. Ἀπὸ ἐκεῖ ἔκαμνον συχνὰς ἐπιδρομάς, ἐλεηλάτουν τὰς ἑλληνικὰς χώρας καὶ κατέστρεφον αὐτάς.

Εἰς μίαν τοιαύτην ἐπιδρομὴν ἔφθασαν μέχρι τῆς Πελοποννήσου. Μερικοὶ παρέμειναν εἰς τὰ ἐδάφη αὐτὰ καὶ μὲ τὸν καιρὸν ἐξελληνίσθησαν.

Ἀργότερον ὁ Ἡράκλειος ἐπέτρεψεν εἰς αὐτοὺς νὰ κατοικήσουν εἰς τὰ ἐδάφη τῆς σημερινῆς Σερβίας, διὰ νὰ ἀποσπασθοῦν ἀπὸ τοὺς Ἀβάρους. Ἐκεῖ ἴδρυσαν ἀνεξαρτήτους ἡγεμονίας, αἱ ὁποῖαι ἀνεγνώριζον τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ Βυζαντίου.

Οἱ Σλαῦοι ὁμως ἐξηκολούθουν νὰ εἶναι εἰδωλολάτραι μέχρι τοῦ 9ου αἰῶνος. Μὲ τὴν ἐπαφήν, τὴν ὁποίαν εἶχον μὲ τὸ Βυζάντιον, ἤκουσαν διὰ τὸ μεγαλεῖον τῆς χριστιανικῆς Θρησκείας καὶ ἐγνώρισαν τὴν λάμπιν τοῦ ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ.

Ἦδη (9ος αἰὼν) ἐζήτησαν ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα Μιχαὴλ Γ' (863) νὰ τοὺς στείλῃ ἄνθρωπον, διὰ νὰ τοὺς διδάξῃ τὴν ἀλήθειαν τοῦ Εὐαγγελίου.

Ὁ Μιχαὴλ τοὺς ἔστειλε δύο μορφωμένους μοναχοὺς, τὸν Κύριλλον καὶ τὸν Μεθόδιον. Οἱ δύο αὐτοὶ ἱεραπόστολοι εἰργάσθησαν μὲ ζῆλον. Δὲν τοὺς ἔκαμαν μόνον χριστιανούς, ἀλλὰ τοὺς ἐδίδαξαν καὶ τὰ γράμματα.

Οὗτοι δηλ. ἐξέμαθον τὴν σλαυικὴν γλῶσσαν, κατήρτισαν σλαυικὸν ἀλφάβητον (τὸ «Κυρίλλειον») καὶ μετέφρασαν εἰς αὐτὸ τὸ Εὐαγγέλιον καὶ τὰ ἀπαραίτητα λειτουργικὰ βιβλία.

Δι' ὅλα αὐτὰ ὁ Κύριλλος καὶ ὁ Μεθόδιος ὀνομάζονται Ἀπόστολοι τῶν Σλαύων.

2. ΟΙ ΒΟΥΛΓΑΡΟΙ. Οί Βούλγαροι ἦσαν φυλή ἐχθρική πρὸς τοὺς Σλαύους. Εἶχον κατοικήσει παρά τὸν Βόλγαν ποταμὸν καὶ ὠνομάσθησαν Βούλγαροι. Ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἔκαμνον συχνὰς ἐπιδρομὰς κατὰ τοῦ Βυζαντίου. Ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Πρωγωνᾶτος ἠναγκάσθη νὰ δεχθῆ τὴν ἐγκατάστασίν των εἰς τὴν σημερινὴν περίπου χώραν των. Αἱ ἐπιδρομαὶ των ὅμως δὲν ἔλειψαν, ἄν καὶ πολλάκις ἐνικήθησαν καὶ ἐταπεινώθησαν.

Κατὰ τὸ διάστημα τῶν πολέμων αὐτῶν, μοναχοὶ καὶ αἰχμάλωτοι Ἕλληνες, παρεσκεύασαν τὸ ἔδαφος διὰ τὴν διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Τὸ 864 μ.Χ. ἐβαπτίσθη ὁ βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων Βόγορις καὶ εἰργάσθη διὰ τὴν διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τὸ κράτος του. Πρὸς τοῦτο ἐβοηθήθη ἀπὸ μαθητὰς τοῦ Κυρίλλου καὶ τοῦ Μεθοδίου. Ἐκτοτε οἱ Βούλγαροι θεωροῦν ὡς ἅγιον τὸν Βόγοριν καὶ ὡς ἀποστόλους τοὺς Κύριλλον καὶ Μεθόδιον.

3. ΟΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΣΛΑΥΟΥΣ ΚΑΙ ΒΟΥΛΓΑΡΟΥΣ. Οἱ αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου ἠγωνίζοντο κατὰ τῶν μεγάλων ἐπικρατειῶν τῆς Ἀνατολῆς, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἠπειλεῖτο αὐτὴ αὕτη ἢ ὑπαρξίς τοῦ κράτους καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ. Τὰς ἐπιδρομὰς τῶν ἀσυντάκτων βαρβαρικῶν φυλῶν τῶν Σλαύων καὶ Βουλγάρων, τὰς θεώρουν ὡς ὀλιγώτερον ἐπικινδύνους.

Ὅταν μάλιστα ὁ πληθυσμὸς τῶν βορείων ἐπαρχιῶν των ἠλαττώθη, ἐξ αἰτίας διαφόρων λόγων, θεώρησαν ὡς ἀναγκαίαν τὴν παραμονὴν τῶν βαρβάρων αὐτῶν μέσα εἰς τὰ ἐδάφη των. Ἦλπιζον, ὅτι μὲ τὸν καιρὸν ἡ εὐεργετικὴ ἐπίδρασις τοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ θὰ τοὺς ἐξελληνίσθη. Τοῦτο συνέβη βεβαίως εἰς πολλὰ μέρη. Θὰ συνέβαινε δὲ ἴσως παντοῦ, ἂν ἔλειπαν οἱ ἀδιάκοποι πολεμικοὶ περισπασμοί.

Οἱ Βούλγαροι εἰσήγαγον τὴν στρατιωτικὴν ὀργάνωσιν καὶ πειθαρχίαν εἰς τὸ κράτος των. Ὀλιγώτεροι, δέ, ὅπως ἦσαν, ἀπὸ τοὺς Σλαύους, μέχρι τοῦ 9ου αἰῶνος εἶχον ἐκσλαυισθῆ τελείως καὶ μόνον τὸ ὄνομα διετήρησαν. Βούλγαροι καὶ Σλαῦοι, τώρα, ἀπετέλεσαν δύο σοβαροὺς ἐχθροὺς τοῦ Βυζαντίου.

Εἰς τὸν Βουλγαρικὸν θρόνον εὐρίσκετο τότε ὁ Κροῦμος, πολεμοχαρῆς, δραστήριος καὶ ἀκούρατος ἄρχηγός. Τὸ 811 μ.Χ. ὁ αὐτοκράτωρ Νικηφόρος ἠθέλησε νὰ ἐξολοθρεύσῃ τοὺς Βουλγάρους. Τοὺς

ἐνίκησεν εἰς πολλὰς μάχας, ἀλλ' ἔπεσεν εἰς ἐνέδραν τῶν καὶ ἐφονεύθη. Ὁ Κροῦμος τότε κατεσκέυασεν ἀπὸ τὸ κρᾶνιον τοῦ νεκροῦ αὐτοκράτορος ἐν κύπελλον. Ἐκ τούτου ἐξηνάγκαζε νὰ πίνουν ὅλοι οἱ εὐγενεῖς Βούλγαροι κατὰ τὰ ὀργιαστικά συμπόσια του.

Κατόπιν ἐπέπεσε κατὰ τῆς Κων/πόλεως. Εἶχεν ὡς ὄνειρόν του «νὰ στερεώσῃ τὴν λόγχην του εἰς τὴν Ἱερουσὴν Πύλιν». Ὁ αὐτοκράτωρ Λέων Ε' ὁ Ἀρμένιος, μὲ ἐπιτυχημένον σχέδιον, ἐπέφερε μεγάλην συμφορὰν εἰς τοὺς εἰσβολεῖς κατὰ τὴν μάχην τῆς Μεσημβρίας. Ὁ Κροῦμος ἀπέθανεν ἀπὸ τὰ τραύματά του καὶ τὸ Βυζάντιον ἠσύχασεν ἐπ' ὀλίγον.

Ἠκολούθησεν ὁ ἐκχριστιανισμὸς τῶν Σλαύων μὲ σχετικῶς ἀγαθὰ ἀποτελέσματα. Ἐγένετο καὶ ὁ ἐκχριστιανισμὸς τῶν Βουλγάρων, ἀλλ' οὔτε καὶ ἡ θρησκεία τῆς ἀγάπης κατάρθρωσε νὰ τοὺς ἐξημερώσῃ. Οἱ Βούλγαροι ἐσπούδαζον εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Κων/πόλεως. Ἐγνώρισαν τὸν ἑλληνοχριστιανικὸν πολιτισμὸν τοῦ Βυζαντίου. Παρ' ὅλα αὐτὰ ἔμειναν βάρβαροι, αἰμοδιψεῖς καὶ ἀπολίτιστοι. Δὲν παρέλειψαν καμμίαν εὐκαιρίαν, νὰ μὴ πληρώσουν μὲ ἀχαριστίαν τὰς εὐεργεσίας τοῦ Βυζαντίου.

10. Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ ΔΥΝΑΣΤΕΙΑ

1. ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Α΄ Ο ΜΑΚΕΔΩΝ. (867-886). Το 867 έγινε αυτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου ὁ Βασίλειος Α΄ ὁ Μακεδών, ἰδρυτῆς τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας, ἡ ὁποία ἐλάμπρυνε τὴν πολιτικὴν ζωὴν τῆς αὐτοκρατορίας.

Βασίλειος Α΄
ὁ Μακεδών.

Ὁ Βασίλειος ἦτο ὁ δυναμικὸς αὐτοκράτωρ, ὁ ὁποῖος θὰ ἠδύνατο νὰ δαμάσῃ τοὺς Βουλγάρους καὶ νὰ ἀνακόψῃ τὴν ὀρμὴν των πρὸς τὰς λεηλασίας. ἤρχισεν ἀπὸ τὴν ἀνασυγκρότησιν τοῦ κράτους καὶ τὴν ἀνόρθωσιν τῶν οικονομικῶν του. Ἐξησφάλισε τὴν γαλήνην εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ ἐκτύπησε τοὺς Ἀραβας. Μὲ ἀφάνταστα προσωπικὰ ἀνδραγαθήματα ἐδόξασε τὰ βυζαντινὰ ὄπλα. Ἐπειτα ἐξεκαθάρισε τὴν Μεσόγειον ἀπὸ τοὺς Σαρακηνοὺς πειρατὰς. Τὰ βυζαντινὰ πλοῖα ἐκυριάρχησαν εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν καὶ τὸ ἐμπόριον ἔφθασεν εἰς μεγάλην ἀκμὴν.

2. ΛΕΩΝ ΣΤ΄ Ο ΣΟΦΟΣ. (886-912). Ὁ υἱὸς τοῦ Βασίλειου, Λέων ΣΤ΄, ἦτο πολὺ μορφωμένος, ἀλλ' ὄχι καὶ ἰκανὸς αὐτοκράτωρ. Οἱ Σα-

ρακηνοί, με όρμητήριον τήν Κρήτην, ἐλήστευον τὰς νήσους καί τὰ παράλια τοῦ κράτους. Οἱ Βούλγαροι, με βασιλέα τὸν Συμεών, ἔκαμνον συχνὰς ἐπιδρομάς. Οἱ Ρῶσοι, με τὰ μονόζυλά των, ἔφθασαν μέχρι τῆς Κων/πόλεως.

Παρά ταῦτα, μεγάλην δόξαν καί σπουδαιότητα εἰς τὴν βασιλείαν του προσέδωσεν ἡ νομοθετικὴ του ἐργασία. Καρπὸς τῆς ἦτο ὁ γιγαντιαῖος κώδιξ, τὰ Βασιλικά, καί εἰς ἀριθμὸς περιφήμων διαταγμάτων. Ἐπίσης ἡ πνευματικὴ πρόοδος ἦτο μεγάλη καί συνεδέθη με τὸν Πατριάρχην Φώτιον.

3. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Ζ' Ο ΠΟΡΦΥΡΟΓΕΝΝΗΤΟΣ (912-959).

Τὸ 912 ἀπέθανεν ὁ Λέων καί ἔγινεν αὐτοκράτωρ ὁ υἱὸς του Κων/τίνος, ὁ ὁποῖος ὠνομάσθη Πορφυρογέννητος, διότι ἐγεννήθη ὅταν ὁ πατὴρ του ἦτο βασιλεὺς.

Οὗτος οὐδέποτε ἤσκησεν οὐσιαστικῶς τὰ καθήκοντά του, διότι ἠσχολεῖτο περισσότερο με τὴν μελέτην καί τὴν συγγραφὴν. Τὴν διοίκησιν καί τὰς σοβαρὰς ὑποθέσεις τοῦ κράτους ἐνεπιστεύετο πάντοτε εἰς τοὺς ἄλλους καί πρὸ πάντων εἰς τὴν σύζυγόν του Ἑλένην. Ἡ ἐποχὴ του ἦτο μία περίοδος ἀκμῆς τῶν γραμμάτων καί τῶν ἐπιστημῶν. Τὰ ἔργα του εἶναι πολύτιμα ἱστορικὰ κείμενα, μοναδικὰ διὰ τὴν γνῶσιν τῶν λεπτομερειῶν τῆς αὐλικῆς καί ἄλλης ζωῆς, τοῦ δημοσίου καί ἰδιωτικοῦ βίου τῶν Βυζαντινῶν.

Ὁ στρατηγὸς του Ρωμανὸς Λεκαπηνὸς ἀνεκήρυξε τὸν ἑαυτὸν του συμβασιλέα. Ἠγωνίσθη δὲ με γενναιότητα καί ἔσωσε τὸ κράτος ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους.

Ὁ στρατηγὸς του Ἰωάννης Κουρκούας ἐπέτυχε λαμπρὰς νίκας κατὰ τῶν Ἀράβων, ὥστε νὰ ὀνομασθῆ νέος Βελισσάριος.

Τὸ 941 μ.Χ. οἱ Ρῶσοι ἐπεχείρησαν νέαν κάθοδον καί ἔφθασαν μέχρι τῆς Κων/πόλεως. Ὁ βυζαντινὸς στόλος, με τὰ πυρφόρα πλοῖά του, κατέκαυσε πολλὰ ἐχθρικὰ πλοῖα, ἐνῶ με τοὺς δρόμωνάς του

Λέων ΣΤ', ὁ Σοφός.

Ἡ Στέψις τοῦ Κωνσταντίνου
Πορφυρογεννήτου.

κατεβύθισε τὰ ἄλλα. Ἐπειτα ὁ Κουρκοῦας συνέχισε τὴν καταδίωξιν τῶν πεζῶν, μέχρις ὅτου ἐχάθησαν εἰς τὰς στέππας.

4. ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΦΩΚΑΣ (963-969). Πρὶν γίνῃ αὐτοκράτωρ ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς, ἦτο ἤδη δοξασμένος στρατηγός. Τὸ 961 εἶχε φθάσει εἰς τὸν Χάνδακα (Ἡράκλειον) Κρήτης, ἐπολιόρκησεν αὐτὸν καὶ τὸν ἐκυρίευσεν ἀπὸ τοὺς Σαρακηνοῦς. Ἐκρῆμισε τὰ τεῖχη των καὶ κατέστρεψε τὰ τζαμιά των. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Ἀνατολήν, ὅταν ἤκουον τὸ ὄνομά του, «ἐτρόμαζον οἱ Ἀραβες, ἔφριπτον οἱ Ἀρμένιοι, ἔτρεμον οἱ Σαρακηνοί».

Ἡ βασιλεία του ὑπῆρξεν εἰς συνεχῆς πόλεμος ἐναντίον διαφόρων βαρβάρων. Ἀνέκτησε τὴν Μ. Ἀσίαν, τὴν Συρίαν καὶ τὴν Κύπρον ἀπὸ τοὺς Ἀραβας.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν τῶν μεγάλων θριάμβων του ἔφθασαν Βούλγαροι πρέσβεις, νὰ τοῦ ζητήσουν τοὺς φόρους. Ὁ Νικηφόρος τοὺς ἐξεδίωξε λέγων: «Νὰ

εἶπητε εἰς τὸν ἄρχοντά σας, ὁ ὁποῖος ἐνδύεται ἀκόμη μὲ δέρματα ζῶων, ὅτι θὰ ὑπάγω ὁ ἴδιος εἰς τὴν χώραν του νὰ τοὺς πληρώσω».

Δὲν ἐξεστράτευσεν ὁ ἴδιος, ἀλλ' ἔστειλε τοὺς Ρώσους. Ὁ ἄρχων των Σβιατοσλάβος εἰσέβαλεν εἰς τὴν Βουλγαρίαν καὶ τὴν κατέκτησε συντόμως. Οἱ Ρῶσοι ἦσαν ἔτοιμοι νὰ εἰσβάλουν καὶ εἰς τὰς χώρας τοῦ Βυζαντίου. Ὁ Νικηφόρος ἠτοιμάζετο νὰ τοὺς ἀντιμετωπίσῃ, ἀλλ' ἐδολοφονήθη.

5. ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΣΙΜΙΣΚΗΣ.

Τὸ 969 ἔγινεν αὐτοκράτωρ ὁ λαμπρὸς στρατηγὸς Ἰωάννης Τσιμισκῆς, ὁ ὁποῖος ἐμεγαλοῦργησεν.

Τὸ 971 μ. Χ. ἐξεκίνησεν ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στρατοῦ του, ἐνῶ ὁ στόλος ἔπλεεν ἀπὸ τὸν Εὐξείνιον Πόντον. Ἐπέρασε τὸν Αἴμον καὶ ἐρρίφθη κατὰ τῆς Πρεσλάβας καὶ ἔπειτα κατὰ τοῦ Δορυστόλου. Ὅσοι Ρῶσοι κατῴρθωσαν νὰ φύγουν, κατεστράφησαν ἀπὸ τοὺς Πεστενέγους, λαὸν τουρκικῆς καταγωγῆς. Ἡ Βουλγαρία ἔγινεν ἐπαρχία τοῦ Βυζαντίου.

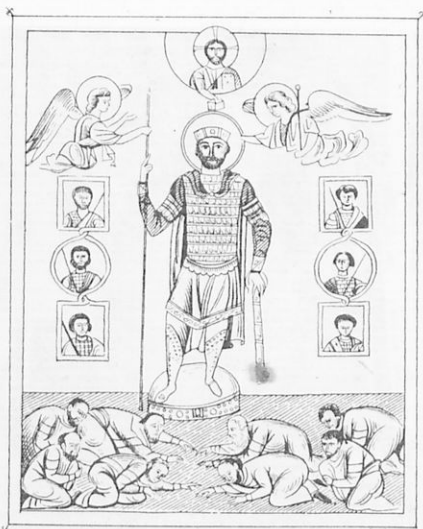
Ἐπειτα ὁ Τσιμισκῆς ἐστράφη κατὰ τῶν Ἀράβων. Ἠλευθέρωσε τὴν Συρίαν καὶ ἔφθασε μέχρι τῆς Βαγδάτης. Ἡ αὐτοκρατορία ἔγινε καὶ πάλιν ἀχανής.

Ἰωάννης Τσιμισκῆς.

6. ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Β΄ Ο ΒΟΥΛΓΑΡΟΚΤΟΝΟΣ. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Τσιμισκῆ ἐστέφη αὐτοκράτωρ ὁ Βασίλειος Β΄ (976), νέος ἀκόμη, μόλις 20 ἐτῶν. Δι' αὐτὸ ὠρισμένοι στρατηγοὶ ἐπανεστάτησαν καὶ ἐπεδίωξαν νὰ τοῦ πάρουν τὸν θρόνον. Κατ' ἀρχὰς ὁ Βασίλειος ἐστράφη κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν καὶ ἐπέτυχε νὰ συντρίψῃ τὸν κυριώτερον ἐξ αὐτῶν, τὸν Βάρδαν Σκληρόν.

Τὰ γεγονότα αὐτὰ ἔδωσαν εὐκαιρίαν εἰς τοὺς Βουλγάρους νὰ ἐπαναστατήσουν. Ἀνεκέρυξαν τσάρον τὸν Σαμουήλ καί, με ὀρμητήριον τὴν Ἀχρίδα, ἔκαμνον ἐπιδρομὰς κατὰ τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ Βυζαντίου. Ἐκυρίευσαν τὴν Ἀλβανίαν, ἐπροχώρησαν πρὸς τὴν Μακεδονίαν καὶ Θεσσαλίαν καὶ ἔφθασαν μέχρι τοῦ Ἰσθμοῦ. Ἀρπαγαί, λεηλασίαι, καταστροφὴ καὶ ἐρήμωσις συνώδευον τὸ πέρασμά των.

Βασίλειος Β', ο Βουλγαροκτόνος.

διοικητής αυτής έλαβε τόν τίτλον «Κατεπάνω», έχων ώς έδραν τò Μπάρι.

‘Ο Βασίλειος έδωσε τήν κόρην του Άνναν εις τόν Ρώσον αυτοκράτορα Βλαδίμηρον και ούτος έβαπτίσθη χριστιανός. Μαζί του έβαπτίσθησαν κατά χιλιάδας οί Ρώσοι. Μία νέα ζωή ήρχιζε δια τήν Ρωσίαν από τότε. Κληρικοί, διδάσκαλοι και καλλιτέχναι του Βυζαντίου κατέκλυσαν τήν χώραν και μετέδωσαν εις αυτήν τόν έλληνο-χριστιανικόν πολιτισμόν.

Τò 996 μ. Χ. ο Σαμουήλ εύρισκετο εις τήν Πελοπόννησον. ‘Ο Βασίλειος έστειλεν έναντίον του τόν στρατηγόν του Νικηφόρον Ούρανόν. ‘Ο Σαμουήλ έσπευσε να τόν συναντήσει και οί αντίπαλοι εύρέθησαν παρά τόν πλημμυρισμένον Σπερχειόν. Έπειδή ή διάβασις του ποταμού έθεωρήθη αδύνατος, ο Σαμουήλ επέτρεψεν εις τόν στρατόν του να κοιμηθῆ ήσυχος. ‘Ο Ούρανός ήρεύνησε τόν ποταμόν και επέτυχε να εύρη τήν κατάλληλον διάβασιν. Άπό αυτήν επέρασέν ο στρατός του και επετέθη αιφνιδίως κατά τών Βουλγάρων. Άπό τήν φοβεράν σφαγήν ο Σαμουήλ μετά δυσκολίας έσώθη.

‘Ο Βασίλειος ήτοίμασε λαμπρόν και άκαταμάχητον στρατόν και

‘Ο Βασίλειος επέτυχε να καταρτίσει αξιόμαχον στρατόν και να εξασφαλίση τήν έσωτερικήν γαλήνην εις τήν αυτοκρατορίαν του. Έπειτα εξεστράτευσε κατά τών Βουλγάρων (986), αλλά δεν επέτυχε να τούς αναχαιτίσει. Άλλά σοβαρώτερα καθήκοντα τόν ήμπόδισαν προς τούτο.

‘Η Κάτω ‘Ιταλία εκινδύνευεν από τόν αυτοκράτορα τών Γερμανών ‘Οθωνα Β’. ‘Ο Βασίλειος έστειλεν έναντίον του τούς στρατηγούς του, οί όποιοι τόν κατενίκησαν παρά τόν Τάραντα. ‘Η Κάτω ‘Ιταλία έγινε και πάλιν Βυζαντινή έπαρχία και ο

έξεστράτευσεν ὁ ἴδιος κατὰ τῶν Βουλγάρων. Συνήντησε τὸν Σαμουήλ εἰς τὸ Κλειδίον (στενὰ Κρέσνας), παρὰ τὸ Σιδηρόκαστρον. Συνήφθη μάχη πολύνεκρος καὶ πεισματώδης. Ὁ στρατηγὸς Ζιφίας κατώρθωσε νὰ περάσῃ μέσα ἀπὸ τὰς ὄρεινὰς διαβάσεις καὶ νὰ εὔρεθῇ εἰς τὰ νῶτα τῶν ἐχθρῶν. Οἱ Βούλγαροι ἐκυκλώθησαν καὶ ἄλλοι μὲν ἐσφάγησαν, ἄλλοι δὲ ἠχμαλωτίσθησαν. Ὁ Σαμουήλ ἐσώθη καὶ πάλιν διὰ τῆς φυγῆς. Οἰκτρὰ τύχη ὅμως ἀνέμενε τὸς αἰχμαλώτους στρατιώτας του. Ἐτυφλώθησαν καὶ ἀνὰ ἑκατὸν παρέμενον εἰς μονόφθαλμος, διὰ νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ εἰς τὴν Βουλγαρίαν. Ὅταν τοὺς εἶδεν ὁ Σαμουήλ, ἠσθένησε καὶ ἀπὸ τὴν λύπην του ἀπέθανε (1014).

Ὁ Βασίλειος εἰσῆλθε νικητὴς εἰς τὴν Ἀχρίδα. Ἐχρειάσθη ὅμως τέσσαρα ἔτη διὰ νὰ κυριεύσῃ ὀλόκληρον τὴν χώραν. Τέλος ὁ στρατηγὸς Δαφνομήλης ἐξώντωσε ὅλους τοὺς στασιαστὰς τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ τὸ Βουλγαρικὸν κράτος κατελύθη (1018 μ.Χ.).

Μετὰ τὰς λαμπρὰς νίκας του ὁ Βασίλειος περιώδευσεν εἰς ὅλα τὰ μέρη, τὰ ὁποῖα εἶχον κατατυραννήσει οἱ Βούλγαροι. Ἐφθασε καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἠθέλησε νὰ ἐορτάσῃ τὸν θρίαμβόν του ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ βράχου τῆς Ἀκροπόλεως. Εἰσῆλθεν εἰς τὸν Παρθενῶνα καὶ προσεκύνησε τὴν Ὑπέρμαχον στρατηγόν, εἰς ναὸν τῆς ὁποίας εἶχε μεταβληθῆ τὸ ἀρχιτεκτονικὸν θαῦμα τοῦ Περικλέους. Ἀφιέρωσε πολλὰ λάφυρα καὶ πολύτιμα ἀναθήματα εἰς τὸν ναὸν καὶ κατῆλθεν εἰς Πειραιᾶ. Εἰσῆλθεν εἰς τὸν στόλον του καὶ ἐπλευσε πρὸς τὴν Βασιλεύουσαν.

Μεγαλειώδης καὶ θριαμβευτικὴ ὑποδοχὴ ἀνέμενε τὸν Βασίλειον.

Εἰσῆλθεν ἀπὸ τὴν Χρυσὴν Πύλιν στεφανωμένος μὲ χρυσοῦν στέφανον. Ἐμπρὸς ἀπὸ τὸ ἄρμα του ἐβάδιζαν ἡ βασίλισσα τῆς Βουλγαρίας Μαρία, αἱ θυγατέρες τοῦ Σαμουήλ καὶ ἄλλοι ἐπιφανεῖς Βούλγαροι. Ὁ λαὸς τὸν ὠνόμασεν ἐπιστήμως Βουλγαροκτόνον. Καὶ τὸν τίτλον αὐτὸν ἐπεκύρωσαν οἱ αἰῶνες καὶ ἡ ἱστορία.

7. Η ΑΚΜΗ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ. Οἱ μεγάλοι αὐτοκράτορες (Νικηφόρος Φωκᾶς, Ἰωάννης Τσιμισκῆς, Βασίλειος Βουλγαροκτόνος) ἐπανέφερον τὸ Βυζάντιον εἰς τὴν λαμπρὰν ἐποχὴν τοῦ Ἡρακλείου. Εἶχε τώρα ὅλας τὰς χώρας του, ἄφθονα πλοῦτη, θαυμασίαν ἐσωτερικὴν ὀργάνωσιν καὶ καλὰς ἐξωτερικὰς σχέσεις.

α) Διοικήσεις. Τὴν ἀνωτάτην ἐξουσίαν τοῦ κράτους εἶχεν ὁ αὐτοκράτωρ, ὁ ὁποῖος ἐπέβλεπε δι' ὅλα.

Ὁ Ἐπαρχος Κων/πόλεως διέθετεν ἀπεριόριστον σχεδὸν ἐξουσίαν. Ἐφρόντιζε διὰ τὴν δημοσίαν τάξιν καὶ ἀσφάλειαν καὶ ἐπέβλεπε τοὺς «συλλόγους» καὶ τὰς «συντεχνίας» τῶν βιοτεχνῶν καὶ τῶν ἐμπόρων. Ἐρρῦθμιζε τὴν παραγωγὴν καὶ τὸ ἐμπόριον.

Τὸ κράτος ἦτο μοιρασμένον εἰς «θέματα», μὲ ἀρχηγὸν ἐκάστου ἓνα στρατηγόν, ὁ ὁποῖος διέθετεν ὑπαλληλικὸν σῶμα.

Ἡ δικαιοσύνη ἀπενέμετο ἀπὸ πολλὰ κατώτερα καὶ ἀνώτερα δικαστήρια, τὰ ὁποῖα εἶχον ὡς βάσιν τὴν ἐκσυγχρονισμένην νομοθεσίαν τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας.

Οἱ μικροὶ καλλιεργηταὶ ἐνισχύθησαν καὶ οἱ ἐργαζόμενοι εὗρον προστασίαν μὲ διαφόρους νόμους.

Παντοῦ ἐλειτούργουν νοσοκομεῖα, πτωχοκομεῖα, ὄρφανοτροφεῖα, γηροκομεῖα, ξενῶνες κλπ., ὥστε τὸ κράτος νὰ λάμπη ἀπὸ πολιτισμὸν.

β) Στρατιωτικὴ ὀργάνωσις. Διὰ τὴν προστασίαν τοῦ κράτους ἀπὸ τὰς ἀρπακτικὰς διαθέσεις τῶσων βαρβάρων, παρέστη ἀνάγκη ἀναδιοργανώσεως τῶν ἐνόπλων δυνάμεων.

Ὁ στρατὸς ἦτο ἄριστος καὶ ἀποτελεῖτο: α) Ἀπὸ τοὺς Ἀκρίτας, τοὺς φρουροὺς τῶν συνόρων καὶ ὄλων τῶν στενῶν διαβάσεων. β) Ἀπὸ τὰ τάγματα τῶν θεμάτων. γ) Ἀπὸ τὰ αὐτοκρατορικὰ τάγματα τῆς Κων/πόλεως. Διεκρίνετο διὰ τὴν πειθαρχίαν, τὴν γενναιότητα, τὴν ἀσκήσιν, τὸν ὀπλισμὸν. Ἐπὶ κεφαλῆς εἶχεν ἐμπείρους στρατηγούς. Ἡ αὐτοκρατορία εἶχε φθάσει εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς στρατιωτικῆς τῆς ἀκμῆς καὶ δυνάμεως.

Ὁ αὐτοκρατορικὸς στόλος ἦτο πάντοτε ὁ καλύτερος τοῦ τότε κόσμου ἀπὸ ἀπόψεως κατασκευῆς, ἐξοπλισμοῦ καὶ διακυβερνήσεως. Εἰς τὸν ναύσταθμον τῆς Κων/πόλεως, τὴν Θεσσαλονίκην καὶ ἄλλα κέντρα, ἐστάθμευον πάντοτε μεγάλα καὶ μικρὰ πολεμικὰ πλοῖα. Τὰ συνώδευον τὰ «πυρφόρα», ὁ τρόμος τῶν πειρατῶν καὶ βαρβάρων μὲ τὸ «ὕγρον πῦρ» των.

γ) Οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις. Μὲ τὴν προστασίαν τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας τὰ ἔσοδα τοῦ κράτους ἦσαν μεγάλα. Ταῦτα προήρχοντο ἀπὸ φόρους καὶ δασμούς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ κρατικὰ Μονοπώλια (μετάξης κ. ἄ.).

Οί άνθρωποι εύρισκον έργασίαν και ή εύημερία έχάριζε την εύχίαν και την χαράν εις την ένδοξον αύτην χώραν.

δ) Διπλωματία. 'Η άδελφή του Βουλγαροκτόνου Θεοφανώ είχε γίνει βασίλισσα τής Γερμανίας. 'Η Άννα έγινε βασίλισσα τής Ρωσίας. Τοιουτοτρόπως έδημιουργήθησαν δεσμοί με τὰ ισχυρά αυτά κράτη.

'Η ισχυροτέρα πόλις τής Δύσεως, ή Ένετία, άνεγνώριζε την βυζαντινήν κυριαρχίαν και οί κυβερνήται αύτης (δόγηδες) έθεωρούντο ώς έπίτροποι τών βυζαντινών αυτοκρατόρων.

Τοιουτοτρόπως οί Βυζαντινοί έχρησιμοποίουν πᾶν μέσον δια την ειρηνικήν συμβίωσιν τών λαών, αλλά και διησφάλιζον τὰ συμφέροντα του κράτους των.

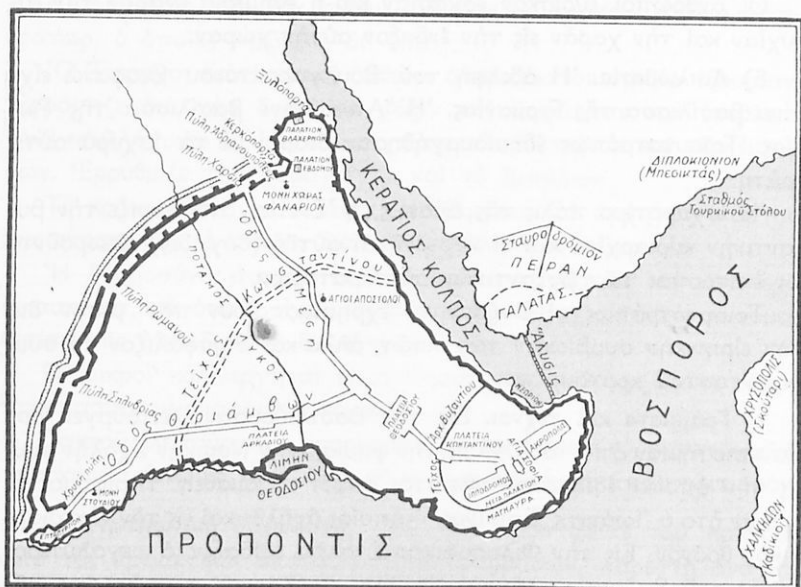
ε) Γράμματα και τέχναι. Εις την Βασιλεύουσαν έλειτούργει νέον Πανεπιστήμιον από τὸ 1045 με την φημισμένην Νομικήν Σχολήν του, εις την όποίαν έδίδασκον πλείστοι σοφοί νομομαθείς. Περίφημος έξ αύτῶν ήτο ὁ 'Ιωάννης Ζιμιμίνος, ὁ όποίος άνήλθε και εις τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον. Εις την Φιλοσοφικήν Σχολήν έδίδαξεν ὁ μεγαλύτερος σοφὸς του Βυζαντίου Μιχαήλ Ψελλός, πρόδρομος τών λογίων τής Άναγεννήσεως.

Τὰ γράμματα και αί τέχναι έφθασαν εις μεγίστην άκμήν και έκαλλιεργούντο άκόμη και ύπὸ τών αυτοκρατόρων. Περίφημος συγγραφεύς ήτο ὁ Κων/τίνος ὁ Πορφυρογέννητος, ὁ όποίος με τὰ συγγράμματά του άποτελεῖ άνεξάντλητον πηγὴν ιστορικῶν και άλλων πληροφοριῶν.

Δικαίως λοιπὸν έλέχθη, ὅτι ή Μακεδονική Δυναστεία ύπῆρξεν ὁ «χρυσὸς αἰὼν τής Βυζαντινῆς Αυτοκρατορίας».

8. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΚΩΝ/ΠΟΛΕΩΣ. 'Η Κων/πολις είναι κτισμένη επί έπτὰ λόφων, ὅπως και ή Ρώμη, και δια τουτο λέγεται και αύτη 'Επτάλοφος. 'Ο Κωνσταντίνος έχάραξε με τὸ δόρυ του την έκτασίν τής, ὁδηγούμενος — κατά την παράδοσιν — από άγγελον. Μετά ένα αἰῶνα ή πόλις έφάνη μικρά και ὁ Θεοδόσιος ὁ Β' ήναγκάσθη νά έπεκτείνη τὸν περίβολον και νά κτίσῃ τὰ περίφημα Χερσαία τείχη.

'Η πόλις σχηματίζει τρίγωνον, του όποίου ή κορυφή προχωρεῖ πολὺ πλησίον πρὸς την άσιατικήν άκτὴν και βρέχεται πρὸς Β. από τὸν Βόσπορον, πρὸς Ν. δὲ από την Προποντίδα. 'Από τὸ βόρειον

Ὁχύρωσις Κωνσταντινουπόλεως.

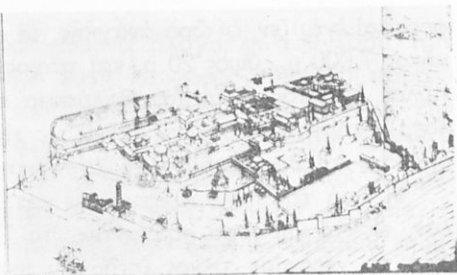
μέρος εἰσχωρεῖ ἡ θάλασσα βαθύτατα εἰς τὴν ξηρὰν καὶ σχηματίζει τὸν ἀσφαλέστερον λιμένα τοῦ κόσμου, τὸν Κεράτιον κόλπον. Ἀπὸ τὸν μυχὸν τοῦ Κερατίου κόλπου ἕως τὴν Προποντίδα ἐκτίσθη ἀπὸ τὸ μέρος τῆς ξηρᾶς τὸ Θεοδοσιανὸν τεῖχος (Χερσαία τείχη). Πρὸς τὴν θάλασσαν ὑψώνονται τὰ παραθαλάσσια τείχη, αἱ Συκαί.

Συντόμως ὅμως ἡ Πόλις ἐξηπλώθη καὶ ἔξω ἀπὸ τὰ τείχη. Εἰς τὴν ἀπέναντι ἀκτὴν πρὸς τὸν Κεράτιον κόλπον (Γαλατᾶς) καὶ τὴν ἀπέναντί της ἀκτὴν, (Χρυσούπολις), πολλὰ προάστια ἤκμαζαν γύρω ἀπὸ τὴν μεγάλην Πόλιν. Διὰ νὰ προφυλαχθῇ καὶ ἡ ἔξω ἀπὸ τὴν Πόλιν περιοχὴ ἀπὸ τὰς ἐπιδρομάς, ὁ αὐτοκράτωρ Ἀναστάσιος ἔκτισε τὸ 512 μέγα τεῖχος ἀπὸ τὸν Εὐξείνιον Πόντον ἕως τὴν Προποντίδα, τὸ λεγόμενον Μακρὸν τεῖχος (μῆκους 60 μιλίων καὶ εἰς ἀπόστασιν 40 μιλίων πρὸς Δ. τῆς πρωτευούσης).

Ἡ Κων/πολις εἶχεν ὑπέροχον τοποθεσίαν. Εἰς τὴν μεγαλοπρέπειαν δὲ αὐτῆς συνετέλεσε καὶ ἡ τέχνη.

Εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὁ Κωνσταντῖνος ἔκτισε πολλὰ παλάτια διὰ τοὺς

Πατρικίους. Τὸν βον αἰώνα ὑπῆρχον 4.000 ἀρχοντικά οἰκίαι, συμφώνως μὲ σύγχρονον ἱστορικόν. Στολίσματα τῆς Πόλεως ἦσαν αἱ ἐκκλησῖαι καὶ τὰ μοναστήρια (περίπου 3.000 μεγάλα καὶ μικρά).

Τὸ Ἱερὸν Παλάτιον.

Τὴν ἐστολίζον ἐπίσης μεγάλαι δημόσιαι πλατεῖαι, τετράγωνοι ἢ πολυγωνικοί, οἱ φόροι, ὅπου συνηθροίζετο ὁ λαὸς καὶ ἐτελοῦντο αἱ δημόσιαι τελεταί. Αἱ πλατεῖαι αὐταὶ περιεβάλλοντο ἀπὸ ὄλας τὰς πλευρὰς μὲ σκεπαστὰς στοάς, αἱ ὅποια ἐλέγοντο ἔμβολοι ἢ περίπατοι. Τὸ πλεόν ἐξαισίον στολίσμα τῆς πόλεως ἦτο τὸ Μέγα Παλάτιον. Ἦτο μία συνοικία ὁλόκληρος ἀπὸ μεγαλοπρεπῆ ἰδρύματα, μέσα εἰς τὰ ὅποια καὶ τὸ ἱερὸν παλάτιον τοῦ αὐτοκράτορος, δημόσια καταστήματα, πολυάριθμοι στοαί, ἐκκλησῖαι, λουτρά, κῆποι κλπ. Εἰς ἰδιαιτέρον περίβολον τοῦ Μεγάλου Παλατίου ὑψώνετο ἡ Ἁγία Σοφία, τὸ καύχημα τῆς πόλεως καὶ τῆς τέχνης. Ἐκεῖ πλησίον ἦτο ὁ Ἱππόδρομος, τὸ μέγα κέντρον τοῦ λαϊκοῦ βίου, ὅπου ἐγίνοντο οἱ ἀγῶνες καὶ ἐνεφανίζοντο οἱ αὐτοκράτορες, διὰ νὰ ἀκούσουν προτάσεις ἢ παράπονα τοῦ λαοῦ κατὰ τῶν ἀρχόντων. Πρὸ τῆς εἰσόδου ὑπῆρχε μία θαυμασία πλατεῖα, ὁ Αὐγουστεών. Ἦτο τὸ κέντρον ὄλου τοῦ πολιτικοῦ καὶ τοῦ κοινωνικοῦ βίου ὁλοκλήρου τοῦ βυζαντινοῦ κόσμου. Ἀργότερον τοῦτο μετεφέρθη εἰς τὰς Βλαχέρνας, ὅπου οἱ Κομνηνοὶ ἔκτισαν (12ος αἰών) τὸν ναὸν τῆς Παναγίας τῶν Βλαχερνῶν καὶ νέον μεγαλοπρεπέστατον παλάτιον, τὸ Παλάτιον τῶν Βλαχερνῶν.

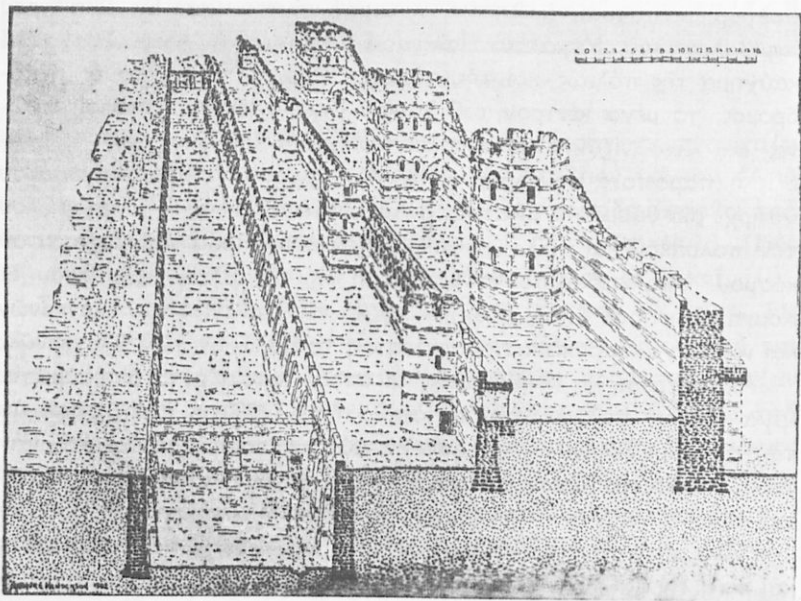
Αἱ πλατεῖαι, ὁ Ἱππόδρομος, αἱ στοαὶ ἐστολίζοντο μὲ θαυμάσια ἔργα τέχνης, πολλὰ ἀπὸ τὰ ὅποια ἦσαν ἄλλοτε ἢ ὑπηρεφάνεια τῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν πόλεων. Εἰς αὐτὰ προστετέθησαν οἱ ἀνδριάντες τῶν αὐτοκρατόρων καὶ στρατηγῶν, αἱ ὑψηλαὶ στῆλαι, αἱ κρήναι κλπ.

Ἔλα αὐτὰ τὰ περιέβαλλον ὁ περίβολος τῶν τειχῶν ἀπὸ θαλάσσης καὶ ἀπὸ ξηρᾶς. Ἦτο δὲ τριπλοῦν τὸ φοβερὸν αὐτὸ ὄχυρωμα. Ἀπετελεῖτο ἀπὸ δύο σειρὰς τειχῶν, τὰ ὅποια προεφύλαττε βαθεῖα τά-

φρος και ἐγέμιζεν, ἐν ὥρᾳ ἀνάγκης, μὲ ὕδωρ. Τὸ χερσαῖον τεῖχος εἶχε μῆκος 7.000 μ., ὕψος 20 μ. καὶ πᾶχος 5 μ., μὲ 100 πύργους καὶ 100 πύλας (πόρτας). Τὰ παραθαλάσσια εἶχον ἐπίσης πύργους καὶ πύλας, ἐσχημάτιζον δὲ λιμένας, ἰδίως εἰς τὸν Κεράτιον, ὅπου ἐγένετο διαρκῆς καὶ θορυβωδεστάτη ἐμπορικὴ κίνησις.

Ἡ ζωὴ τῆς πόλεως ἐξεχείλιζε καὶ ἔξω ἀπὸ τὸν μεγάλον περίβολον, εἰς τὰ διάφορα προάστια, τὸ Πέραν, τὴν Χαλκηδόνα. Ἐξω ἀπὸ τὸ χερσαῖον τεῖχος ὑπῆρχον περίφημοι τοποθεσίαι, παλάτια, μοναί, κῆποι, ἄλση καὶ καλλιεργημένα ἐκτάσεις.

Τὴν Κων/πολιν διέσχίζον δύο μεγάλοι λεωφόροι, αἱ ὁποῖαι συν-εκέντρωνον τὴν μεγαλύτεραν κίνησιν. Ἡ μία ἐλέγετο Μέση καὶ ἤρχιζεν ἀπὸ τὸ πολυάνδριον (τὸ βόρειον μέρος τοῦ χερσαίου τείχους), ἐφθανε εἰς μίαν πλατεῖαν (φόρος), ὅπου ὑψώνετο ὁ περίφημος ναὸς τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων, πρῶτος εἰς λαμπρότητα μετὰ τὴν Ἀγίαν Σοφίαν, εἰς τὸν ὁποῖον ἐστέφοντο οἱ αὐτοκράτορες. Ἀντίγραφον αὐτοῦ ἀποτελεῖ ὁ Ἅγιος Μᾶρκος τῆς Βενετίας, τοῦ ὁποίου τὴν εἴσοδον

Σχεδιάσμα τῶν Θεοδοσιανῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

κοσμοῦν τέσσαρα θαυμάσια ὀρειχάλκινα ἄλογα ἐκ τοῦ ναοῦ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων. Ἡ μεγάλη αὐτὴ λεωφόρος συνεχίζει παραλλήλως πρὸς τὸ ὑδραγωγεῖον τοῦ Οὐάλεντος καὶ καταλήγει εἰς τὴν ἀπέραντον τετραγωνικὴν πλατεῖαν (φόρος τοῦ Θεοδοσίου ἢ Ταῦρος).

Ἀπὸ τὴν Ν.Δ. γωνίαν τοῦ τριγωνικοῦ περιβόλου, ὅπου ἡ Χρυσὴ Πύλη (Χρυσόπορτα), ἀρχίζει ἄλλη μεγαλοπρεπὴς ἀρτηρία, ἡ ὁδὸς τῶν Θριάμβων. Ἀπὸ αὐτὴν διήρχοντο ὄλαι αἱ ἐπίσημοι πομπαὶ τῶν αὐροκρατόρων καὶ τῶν στρατηγῶν, ὅταν ἐπέστρεφον ἀπὸ τὰς νικηφόρους ἐκστρατείας των. Περιεβάλλετο ἀπὸ ἐμβόλους (στοάς), διήρχετο δὲ παρὰ τὴν ὀνομαστὴν Μοῆν τοῦ Στουδίου, ἡ ὁποία ὑπῆρξε κέντρον λαμπρότατον γραμμάτων καὶ εὐσεβείας. Φθάει κατόπιν εἰς τὸν Φόρον τοῦ Ἀρκαδίου, ἔπειτα τὸν Φόρον Ἀμαστριανόν, τὸν Φόρον Ταῦρον τοῦ Θεοδοσίου, τὸν Φόρον τοῦ Κωνσταντίνου καὶ καταλήγει εἰς τὸν Αὐγουστεῶνα.

Ἀπὸ τὰς πολυαριθμοὺς πύλας καὶ πυλίδας, αἱ ὁποῖαι ὄδηγοῦν ἔξω τῶν χερσαίων τειχῶν, ἡ προσφιλεστέρα καὶ γνωστοτέρα εἶναι ἡ Πύλη τοῦ Ἁγίου Ρωμανοῦ, εἰς τὸ κέντρον σχεδὸν τῶν τειχῶν, ὅπου ἠγωνίσθη ὁ τελευταῖος αὐτοκράτωρ. Ἐκεῖ πλησίον εὐρίσκεται καὶ ἡ Κερκόπορτα, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν πιστεύεται, ὅτι εἰσέβαλον οἱ κατακτηταί.

Ἡ Κων/πολις κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦτο ἡ ὠραιότερα, πλουσιωτέρα καὶ πλεόν πολυάνθρωπος πόλις τοῦ τότε κόσμου. Εἶχε περίπου ἔν ἑκατομμύριον μονίμων κατοίκων, ἀλλὰ κατὰ χιλιάδας ἐπεσκέπτοντο αὐτὴν οἱ ξένοι.

Ὡς ἡ μεγαλυτέρα ἐμπορικὴ ἀγορὰ τοῦ κόσμου, ἐδέχετο κάθε εἶδους ἐμπόρους: ἀπὸ τὰς μωαμεθανικὰς ἐπικρατείας τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς, μέχρι τῶν βαρβάρων φυλῶν τοῦ Βορρᾶ καὶ τῶν κρατῶν τῆς Δύσεως.

Ἀπὸ τὰ πέρατα τῆς γῆς μετεφέροντο ἐκεῖ ποικίλα ἐμπορεύματα, διὰ νὰ πωληθοῦν. Ἀμέτρητα καραβάνια κατέφθανον ἀπὸ τὴν ξηράν. Τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα, τὰ χελάνδια, τὸν Κεράτιον εἶχον ὡς τελικὸν λιμένα. Ἀπὸ τὰς Ἰνδίας ἐφθάνον τὰ ἀρωματικά, τὰ λινὰ ὑφάσματα καὶ τὰ πολύτιμα πετράδια. Ἀπὸ τὴν Κίναν τὰ μεταξωτά. Ἀπὸ τὴν Ρωσίαν τὰ γουναρικά, ὁ σῖτος, τὸ χαβιάρι. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἰδία πόλις κατεσκεύαζε περίφημα μεταξωτά, ἐπίχρυσα σκεύη, ἱερὰ ἄμφια.

Τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Κων/πόλεως ἦτο τὸ μεγαλύτερον κέντρον

μορφώσεως και περί αυτό είχαν συγκεντρωθή αι καλύτεραι πνευματικά δυνάμεις τῆς αὐτοκρατορίας.

Τὴν νύκτα ἡ Πόλις ἐφωτίζετο μὲ λαμπτήρας, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν συνέβαινε τότε εἰς ἄλλας πόλεις. Ἐντευκτῆριον δὲ τῶν ἐμπόρων ὄλου τοῦ κόσμου, ὅπως ἦτο, ἔλαμπεν ἀπὸ φῶς, κίνησιν καὶ ζωὴν.

Εἰς ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν εἰς τὴν Γερμανίαν μόλις ἤρχιζαν νὰ κτίζωνται χωρία, εἰς τὴν Γαλλίαν ὑπῆρχον μόνον πύργοι καὶ αἱ σημεριναὶ πρωτεύουσαι τῆς Εὐρώπης ἦσαν ἀσήμαντα καὶ πτωχὰ χωρία, ἡ Κων/πολις ἦτο ἡ βασιλίςσα τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τοῦ κομποῦ βίου. "Ὁλος ὁ κόσμος τὴν ἐπόθει καὶ τὴν ὠνειρέυετο. Ἡ κατ' ἐξοχὴν ἐκείνη Πόλις ἦτο κέντρον τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, ὁ προμαχὼν τῆς Χριστιανωσύνης καὶ ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ πολιτισμοῦ, ἀπέναντι ὄλου τοῦ βαρβαρικοῦ κόσμου.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ.

1. Περισσότερας πληροφορίας διὰ τοὺς Βουλγάρους.
2. Νὰ διαβάσετε τὸ βιβλίον «οἱ Βούλγαροι» (Μ. Κανελλῆ).
3. Τὰ ἱστορικὰ πρόσωπα τῆς περιόδου καὶ ὁ χρονολογικὸς πίναξ.
4. Κρίνατε τὸν Κροῦμον.
5. Πληροφορίαι διὰ τὸν Βασίλειον τὸν Β'.
6. Πληροφορίαι διὰ τὸν Νικηφόρον Οὐρανόν.
7. Ἀσχολίαι εἰς τὸν χάρτην: Σπερχεῖος, Κλειδίον, Ἀχρίς.
8. Διατὶ ὁ Βασίλειος Β' περιηγήθη τὰς χώρας τῆς αὐτοκρατορίας.
9. Μελετήσατε τὸν χάρτην (τοπογραφίαν) τῆς Κων/πόλεως.
10. Ἐκθέσεις: «Ἐποδοχὴ τοῦ Ἀυτοκράτορος», «Ἡ Κων/πολις κέντρον τῆς Μεγάλης Ἰδέας τοῦ Ἑλληνισμοῦ».

11. Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΜΕΣΑΙΩΝΑ

1. ΤΑ ΚΡΑΤΗ ΤΗΣ ΔΥΤ. ΕΥΡΩΠΗΣ. Ἡ μεγάλη χρονική περίοδος ἀπὸ τῆς καταλύσεως τοῦ Δυτ. Ρωμαϊκοῦ Κράτους (476 μ.Χ.) μέχρι τῆς καταλύσεως τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας (1453 μ.Χ.), λέγεται Μεσαιών.

Κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν ἔγιναν μεγάλαι μεταναστεύσεις βαρβάρων λαῶν, οἱ ὅποιοι διεξήγαγον μακροχρονίους καὶ ἐξαντλητικούς πολέμους μὲ τὸν ἑλληνορρωμαϊκὸν κόσμον.

Καὶ τὸ μὲν Ἀνατολικὸν κράτος, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου, μετὰ τὴν διαίρεσιν τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους, ἀνέρχεται εἰς μεγάλην ἀκμὴν, εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην ὅμως τὸ Δυτικὸν κράτος καταλύεται ἀπὸ τοὺς διαφόρους βαρβάρους καὶ εἰς τὴν θέσιν του ἰδρύονται διάφορα κράτη.

Οἱ Ὄστρογότθοι ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Ἰταλίαν, οἱ Βάνδαλοι εἰς τὴν Ἀφρικὴν, οἱ Βησιγότθοι εἰς τὴν Ἰσπανίαν, οἱ Γερμανοὶ εἰς τὰς ΒΔ. χώρας, οἱ Ἄγγλοι εἰς τὴν Βρετανίαν.

Οἱ Φράγκοι ἦσαν ὁ ἰσχυρότερος λαὸς ἐξ αὐτῶν. Αὐτοί, μὲ βασιλέα τὸν Κάρολον τὸν Μέγαν, συνεκρότησαν τὸ μεγαλύτερον καὶ ἰσχυρότερον κράτος τῆς Εὐρώπης. Τοῦτο βεβαίως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καρόλου διελύθη καὶ ἐσχηματίσθησαν ἄλλα μικρότερα κράτη, σπουδαιότερα τῶν ὁποίων ἦσαν: τῆς Γαλλίας, τῆς Ἰταλίας, τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Ἀγγλίας. Ἀλλὰ καὶ αὐτὰ ἀργότερον διηρέθησαν, ἕως ὅτου διεμορφώθησαν εἰς τὰ σημερινὰ κράτη τῆς Εὐρώπης.

Οἱ πληθυσμοὶ τῶν λαῶν αὐτῶν ἦσαν ἀμόρφωτοι καὶ εἰδωλολάτραι, ἀλλ' ἠσπιάσθησαν τὸν Χριστιανισμόν καὶ ἐδέχθησαν τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἑλληνορρωμαϊκοῦ πολιτισμοῦ.

Τοιοῦτοτρόπως ἤρχισαν νὰ ἐκπολιτίζωνται. Μεγίστην ἰδίως ἐπίδρασιν ἤσκησεν εἰς τὴν Δύσιν ὁ Ἑλληνοχριστιανικὸς πολιτισμὸς ἀπὸ τὸν 7ον αἰῶνα, διὰ τῶν διαφόρων ἀποίκων ἢ ἐμπόρων Ἑλλήνων, οἱ ὅποιοι ἦσαν διασκορπισμένοι εἰς ὅλας τὰς χώρας τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης. Οὗτοι διέδωσαν εἰς τὴν Δύσιν τὰς τέχνας καὶ τὸν πολιτι-

σμόν τοῦ Βυζαντίου καί συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν βαρβάρων λαῶν.

2. Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΩΝ ΛΑΩΝ ΤΗΣ ΔΥΣΕΩΣ. Ἡ κοινωνικὴ συγκρότησις τῶν λαῶν τούτων παρουσιάζεται ὡς ἐξῆς:

Οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ ἄρχοντες (οἱ εὐγενεῖς) ἀπετέλουν τὴν πρώτην τάξιν καὶ εἶχον ὅλα τὰ δικαιώματα. Ἦσαν κύριοι τῆς γῆς καὶ εἰς τὰ κτήματά των εἰργάζοντο, σχεδὸν ὡς δοῦλοι, οἱ ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ. Αὐτοὶ οἱ τελευταῖοι, δηλ. ὁ λαός, ἀπετέλουν τὴν ἄλλην τάξιν. Εὐγενεῖς καὶ λαὸς ἔζων ὁ καθείς τὴν ἰδιαιτέραν του ζωὴν, χωρισμένην ἀπὸ κοινωνικὰ ἔμπόδια.

Πλήρης ἀμάθεια, καθολικὴ ἔλλειψις καὶ τῆς στοιχειώδους μορφώσεως, δεισιδαιμονία καὶ προλήψεις ἦσαν τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς λαϊκῆς τάξεως. Δυνατότητα καὶ δικαιώματα μορφώσεως εἶχον μόνον οἱ εὐγενεῖς. Ἄλλὰ καὶ αὐτοὶ ἀκόμη οὐδὲν ἐνδιαφέρον εἶχον διὰ τὰ γράμματα, τὰς ἐπιστήμας ἢ τὰς τέχνας. Αὐτὰ ἦσαν προνόμια μιᾶς ἄλλης τάξεως, τοῦ κλήρου.

Ὁ κλῆρος εἶχε τεραστίαν δύναμιν καὶ μεγάλην ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ καὶ τῶν εὐγενῶν. Οἱ Πάπαι ἔθεωροῦντο ἀνώτεροι καὶ τῶν βασιλέων.

3. ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ. Τὰ κράτη τῆς Δύσεως ἐξ ἄλλου, τὰ ὅποια ἀνεφέραμεν, ὡς πρὸς τὴν διοίκησιν, τὴν πολιτικὴν καὶ κοινωνικὴν ὀργάνωσιν, διέφερον κατὰ πολὺ ἀπὸ τοὺς λαοὺς τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας.

Κάθε δυτικοευρωπαϊκὸν βασίλειον ἐχωρίζετο εἰς πολλὰς ἐπαρχίας, μεγάλας ἢ μικράς, τὰ φέουδα. Τὸ φέουδον εἶχε τὴν μορφήν μικροῦ κράτους μὲ διοικητὴν τὸν φεουδάρχη.

Τὸ σύστημα αὐτὸ τῆς διοικήσεως ἐλέγετο φεουδαρχικόν. Οἱ φεουδάρχαι εἶχον διαφόρους βαθμούς: πρίγκιπες, δοῦκες, κόμητες, βαρῶνοι. Ἀνάλογον δὲ ὀνομασίαν εἶχον καὶ τὰ φέουδα: πριγκιπάτον, δουκάτον, κομητεία, βαρωνία κλπ.

Οἱ φεουδάρχαι ἦσαν ἀπόλυτοι κύριοι εἰς τὸ φέουδόν των. Εἶχον καὶ συνετήρουν ἐξ ἰδίων των, ἰδικόν των στρατόν. Μόνον τὸν βασιλέα ἀνεγνώριζον ἀνώτερόν των. Ὡς μόνην ἀσχολίαν των εἶχον τὸ κυνήγιον, τὰ ὄπλα καὶ τὸν πόλεμον. Ἐφιπποὶ κατὰ τὸ πλεῖστον, μὲ βαρὺν ὄπλισμόν, τὴν πανοπλίαν, ἐλάμβανον μέρος εἰς ἀγῶνας ἢ

καὶ συνεκρούοντο μεταξύ των, λόγω διαφορῶν. Εἶχον ἀνεπτυγμένον εἰς ὑψιστον βαθμὸν τὸ αἶσθημα τῆς τιμῆς. Ἡ μονομαχία διὰ λόγους τιμῆς ἦτο δυνατὸν νὰ φθάσῃ μέχρι θανάτου.

Ἡσθάνοντο τὴν ὑποχρέωσιν νὰ προστατεύουν καὶ νὰ βοηθοῦν τοὺς ἀδυνάτους ἢ τοὺς ἀδικουμένους.

Ἡ ὑπεράσπισις καὶ ὑποστήριξις τούτων καὶ ἡ ὅλη των εὐγενῆς συμπεριφορά, ἐλέγετο ἵπποτισμός. Ἴππόται δὲ ὠνομάζοντο εἰς εἰδικὴν τελετὴν, ἀπὸ τὸν δοῦκα, ὅσοι ἠδύναντο νὰ διαθέσουν ἵππον. Παρελάμβανον δὲ τὸ ξίφος ἀπὸ τὸν ἴδιον.

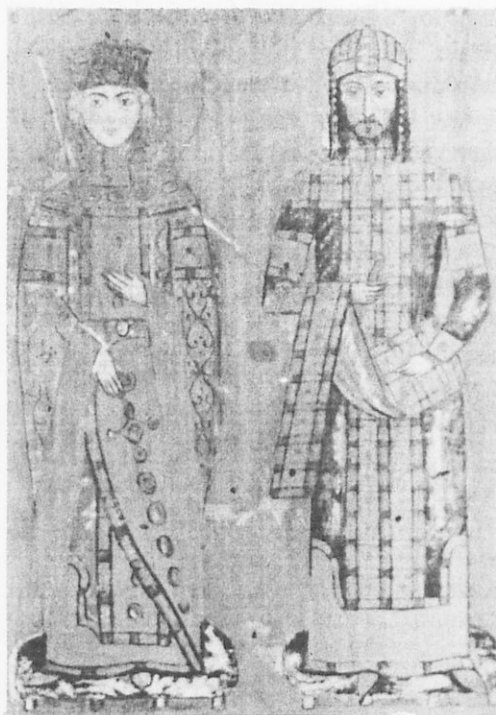
Οἱ ἐργάται, οἱ ὁποῖοι εἰργάζοντο εἰς τὰ ἀπέραντα κτήματα τῶν φεουδαρχῶν, ἐλέγοντο δουλοπάροικοι. Δὲν ἦσαν κτῆμα τοῦ αὐθέντου των, ὅπως εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν. Εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ ἐργασθοῦν ὅπου ἤθελον. Οὐσιαστικῶς ὅμως μαζί μὲ τὰς οἰκογενείας των ἦσαν δεμένοι μὲ τὰ κτήματα, τὰ ὁποῖα ἐκαλλιεργοῦσαν. Ἐκεῖ ἐγεννῶντο, ἔζων καὶ ἀπέθνησκον. Ἄν ἐφευγον, δὲν θὰ εὔρισκον εὐκόλως ἐργασίαν. Καὶ ἂν εὔρισκον, οἱ ὄροι θὰ ἦσαν χειρότεροι. Κάθε φεουδάρχη, τέλος, ὅταν ἀπέθνησκεν, ἐμοίραζε τὸ φέουδον εἰς τοὺς υἱούς του.

4. ΟΙ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΙ ΜΑΚΕΔΟΝΕΣ

ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΕΣ. Ἐναντι τῆς τοιαύτης καταστάσεως τῆς Εὐρώπης, τὸ Βυζάντιον ὠμοίαζε μὲ φωτεινὸν φάρον πολιτισμοῦ καὶ προόδου. Δυστυχῶς ὅμως οἱ μετὰ τὸν Βουλγαροκτόνον αὐτοκράτορες δὲν ἠδυνήθησαν νὰ διατηρήσουν ὅλον τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν δόξαν τῆς αὐτοκρατορίας. Οὗτοι ἦσαν ἀσήμαντοι καὶ ἀδιάφοροι πρὸς τὰς ὑπο-

Ἀλέξιος Κομνηνός.

Μανουήλ Κομνηνός
καὶ ἡ σύζυγός του Μαρία.

θέσεις τοῦ κράτους ἢ σπά-
ταλοι καὶ ἄσωτοι.

Σπουδαιότερος ἐξ αὐ-
τῶν ἦτο ὁ Ῥωμανὸς Δ΄,
ὁ Διογένης (1067-1071),
ὅστις ἐπολέμησε τοὺς Σελ-
τζουκίδας Τούρκους. Οὗ-
τοι ἀπὸ τὸ Τουρκεστάν,
τὴν πατρίδα των, ἔφθα-
σαν εἰς τὴν Βουχάραν,
ἠσπάσθησαν τὸν Μωαμε-
θανισμόν καὶ ἤρχισαν τοὺς
κατακτητικούς πολέμους
πρὸς διάδοσιν τῆς νέας
θρησκείας των.

**5. Η ΔΥΝΑΣΤΕΙΑ ΤΩΝ
ΚΟΜΝΗΝΩΝ.** Αἱ ἐπιτυ-
χίαι τῶν Τούρκων εἰς τὴν
Μ. Ἀσίαν ἠνάγκασαν τὸν
στρατὸν νὰ ἐπαναστατή-
σῃ καὶ νὰ ἀναβιβάσῃ εἰς
τὸν θρόνον τοῦ Βυζαν-
τίου τὸν νεαρὸν στρατη-
γὸν Ἀλέξιον Κομνηνὸν

(1081-1118). Οὗτος ἠγωνίσθη σκληρῶς ἐναντίον τῶν Νορμανδῶν
καὶ τῶν Πετсенέγων καὶ ἀνεβίβασε τὸ κῦρος τοῦ Βυζαντίου.

Ὁ Ἰωάννης Β΄ Κομνηνός (1118-1143), ὅστις τὸν διεδέχθη, ἐξῶν-
τωςε διὰ παντὸς τοὺς Πετсенέγους (1122) καὶ ἀπέθανε, πολεμῶν
τοὺς Τούρκους.

Ὁ Μανουήλ Α΄ Κομνηνός (1143-1180) ἦτο γενναῖος αὐτοκρά-
τωρ καὶ ἠγωνίσθη κατὰ τῶν Νορμανδῶν. Οὗτοι ἐληλάτησαν τὴν
Πελοπόννησον καὶ τὰς Θήβας καὶ ἀπήγαγον τοὺς κατοίκους, οἱ
ὅποιοι ἠσχολοῦντο μὲ τὴν ἐπεξεργασίαν τῆς μεταξῆς, μαζὶ μὲ τὰ
μηχανήματά των. Τοιοιτοτρόπως διεδόθη ἡ μεταξουργία εἰς τὴν
Εὐρώπην. Ἐπίσης ὁ Μανουήλ ἠγωνίσθη κατὰ τῶν Τούρκων καὶ
τελικῶς κατεστράφη παρὰ τὸ Μυριοκέφαλον (1176).

Τελευταίοι αυτοκράτορες τῆς δυναστείας τῶν Κομνηνῶν ἦσαν ὁ Ἀλέξιος Β΄ καὶ ὁ Ἀνδρόνικος Α΄ (1183-1185) ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν ὁποίων οἱ Νορμανδοὶ ἔφθασαν μέχρι Κων/πόλεως, λεηλατοῦντες τὰ πάντα.

6. Η ΔΥΝΑΣΤΕΙΑ ΤΩΝ ΑΓΓΕΛΩΝ. Πρὸ τοῦ κινδύνου τῶν Νορμανδῶν, οἱ κάτοικοι τῆς Κων/πόλεως ἐπανεστάτησαν καὶ ἀνεβίβασαν εἰς τὸν θρόνον τὸν Ἰσαάκιον Ἀγγελον (1185-1195). Οὗτος εἶχεν ὠρισμένης ἐπιτυχίας. Διιτήρει ὅμως μεγάλην πολυτέλειαν εἰς τὴν αὐλήν του καὶ κατέστρεψε τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους. Ὁ ἀδελφός του Ἀλέξιος Α΄ Ἀγγελος (1195-1203) τὸν ἐξεθρόνισε καὶ ἀνῆλθεν ὁ ἴδιος εἰς τὸν θρόνον. Ἀλλὰ πλέον τὰ πάντα ὠδηγοῦσαν πρὸς τὴν καταστροφὴν.

7. ΑΙ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΑΙ. α) Αἷτια τῶν Σταυροφοριῶν. Ὁ ἑλληνοχριστιανικὸς πολιτισμὸς τοῦ Βυζαντίου, ἡ πρόοδος καὶ ὁ πλοῦτος αὐτοῦ ἀποτελοῦσαν πειρασμὸν διὰ τοὺς κατοίκους τῆς Δύσεως. Θὰ ἐπεθύμουν πολὺ νὰ καταλάβουν τὸ Βυζάντιον, ἂν τοὺς ἐδίδετο ἡ εὐκαιρία. Τὴν ἐπιθυμίαν δὲ αὐτὴν ὑπεδαύλιζε καταλλήλως καὶ ὁ ἐκάστοτε Πάπας τῆς Ρώμης, προκειμένου νὰ ἀναγνωρισθῆ ἰθρησκευτικὸς ἀρχηγὸς ὄλων τῶν χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν. Ἡ εὐκαιρία ἐδόθη μὲ τὰς Σταυροφορίας.

Οἱ Ἅγιοι Τόποι συνεκέντρωναν ἀνέκαθεν πολλοὺς προσκυνητάς. Ἐφ' ὅσον δὲ κατεῖχον αὐτοὺς οἱ Ρωμαῖοι ἢ οἱ Βυζαντινοί, ἡ μετάβασις καὶ ἡ ἐκεῖ προσκύνησις δὲν παρουσίαζον δυσκολίας. Ἀκόμη καὶ οἱ Ἀραβες δὲν ἠμποδίζον τοὺς προσκυνητάς. Ἦδη ὅμως οἱ Ἅγιοι Τόποι ἔπεσαν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Σελτζούκων Τούρκων ἀπὸ τὸ 1078 μ.Χ. Περισσότερον φανατικοὶ Μωαμεθανοὶ οὗτοι, εἰσέπρατον μεγάλους φόρους ἢ ἐταλαιπώρουν καὶ κάποτε ἐφόνευον τοὺς προσκυνητάς.

Παρὰ ταῦτα ἀπειράριθμοι προσκυνηταὶ συνέρρεον εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα. Ὅταν δὲ οὗτοι ἐπέστρεφον εἰς τὰς πατρίδας των, διηγοῦντο μὲ τὰ πλέον μελανά χρώματα τοὺς κινδύνους καὶ τὰς ταλαιπωρίας των.

Εἰς τοιοῦτος προσκυνητῆς, ὁ Γάλλος μοναχὸς Πέτρος Ἐρημίτης, ἐπῆγεν εἰς τὸν ἴδιον τὸν Πάπαν καὶ περιέγραψε τὴν κατάστασιν.

Ἡ Εὐρώπη τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἦτο γεμάτη ἀπὸ συμμορίας τυχοδιωκτῶν, οἱ ὅποιοι εἶχον πατρίδα τὸ στρατόπεδον, θεὸν τὸν χρυσὸν καὶ δίκαιον τὴν ἰσχὺν τῆς σπάθης των.

Ὁ Πάπας, διὰ νὰ ἀπαλλάξη τὸν τόπον ἀπὸ τὰς συμμορίας αὐτάς, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ ἐλευθερώσῃ τοὺς Ἅγίους Τόπους ἀπὸ τοὺς βαρβάρους, συνεκάλεσεν εἰς συνέδριον ὅλους τοὺς βασιλεῖς καὶ ἄρχοντας τῆς Δύσεως εἰς τὸ Κλερμόν τῆς Γαλλίας.

Μὲ δάκρυα ἀφηγήθη τὰς βεβηλώσεις τῶν βαρβάρων καὶ ἔθεσεν ὡς καθῆκον παντὸς χριστιανοῦ τὸν εὐγενῆ ἀγῶνα, διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν Ἁγίων Τόπων.

α) Πρώτη Σταυροφορία. Ὅλοι τότε μὲ τὴν κραυγὴν: «Ὁ θεὸς τὸ θέλει», ἤρχισαν τὰς προετοιμασίας. Χιλιάδες κατόπιν πτωχῶν ἀνθρώπων συνεκεντρώθησαν εἰς τὴν Κολωνίαν (1095 μ.Χ.). Ἐρραψαν εἰς τὰ ἐνδύματά των ἀπὸ ἓνα κόκκινον σταυρὸν καὶ ἔχοντες ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Πέτρον τὸν Ἐρημίτην, χωρὶς ὀργάνωσιν, τάξιν καὶ ὄπλισμόν, ἐξεκίνησαν νὰ ἀπελευθερώσουν τοὺς Ἅγίους Τόπους. Οὗτοι ὠνομάσθησαν Σταυροφόροι καὶ αἱ ἐκστρατεῖαι των Σταυροφορία.

Οἱ Σταυροφόροι ἐπορεύθησαν κατὰ τμήματα πρὸς τὴν Κων/πολιν. Καθ' ὁδὸν ἐλεηλάτουν καὶ κατεπίεζον τοὺς πληθυσμούς. Χωρὶς καμμίαν στρατιωτικὴν ὀργάνωσιν, ὅπως ἦσαν, ἀπεδεκατίζοντο ἀπὸ τοὺς λαοὺς ἢ ἐχάνοντο εἰς τὸν δρόμον ἀπὸ τὴν πείναν, τὰς ἀσθενείας καὶ τὰς κακουχίας. Ἀπὸ τοὺς Οὐγγυροὺς, ἰδίως, ἔπαθαν μεγάλην φθοράν. Τὰ ὑπολείμματά των ἐπέρασαν μὲ πλοῖα τοῦ Ἀλεξίου εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, ἀλλ' ἐκεῖ τοὺς κατέκοψαν οἱ Τοῦρκοι. Ἐκ τῶν 50.000, μόνον 3.000, μαζί μὲ τὸν Πέτρον, κατώρθωσαν νὰ σωθοῦν εἰς τὴν Κων/πολιν.

Ἡ καταστροφὴ τῶν χιλιάδων χριστιανῶν, ἠνάγκασε τοὺς ἡγεμόνας τῆς Δύσεως νὰ ὀργανώσουν συστηματικωτέρας ἐκστρατείας.

Τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1096 ἐξεκίνησαν τακτικοὶ στρατοὶ τῶν Σταυροφόρων ἀπὸ διάφορα μέρη τῆς Δύσεως. Διέβησαν τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Δαλματίαν καὶ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1097 ἔφθασαν πρὸ τῆς Κων/πόλεως.

Μία ἄλλη στρατιὰ, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Γοδεφρείδου ντὲ Μπουγιὸν καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του Βαλδουίνου, ἐβάδισε παραλλήλως πρὸς τὸν Δούναβιν καί, ἀφοῦ διῆλθε ἀπὸ τὸ Βελιγράδιον, τὴν Ναϊσὸν καὶ τὴν Φιλιππούπολιν, ἔφθασεν εἰς Κων/πολιν τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1096.

Οί περισσότεροι από τους Σταυροφόρους αυτούς προήρχοντο από την βόρειον Γαλλίαν και Γερμανίαν.

Ἄλλὰ καὶ μία ἄλλη στρατιὰ ἀπὸ Νορμανδούς καὶ Γάλλους, διὰ τῆς βορείου Ἰταλίας, διεπεραιώθη εἰς τὸ Δυρράχιον καὶ ἀπὸ ἐκεῖ, διὰ τῆς Ἐγναντίας ὁδοῦ, ἔφθασεν εἰς τὴν Κων/πολιν, τὸν Μάϊον τοῦ 1097.

Ἐκεῖ ἠναγκάσθησαν νὰ κάμουν συμφωνίαν μὲ τὸν Ἀλέξιον. Διὰ νὰ τοὺς ἐπιτρέψῃ νὰ περάσουν ἀπὸ τὴν χώραν του καὶ νὰ τοὺς διευκολύνη μὲ τὰ πλοῖά του, ὑπεσχέθησαν μὲ ὄρκον νὰ τοῦ ἐπιστρέψουν ὅσας χώρας θὰ ἠλευθέρωναν ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

Οἱ Σταυροφόροι ἐπέρασαν εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ συνεκρούσθησαν μὲ τοὺς Σελτζούκους, οἱ ὅποιοι ἐκρατοῦσαν τὴν Νίκαιαν. Οἱ Σελτζούκοι, ἐπειδὴ ἐφοβήθησαν τὴν σκληρότητα τῶν Σταυροφόρων, ἐπροτίμησαν νὰ τὴν παραδώσουν εἰς τὸν Ἀλέξιον. Κατόπιν ὅμως οἱ Σταυροφόροι παρέβησαν τὴν συμφωνίαν των μὲ τὸν Ἀλέξιον καὶ ὅσας χώρας κατελάμβανον, τὰς ἐκράτουν διὰ λογαριασμόν των.

Τέλος ἐπέτυχον νὰ φθάσουν τὸ 1099 εἰς τὴν Παλαιστίνην καὶ εὔρεθησαν πρὸ τῆς Ἀγίας Πόλεως. Ὅταν ἀντίκρυσαν τοὺς Ἁγίους Τόπους, λέγεται, ὅτι ἔπεσαν εἰς τὸ ἔδαφος καὶ πρόσυχήθησαν γονυκλινεῖς.

Μετὰ στενὴν πολιορκίαν 40 ἡμερῶν ἡ πόλις παρεδόθη εἰς τοὺς Σταυροφόρους. Οὗτοι ὅμως ἐξετράπησαν εἰς φοβερὰς σφαγὰς καὶ λεηλασίας. Ὁ ἱστορικός μας συγγραφεὺς Κ. Παπαρρηγόπουλος γράφει σχετικῶς: «Παιδιά νήπια ἠρπάζοντο ἀνηλεῶς ἀπὸ τῶν ποδῶν καὶ κατεσφεδονίζοντο εἰς τοὺς τοίχους ἢ καταγῆς, οὐδὲ μητέρων, οὐδὲ ἐγκύων γυναικῶν ἐπέιθοντο νὰ φεισθῶσιν. Οἱ Σταυροφόροι περιεπάτουν ἐπὶ τῶν πτωμάτων τῶν ἀνθρώπων καὶ ἵππων καὶ πανταχοῦ εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ τὰς πλατείας ἀπηντῶντο κεφαλαὶ καὶ μέλη ἀνθρώπινα φύρδην μίγδην συνεσωρευμένα. Τοιοῦτοτρόπως, ἐνόμιζον, ὅτι θεραπεύουν τὸ θεῖον οἱ πρόμαχοι ἐκεῖνοι τοῦ Σωτῆρος».

*Αφοῦ ἔληξεν ἡ σφαγὴ, ἔνιψαν τὰς χεῖρας καὶ ἀνυπόδητοι ἐπεσκέφθησαν τὸν Πανάγιον Τάφον.

Παρά τοὺς ὄρκους καὶ τὰς συμφωνίας των μὲ τὸν Ἀλέξιον Κομνηνόν, διώρισαν ὡς ἄρχοντα (βαρῶνον) τῆς Ἱερουσαλήμ τὸν Γοδεφρείδον καὶ ἱδρυσαν Φραγκικὸν κράτος. Ἐξεδίωξαν τοὺς Ἑλληνας κληρικούς, ὡς καὶ τὸν Ἑλληνα Πατριάρχην καὶ ἐτοποθέτησαν εἰς

τὰς θέσεις των Λατίνους. Τὸ ὄνειρον τοῦ Πάπα διὰ τὴν κυριαρχίαν τῆς Ἀνατολῆς ἀρχίζει νὰ πραγματοποιοῦνται.

Τοιοιτοτρόπως ἀπεκαλύφθησαν οἱ πραγματικοὶ σκοποὶ τῶν Σταυροφόρων. Ἐπιδιώξεις των δὲν ἦτο ἡ ἀπελευθέρωσις τῶν Ἁγίων Τόπων, ἀλλὰ ἡ κατάκτησις τῶν ἀνατολικῶν χωρῶν. Σκοποὶ δηλ. κάθε ἄλλο παρὰ θρησκευτικοί.

Ἡ δὲ δίωξις τῶν Ἑλλήνων κληρικῶν εἶχεν ὡς συνέπειαν νὰ μεγαλώσῃ, ἀκόμη περισσότερο, τὸ χάσμα καὶ τὸ μῖσος μεταξὺ Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἐκκλησίας.

β) Ἡ Τετάρτη Σταυροφορία. Διὰ νὰ διατηρηθῇ τὸ Φραγκικὸν Βασίλειον τῆς Ἱερουσαλὴμ, εἶχεν ἀνάγκην ἀπὸ στρατιωτικὴν δύναμιν. Ἐπρεπε λοιπὸν νὰ φθάσουν νέα δυνάμεις ἀπὸ τὴν Εὐρώπην. Δι' αὐτὸ ἐγίνοντο διαρκῶς Σταυροφορίαι. Αὐταὶ κατὰ κανόνα ἀπετύγχανον καὶ τὸ κράτος ἐκινδύνευε νὰ ἐξαφανισθῇ.

Καὶ πράγματι ὁ Σουλτᾶνος τῆς Αἰγύπτου κατορθώνει εἰς μίαν ἐπιδρομὴν νὰ κυριεύσῃ τὴν Ἱερουσαλὴμ καὶ νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς Φράγκους. Δύο Σταυροφορίαι, αἱ ὁποῖαι ἐπηκολούθησαν, ἀπέβησαν μάταιαι.

Τὸ 1202 μ.Χ. ἐγιναν αἱ ἀπαραίτητοι προεργασίαι διὰ μίαν μεγάλην Σταυροφορίαν, τὴν τετάρτην κατὰ σειράν, ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου Ἀλεξίου τοῦ Γ' καὶ Ἀλεξίου Δ'.

Ὑπὸ τὰς εὐλογίας τοῦ μισέλληνος Πάπα Ἰννοκεντίου τοῦ Γ' τὰ στρατεύματα συνεκεντρώθησαν εἰς τὴν Ἑνετίαν. Ἀρχηγοὶ τῆς Σταυροφορίας ἦσαν ὁ Βονιφάτιος Μομφερρατικός καὶ ὁ Βαλδουῖνος. Ἐσκόπευαν νὰ ταξιδεύσουν διὰ θαλάσσης μὲ πλοῖα, τὰ ὁποῖα θὰ ἔδιδεν ὁ δόγης τῆς Ἑνετίας Δάνδολος. Ὁ πονηρὸς ὅμως δόγης ἐζήτησεν ὑπέρογκα ποσὰ διὰ τὴν μεταφοράν, τὰ ὁποῖα δὲν ἠδυνήθησαν νὰ συγκεντρώσουν καὶ ὁ στρατὸς ἔμεινεν ἀκίνητος.

Εἰς τὴν κρίσιμον αὐτὴν στιγμήν ἔφθασεν εἰς τὸν Πάπαν ὁ Ἀλέξιος Δ', υἱὸς τοῦ ἐκθρονισθέντος αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Ἰσακίου Ἀγγέλου, καὶ ὑπεσχέθη τὰ πάντα. Θὰ ἔδιδε τὰ ἀπαραίτητα χρήματα καὶ ἀνελάμβανε νὰ ὑποτάξῃ τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν εἰς τὴν Δυτικὴν, ἀρκεῖ νὰ εἶχε τὴν βοήθειαν τοῦ Πάπα, ὥστε νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὸν θρόνον.

Ὁ Πάπας εὔρε τὴν εὐκαιρίαν, τὴν ὁποίαν ἐζητοῦσε. Κατ' ἐντολήν του οἱ Σταυροφόροι ἐπλευσαν εἰς Κων/πολιν, ὅπου καὶ ἔφθασαν

τὸ 1203. Ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὸν Γαλατᾶν καὶ ἔκοψαν τὴν ἄλυσίδα τοῦ Κερατίου Κόλπου. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξιος Γ' ἐγκατέλειπε τὸν θρόνον καὶ ἀνέβησαν εἰς αὐτὸν ὁ Ἀλέξιος Δ' μετὰ τοῦ πατρὸς του Ἰσαακίου. Οὗτοι, διὰ νὰ ἐξοικονομήσουν τὰ χρήματα, τὰ ὁποῖα ὑπεσχέθησαν, ἤρχισαν νὰ ἐπιβάλλουν βαρεῖς φόρους, νὰ ἀρπάζουν τὰς ἐκκλησιαστικὰς περιουσίας καὶ νὰ φέρωνται σκληρά.

Ὁ λαὸς ἐπανεστάτησε, μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Ἀλέξιον Μούρτζουφλον, τὸν ὁποῖον ἀνεκήρυξεν αὐτοκράτορα, ὡς Ἀλέξιον Ε'. Ὁ νέος αὐτοκράτωρ ἠρνήθη τὴν πληρωμὴν χρημάτων καὶ διέταξε τοὺς Σταυροφόρους νὰ φύγουν ἀμέσως ἀπὸ τὴν χώραν του.

γ) Ἄλωσις τῆς Κων/πόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων (1204). Ἡ ἄρνησις τοῦ νέου αὐτοκράτορος νὰ πληρώσῃ εἰς τοὺς Σταυροφόρους τὰ χρήματα, τὰ ὁποῖα ἐζήτησαν, ἐξηρέθησε τούτους καὶ τὴν 9ῃν Ἀπριλίου τοῦ 1204 ἐπιχειροῦν ἔφοδον κατὰ τῆς πόλεως.

Κατ' ἀρχὰς ἀπέτυχον, ἀλλὰ μετὰ τρεῖς ἡμέρας, παρὰ τὴν λυσσώδη ἄμυναν τῶν ὑπερασπιστῶν τῆς πρῶτευούσης, κατορθώθουν νὰ ἐκπορθήσουν τὴν πόλιν, ἣ ὁποῖα οὐδέποτε μέχρι τότε εἶχε κυριευθῆ. Τὸ τί ἠκολούθησε δὲν περιγράφεται. Αἱ σφαγαὶ τῶν κατοίκων, αἱ κακοποιήσεις, αἱ ἀρπαγαὶ καὶ πυρπολήσεις τῶν οἰκιῶν, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐν γένει βαρβαρότης τῶν Σταυροφόρων ἦσαν ἄνευ προηγουμένου. Τοὺς περιγράφουν ὡς δαίμονας, οἱ ὁποῖοι περιεφέροντο ἀνὰ τὴν πόλιν καὶ ἔσπειρον τὸν τρόμον καὶ τὸν ὄλεθρον.

Ἀρχαῖα μνημεῖα, σπάνια χειρόγραφα, καλλιτεχνήματα, τὰ πάντα μετεβάλλοντο εἰς στάκτην. Οὔτε αὐτὸν τὸν ἱερὸν ναὸν τῆς Ἀγίας Σοφίας δὲν ἐσεβάσθησαν. Ἐθραυσαν τὰς θύρας του καὶ διήρπασαν τὰ πλοῦτη του. Ταῦτα ἐφόρτωσαν εἰς ζῶα, τὰ ὁποῖα ὠδήγησαν μέσα εἰς τὸν ναόν.

Εἰς τὸ τέλος συνεκέντρωσαν τοὺς θησαυροὺς, τοὺς ἐμοίρασαν καὶ τοὺς ἐφόρτωσαν εἰς τὰ πλοῖα, διὰ νὰ τοὺς στείλουν εἰς τὰς πατρίδας των.

• Τὴν 16ην Μαΐου 1204, εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀγίας Σοφίας, ἐστέφθη ἐπίσημως αὐτοκράτωρ τοῦ νέου λατινικοῦ κράτους, τῆς «Ρωμανίας», ὁ κόμης τῆς Φλάνδρας Βαλδουῖνος.

δ) Διανομὴ τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους. Μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Κων/πόλεως, οἱ νικηταὶ Βαλδουῖνος, Βονιφάτιος καὶ οἱ Ἐνετοί, ἐμοίρασαν τὴν Ἑλληνικὴν Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν.

Ὁ Βαλδουῖνος ἔλαβε τὴν Κων/πολιν, τὴν Θράκην καὶ τὴν Ἀνατολήν καὶ ἀνεγνωρίσθη ὡς αὐτοκράτωρ τῆς Κων/πόλεως.

Ὁ Βονιφάτιος ἔλαβε τὴν Θεσσαλονίκην καὶ τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα καὶ ὠνομάσθη «Βασιλεὺς τῆς Θεσσαλονίκης».

Ἡ Ἑνετία ἐκράτησε τὴν μερίδα τοῦ λέοντος. Κατὰ τὴν διανομὴν ἐφρόντισε νὰ ἐξασφαλίσῃ τὰ κυριώτερα κέντρα τῆς Ἀνατολῆς, ἐφ' ὅσον δὲν ἐνδιαφέρετο νὰ ἰδρύσῃ ἰδιαίτερον κράτος ἐδαφικῶς. Ὡς λαὸς ναυτικὸς καὶ ἐμπορικὸς ἐνδιαφέρετο νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸ ἐμπορικὸν καὶ ἀποικιακὸν καθεστῶς τῆς εἰς τὴν Ἀνατολήν. Πλὴν ἐνὸς τμήματος τῆς Κων/πόλεως καὶ τῶν ἄλλων κτήσεών τῆς εἰς τὴν Θράκην, ἔλαβε τὰ παράλια τοῦ Αἰγαίου καὶ Ἰονίου, μαζὶ μὲ τὰ σημαντικώτερα κέντρα τῆς Πελοποννήσου, Μεθώνην, Κορώνην κ.ἄ. Βραδύτερον δὲ ἔγιναν κύριοι καὶ τῆς Κρήτης, τὴν ὁποίαν ἐκράτησαν 5 αἰῶνας. Εἰς τοὺς Ἑνετοὺς παρεχωρήθη ἐπίσης τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέγουν Πατριάρχην Κων/πόλεως, ὡς τοιοῦτον δὲ ἐξέλεξαν τὸν Θωμᾶν Μοροζίνη.

Τοιουτοτρόπως ἡ Ἀνατολή, μετὰ τὸ 1204, παρουσιάζει ὄψιν ἐνὸς μωσαϊκοῦ ἀπὸ κρατίδια καὶ βασιλεία Λατινικὰ ἀφ' ἐνὸς καὶ ἀπὸ αὐτοκρατορίας καὶ κρατίδια Ἑλληνικὰ ἀφ' ἑτέρου.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ.

1. Ποῖοι λαοὶ ἐνεφανίσθησαν εἰς τὴν Εὐρώπην κατὰ τὸν Μεσαίωνα.
2. Κάρολος ὁ Μέγας (πληροφορίαι).
3. Ἰππῶται-Ἰπποτισμὸς.
4. Νὰ διαβάσετε τὸ βιβλίον «Δὸν Κιχώτης» τοῦ Θεοβάντες.
5. Εἰκόνες.
6. Διατί αἱ ἐκστρατεῖαι ὠνομάσθησαν Σταυροφορίαι.
7. Ποῖος ἦτο ὁ πραγματικὸς σκοπὸς τῶν Σταυροφοριῶν.
8. Πίναξ ὀνομάτων καὶ χρονολογιῶν.
9. Ὁφέλησαν ἢ ἔβλαψαν αἱ Σταυροφορίαι καὶ διατί.
10. Ἰχνογραφήσατε ἐπεισόδια ἀπὸ τὴν λεηλασίαν τῆς Ἀγίας Σοφίας.
11. Κάμετε χάρτην τῶν Ἀγίων Τόπων.
12. Ἐκθεσις: «Ἱερουσαλήμ».

12. Η ΦΡΑΓΚΟΚΡΑΤΙΑ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ

1. ΤΟ ΦΕΟΥΔΑΡΧΙΚΟΝ ΣΥΣΤΗΜΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ. Εἰς τὰ καταληφθέντα ἑλληνικὰ ἐδάφη οἱ κατακτηταὶ Φράγκοι ἐφήρμοσαν τὸ φεουδαρχικὸν σύστημα. Ἡ χώρα ὁλόκληρος ἐχωρίσθη εἰς μεγάλα τμήματα. Καὶ τὰ μὲν φέουδα εἶχον οἱ ἀνώτεροι τιτλοῦχοι, τὰ δὲ μικρότερα τμήματα, τὰ τιμάρια, οἱ ἀξιωματικοί. Οἱ Ἕλληνες τοιοῦτοτρόπως ἐγίναν δουλοπάροικοι εἰς τὰ ἴδια τὰ κτήματά των.

Εἰς πολλὰ μέρη τῆς πατρίδος μας σφύζονται ἀκόμη ἐρείπια ἀπὸ φεουδαρχικοὺς πύργους ἢ κάστρα, τὰ ὁποῖα μᾶς ἐνθυμίζουν τὴν περίοδον τῆς Φραγκοκρατίας.

Ὁ διαμελισμὸς τῶν χωρῶν τῆς Αὐτοκρατορίας ἐπέφερε πλήρη διάσπασιν τῶν δυνάμεων τοῦ Βυζαντινοῦ Ἑλληνισμοῦ. Οὐδεμία σοβαρὰ δὲ προσπάθεια κατεβλήθη διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἐνόητος ἐκείνης, ἣ ὁποία θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ποθητὴν ἀναβίωσιν τῆς διαλυθείσης Αὐτοκρατορίας.

2. ΤΟ ΠΡΙΓΚΙΠΑΤΟΝ ΤΗΣ ΑΧΑΪΑΣ. Μόλις ἐγνώσθη ἡ ἄλωσις τῆς Κων/πόλεως εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, ὁ εἰς μετὰ τὸν ἄλλον οἱ διάφοροι ἀρχηγοὶ ἐγκατέλειψαν τὴν Παλαιστίνην καὶ ἔτρεξαν νὰ μετᾶσχουν τῆς λείας.

Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἦλθε τὸν χειμῶνα τοῦ 1204-1205 καὶ ὁ Βιλλαρδουῖνος μὲ τὰ πλοιά του καὶ ἐσταμάτησεν εἰς τὴν Μεθώνην. Ἐσκέφθη νὰ καταλάβῃ τὴν Πελοπόννησον καὶ πρὸς τοῦτο τὸν ἐβοήθησεν ὁ Ἰωάννης Κατακουζηνός, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ συμβασιλεύσῃ καὶ αὐτὸς μὲ τὸν Βιλλαρδουῖνον.

Ὀλίγον ἀργότερον (1205) ὁ Κατακουζηνός ἀπέθανεν, ἀλλ' ὁ υἱὸς του ἤρνηθη νὰ συμπράξῃ μὲ τὸν ἀλλόφυλον. Ἀντιθέτως ἔκαμε συμμαχίαν μὲ τὸν ἄρχοντα τῆς Κορίνθου, Λέοντα Σγουρόν. Ὁ Βιλλαρδουῖνος τότε συνεφώνησε μὲ τὸν Βοιφάτιον τῆς Θεσσαλονίκης, ὁ ὁποῖος κατέβη ἐπὶ κεφαλῆς τῶν πειναλέων σταυροφόρων του.

Νέαι ἐπικαὶ σελίδες ἐγράφησαν τότε εἰς τὰ βουνὰ καὶ τὰ κάστρα τοῦ «Μορέως» —ὅπως ἐλέγετο ἡ Πελοπόννησος.

Εἰς τὴν Κόρινθον ἀντέστη μὲ λύσσαν ὁ Λέων Σγουρός, ὁ ὁποῖος τελικῶς ἐκρημνίσθη ἀπὸ τοὺς βράχους τοῦ Ἄκροκορίνθου. Εἰς τὸ Ἄράκλοβον ὁ ἥρωισμὸς τῆς Μαρίας Δοξαπατρῆ ἔγινε θρῦλος. Εἰς τὴν Μεθώνην ὁ δεσπότης Λέων Χαμάρετος ἀντιτάσσει μεγαλειώδη ἄμυναν. Εἰς τὴν Κυνουριάν οἱ ἥρωικοὶ Τσάκωνες. Εἰς τὸν Εὐρώταν οἱ ἀτίθασσοι Μελιγγοί.

Ὅταν ἡ κατάκτησις τῆς Πελοποννήσου συνεπληρώθη (1249), ἐκτίσθη τὸ «Κάστρον τοῦ Μυστρᾶ» πλησίον τῆς Σπάρτης. Τοῦτο ἐξησφάλιζεν εἰς τοὺς Φράγκους τὴν ἐξουσίαν εἰς τὴν Λακεδαίμονα.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βονιφατίου μοναδικὸς κύριος τῆς Πελοποννήσου ἔγινεν ὁ Βιλλαρδουῖνος. Οὗτος ἠνόνησε πολὺ τὰς λαϊκὰς τάξεις καὶ ἐκέρδισε τὴν ἀγάπην καὶ ἐμπιστοσύνην τοῦ λαοῦ. Ὅταν ἀπέθανεν, ὁ υἱὸς του Γοδεφρείδος Β' ἀναγνωρίζεται ἐπισήμως ὑπὸ τῶν Φράγκων ὡς «Πρίγκηψ τοῦ Μορέως». Ἡ διοίκησίς του ἦτο δικαία καὶ ἐξησφάλισε πλήρη θρησκευτικὴν καὶ ἐθνικὴν συνείδησιν. Ἦναντιώθη ἀκόμη καὶ πρὸς τὰ τάγματα τῶν Φραγκομοναχῶν, τὰ ὁποῖα κατέκλυσαν τὴν Πελοπόννησον, μὲ σκοπὸν νὰ διαδώσουν τὸν καθολικισμόν.

Τὸ κρατίδιον αὐτὸ ὠνομάσθη «Πριγκιπᾶτον τῆς Ἀχαΐας» καὶ εἶχεν ὡς ἔδραν τὴν Ἄνδραβίδαν.

3. ΤΟ ΔΟΥΚΑΤΟΝ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ. Ἐν ἄλλο μικρὸν κρατίδιον μὲ τὴν προσωνυμίαν Δουκάτον τῶν Ἀθηνῶν ἰδρύθη κατὰ τὴν Φραγκοκρατίαν. Πρῶτος ἡγεμὼν του ἦτο ὁ Ὄθων Δελαρός. Ὁ διάδοχός του Γουίδων Β' (1287-1308) ἀνεβίβασε τὸ δουκάτον εἰς τὸ κατακόρυφον τῆς εὐημερίας καὶ τῆς δυνάμεώς του.

Τὸ κρατίδιον τοῦτο διετηρήθη μέχρι τοῦ 1460, ὅποτε κατελύθη ὑπὸ τῶν Τούρκων.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ:

1. Περισσότερας πληροφορίας διὰ τὸ φεουδαρχικὸν σύστημα.
2. Ἡ Ἑνετία (πληροφορία). Διατί ἐπροτίμησε τὰ παράλια.
3. Διατί οἱ Φράγκοι δὲν ἠμπόρουν νὰ σταθεροποιηθοῦν εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας.
4. Πληροφορία καὶ εἰκόνες ἀπὸ τὴν νεκρὰν πολιτείαν τοῦ Μυστρᾶ.
5. Ποῖον φραγκικὸν κράτος προώδευσε περισσότερο καὶ διατί.
6. Τί ἀποτελέσματα ἔφερον ὁ διαμελισμὸς τῶν χωρῶν τῆς αὐτοκρατορίας.

13. ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΚΡΑΤΗ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΛΥΣΙΝ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ

Τὴν κατάκτησιν τῆς Κων/πόλεως ὑπὸ τῶν Λατίνων ἐπηκολούθησαν μεγάλαί καὶ σημαντικαὶ κοινωνικαὶ καὶ πολιτικαὶ μεταβολαί. Αὐταὶ εἶχον σοβαρὰς ἐπιπτώσεις διὰ τὴν τύχην τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Ἀνατολῆς.

Ἦδη ἀπὸ τῆς ἐπομένης τῆς ἀλώσεως πολυάριθμοι φραγκικαὶ ἡγεμονίαι ἰδρύθησαν εἰς ὅλην τὴν Βυζαντινὴν ἐπικράτειαν.

Παραλλήλως πρὸς τὰς φραγκικὰς αὐτὰς ἡγεμονίας, ἰδρύθησαν καὶ κράτη ἑλληνικά, τὰ ὁποῖα περιέλαβαν ὅ,τι ἐκλεκτότερον εἶχε νὰ ἐπιδείξῃ ὁ Βυζαντινὸς Ἑλληνισμός. Τὰ σημαντικώτερα ἀπὸ τὰ κράτη αὐτὰ ἦσαν τρία: Ἡ Αὐτοκρατορία τῆς Νικαίας, ἡ Αὐτοκρατορία τῆς Τραπεζοῦντος καὶ τὸ Δεσποτᾶτον τῆς Ἠπείρου.

Αὐτὰ καὶ περισσότερον χρόνον ἔζησαν καὶ μεγαλυτέραν ἐπίδρασιν εἶχον εἰς τὴν ἱστορικὴν ἐξέλιξιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῶν αἰῶνων ἐκείνων.

Τὰ κράτη ταῦτα, δυστυχῶς, δὲν συνέπραξαν μὲ ὁμόνοιαν κατὰ τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ. Ὁ ἡγεμὼν ἐκάστου τούτων ἤθελε νὰ διεκδικήσῃ διὰ τὸν ἑαυτὸν του τὴν τιμὴν νὰ συνεχίσῃ τὰς παραδόσεις τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους. Καὶ ὄχι μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ εἰς διαρκεῖς φιλονεικίας κατέληξαν πολλὰς φορὰς καὶ εἰς πολέμους μεταξύ των.

1. Η ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΙΚΑΙΑΣ. Ὁ τελευταῖος αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου Θεόδωρος Λάσκαρις, ὅστις ἐστέφθη μετὰ τὴν φυγὴν τοῦ Κατακουζηνοῦ, ἦλθε μὲ τὴν κυβέρνησίν του εἰς Μ. Ἀσίαν. Ἐκεῖ ἔκαμε πρωτεύουσαν τὴν Νίκαιαν καὶ εἰργάζετο δραστηρίως νὰ ἀνάκτῃ τὴν Κων/πολιν.

Συνεκέντρωσεν ὅλους τοὺς στρατιωτικούς καὶ ἐδημιούργησε καλὸν στρατόν. Μὲ αὐτὸν κατέκτησεν ἄρκετὰ ἐδάφη περὶ τὴν Νίκαιαν.

Τὸ λαμπρὸν του ἔργον ἀνέλαβε νὰ συνεχίσῃ, μετὰ τὸν θάνατόν του, ὁ Ἰωάννης Βατάτσῃς (1222 μ.Χ.). Οὗτος ἐπολέμησε τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς Φράγκους καὶ ἠλευθέρωσεν ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν Μ. Ἀ-

σίαν, όπως και τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου. Ἐπειτα ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν Θράκην καὶ τὴν Θεσσαλονίκην.

Τὸ Φραγκικὸν κράτος τώρα περιωρίσθη εἰς τὴν Κων/πολιν καὶ μικρὸν τμῆμα τῆς Θράκης.

Τὸ ἔργον του συνέχισεν ὁ υἱὸς του Θεόδωρος Β΄ Λάσκαρις (1254 μ.Χ.), ὅστις ἐξεδίωξε τοὺς Βουλγάρους ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν.

Τοῦτον διεδέχθη ὁ υἱὸς του Ἰωάννης Δ΄ Λάσκαρις, ὅστις εἶχεν ὡς ἐπίτροπον τὸν Μιχαὴλ Παλαιολόγον (1258 μ.Χ.). Ἡ αὐτοκρατορία τῆς Νικαίας ἐμεγάλωσεν ἀκόμη περισσότερο. Τὰ οἰκονομικὰ τῆς ἦσαν θαυμάσια. Ὁ στρατὸς τῆς λαμπρὸς. Δὲν ἔμενε παρὰ ἐν κτύπημα κατὰ τῶν Φράγκων, διὰ τὰ ἐλευθερωθῆ ἡ Κων/πολις.

2. Η ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ. Πρὶν ἀκόμη καταληφθῆ ἡ Κων/πολις ὑπὸ τῶν Φράγκων, ὁ Ἀλέξιος Α΄ Κομνηνὸς εἶχεν ἰδρύσει τὴν αὐτοκρατορίαν τῆς Τραπεζοῦντος. Αὕτη περιελάμβανε τὰ παράλια τοῦ Πόντου καὶ τὰς Ρωσικὰς ἀκτὰς.

Ἡ δυναστεία τῶν Κομνηνῶν ἔδωσε ζωὴν εἰς τὰ μέρη αὐτὰ καὶ ἐτόνωσε τὸ ἠθικὸν καὶ τὸ ἐθνικὸν φρόνημα τῶν κατοίκων. Ἀνεπτύχθη δέ, σὺν τῷ χρόνῳ, ἀξιόλογος ἑλληνικὸς πολιτισμὸς. Ἀπέβη ἔστιτα γραμμάτων, τέχνης καὶ ἐμπορίου. «Κεφαλὴ καὶ ὄφθαλμὸς» ὀλοκλήρου τῆς Ἀσίας ὠνομάσθη ἡ πρωτεύουσα τῶν «Μεγάλων Κομνηνῶν». Διητηρήθη 258 ἔτη (1204-1462). Εἴκοσιν αὐτοκράτορες διεδέχθησαν ὁ εἰς τὸν ἄλλον κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο καὶ ἠγωνίσθησαν νὰ στηρίξουν ἐπὶ τόσους αἰῶνας τὸν Χριστιανισμὸν καὶ τὸν Ἑλληνισμὸν εἰς τὴν μακρυνὴν ἐκείνην χώραν τοῦ Πόντου.

Δυστυχῶς οἱ Κομνηνοὶ, ἀπὸ φιλοδοξίαν κινούμενοι, δὲν ἠθέλησαν, νὰ συνενώσουν τὸ ἰσχυρὸν κράτος των μετὰ τὸ ἄλλο τῆς Νικαίας, ὅποτε θὰ ἠδύναντο νὰ ἐπιτύχουν, ὡς ἐνιαία καὶ ἀκατάβλητος δύναμις, τὴν ἀνάκτησιν τῆς Κων/πόλεως καὶ τὴν ἐπανίδρυσιν τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας.

Πόσον ἐξημίωσε τὸν Ἑλληνισμὸν ἡ διάσπασις καὶ ὁ κατακερματισμὸς αὐτὸς τῶν ἑλληνικῶν δυνάμεων!

3. ΤΟ ΔΕΣΠΟΤΑΤΟΝ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ. Ὁ Μιχαὴλ Ἄγγελος Κομνηνὸς Δούκας ἰδρυσεν εἰς τὴν Ἠπειρον ἰδιαιτέρον Δεσποτάτον, μετὰ ἔδραν τὴν Ἄρταν. Τὸ κράτος ἐμεγάλωσε πρὸς βορρᾶν καὶ ἔφθασε μέχρι τοῦ Δυρραχίου καὶ πρὸς Ἀνατολὰς μέχρι τῆς Θεσσαλίας.

Ὁ διάδοχος καὶ ἀδελφός του, Θεόδωρος Ἄγγελος (1224-1230), ἐπολέμησε τοὺς Φράγκους, τοὺς Σέρβους καὶ τοὺς Βουλγάρους. Ἐκυρίευσε πολλὰς πόλεις καὶ κατέλυσε τὸ βασιλεῖον τῆς Θεσσαλονίκης. Τότε μετέφερεν ἐκεῖ τὴν πρωτεύουσάν του. ἠθέλησε νὰ καταλύσῃ τὸ κράτος τῶν Βουλγάρων, τὸν ὅποιον εἶχεν ἀνασυσταθῆ. Ἠχμαλωτίσθη ὅμως καὶ ἐτυφλώθη. Οἱ Βούλγαροι κατέλαβον τότε τὴν Θεσσαλονίκην, ἀλλ' ἀμέσως τὴν ἠλευθέρωσεν ὁ Ἰωάννης Βατάτσης τῆς Νικαίας (1240).

Τὸ ὑπόλοιπον τμῆμα τοῦ Δεσποτάτου τῆς Ἠπείρου διετηρήθη μέχρι τοῦ ἔτους 1318.

Τὸ δεσποτάτον τῆς Ἠπείρου προσέφερε μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὸν ἑλληνισμόν, διότι ἠγωνίσθη σκληρῶς καὶ ἐπὶ πολλὰ ἔτη κατὰ διαφόρων ἐπιδρομῶν, διὰ νὰ ἀνασυστήσῃ Ἑλληνικὸν κράτος εἰς τὴν Βαλκανικὴν.

4. ΤΟ ΔΕΣΠΟΤΑΤΟΝ ΤΟΥ ΜΥΣΤΡΑ. Ὁ Βιλλαρδουῖνος, ὡς σύμμαχος τοῦ Μιχαὴλ Β' τῆς Ἠπείρου, προσέφερε τὴν βοήθειάν του εἰς τὸν πόλεμον, τὸν ὅποιον διεξήγαγεν ὁ Μιχαὴλ ἐναντίον τῆς Νικαίας.

Εἰς τὴν μάχην τῆς Πελαγονίας (1259) ἠττήθη ὁ Μιχαὴλ ἀπὸ τὸν στρατὸν τῆς Νικαίας, ὁ δὲ Βιλλαρδουῖνος ἠχμαλωτίσθη. Διὰ νὰ ἀπελευθερωθῆ προσέφερεν εἰς τὸν Μιχαὴλ Παλαιολόγον, ὁ ὅποιος ἦτο ἐπίτροπος τοῦ ἀνηλίκου βασιλέως τῆς Νικαίας Ἰωάννου Δ' Λασκάρως, μερικὰ ἐδάφη εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἰδίως τὴν Λακωνίαν, μὲ τὰ κέντρα τῆς Μάνης, τῆς Μονεμβασίας καὶ τοῦ Μυστρά. Ἡ περιοχὴ αὐτὴ ἀπετέλεσεν ἕνα νέον ἑλληνικὸν κρατίδιον μὲ κέντρον τὸν Μυστράν καὶ ὠνομάσθη Δεσποτάτον τοῦ Μυστρά. Οἱ Δεσπῶται τοῦ Μυστρά προήρχοντο ἀπὸ τοὺς Παλαιολόγους.

Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος.

Ἡ μικρὰ αὐτὴ πολιτεία ἀπλώ-

νεται διαρκῶς καὶ περισσότερο καὶ γίνεται βαθμηδὸν ὁ φωτεινὸς φάρος καὶ ἡ ἐλπίς τῆς Αὐτοκρατορίας. Παρὰ τὰ φραγκικὰ παλάτια κτίζονται τὰ ἀνάκτορα τῶν Ἑλλήνων Δεσποτῶν καὶ μεγαλοπρεπεῖς ἐκκλησίαι, στολισμέναι μὲ θαυμασίας τοιχογραφίας. Ὑψηλὸν προστατευτικὸν τεῖχος περιζῶνει τὴν πόλιν.

Μὲ τὴν δυναστείαν τῶν Παλαιολόγων τὸ δεσποτᾶτον ἐκτείνεται εἰς ὀλόκληρον τὴν Πελοπόννησον. Ἡ νεαρὰ πολιτεία γίνεται τότε θαυμάσιον κέντρον πνευματικῆς ἀναγεννήσεως. Εἶναι ἡ φλογερὰ ἐστία, ὅπου σφυρηλατεῖται ἡ ἐθνικὴ συνείδησις καὶ στερεὸν καταφύγιον τῆς ἑλληνικῆς ἐθνότητος. Ἀπὸ ἐδῶ θὰ ξεκινήσῃ καὶ ὁ τελευταῖος τῶν Παλαιολόγων, μὰ νὰ ἀναλάβῃ τὸν Βυζαντινὸν θρόνον καὶ πάλιν καὶ νὰ τὸν δοξάσῃ μὲ τὸν θάνατόν του.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ.

1. Μελετήσατε εἰς τὸν χάρτην τὰς θέσεις τῶν νέων ἑλληνικῶν κρατιδίων.
2. Ἰχνογράφησατε ἰδικόν σας χάρτην μὲ τὴν περιοχὴν ἑνὸς ἐκάστου καὶ σημειώσατε τὴν πρωτεύουσάν του.
3. Ζητήσατε περισσοτέρας πληροφορίας διὰ τὸν Μυστρᾶν.

14. Η ΑΝΑΚΤΗΣΙΣ ΤΗΣ ΚΩΝ/ΠΟΛΕΩΣ ΥΠΟ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

1. Η ΑΝΑΚΤΗΣΙΣ ΤΗΣ ΚΩΝ)ΠΟΛΕΩΣ. Μὲ τὸν καιρὸν τὰ Φραγκικὰ κράτη ἔμειναν χωρὶς χρήματα καὶ χωρὶς στρατόν. Εἰς τὴν Νίκαιαν τῶρα (1261) ἀνεκηρύχθη βασιλεὺς ὁ Μιχαὴλ Η΄ Παλαιολόγος, ὁ ὁποῖος ἀπέσπασεν ἀπὸ τὴν Θράκην ὅλας τὰς κτήσεις τῶν Φράγκων.

Ὁ στρατηγὸς του Ἀλέξιος Στρατηγόπουλος, μὲ ὀλίγους πεζοὺς καὶ ἵππεῖς, παρηκολούθει τὰς κινήσεις τῶν Βουλγάρων. Κάποτε ἔφθασεν εἰς τὴν Σηλύβριαν καὶ ἐκεῖ ἐπληροφόρηθη, ὅτι ἡ Πόλις ἔμεινεν ἔρημος ἀπὸ φραγκικὸν στρατόν, διότι ὁ στρατὸς καὶ ὁ στόλος τῶν Φράγκων εἶχε μεταβῆ πρὸς κατάκτησιν μιᾶς νήσου.

Ὁ Στρατηγόπουλος ἦλθεν εἰς συνεννόησιν μὲ τοὺς Ἕλληνας τῆς Πόλεως καὶ τὴν νύκτα τῆς 25ης Ἰουλίου 1261 εἰσῆλθεν εἰς τὴν Κων/πολιν. Ὄταν ἐπέστρεψαν ἀνύποπτοι οἱ Φράγκοι καὶ εἶδον τὸν ἑλληνικὸν στρατόν, κατελήφθησαν ἀπὸ πανικὸν καὶ ἀνεχώρησαν διὰ τὴν Δύσιν.

Τὴν 15ην Αὐγούστου τοῦ ἰδίου ἔτους εἰσῆρχετο θριαμβευτὴς εἰς τὴν Βασιλεύουσαν καὶ ὁ Μιχαὴλ Η΄ Παλαιολόγος, ὅστις ἐστέφθη διὰ δευτέραν φορὰν αὐτοκράτωρ, ἀλλὰ τῶρα τοῦ Βυζαντίου, εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν. Οὗτος ἐγένετο ἰδρυτὴς τῆς δυναστείας τῶν Παλαιολόγων, τῶν τελευταίων αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου.

Τοιουτοτρόπως ἀπὸ μίαν ἀνέλπιστον τύχην καὶ χωρὶς ἰδιαιτέραν πολεμικὴν προπαρασκευὴν καὶ προσπάθειαν, ἐξεπληρώθη ὁ κατ' ἐξοχὴν ἐθνικὸς πόθος τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἡ αὐτοκρατορία ὅμως τῶρα ἦτο μικρὰ εἰς ἔκτασιν. Περιελάμβανε τὰς κτήσεις τῆς αὐτοκρατορίας τῆς Νικαίας εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, τὴν Θράκην, μικρὸν μέρος τῆς Μακεδονίας μὲ τὴν Θεσσαλονίκην καὶ μερικὰς νήσους (Ρόδον, Λέσβον, Σαμοθράκην καὶ Ἴμβρον). Γύρω ἀπὸ αὐτὴν ὑπῆρχον πολλὰ ἐχθρικὰ κράτη, τῶν Βουλγάρων, τῶν Σέρβων, τῶν Φράγκων καὶ τῶν Τούρκων, μὲ τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ ἀντιπαλαίσουν οἱ αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου, οἱ Παλαιολόγοι.

2. Οἱ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΙ. Ὁ Μιχαὴλ Η΄ Παλαιολόγος (1261-1282) ὑπῆρξεν ὁ ἰκανώτερος τῆς δυναστείας τῶν Παλαιολόγων. Ἀπὸ τὸ 1261, ὅτε ἐγένετο αὐτοκράτωρ, ἤρχισε νὰ ἀνακτᾷ τὰς ἑλληνικὰς χώρας. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν κατῶρθωσεν ἡ αὐτοκρατορία νὰ ἀνορθωθῇ οἰκονομικῶς καὶ στρατιωτικῶς.

Τὸ ἔργον τοῦ ἠπέιλησε νὰ καταστρέψῃ ἔξωτερικὴ κρίσις. Ὁ ἡγεμῶν τοῦ πριγκιπάτου τῆς Ἀχαΐας καὶ βασιλεὺς τῶν δύο Σικελιῶν Κάρολος ὁ Ἀνδεγαβικός, ἠγόρασεν ἀπὸ τὸν Λατῖνον αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου Βαλδουῖνον Β' τὰ δικαιώματά του ἐπὶ τοῦ θρόνου. Διὰ τὸν σκοπὸν δὲ αὐτὸν συνήνωσε τοὺς ἰσχυροτέρους λαοὺς τῆς Δύσεως καὶ ἐξεστράτευσεν κατὰ τοῦ Βυζαντίου. Ἐκυρίευσεν τὴν Κέρκυραν, τὸ Δυρράχιον καὶ τὰς ἀκτὰς τῆς Ἠπείρου καὶ ἀνηγορεύθη βασιλεὺς τῆς Ἀλβανίας. Ὁ Μιχαὴλ κατορθώνει νὰ πείσῃ τὸν Πάπαν Γρηγόριον Ι' καὶ τοὺς διαδόχους του, Ἰννοκέντιον Ε' καὶ Νικόλαον Γ', νὰ ὑποστηρίξουν τὴν αὐτοκρατορίαν ἐναντίον τοῦ Καρόλου. Ἐπίσης διὰ τῆς διπλωματίας ἐξεγείρει τοὺς Σικελοὺς κατὰ τῶν Γάλλων κατακτητῶν καὶ κατὰ τὸν Ἑσπερινὸν τοῦ Πάσχα (31 Μαρτίου 1282) οἱ Σικελοὶ ἔσφαξαν τοὺς Γάλλους ἵπποτάς. Ἡ σφαγὴ αὕτῃ εἶναι γνωστὴ εἰς τὴν ἱστορίαν ὡς Σικελικὸς Ἑσπερινός. Τοιοῦτοτρόπως ἐξησθένησεν ἡ δύναμις τοῦ Καρόλου, ὁ ὁποῖος μετ' ὀλίγον ἀπέθανεν.

Ἄλλὰ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μιχαὴλ (1282) ἤρχισεν ἡ κατὰπτωσις τοῦ Βυζαντίου. Τοῦτον διεδέχθη ὁ υἱὸς του Ἀνδρόνικος Β' (1282-1328) μετὰ τὸν θάνατον τοῦ υἱοῦ τοῦ Μιχαὴλ Θ' (1295-1320) καὶ μετὰ τὸν θάνατόν του τὸν ἐγγονόν του Ἀνδρόνικον. Πάππος καὶ ἐγγονὸς περιῆλθον εἰς ρῆξιν, ἀλλὰ τέλος ὁ πρῶτος παρητήθη καὶ ἀνεκηρύχθη ὁ ἐγγονὸς αὐτοκράτωρ, ὡς Ἀνδρόνικος Γ' (1328-1341). Τοῦτον διεδέχθη ὁ υἱὸς του Ἰωάννης Ε' (1341-1391), ὁ ὁποῖος ὡς ἀνήλικος, ἐπετροπεύετο ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Κατακουζηνοῦ, Μεγάλου Δομεστικού. Ὁ τελευταῖος αὐτός, ἀνὴρ μεγάλης παιδείας καὶ ἱστορικὸς συγγραφεὺς, ἀλλὰ φιλόδοξος, ἐπροξένησε πολλὰ δεινὰ εἰς τὸ κράτος.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ.

1. Νίκαια (καὶ ἄλλαι πληροφορίαι).
2. Συνηγήσαμεν ἄλλοτε τὴν Νίκαιαν καὶ εἰς ποίας περιπτώσεις.
3. Ποῖοι ἦσαν οἱ λόγοι, διὰ τοὺς ὁποίους ἡ αὐτοκρατορία δὲν κατέρωθε νὰ ἀποκτήσῃ τὴν παλαιάν της δύναμιν.
4. Ἀσχολίαι εἰς τὸν χάρτην: Πόντος, Τραπεζοῦς, χερσόνησος Ταυρίδος, πολιτισμὸς Τραπεζοῦντος.
5. Οἱ σημερινοὶ πρόσφυγες Λαζοὶ· γλῶσσα, ἐνδυμασία.

15. ΟΙ ΟΘΩΜΑΝΟΙ ΤΟΥΡΚΟΙ

1. ΟΙ ΣΕΛΤΖΟΥΚΟΙ ΤΟΥΡΚΟΙ. Ὁ νέος ἐχθρὸς τῆς Αὐτοκρατορίας ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴν ἦσαν οἱ Σελτζοῦκοι Τούρκοι. Οὗτοι ἦσαν Μογγολικῆς καταγωγῆς, ἐγκατεστημένοι μὲ ἄλλας δύο τουρκικὰς φυλὰς εἰς τὴν Μογγολίαν ἀπὸ τὸν 8ον αἰῶνα. Ἐξοῦσαν νομαδικὴν ζωὴν. Περὶ τὸν 10ον αἰῶνα ἐγκατέλειψαν τὴν Μογγολίαν καὶ ἔφθασαν εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ σημερινοῦ Τουρκεστάν.

Περὶ τὸ 970 μ.Χ., ὑπὸ τὸν ἀρχηγὸν τῶν Σελτζοῦκ, ἔφθασαν εἰς τὴν Μπουχάραν, ὅπου καὶ ἐξισλαμίσθησαν ἀπὸ τοὺς ἐκεῖ Ἀραβας. Βραδύτερον ὁ χαλίφης τῆς Βαγδάτης τοὺς προσέλαβεν ὡς μισθοφόρους, ἀλλὰ πολὺ γρήγορα ἔγιναν κύριοι τῆς Βαγδάτης καὶ διέλυσαν τὸ Ἀραβικὸν κράτος.

Ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ Σελτζοῦκ, Τογρούλ, ἀπέκτησε τόσῃν δύναμιν, ὥστε τὸ 1040 κατέλαβε τὴν Νισαπούρ καὶ ἀνεκρῦχθη πρῶτος Σουλτάνος εἰς τὸ μέγαλον τζαμί τῆς πόλεως. Τὸ 1055 συμπληρῶναι τὴν κατάκτησιν τοῦ Κουρδιστάν, Ἀτζερμπαϊτζάν, Κερμάν, ὡς καὶ τῆς Μεσοποταμίας. Ὅλα τὰ ἀραβικὰ κράτη καὶ τὰ περσικὰ χαλιφάτα, μέχρι καὶ τῆς Αἰγύπτου, περιῆλθον ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ καὶ τῶν διαδόχων του.

Τὸ 1063 ὁ Τογρούλ ἀπέθανε καὶ ὡς διάδοχός του ἀνεδείχθη ὁ Ἄλπ-Ἀρσλάν (=λέων ἰσχυρός). Ἄν καὶ ἀγράμματος, ἀνεδείχθη ἱκανὸς εἰς τὰ στρατιωτικὰ καὶ ἐπεξέτεινε τὴν κυριαρχίαν του εἰς βάρους τῶν Βυζαντινῶν. Κατέκτησε τὴν Περσίαν, τὰς Ἰνδίας καὶ τὴν Μ. Ἀσίαν.

Ὁ ἥρωικὸς αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου Ρωμανὸς Δ' ὁ Διογένης δύο ἄφορας ἐξεστράτευσεν ἐναντίον του καὶ τὸν ἀπώθησε μέχρι τοῦ Εὐφράτου. Κατὰ τὴν τρίτην ὅμως ἐκστρατείαν, εἰς τὴν μάχην τοῦ Μανζικέρτ τῆς Ἀρμενίας (1071), ἐνίκηθη καὶ συνελήφθη αἰχμάλωτος. Ὁ Ἄλπ-Ἀρσλάν, ὁ ὁποῖος ἦτο εὐλαβὴς καὶ φιλοσοφημένος ἄνθρωπος, ἐνάρετος καὶ ἠθικός, ἐξετίμησε τὴν γενναϊότητα τοῦ ἀντιπάλου του καὶ, ἀφοῦ τὸν ἐπεριποιήθη, τοῦ ἀπέδωσε τὴν ἐλευθερίαν του.

Χαρακτηριστικά είναι τα λόγια, τα ὅποια τοῦ ἀπηύθυνεν: «Ἐφρων εἶναι ἐκεῖνος, ὁ ὅποιος δὲν ἀναλογίζεται τὸ πολὺτροπον τῆς τύχης καὶ δὲν σέβεται τὰς συμφορὰς τῶν ἄλλων».

Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ υἱοῦ καὶ διαδόχου τοῦ Μαλισάχ τὸ Σελτζουκικὸν κράτος ἔφθασεν εἰς τὸ ὑψιστον σημεῖον τῆς δόξης του καὶ περιέλαβε τὰς χώρας ἀπὸ τῆς Κεντρικῆς Ἀσίας μέχρι τῶν παραλίων τῆς Μεσογείου. Αὐτὸς εἶναι καὶ ὁ τελευταῖος ἀπὸ τοὺς «μεγάλους Σελτζουκίδας», ἐπειδὴ οἱ διάδοχοί του περιῆλθον εἰς ἐμφυλίους πολέμους καὶ ἄφησαν τὸ κράτος νὰ παρακμάσῃ.

Ὁ Σουλεϊμάν, διοικητῆς τοῦ Σελτζουκικοῦ κρατιδίου τῆς Μ. Ἀσίας, ἐπεξέτεινε τὰς κτήσεις του μετὰ τὸ 1071 μέχρι τῆς Νικαίας, τὴν ὅποιαν καὶ κατέστησε πρωτεύουσαν τοῦ κράτους του.

Ἀργότερον ὁ νεαρὸς στρατηγὸς Ἀλέξιος Κομνηνὸς (1081-1118) ἐστέφθη αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου. Ἦτο περίφημος στρατηγός, ἀξιόλογος κυβερνήτης καὶ δεξιὸς διπλωμάτης. Εὗρηκε τὸ κράτος εἰς ἀληθῆ ἀποσύνθεσιν. Δὲν εἶχε στρατόν, οὔτε χρήματα. Οἱ Σελτζοῦκοι εἶχον φθάσει εἰς τὸν Βόσπορον.

Ὁ Ἀλέξιος ἠγωνίσθη ἐπὶ 34 ἔτη διὰ τὴν περισυλλογὴν τοῦ κράτους του, εἰς πολέμους καὶ θριάμβους. Ἐπὶ τέλους τὰ αὐτοκρατορικὰ στρατεύματα ἔφθασαν μέχρι τοῦ Ἰκονίου. Ἐκεῖ συνετρίβη ὁ ἀγέρωχος Σελτζουκίδης Σουλτᾶνος καὶ ἠναγκάσθη νὰ ἀσπασθῆ δημοσίᾳ τοὺς πόδας τοῦ Ἀλεξίου καὶ νὰ ὑπογράψῃ εἰρήνην (1117 μ.Χ.). Τὸ Ἰκόνιον κατέστη πρωτεύουσα τῶν Τούρκων.

2. ΟΙ ΟΘΩΜΑΝΟΙ ΤΟΥΡΚΟΙ. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δυναστείας τῶν πρώτων Παλαιολόγων παρουσιάσθη νέος ἐπικίνδυνος ἐχθρὸς διὰ τὴν Αὐτοκρατορίαν, οἱ Ὀθωμανοὶ Τοῦρκοι. Εἶναι λαὸς συγγενὴς μὲ τοὺς Σελτζούκους. Πρὶν ἀπὸ 200 ἔτη μετεκινήθησαν πρὸς δυσμὰς καὶ ἵδρυσαν τὸ Σελτζουκικὸν Σουλτανᾶτον — ὅπως εἶδομεν — τοῦ Ἰκονίου.

Οἱ νέοι οὗτοι Τοῦρκοι, πιεζόμενοι ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Μογγόλων τοῦ Τζενγκίς Χάν, οἱ ὅποιοι ἐκυρίευσαν ὅλην τὴν ἀνατολικὴν Ἀσίαν, ἠναγκάσθησαν νὰ ἀναγνωρίσουν τὴν κυριαρχίαν τῶν Μογγόλων.

Μία ὀρδὴ 50.000 Τούρκων, μὲ ἀρχηγὸν τὸν Σουλεϊμάν, διὰ νὰ ἀποφύγῃ τοὺς Μογγόλους, ἔφυγε πρὸς τὴν Περσίαν. Ἐνῶ δὲ διέ-

βαινε τὸν Εὐφράτην ἐπνίγη ὁ Σουλεϊμάν καὶ ὁ υἱὸς του Ἐρτογρούλ παρέλαβε τὴν ὄρδην καὶ διηυθύνθη πρὸς τὴν Μ. Ἀσίαν. Ἐκεῖ προσελήφθη ὡς μισθοφόρος τοῦ Σελτζούκου Σουλτάνου τοῦ Ἰκονίου Ἀλαεδδίν. Οὗτος, εἰς ἀνταμοιβὴν τῶν ὑπηρεσιῶν του, τοῦ παρεχώρησε μίαν περιοχὴν πλησίον τῆς Προύσσης, ὅπου καὶ ἐγκατεστάθη μετὰ τὰς 400 οἰκογενεῖας του. Ταῦτα συνέβαιναν, ὅταν βασιλεὺς τῆς Κων/πόλεως ἦτο ὁ Μιχαὴλ Η΄ Παλαιολόγος.

Τὸν Ἐρτογρούλ διεδέχθη ὁ υἱὸς του Ὀσμάν ἢ Ὀθωμάν, ὁ ὁποῖος κατῴρθωσε νὰ μεγαλώσῃ τὸ κρατίδιόν του ἀκόμη περισσότερον. Αὐτὸς ἦτο ὁ κύριος ἰδρυτὴς τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους καὶ ἀπὸ τότε οἱ Τούρκοι ὀνομάζονται Ὀθωμανοὶ ἢ Ὀσμανλίδαι, πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τοὺς Σελτζούκους.

Τὸ 1326 ὁ Ὀθωμάν κυριεύει τὴν Προῦσσαν καὶ κηρύσσεται, μετὰ τὴν ἔγκρισιν τοῦ Σουλτάνου τοῦ Ἰκονίου, Σουλτάνος τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους.

Ἐν τῷ μεταξύ οἱ Τούρκοι ἀσπάζονται τὴν Μωαμεθανικὴν θρησκείαν καὶ γίνονται φανατικώτεροι καὶ αὐτῶν τῶν Ἀράβων. Στηριζόμενοι εἰς ἓνα λόγον τοῦ Μωάμεθ, ὅτι εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων θὰ πέσῃ ἡ Κων/πολις, ἐπίστευσαν, ὅτι αὐτοὶ εἶναι προωρισμένοι νὰ πραγματοποιήσουν τὴν ἐντολὴν τοῦ Προφήτου.

Τὸν φανατισμὸν των αὐτὸν μεταδίδουν καὶ εἰς ὄσους, μετὰ ὑποσχέσεις καὶ ἀξιώματα, ἐπέτυχον νὰ ἐξισλαμίσουν. Ὁ πληθυσμὸς των αὐξάνει συνεχῶς.

Κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν οἱ Μογγόλοι ἐπροχώρησαν πρὸς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ κατέλυσαν τὸ Σελτζουρικὸν κράτος τοῦ Ἰκονίου. Ἐκράτησαν τὸ ἀνατολικὸν αὐτοῦ μέρος καὶ τὸ δυτικὸν ἐπέτρεψαν νὰ τὸ κυβερνοῦν οἱ διάφοροι διοικηταὶ του κληρονομικῶς.

Τοιοῦτοτρόπως ὁ Ὀσμάν διετήρησε τὸ κράτος του ἀνεξάρτητον καὶ ἔγινε κληρονομικὸς σουλτάνός του.

3. ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΤΟΥ ΟΘΩΜΑΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ. Ὁ διάδοχος τοῦ Ὀσμάν, ὁ Ὀρχάν, ὠργάνωσεν ἀκόμη καλύτερον τὸ νεαρὸν τουρκικὸν κράτος. Ἔως τότε οἱ Τούρκοι πολεμισταὶ ἦσαν κυρίως ἵππεις, ὅπως καὶ οἱ Μογγόλοι, ἀλλὰ ὠπλισμένοι ἐλαφρῶς, μόνον μετὰ τόξον. Κατὰ τὸ σύστημα λοιπὸν τῶν σπαχίδων τοῦ Βυζαντίου, ὠργάνωσεν ἵππικόν, ὠπλισμένον μετὰ κυρτὴν καὶ μακρὰν

σπάθην. Ἐπίσης ὠργάνωσε λαμπρὸν πεζικόν, ὅπως εἶχον καὶ οἱ Βυζαντινοί. Τοῦτο ὠνομάσθη «νέος στρατός» (Γενί-τσερί) καὶ ἀπετελείτο ὄχι πλέον ἀπὸ μισθοφόρους, ἀλλὰ μονίμους στρατιώτας, οἱ ὁποῖοι ἐστρατολογοῦντο μεταξύ τῶν εὐρώστων νέων καὶ μάλιστα τῶν χριστιανοπαίδων. Οἱ Τοῦρκοι ἤρπαζον ἀπὸ τὰς ἀγκάλας τῶν μητέρων των μικρὰ παιδιὰ ἀπὸ 7-15 ἐτῶν, τὰ παρέδιδον εἰς Μουσουλμάνους ἱερεῖς, οἱ ὁποῖοι τὰ ἐδίδασκον τὴν μωαμεθανικὴν θρησκείαν καὶ ἐνέπνεον εἰς αὐτὰ μεγάλον καὶ ἄγριον φανατισμόν. Τὰ ἐδίδασκον ἀκόμη ὅτι εἶχον πατέρα τὸν Σουλτᾶνον καὶ πατρίδα τὸν στρατῶνα. Τοιοῦτοτρόπως τὰ ἔκαμον νὰ λησμονήσουν ὄνομα, γονεῖς, πατρίδα, γλῶσσαν καὶ θρησκείαν. Οἱ νέοι αὐτοὶ Τοῦρκοι ἀπέτελεσαν τὰ περίφημα διὰ τὴν ἀγριότητά των Τάγματα Γενιτσάρων.

Τὸ σκληρὸν καὶ βάρβαρον αὐτὸ σύστημα τῆς στρατολογίας τῶν Τούρκων, τὸ παιδομάζωμα, (ὅπως λέγεται), ὑπῆρξεν ὀλέθριον διὰ τὸν Ἑλληνισμόν. Μὲ φρίκην καὶ σπαραγμὸν ψυχῆς ἔβλεπον οἱ Ἕλληνες τὰ τέκνα των νὰ γίνωνται πολέμιοι τῆς ἰδίας των πατρίδος καὶ θρησκείας. Διότι οἱ γενίτσαροι ἦσαν ἄγριοι πολεμισταί, βάρβαροι καὶ ἀπολίτιστοι. Μὲ τὸν ἄγριον δὲ φανατισμόν των, ἀπέβησαν ἡ μάστιξ καὶ τὸ φόβητρον τῶν χριστιανῶν.

Τὸ παιδομάζωμα ἐξηκολούθησε καὶ ἀργότερα ἐπὶ τουρκοκρατίας, ἀλλὰ ὁ Ὅρχάν ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος, ὁ ὁποῖος τὸ ἐπενόησε καὶ ἐπὶ τῆς βασιλείας του ὠργάνωθη τὸ πρῶτον τάγμα τῶν Γενιτσάρων. Μὲ τὰ τάγματα αὐτὰ οἱ Τοῦρκοι ἀπέκτησαν στρατὸν μόνιμον, πειθαρχικὸν καὶ πολεμικώτατον, μὲ τὸν ὁποῖον ἐπέτυχαν τὰς μεγάλας κατακτήσεις των. Ἐπληθύνθησαν δὲ τόσον μὲ τὸ σύστημα τοῦ ἐξισλαμισμού, ὥστε ἀπέβησαν θανάσιμος κίνδυνος, ὄχι μόνον διὰ τὸ Βυζάντιον, ἀλλὰ καὶ δι' ὅλόκληρον τὴν Εὐρώπην.

Ἐνῶ δὲ τὸ Βυζάντιον διέτρεχε μυρίους κινδύνους, ἡ ἐσωτερικὴ διαμάχη διὰ τὸν θρόνον ὑπῆρξε τὸ μόνον μέλημα τῶν αὐτοκρατόρων του.

4. ΕΠΕΚΤΑΣΙΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΚΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ. Ἀφοῦ οἱ Τοῦρκοι ὠργάνωσαν τὸ κράτος των, ἤρχισαν νὰ ἐπεκτείνουν τὴν κυριαρχίαν των πρὸς τὴν Δυτικὴν καὶ Βόρειον Μ. Ἀσίαν καὶ κατέλαβον ὅλας τὰς χώρας μέχρι τοῦ Βοσπόρου. Εἰς διάστημα 15 ἐτῶν ἦσαν κύριοι ὅλης τῆς Βυζαντινῆς Μ. Ἀσίας, πλὴν τῆς Σμύρνης καὶ τῆς Φιλαδελφείας.

Ἐν τῷ μεταξύ καταστρεπτικὸς ἐμφύλιος πόλεμος ἐκοιτᾷ ἐντὸς τῶν κόλπων τῆς Αὐτοκρατορίας, μεταξύ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου Ε΄ τοῦ Παλαιολόγου (1341-1391), υἱοῦ τοῦ Ἀνδρονικοῦ τοῦ Γ΄ καὶ τοῦ μεγάλου δομestίκοι Ἰωάννου Κατακουζηνοῦ.

Ὁ Κατακουζηνὸς μὲ τὴν βοήθειαν τῶν Σέρβων ἀνακηρύσσεται αὐτοκράτωρ εἰς τὸ Διδυμότειχον ὡς Ἰωάννης ΣΤ΄. Τοιοῦτοτρόπως τὸ κράτος ἔχει δύο βασιλεῖς. Ἀρχίζει ἐμφύλιος πόλεμος καὶ τὸ χειρότερον εἶναι ὅτι οἱ ἐμπόλεμοι συμμαχοῦν μὲ τοὺς Σέρβους, τοὺς Βουλγάρους καὶ τοὺς Τούρκους. Εἰς τοιοῦτον σημεῖον ὀξυτήτος φθάνουν τὰ πράγματα, ὥστε ὁ Ἰωάννης ὁ ΣΤ΄, διὰ νὰ ἀποκτήσῃ τὴν φιλίαν τῶν Τούρκων, δὲν διστάζει νὰ προσφέρῃ εἰς τὸν γέροντα Ὁρχάν, ὡς σύζυγον τὴν κόρην του, ἡ ὁποία μόλις ἦτο 13 ἐτῶν.

Οἱ Τοῦρκοι, ἐπωφελοῦμενοι ἀπὸ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους τῶν Βυζαντινῶν, εὐρίσκουν τὴν εὐκαιρίαν νὰ περάσουν τὸν Ἑλλήσποντον καὶ νὰ πατήσουν εἰς τὴν Εὐρώπην. Τὸ 1356 καταλαμβάνουν τὴν Καλλιόπολιν καὶ τὴν χρησιμοποιοῦν ὡς ὀρμητήριον τῶν διὰ τὰς ἐπιχειρήσεις τῶν κατὰ τῆς Εὐρώπης. Τὸ ἐπόμενον ἔτος (1357) καταλαμβάνουν τὸ Διδυμότειχον καὶ τὴν Τυρολόην.

Τὸν Ὁρχάν διεδέχθη ὁ Μουράτ ὁ Α΄, ὁ κατακτητὴς τῆς Βαλκανικῆς. Οὗτος εἰσεχώρησεν εἰς τὴν Θράκην, κατέλαβε τὴν Ἀδριανούπολιν, τὴν ὁποίαν κατέστησε δευτέραν πρωτεύουσαν τοῦ κράτους του.

Ἐπειτα συνεχίζει τὰς ἐπιδρομάς του, καταλαμβάνει τὴν Φιλιππούπολιν καὶ καθιστᾷ τὸν ἡγεμόνα τῶν Βουλγάρων φόρου ὑποτελῆ. Ἐν συνεχείᾳ ἀποσπᾷ ἀρκετὰ τμήματα τῆς Σερβίας, τὴν Κρόϊαν τῆς Ἀλβανίας, τὴν Σόφιαν τῆς Βουλγαρίας καὶ καθιστᾷ φόρου ὑποτελῆ τὸν βασιλέα τῶν Σέρβων. Παρὰ τὴν συνθήκην του μὲ τὸ Βυζάντιον, προχωρεῖ πρὸς Νότον, κατακτᾷ τὴν Μακεδονίαν καὶ κυριεύει τὴν Θεσσαλονίκην προσωπικῶς (1386), τὴν ὁποίαν κατεῖχον οἱ Ἑνετοί. Κατέλαβε κατόπιν τὴν Θεσσαλίαν, φθάνει εἰς τὴν Ἥπειρον καὶ καταλαμβάνει τὰ Ἰωάννινα. Κατὰ δὲ τὸ ἔτος 1388 ὀλοκληρώνει τὴν κατακτητῆσιν τῆς Βουλγαρίας, τὴν ὁποίαν καθιστᾷ ἐπαρχίαν τοῦ κράτους του.

Οἱ χριστιανοὶ τῆς Εὐρώπης, πρὸ τοῦ κινδύνου αὐτοῦ τῆς προελεύσεως τοῦ Μουράτ, συνάπτουν συμμαχίαν, διὰ νὰ τὸν ἀναχαιτίσουν.

Τὸ 1389, μόλις ὁ Μουράτ τὸ ἐπληροφορήθη, ἐκστρατεύει ἐναντίον τῶν. Συναντᾷ τοὺς συμμάχους, Σέρβους, Κροάτας, Βοσνίους,

Πολωνούς, ύποστηριζόμενους και από τους Ούγγρους, εις τὸ Κοσσυφοπέδιον τῆς Σερβίας (σήμερον Σεράγεβον). Ἐπακολουθεῖ φονικωτάτη μάχη, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ χριστιανοὶ σύμμαχοι ἐνίκηθησαν ἀπὸ τὴν θυελλώδη ἐπίθεσιν τοῦ Μουράτ. Ἄλλὰ μετὰ τὴν νίκην του, καὶ ἐνῶ ἐπεθεώρει τὸ πλῆρες πτωμάτων πεδίου τῆς μάχης, ἐφονεύθη ἀπὸ ἓνα Σέρβον τραυματίαν.

5. ΜΑΝΟΥΗΛ ΚΑΙ ΒΑΓΙΑΖΗΤ. α) Ὁ Βαγιαζήτ πολιορκεῖ τὴν Κων/πολιν. Τὸν Μουράτ διεδέχθη ὁ υἱὸς του Βαγιαζήτ, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀκολουθήσει τὸν πατέρα του εἰς ὅλας τὰς ἐπιχειρήσεις τῆς Βαλκανικῆς καὶ εἶχε ἀποκτήσει μεγάλην στρατιωτικὴν καὶ πολεμικὴν πείραν. Γενναῖος, ὀρμητικὸς, ταχύς ὡς ἀστραπή, σκληρὸς καὶ ἀποφασιστικὸς ἦτο ὁ νέος Σουλτᾶνος. Διὰ τοῦτο καὶ ἐπωνομάσθη γιλδιρίμ, δηλ. κεραυνός.

Μετὰ τὴν μάχην τοῦ Κοσσυφοπεδίου ἔσπευσεν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, ὅπου μερικὰ σελτζουκικὰ κράτη συνησπίσθησαν ἐναντίον τοῦ Ὄθωμανικοῦ κράτους. Διέλυσε τὸν συνασπισμὸν τῶν Τούρκων ἡγεμόνων τῆς Μ. Ἀσίας καὶ ἐπεξέτεινε τὸ κράτος του εἰς βᾶρος τοῦ βασιλείου τῆς Καραμανίας (Ἰκονίου)· ἐκυρίευσεν κατόπιν τὴν Φιλαδέλφειαν, τελευταίαν πόλιν, τὴν ὁποίαν κατεῖχον οἱ Ἕλληνες καὶ ἐγκατεστάθη πλέον εἰς ὀλόκληρον τὴν Μ. Ἀσίαν (1390).

Τώρα ἀπερίσπαστος ἐστράφη πρὸς τὴν Κων/πολιν, τὴν ὁποίαν καὶ ἐπολιόρκησε (1391).

Ὁ γέρον ἀυτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου, Ἰωάννης ὁ Ε', εἶχεν ἀποθάνει καὶ τὸν διεδέχθη ὁ υἱὸς του Μανουήλ Β', ὁ ὁποῖος ἐκρατεῖτο ὡς ὄμηρος ὑπὸ τοῦ Βαγιαζήτ εἰς τὴν Προῦσσαν. Κατῶρθωσεν ὁμως νὰ δραπετεύσῃ καὶ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν Κων/πολιν.

β) Μάχη τῆς Νικοπόλεως. Ὁ Μανουήλ, ἀντιλαμβανόμενος τὸν σοβαρὸν κίνδυνον, τὸν ὁποῖον διέτρεχεν ἡ Βασιλεύουσα ἀπὸ τὴν ἀκατάσχετον ὀρμὴν τοῦ Βαγιαζήτ, ἐστράφη πρὸς τὴν Δύσιν. Ἀπεφάσισε νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ νὰ ζητήσῃ βοήθειαν.

Πολλοὶ ἡγεμόνες τῆς Εὐρώπης τότε, οἱ ὁποῖοι ἤρχισαν νὰ ἀνησυχοῦν ἀπὸ τὴν ἀκατάσχετον πρόοδον τῶν Τούρκων, ὠργάνωσαν σταυροφορίαν ἐναντίον τῶν Ὄθωμανῶν.

Ὁ βασιλεὺς τῆς Οὔγγαρίας Σιγισμόνδος συνεκέντρωσε ἀρκετὰς δυνάμεις ἀπὸ Οὔγγρους καὶ ἄλλους Εὐρωπαίους πολεμιστὰς

καί ἐξεκίνησε νὰ κτυπήσῃ τὸν Βαγιαζήτ. Προήλασε μέχρι τῆς Νικοπόλεως τῆς Βουλγαρίας, ὅπου καὶ συνεκρούσθη μετὰ τοῦ Βαγιαζήτ (1396), ὁ ὁποῖος εἶχε λύσει προσωρινῶς τὴν πολιορκίαν τῆς Κων/πόλεως. Ἡ φονικωτάτη μάχη, ἡ ὁποία ἠκολούθησεν, ἔδωκε τὴν νίκην καὶ πάλιν εἰς τὸν Βαγιαζήτ. Ὁ Σιγισμουῦνδος μόλις κατῴρθωσε νὰ σωθῆ καὶ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν χώραν του.

Ἐκ τούτου οἱ Ὀθωμανοὶ ἔγιναν ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος τῆς Εὐρώπης.

Ὁ Βαγιαζήτ ἐπανέρχεται καὶ συνεχίζει τὴν πολιορκίαν τῆς Κων/πόλεως, καλεῖ δὲ τὸν αὐτοκράτορα Μανουήλ νὰ τοῦ παραδώσῃ τὴν πόλιν. Ὁ γενναῖος ὁμως αὐτοκράτωρ ἀρνεῖται καὶ τότε ὁ Βαγιαζήτ περισφίγγει στενωτέρα τὴν πόλιν, ἀλλὰ δὲν κατορθώνει νὰ τὴν κυριεύσῃ. Ἐπειτα στέλλει τὸν στρατηγόν του Ἐβρενὸς βέην, μὲ ἀρκετὰς δυνάμεις, διὰ νὰ κατακτήσῃ καὶ τὴν ὑπόλοιπον Ἑλλάδα. Πράγματι δὲ ὁ Ἐβρενὸς κατέλαβεν ὅλας τὰς νοτίους χώρας, φθάνει εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἀναγκάζει τὸν δεσπότην τοῦ Μυστρᾶ Θεόδωρον Παλαιολόγον νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Σουλτάνου.

Ὁ κίνδυνος διὰ τὴν ἀπομονωμένην Κων/πολιν διεγράφετο μέγιστος. Καμμία βοήθεια δὲν εἶναι δυνατὴ. Ὅλοι πιστεύουν, ὅτι ἤλθε τὸ τέλος τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων. Ἀλλὰ ἡ Θεία Πρόνοια δὲν εἶχεν ὑπογράψῃ ἀκόμη τὴν καταδίκην της.

Μέγα καὶ ἀξιόλογον γεγονός εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἤλθε νὰ ἀνακόψῃ τὴν δραστηριότητα τοῦ Βαγιαζήτ. Ἀνέλπιστος καὶ ἀκούσιος σωτήρ: ὁ Ταμερλᾶνος.

γ) Ἡ μάχη τῆς Ἀγκύρας. Ὁ Ταμερλᾶνος ἦτο εἰς ἐκ τῶν διαδόχων τοῦ Τζεγκίς Χάν. Ἀνίδρυσεν τὴν μογγολικὴν αὐτοκρατορίαν καὶ ὁρμώμενος ἀπὸ τὴν πρωτεύουσάν του τὴν Σαμαρκάνδην (τοῦ Τουρκεστάν) ἐξαπέλυσε τὰς ὀρδὰς του καὶ ἐπεξέτεινε τὸ κράτος του εἰς ὅλην τὴν κεντρικὴν Ἀσίαν, τὴν Σιβηρίαν καὶ τὴν Εὐρωπαϊκὴν Ρωσίαν.

Τὰ ἄγρια στίφη του, ἀνερχόμενα εἰς 800.000, ἐξεχύθησαν πρὸς δυσμὰς καὶ ἤρχισαν νὰ καταστρέφουν καὶ νὰ διαλύουν τὸ τουρκικὸν κράτος. Ὁ ἱστορικὸς τοῦ Βυζαντίου Μιχαὴλ Δούκας ἀναφέρει, ὅτι ὅταν οἱ Μογγόλοι τοῦ Ταμερλᾶνου ἐγκατέλειπον μίαν πόλιν διὰ νὰ μεταβοῦν εἰς ἄλλην, τὴν ἄφηναν τόσον κατέστραμμένην καὶ ἠρημωμένην, ὥστε δὲν ἤκούετο οὔτε γαύγισμα σκύλου, οὔτε κακάρισμα ὀρνίθων, οὔτε κλάμα παιδιῶν. Τόσας φρικαλεότητας διέπραττον.

Λέγεται ὅτι ἔκτιζαν πυραμίδας μὲ τὰς κεφαλὰς τῶν ἠττημένων.

Ὁ Βαγιαζήτ ἀναγκάζεται νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν τῆς Κων/πόλεως καὶ ἐπὶ κεφαλῆς 500.000 στρατοῦ σπεύδει ἐναντίον τοῦ Ταμερλάνου. Οἱ δύο αὐτοὶ σκληροὶ πολεμισταί, οἱ ὅποιοι ὠνομάζοντο «μάστιγες τοῦ Θεοῦ», συνητηθήσαν εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Ἀγκύρας. Ἄγρια καὶ πεισματώδης μάχη συνήφθη τότε (1402). Κατ' αὐτὴν οἱ Μογγόλοι κατετρόπωσαν καὶ κατέκοψαν τοὺς Τούρκους, συνελήφθη δὲ αἰχμάλωτος καὶ αὐτὸς ὁ Βαγιαζήτ, ὁ ὅποιος καὶ ἀπέθανεν εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν. Ὁ Ταμερλᾶνος μετὰ τὴν νίκην του κατέστρεψεν πολλὰς ἑλληνικὰς πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας, τὴν Σμύρνην, τὴν Νίκαιαν, τὰς Σάρδεις, τὴν Ἐφεσον καὶ, ἀφοῦ ἀποκατεστησε τοὺς Τούρκους ἡγεμόνας εἰς τὰ κρατίδια των, τὰ ὅποια τοὺς εἶχεν ἀφαιρέσει ὁ Βαγιαζήτ, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν χώραν του.

Ἐσκέπετο νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῆς Κίνας. Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν αὐτὴν ὅμως ἀπέθανε, τὸ δὲ ἀπέραντον κράτος του ἤρχισε πλέον νὰ παρακμάζῃ καὶ τελικῶς διελύθη.

Ἡ μάχη τῆς Ἀγκύρας εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα: α) Συνέτριψε τὴν δύναμιν τῶν Τούρκων καὶ ἐσταμάτησε τὰς κατακτήσεις των. β) Ἐσώσε τὴν ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν, μὲ τὴν ἀναβολὴν τῆς ἀλώσεως τῆς βασιλευούσης. γ) Παρέτεινε τὴν ζωὴν τοῦ Βυζαντίου 50 ἔτη ἀκόμη.

Μετὰ τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ Ταμερλάνου τὸ Ὄθωμανικὸν κράτος εἶχεν ἐξασθενήσει προσωρινῶς. Ἐξ ἄλλου, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βαγιαζήτ, ἐμφύλιοι πόλεμοι ἐξέσπασαν μεταξύ τῶν διαδόχων υἱῶν του. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο οἱ Βυζαντινοὶ ἐπωφελήθησαν νὰ ἀνακτήσουν μερικὰ μέρη εἰς τὰ παράλια τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας, τὴν Θεσσαλονίκην καὶ μερικὰς πόλεις τῆς Θεσσαλίας.

Τέλος ὁ υἱὸς τοῦ Βαγιαζήτ Μωάμεθ ὁ Α' ἐπεβλήθη τῶν ἄλλων, κατέπαυσε τοὺς ἐμφυλίους πολέμους καὶ ἔγινε Σουλτᾶνος (1402-1422). Τὰς φιλικὰς ὅμως σχέσεις, τὰς ὁποίας διετήρει μὲ τὸ Βυζάντιον, διέκοψεν ὁ υἱὸς του Μουράτ Β' (1421), ὁ ὅποιος ἐκυρίευσεν τὴν Θεσσαλονίκην (1430) διὰ δευτέραν φοράν, τὸ δὲ ἐπόμενο ἐτος τὰ Ἰωάννινα. Τέλος πολιορκεῖ καὶ τὴν Κων/πολιν. Εἶναι ἡ τετάρτη κατὰ σειρὰν πολιορκία τῆς πόλεως, ἡ ὅποια καὶ πάλιν δὲν ἔφερεν ἀποτέλεσμα.

Πάντως, μετὰ τὴν ἀπώλειαν τῆς Θεσσαλονίκης, τῶν Ἰωαννίνων καὶ ἄλλων κέντρων τῆς Πελοποννήσου (ἐκτὸς τοῦ Μυστρά), ἡ Κων/

πολις εύρísκεται και πάλιν άπομονωμένη. Έν τῷ μεταξύ παρητήθη ό Μανουήλ Β΄ και τόν διεδέχθη ό υίός του Ίωάννης ό Η΄ (1425-1448). Αύτός, διά νά κερδίση χρόνον και νά άποτρέψη τὸ μοιραϊον, τὸ όποιον βλέπει νά πλησιάζη, συνάπτει συνθήκην με τόν Μουράτ με άντιπαροχήν τήν παραχώρησιν διαφόρων μακεδονικῶν και θρακικῶν πόλεων.

6. ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ. Ό Μουράτ, μετά τήν συνομολόγησιν τῆς συνθήκης με τόν αυτοκράτορα, άπέσυρε τὰς δυνάμεις του άπό τῆ Κων/πολιν. Έστράφη κατὰ τῆς Άλβανίας και Βοσνίας, τὰς όποίας και ύπέταξε.

Ό αυτοκράτωρ Ίωάννης όμως, επειδή έθεώρησε τήν λύσιν τῆς πολιορκίας προσωρινήν και έφοβείτο επανάληψιν αὐτῆς, άπεφάσισε με τόν Πατριάρχην και άλλους συμβούλους, νά επισκεφθῆ τόν Πάπαν, διά νά τοῦ ζητήση βοήθειαν. Μόνον αὐτός θα ήμποροῦσε νά προτρέψη τούς ήγεμόνας τῆς Εύρώπης νά σώσουν τήν Αὐτοκρατορίαν. Ό Πάπας όμως και οι Δυτικοί έζήτησαν εις άντάλλαγμα τήν ένωσιν τῶν Έκκλησιῶν και τήν άναγνώρισιν τοῦ Πάπα ως άνωτάτου άρχηγοῦ όλων τῶν Χριστιανικῶν Έκκλησιῶν.

Συνήλθε τότε Σύνοδος εις τήν Φλωρεντίαν με άντιπροσώπους τοῦ αυτοκράτορος και τοῦ Πάπα, συνεζητήθησαν επί πολὺν χρόνον αι διαφοραι τῶν Έκκλησιῶν και υπεγράφη ή ένωσις τὸ έτος 1439.

Η ένέργεια αὐτῆ τοῦ Ίωάννου Η΄ Παλαιολόγου προεκάλεσε μεγάλην αντίδρασιν εις τήν Κων/πολιν. Ό περισσότερος κληρος και ό πολὺς λαός δέν ήθελαν με κανένα τρόπον ν΄ άκούσουν περι ένώσεως. Άπεκάλουν δέ τούς ένωτικους «προδότας τῆς πατρίδος και τοῦ Χριστοῦ». «Προτιμότερον τὸ σαρίκι τοῦ Τούρκου άπό τήν Τιάραν τοῦ Λατίνου» έλεγον χαρακτηριστικῶς. Τοιουτοτρόπως ό λαός τῆς πόλεως έχωρίσθη εις δύο άντιμαχόμενα μέρη: τούς ένωτικους και τούς άθνωτικούς.

Τὸ διάβημα τοῦ αυτοκράτορος δέν έφερε κανέν άποτέλεσμα. Αί κυριώτεραι δυνάμεις τῆς Δύσεως έμειναν άδιάφοροι πρὸ τοῦ δράματος τῆς Κων/πόλεως. Οὐδεις έπροθυμοποιήθη νά στείλῃ βοήθειαν εις τόν Ίωάννην.

Ένῶ συνέβαινον αὐτὰ εις Κων/πολιν, ό Μουράτ Β΄ ήτοιμάζετο και πάλιν διά νέαν πολιορκίαν, πρὸς εκπόρθησιν τῆς πόλεως. Και

θά τὸ κατώρθωνεν, ἂν δὲν εὐρίσκετο εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ πολεμήσῃ μὲ τρεῖς ἥρωϊκοὺς ἡγεμόνας, οἱ ὅποιοι ἐδημιούργησαν μεγάλας δυσχερείας.

Οἱ ἥρωες αὐτοὶ ἦσαν: α) Ὁ Οὐγγρος στρατηγὸς Ἰωάννης Οὐνυάδης. β) Ὁ δεσπότης τοῦ Μυστρᾶ Κων/νος Παλαιολόγος καὶ γ) ὁ Ἄλβανὸς Γεώργιος Καστριώτης ἢ Σκεντέρμπεης.

α) Ἰωάννης Οὐνυάδης. Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῶν Ἰωαννίνων, ὁ Μουράτ Β' συνέχισε τὴν πορείαν του πρὸς βορρᾶν μέχρι τῆς οὐγγρικῆς Τρανσυλβανίας. Ὁ βασιλεὺς τῶν Οὐγγρων Βλαδίσλαος Δ', ἀπεφάσισε νὰ ἀντιμετώπισῃ τοὺς Τούρκους καὶ τὸ 1440 ἐζήτησε τὴν συνεργασίαν τοῦ Ἰωάννου τοῦ Ε' Παλαιολόγου. Οὗτος ὅμως προητοιμάζετο διὰ τὸ ταξιδιὸν του πρὸς τὴν Δύσιν, ὅπως ζητήσῃ τὴν βοήθειαν τοῦ Πάπα. Ὁ στρατηγὸς τῶν Οὐγγρων Ἰωάννης Οὐνυάδης ἦτο φημισμένος διὰ τὴν ἀνδρείαν, τὴν φιλοπατρίαν καὶ τὸ θάρρος του. Ἐπανειλημμένως ἀντιμετώπισε τοὺς Τούρκους, τοὺς ἐνίκησε πολλὰς φορὰς καὶ τοὺς περιώρισεν εἰς τὸν Αἴμον.

Ὁ βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας ἀνεθάρρηνεν ἀπὸ τὰς ἐπιτυχίας τοῦ στρατηγοῦ του καὶ μὲ τὴν βοήθειαν καὶ ἄλλων ἡγεμόνων καὶ μὲ τὰς προτροπὰς τοῦ Πάπα, ἠγήθη σταυροφορίας, διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἐξάπλωσιν τῶν Τούρκων. Οἱ σύμμαχοι ἐσημείωσαν κατ' ἀρχὰς διαδοχικὰς νίκας. Ἐπέτυχον δὲ κατόπιν συνεννοήσεων μετὰ τοῦ ἡγεμόνου τοῦ Καραμάν καὶ τῶν ἐμιρῶν τῆς Ἀνατολῆς, νὰ δημιουργήσουν ἐκεῖ ἐστίας ἐξεγέρσεων, αἱ ὅποιαι ἀπησχόλησαν προσωρινῶς τὸν Μουράτ, μὲ τὸν κύριον ὄγκον τῶν δυνάμεών του.

Ὁ Μουράτ, ἐξηντλημένος ἀπὸ τὸν πολυμέτωπον πόλεμον, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ συνωμολόγησεν εἰρήνην μὲ τοὺς συμμάχους (1444). Ἡ εἰρήνη δὲν διήρκεσε παρὰ μόνον μερικὰς ἑβδομάδας. Ὁ Μουράτ ἐκινήθη καὶ πάλιν ἐναντίον τῶν συμμάχων μὲ τόσῃν ταχύτητά, ὥστε ἐφθασεν εἰς τὴν πόλιν τῆς Βουλγαρίας Βάρναν, χωρὶς νὰ τὸν περιμένουν οἱ Χριστιανοί. Κατὰ τὴν φονικὴν αὐτὴν μάχην οἱ Χριστιανοὶ ἐνίκηθησαν καὶ διελύθησαν (1444), οἱ δὲ Τούρκοι κατέλαβον καὶ πάλιν τὴν Βουλγαρίαν καὶ τὴν Σερβίαν.

Παρὰ τὴν πανωλεθρίαν τῶν συμμάχων εἰς τὴν Βάρναν, ὁ Οὐνυάδης δὲν ἐσταμάτησε τὸν πόλεμον. Συνεκέντρωσε πάλιν νέας δυνάμεις καὶ τὸν Σ/βριον τοῦ 1448 ἐκστρατεύει μόνος κατὰ τῆς Σερβίας, συμμάχου τοῦ Μουράτ. Παρὰ τὸ Κοσσυφοπέδιον συνήφθη τὴν

17ην Ὀκτωβρίου νέα μεγάλη μάχη μεταξύ 150.000 Ὀθωμανῶν καὶ 24.000 Οὐγγρων. Εἶχε προηγηθῆ συνεννόησις μὲ τὸν Σκεντέρμπεην τῆς Ἀλβανίας καὶ τὸν Κων/νον Παλαιολόγον τοῦ Μυστρᾶ, διὰ σύμπραξιν, ἀλλ' αὕτη δὲν ἐπραγματοποιήθη. Τοιοῦτοτρόπως μόνοι οἱ Οὐγγροι, ἀφοῦ ἐγκατελείφθησαν τὴν τελευταίαν στιγμὴν ἀπὸ τοὺς συμμάχους τῶν Βλάχους, ἀντιμετώπισαν τὸν ὄγκον τῶν Τούρκων καὶ ἀπεδεκατίσθησαν. Ὁ γενναῖος Οὐνιάδης συνελήφθη αἰχμάλωτος, ἀλλὰ ἀφέθη ἐλεύθερος, χάρις εἰς τὸν θαυμασμόν, τὸν ὁποῖον εἶχεν ἐμπνεύσει εἰς τὸν Σουλτᾶνον, ὁ ὁποῖος καὶ ἠρνήθη νὰ τὸν ἐξαγοράσῃ μὲ χρήματα.

Παρὰ ταῦτα ὁ Οὐνιάδης ἐξηκολούθησε τοὺς ἀγῶνάς του ἐναντίον τῶν Τούρκων ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἀκόμη, μέχρις ἀπελευθερώσεως τῆς πατρίδος του.

β) Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος. Ὁ Κων/νος Παλαιολόγος ἦτο δεσπότης τοῦ Μυστρᾶ, υἱὸς τοῦ Μανουῆλ Β' καὶ ἀδελφὸς τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου Η'.

Μετὰ τὴν μάχην τῆς Βάρνας, τὸ 1445 διέβη τὸν Ἴσθμόν, ἦλθεν εἰς τὴν Ἀττικὴν, διέλυσε τὸ Δουκάτον τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἐβάδισε πρὸς τὴν κεντρικὴν Ἑλλάδα (Θεσσαλίαν), μὲ σκοπὸν νὰ ἐνωθῆ μὲ τὸν Γεώργιον Καστριώτην ἢ Σκεντέρμπεην, καθὼς καὶ μὲ τὸν Οὐνιάδην, διὰ νὰ ἀντιμετωπίσουν ἀπὸ κοινοῦ τοὺς Τούρκους. Ἀλλὰ ὁ Παλαιολόγος δὲν εἶχε προλάβει τὴν καταστροφὴν τῆς Βάρνας. Τώρα δέ, ὁπότε προήλασεν, ὁ Οὐνιάδης καὶ ὁ Σκεντέρμπεης δὲν ἦσαν ἀκόμη εἰς θέσιν νὰ τὸν βοηθήσουν. Οἱ δύο αὐτοί, εἶναι ἀληθές, ἐκινήθησαν πάλιν, ἀλλὰ ἦτο ἤδη ἄργά.

Ὁ Μουράτ ἐπέρχεται κατὰ τοῦ Κων/νου μὲ πολυάριθμον στρατόν. Ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἀνθίσταται εἰς τὸ Ἐξαμίλιον, ἀλλὰ τέλος ἀναγκάζεται νὰ ὑποχωρήσῃ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1446.

Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος.

Οί κάτοικοι τῶν Πατρῶν ἐξ ἄλλου ἀνθίστανται γενναίως ἀπὸ τῆς ἀκροπόλεως των καὶ ἀναγκάζουν τὸν Μουράτ νὰ ἀποσυρθῆ ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον (1447).

Τὸ δεσποτᾶτον τοῦ Μυστρᾶ ἦτο τὸ μόνον κράτος τῆς Βαλκανικῆς, τὸ ὅποιον εἶχε τὴν τύχην νὰ προβάλῃ τὴν τελευταίαν ἀντίστασιν εἰς τὴν ταχεῖαν καὶ ὀρμητικὴν προέλασιν τῶν Τούρκων. Παρέμεινεν ἀκαμπτὸν καὶ μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Βυζαντινῆς πρωτευούσης. Ἐπτὰ ἔτη μετὰ τὴν ἄλωσιν (1460) κατελύθη πλέον ὀριστικῶς.

γ) Γεώργιος Καστριώτης ἢ Σκεντέρμπεης. Ὁ Μουράτ μετὰ τὰς νίκας του εἰς τὴν Οὐγγαρίαν εἶναι ἔτοιμος νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὸν τρίτον γενναῖον ἀντίπαλόν του εἰς τὴν Ἀλβανίαν. Ἡ Ἀλβανία ἀπὸ τοῦ 1443 εἶχεν ἐπαναστατήσῃ, ὑπὸ τὸν Γεώργιον Καστριώτην ἢ Σκεντέρμπεην.

Οὗτος ἦτο υἱὸς τοῦ Ἰωάννου Καστριώτου, ἡγεμόνος ἐνὸς τμήματος τῆς Ἀλβανίας. Ὄταν ἦτο ἀκόμη 9 ἐτῶν παρεδόθη ἀπὸ τὸν πατέρα του ὡς ὄμηρος εἰς τὸν Μουράτ, εἰς ἔνδειξιν ἐμπιστοσύνης.

Ὁ Μουράτ τὸν ἐξισλάμισεν καὶ τοῦ ἔδωσε τουρκικὴν ἀνατροφὴν. Τὸν ἠγάπα καὶ τὸν ἐξετίμα, διότι ἦτο πολὺ εὐφυῆς καὶ εἶχε πολλὰς στρατηγικὰς ἀρετάς. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν τὸν ὠνόμασε Σκεντέρμπεην, δηλ. Ἀλέξανδρον μπέην. Τὸν ἔκαμε ἀξιωματικὸν καὶ μάλιστα στρατηγὸν τῶν Γενιτσάρων. Ἐλαβε μέρος εἰς πολλὰς μάχας ἐναντίον τῶν Χριστιανῶν. Διεκρίνετο δὲ διὰ τὴν γενναιότητα καὶ τὸ θάρρος του.

Ὁ Καστριώτης, παρ' ὅλας τὰς τιμὰς, τὰς ὁποίας τοῦ ἔκαμον οἱ Τούρκοι, ποτὲ δὲν τοὺς ἠγάπησε, οὔτε ἐλησμόνησε τὴν καταγωγὴν του, τὴν πατρίδα του καὶ τὸν ἀναγκαστικὸν ἐξισλαμισμὸν του.

Ὄταν ὁ Μουράτ ἐπολέμει μὲ τὸν Οὐνιάδην, ὁ Σκεντέρμπεης εὔρε τὴν εὐκαιρίαν νὰ δραπετεύσῃ μὲ 300 Ἀλβανοὺς ἰππεῖς. Προηγουμένως ἐξηνάγκασε τὸν Τούρκον γραμματέα τοῦ Σουλτάνου νὰ τοῦ ὑπογράψῃ διαταγὴν (φιρμάνι) πρὸς τὸν διοικητὴν τοῦ φρουρίου τῆς ἀλβανικῆς Κρούας, διὰ νὰ τοῦ τὸ παραδώσῃ. Μὲ τὴν διαταγὴν αὐτὴν ὁ Καστριώτης κατέλαβε τὸ φρούριον καὶ ἐκάλεσε τοὺς Ἀλβανοὺς εἰς ἀγῶνα ἐναντίον τῶν Τούρκων, διὰ τὴν ἐλευθερίαν των. Τέσσαρας τουρκικὰς στρατιάς, αἱ ὁποῖαι ἐστάλησαν ἐναντίον του, κατώρθωσε νὰ καταστρέψῃ. Ὁ Μουράτ δὲν κατώρθωσε νὰ τὸν καταβάλῃ.

Προσεπάθησεν ἔπειτα νὰ συμφιλιωθῆ μαζί του. Ὁ Καστριώτης ὁμως, ἀφοῦ ἠλευθέρωσε τὴν πατρίδα του, συνέχισε τοὺς ἀγῶνάς του κατὰ τῶν Τούρκων καὶ μετὰ τὴν ἄλωση τῆς Κων/πόλεως. Δι' αὐτὸ καὶ ἐθεωρήθη ἥρωας ἀπὸ ὅλους τοὺς χριστιανικοὺς λαοὺς.

Αἱ προσπάθειαι τῶν τριῶν ἡρώων, ὑπερασπιστῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἦσαν αἱ τελευταῖαι. Χάρις εἰς τοὺς σκληροὺς τῶν ἀγῶνας ἐσώθη προσωρινῶς ἡ Κωνσταντινούπολις.

7. ΜΩΑΜΕΘ Β' — ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΙΑ' ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰωάννου Η' (3 Ὀκτωβρίου 1448), οἱ ἄρχοντες, ἡ Ἐκκλησία καὶ ὅλος ὁ λαὸς τῆς Κων/πόλεως ἠξίωσαν νὰ κληθῆ καὶ νὰ καταλάβῃ τὸν θρόνον τῆς αὐτοκρατορίας ὁ νεώτερος ἀδελφός του Κωνσταντῖνος, δεσπότης τοῦ Μυστρά. Κατὰ τὰς δυσκόλους αὐτὰς ἡμέρας τοῦ Βυζαντίου, αὐτὸν μόνον ἐθεώρησαν ἱκανὸν νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὴν τραγικὴν κατάστασιν.

Ὁ Κωνσταντῖνος ἦτο φλογερὸς πατριώτης, ἱκανώτατος κυβερνήτης καὶ εὐσεβέστατος χριστιανός. Ἐγνώριζε ποία ἦτο ἡ κατάστασις τῆς αὐτοκρατορίας καὶ τῆς πρωτεύουσής. Παρ' ὅλον τὸν κίνδυνον, τὸν ὅποῖον διέβλεπε, δὲν ἐδίστασε νὰ ἀνταποκριθῆ εἰς τὴν φωνὴν τῆς Πατρίδος. Ἀπεφάσισε νὰ σώσῃ τὴν αὐτοκρατορίαν ἢ νὰ πέσῃ καὶ αὐτὸς μαζί της, ὡς τελευταῖος ὑπερασπιστής της. Τὸ στέμμα, τὸ ὅποῖον θὰ φορέσῃ — τὸ γνωρίζει — εἶναι ἀκάνθινον. Ὅμως ἔχει λάβει τὴν ἀποφασίν του.

Τὴν 12ην Μαρτίου 1449 φθάνει εἰς τὴν Κων/πολιν ὁ Κωνσταντῖνος καὶ στέφεται αὐτοκράτωρ εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας. Τὸ κράτος του εἶναι περιωρισμένον. Δὲν ἀποτελεῖται παρὰ ἀπὸ τὴν Κων/πολιν, μερικὰς πόλεις τῆς Θράκης καὶ μερικὰς μικρὰς καὶ ἀσημάντους νήσους τοῦ Αἰγαίου. Χρήματα δὲν ὑπάρχουν, οὔτε στρατὸς ἀρκετὸς διὰ νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν

Μωάμεθ Β'.

πόλιν, ὁ δὲ στόλος του δὲν διαθέτει περισσότερα ἀπὸ 10 πολεμικὰ πλοῖα. Ἐν τούτοις ἀρχίζει μὲ μεγάλην δραστηριότητα νὰ ἐτοιμάζῃ τὴν ἄμυναν τῆς πόλεως. Ἐπισκευάζει τὰ τεῖχη καὶ τὰ φρούρια τῆς Κων/πόλεως. Ὁ ἴδιος αὐτοπροσώπως ἐπιβλέπει τὰς ἐπισκευάς. Ἐνισχύει, ὅσον τοῦ εἶναι δυνατὸν, τὸν ὀλίγον στόλον του καὶ ἀσφαλίζει τὸν Κεράτιον μὲ χονδρὴν ἄλυσίδα. Συγκεντρώνει τρόφιμα καὶ πολεμοφόδια. Προετοιμάζει τὸν ὀλιγάριθμον στρατὸν του καὶ τοῦ ἐμπνέει θάρρος καὶ καρτερίαν.

Συγχρόνως στέλλει ἀπεσταλμένους εἰς διαφόρους ἡγεμόνας τῆς Εὐρώπης καὶ τοὺς παρακαλεῖ νὰ τοῦ στείλουν βοήθειαν. Ὅμως καμμία βοήθεια δὲν ἦλθε. Μόνον οἱ Ἐνετοὶ καὶ οἱ Γενουάται προθυμοποιοῦνται νὰ βοηθήσουν καὶ αὐτοὶ ὅμως ἀπὸ φόβον, μήπως χάσουν τὰς ἀποικίας, τὰς ὁποίας εἶχον ἰδρύσει εἰς τὴν ἀνατολικὴν Μεσόγειον. Οἱ πρῶτοι ἔστειλαν τέσσαρας γαλέρας μὲ ἐφόδια, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ τρεῖς μόνον ἔφθασαν εἰς τὸν προορισμὸν των. Οἱ δευτεροὶ δύο μεγάλα πλοῖα καὶ μίαν δύναμιν ἀπὸ 700 ἀνδρας, ὑπὸ τὸν γενναῖον Ἰωάννην Ἰουστινιάνην, τὸν ὁποῖον ἔστειλαν οἱ Γενουάται τῆς Χίου. Ἐπίσης μίαν μικρὰν δύναμιν 200 ἀνδρῶν ἔστειλεν ὁ Πάπας μὲ τὸν καρδινάλιον Ἰσίδωρον. Αὕτῃ ἦτο ἡ βοήθεια τῆς χριστιανικῆς Εὐρώπης πρὸς τὴν κινδυνεύουσαν αὐτοκρατορίαν, ἡ ὁποία ἐπὶ τὸσους αἰῶνας προήσπισεν τὸν εὐρωπαϊκὸν πολιτισμὸν ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν καὶ τῶν βαρβάρων.

Αὕτῃ ἦτο ἡ κατάστασις, ὅταν ὁ Σουλτᾶνος Μουράτ Β' ἀπέθανεν αἰφνιδίως ἀπὸ ἀποπληξίαν εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν, μετὰ τὰς ἀτυχεῖς ἐπιχειρήσεις του ἐναντίον τοῦ Σκεντέρμπεη (4 Φεβρουαρίου 1451). Ἀνῆλθε τότε εἰς τὸν θρόνον ὁ νεαρὸς υἱὸς του Μωάμεθ ὁ Β' (1451-1480), εἰς ἡλικίαν 21 ἐτῶν.

Ὁ νέος Σουλτᾶνος ἦτο πλήρης ὀρμῆς, ἐξυπνότατος καὶ φιλόδοξος. Διέθετε στρατηγικὴν ἰκανότητα καὶ διοικητικὴν πείραν, διότι εἶχεν ἀναπληρώσει δύο φορὰς ἕως τώρα τὸν πατέρα του εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους. Λέγεται, ὅτι συνεβύαζε τὴν μεγάλην σκληρότητα, τὴν δίψαν τοῦ αἵματος καὶ πολλὰ ἄλλα κατώτερα πάθη, μὲ τὸ ἐνδιαφέρον διὰ τὴν ἐπιστήμην, τὰς τέχνας καὶ τὰ γράμματα.

Τὸ ὄνειρον τῆς ζωῆς του ἦτο νὰ κυριεύσῃ τὴν Κων/πολιν, τὸ κλειδί αὐτὸ τῆς Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως. Νύκτας ὀλοκλήρους παρέμενεν ἄυπνος, νὰ χαράξῃ εἰς τὸ χαρτὶ τὸ σχέδιον τῆς πόλεως, τῶν

όχυρων της και να προσδιορίζη τὰ σημεῖα, τὰ ὅποια θὰ ἦτο δυνατόν νὰ κτυπήσῃ εὐκολώτερον. Διαρκῶς εἶχεν εἰς τὸν νοῦν του τὴν προφητείαν τοῦ Μωάμεθ: «Ὁ μεγαλύτερος στρατηγὸς θὰ εἶναι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος θὰ κατακτήσῃ τὴν Κων/πολιν».

Μὲ σύνεσιν καὶ προσοχὴν ἤρχισε νὰ θέτῃ εἰς ἐφαρμογὴν τὸ σχέδιόν του. Τὸ 1452, διὰ νὰ ἀποκόψῃ κάθε ἐπικοινωνίαν τῆς Κων/πόλεως μὲ τὸν Εὐξείνιον Πόντον, ἔκτισεν εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν ἀκτὴν τοῦ Βοσπόρου τὸ φρούριον Ρούμελη Χισάρ, ἀκριβῶς ἀπέναντι ἄλλου φρουρίου, τὸ ὅποιον εἶχε κτίσει ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς ἀκτῆς ὁ Σουλτᾶνος Βαγιαζήτ ὁ Α΄. Τὰ φρούρια αὐτὰ τὰ ὠχύρωσε καὶ τὰ ἐξώπλισε μὲ πυροβόλα, πελώρια διὰ τὴν ἐποχὴν. Διέταξε κατόπιν νὰ κατασκευασθῇ ἰσχυρὸς στόλος. Συγχρόνως στέλλει εἰς τὴν Πελοπόννησον τὸν στρατηγὸν του Τουρχάν, διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τοὺς ἀδελφοὺς τοῦ αὐτοκράτορος, Δημήτριον καὶ Θωμᾶν, δεσπότης τοῦ Μορέως, νὰ στείλουν βοήθειαν. Ὁ Τουρχάν κατῆλθεν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ προέβη εἰς μεγάλας σφαγὰς καὶ λεηλασίας.

Ὁ Κωνσταντῖνος, μετὰ τὰς καταστροφὰς αὐτάς, διέταξε νὰ κλεισθοῦν τὰ τεῖχη τῆς πόλεως.

8. ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΚΑΙ ΑΛΩΣΙΣ ΤΗΣ ΚΩΝ/ΠΟΛΕΩΣ. Τὴν 6ην Ἀπριλίου 1453 ὁ Μωάμεθ Β΄ ἐμφανίζεται πρὸ τῶν τειχῶν τῆς Κων/πόλεως. Ὁ στρατὸς του ἀνέρχεται εἰς 250.000 ἄνδρας καὶ ὁ στόλος του ἀποτελεῖται ἀπὸ 400 πλοῖα. Μὲ τὸν στρατὸν του ἀποκλείει τὴν πόλιν ἀπὸ ξηρᾶς, ἀπὸ τὴν Χρυσῆν Πύλιν πρὸς Νότον, ἕως τὰς Βλαχέρνας πρὸς Βορρᾶν, μὲ τὰ πλοῖα του δὲ ἀποκλείει τὴν πόλιν ἀπὸ θαλάσσης. Ἰσχυρὸν ἐπὶ πλεον πυροβολικὸν ἐνισχύει τὸν στρατὸν τοῦ Σουλτᾶνου, διότι ὁ Μωάμεθ, μὲ τὰ ἄφθονα οἰκονομικά του εἶχε δεχθῆ τὸ 1452 ἕνα αὐτόμολον οὐγγρικῆς καταγωγῆς, λεγόμενον Οὐρβανόν, ὁ ὁποῖος ἦτο εἰδικὸς τεχνίτης πυροβόλων. Αὐτὸς τοῦ κατεσκεύασεν, ἀντὶ μεγάλης ἀμοιβῆς, ἐκτὸς τῶν 12 πυροβόλων, τὰ ὅποια εἶχε, καὶ ἕνα πολὺ μεγάλο πυροβόλον, τὸ ὅποιον ἔβαλλε λιθίνας σφαίρας καὶ ἐπέφερε μεγάλας καταστροφὰς.

Ἀπέναντι τῶν κολοσσιαίων αὐτῶν δυνάμεων τοῦ Μωάμεθ ὁ Κωνσταντῖνος διέθετε διὰ τὴν ἄμυναν τῆς πόλεως 7.000 μαχητάς, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ 2.000 ἦσαν ξένοι μισθοφόροι, καθὼς καὶ 26 πλοῖα, κλεισμένα εἰς τὸν Κεράτιον κόλπον, ὁ ὁποῖος ἐφράσσετο μὲ ἀλύσεις.

Ὁ αὐτοκράτωρ ἔστησε τὸ στρατηγεῖόν του πρὸ τῆς πύλης τοῦ Ἁγίου Ρωμανοῦ, ἀνέθεσε δὲ τὴν ἄμυναν εἰς τὸν Γενουάτην στρατηγὸν Ἰουστινιάνην.

Καὶ ὁ Σουλτᾶνος ἐπίσης ἔστησε τὴν σκηνὴν του, δηλ. τὸ στρατηγεῖόν του, ἀπέναντι τῆς Πύλης τοῦ Ἁγίου Ρωμανοῦ, ἐπὶ ἐνὸς λόφου. Τὴν θέσιν αὐτὴν τὴν ὠχύρωσε μὲ χαρακώματα. Δεξιὰ του δὲ καὶ ἀριστερὰ του παρέταξε 15.000 Γενιτσάρους καὶ τὸν ὑπόλοιπον στρατόν του τὸν ἀνέπτυξε πρὸ τῶν χερσαίων τειχῶν τοῦ Θεοδοσίου Β', ἕως τὴν θάλασσαν τῆς Προποντίδος καὶ ἕως τὰς ἀκτὰς τοῦ Κερατίου κόλπου. Ἐτοποθέτησεν ἀκόμη ἀπέναντι τῶν τειχῶν 14 κανονιοστοιχίας καὶ 12 μεγάλα πυροβόλα, καθὼς καὶ τὸ μεγαλύτερον ὄλων, τὸ ὁποῖον εἶχε κατασκευάσει ὁ Οὐγγρος τεχνίτης Οὐρβανός.

Τέλος τὴν 12ην Ἀπριλίου εἰσέπλευσεν εἰς τὸν Βόσπορον, ἐρχόμενος ἀπὸ τὴν Καλλίπολιν, καὶ ὁ ὀθωμανικὸς στόλος.

Μέχρι τῆς 20ῆς Ἀπριλίου εἰς οὐδεμίαν πολεμικὴν ἐνέργειαν προέβησαν οἱ Τοῦρκοι. Τὴν ἡμέραν ὅμως αὐτὴν συνέβη τὸ πρῶτον σπουδαῖον πολεμικὸν γεγονός: Τέσσαρα ἑλληνικὰ πλοῖα ἐπέστρεφον μὲ τρόφιμα διὰ τὴν πολιορκημένην πρωτεύουσαν, ὑπὸ τὸν γενναῖον πλοίαρχον Φλαντανελᾶν. Τουρκικὸς στόλος ἀπὸ 145 πλοῖα ἐτέθη ἀμέσως εἰς καταδίωξίν του καὶ τὰ ἐκύκλωσε. Συνήφθη τότε ὀμηρικὴ μάχη. Οἱ Τοῦρκοι προσπαθοῦν νὰ ἀνέλθουν εἰς τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα, διὰ νὰ τὰ πυρπολήσουν ἢ νὰ τὰ καταστήσουν ἄχρηστα. Οἱ Ἕλληνες, ἐξ ἄλλου, ἀμύνονται μὲ ἀπαράμιλλον θάρρος, ὑπὸ τὰς ἐμπείρους ὀδηγίας τοῦ ἡρωϊκοῦ πλοίαρχου. Ὁ ἴδιος ὁ Φλαντανελᾶς, μὲ τὸν πέλεκυν ἀνὰ χεῖρας, πηδᾷ ἀπὸ τὴν πρῶραν εἰς τὴν πρύμνην, ἐνθουσιάζει τὰ πληρώματα καὶ μάχεται ὡς λέων κατὰ τῶν ἐχθρῶν. Τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα βυθίζουσι δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τὰ ἐχθρικά, διασποῦν τὸν κλοῖον καὶ εἰσέρχονται εἰς τὸν Κεράτιον.

Ἀπὸ τὴν παραλίαν ὁ Μωάμεθ καὶ ἀπὸ τὰ τείχη οἱ κάτοικοι παρηκολούθουν τὴν ναυμαχίαν.

Ἡ ἑλληνικὴ αὐτὴ νίκη ἐστοίχισεν εἰς τοὺς Τούρκους βαρείας ἀπωλείας, ἐγένεσε χαρὰν καὶ ἐνθουσιασμόν τοὺς πολιορκουμένους καὶ ἐπροκάλεσε τὴν λύσσαν τοῦ Σουλτάνου. Διεπίστωσεν, ὅτι ὁ ἀπὸ θάλασσης ἀποκλεισμός δὲν ἦτο πλήρης. Καταφεύγει, τότε, ὁ πανοῦργος εἰς σατανικὸν στρατήγημα: Νὰ μεταφέρῃ τὰ πλοῖά του εἰς τὸν Κεράτιον διὰ ξηρᾶς.

Ἐντὸς μιᾶς νυκτὸς ἔστρωσε σανίδας ἀλειμμένας μὲ λίπος, ἐπάνω εἰς τὰς ὁποίας ἔσυρεν 70 πλοῖα καὶ τὰ μετέφερεν ἐντὸς τοῦ κόλπου. Τοιοῦτοτρόπως ὁ ἀποκλεισμός διὰ θαλάσσης ἔγινε πλέον στενωτέρως.

Τὸ γεγονός αὐτὸ ἀνησύχησε τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως. Σχεδιάζουν νὰ καύσουν μὲ τὸ «ὕγρον πῦρ» τὰ πλοῖα, ἀλλὰ τὸ σχέδιόν των ἐπροδόθη καὶ ἀπέτυχον.

Τὴν 28ην Ἀπριλίου ὁ Μωάμεθ ἐπεχείρησε τὴν πρώτην μεγάλην ἔφοδον κατὰ τῆς Κων/πόλεως, ἣ ὁποία ὅμως ἀπεκρούσθη. Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐνεργεῖ δευτέραν ἐπίθεσιν, μὲ περισσοτέρας δυνάμεις, χωρὶς ἀποτέλεσμα. Καὶ τρίτη ἀπὸ θαλάσσης ἐπίθεσις ἀποτυγχάνει.

Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Τοῦρκοι ἐνισχύονται καθημερινῶς, ἐνῶ οἱ πολιορκούμενοι ὀλιγοστεύουν. Τὰ τείχη, ἀπὸ τοὺς κανονιοβολισμοὺς τῶν πυροβόλων, ὑφίστανται μεγάλας ζημίας, ἀλλ' οἱ γενναῖοι κάτοικοι, γέροντες, γυναῖκες καὶ παιδιὰ ἀκόμη, ἐργάζονται νυχθημερόν καὶ τὰ ἐπισκευάζουν.

Οἱ Τοῦρκοι κατασκευάζουν ὑπονόμους, διὰ νὰ εἰσέλθουν ὑπογείως εἰς τὴν πόλιν. Ἄλλ' οἱ γενναῖοι ὑπερασπισταὶ τῆς πόλεως ἀνατινάσσουν τὰς ὑπονόμους καὶ ἐπιφέρουν φθορὰν εἰς τὸν ἐχθρόν. Ἐνθαρρύνονται ἀπὸ τὴν πίστιν των εἰς τὸν Θεὸν καὶ τὴν Ὑπέρμαχον Στρατηγόν, ἀπὸ τοὺς λόγους τοῦ ἡρωϊκοῦ αὐτοκράτορός των. Μάχονται ὡς λέοντες, ἀποκρούουν καὶ καίουν τὰς πολιορκητικὰς μηχανὰς τοῦ ἐχθροῦ.

Ὁ Μωάμεθ δὲν ἀπελπίζεται. Θά προετοιμάσῃ καὶ ἄλλην — ἴσως τὴν τελευταίαν — πεισματοῶδη ἐπίθεσιν. Ἄλλ' οὔτε καὶ ὁ Κωνσταντῖνος κάμπτεται. Ἀκούραστος, νύκτα καὶ ἡμέραν περιφέρεται εἰς τὰ τείχη. Ἐπιβλέπει τὰ πάντα, ἐμψυχώνει ὅλους. Αἰσθάνεται νὰ τὸν βαρύνῃ ἡ τιμὴ καὶ ἡ δόξα τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ. Θέλει κάθε πρᾶξις του αὐτὰς τὰς στιγμὰς, πού ἀνήκουν εἰς τὴν αἰωνιότητα, νὰ γίνεταί παράδειγμα. Θέλει νὰ χαρίξῃ εἰς τὸν ἔνδοξον αὐτὸν λαὸν — ἂν ἡ μοῖρά του εἶναι νὰ ζήσῃ δούλος — τὸ θάρρος, τὴν ἐλπίδα καὶ τὸ φῶς εἰς τὴν δουλείαν του.

Ὁ Μωάμεθ προετοιμάζεται διὰ τὴν τελικὴν ἔφοδον. Πρὶν ὅμως ἐπιχειρήσῃ τὴν ἔφοδον αὐτήν, προτείνει εἰς τὸν Κωνσταντῖνον νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν πόλιν καὶ νὰ φύγῃ μὲ τοὺς ἄρχοντάς του εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὅπου θὰ παρέμενεν ὡς ἀνεξάρτητος ἡγεμών. Ὑπε-

σχέθη δὲ ἐπὶ πλέον νὰ σεβασθῆ τὴν ζωὴν καὶ τὴν περιουσίαν τῶν κατοίκων.

Ὁ αὐτοκράτωρ, ἀφοῦ ἔλαβε καὶ τὴν γνώμην τῆς Συγκλήτου, ἔδωκεν, ὡς ἄλλος Λεωνίδας, τὴν ἀθάνατον καὶ ἱστορικὴν ἀπάντησιν:

«Τὸ τὴν πόλιν σοι δοῦναι οὐτ' ἐμὸν ἐστίν, οὐτ' ἄλλον τῶν κατοικούντων ἐν ταύτῃ. Κοινὴ γὰρ γνώμη πάντες αὐτοπροαιρέτως ἀποθανοῦμεν καὶ οὐ φεισόμεθα τῆς ζωῆς ἡμῶν».

Δηλαδή:

Τὸ νὰ σοῦ παραδώσω τὴν πόλιν, δὲν εἶναι ζήτημα ἰδικόν μου, οὔτε κανενὸς ἄλλου ἀπὸ τοὺς κατοικοῦντας εἰς αὐτήν. Διότι ὅλοι μας μὲ μίαν γνώμην καὶ μὲ τὴν ἰδίαν μας προαίρεσιν, εἴμεθα ἀποφασισμένοι νὰ ἀποθάνωμεν καὶ νὰ μὴ λυπηθῶμεν τὴν ζωὴν μας.

Ἡ γενναία καὶ ἱστορικὴ αὐτὴ ἀπάντησις τοῦ Κωνσταντίνου ἐξώργισε τὸν Μωάμεθ. Ἀφοῦ συνεσκέφθη μὲ τοὺς στρατηγούς του, ἀπεφάσισε τὴν μεγάλην καὶ τελειωτικὴν ἔφοδον τὴν 29ην Μαΐου 1453. α) Ἡ μεγάλη ἔφοδος. Τὴν παραμονὴν τῆς ἡμέρας ἐκείνης ὁ Μωάμεθ διελάλησεν εἰς ὅλον τὸν στρατόν του νὰ πολεμήσῃ γενναίως καὶ ὑπεσχέθη πλουσίας ἀμοιβάς: Ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἡ πόλις θὰ ἦτο εἰς τὴν διάθεσιν τῶν νικητῶν. Οἱ θησαυροὶ καὶ οἱ ἄνθρωποι θὰ ἀνήκουν εἰς αὐτούς. Αὐτὸς θὰ ἐκράτει μόνον τὰ τεῖχη καὶ τὰ κτίρια. Ὅσοι θὰ ἀνέβαινον πρῶτοι εἰς τὰ τεῖχη, θὰ ἐλάμβανον κτήματα καὶ ἀξιώματα. Οἱ δειλοὶ θὰ ἐθανατώνοντο.

Τὴν νύκτα ὀλόκληρον τὸ στρατόπεδον ἦτο φωταγωγημένον μὲ μεγάλας πυράς. Οἱ δερβίσαι τὸ περιέτρεχον καὶ ἐφανάτιζον τοὺς πολεμιστάς καὶ ἐκήρυττον ὅτι: «Ὅποιοι φονευθῆ, θὰ συμφάγη τὸ ἴδιον βράδυν μὲ τὸν Προφήτην εἰς τὸν Παράδεισον. Ὅποιοι ὅμως ζήσῃ, θὰ ἔχη εἰς τὴν διάθεσίν του ὅλους τοὺς θησαυρούς τῆς πλουσίας πόλεως».

Ἄλαλαγμοὶ χαρᾶς ἠκούοντο εἰς ὅλον τὸ στρατόπεδον τῶν Τούρκων καὶ τὰ τύμπανα ἐκρούοντο δαιμονιωδῶς. Ὅλα ἐδείκνυον, ὅτι ἡ μεγάλη στιγμή εἶχε φθάσει.

Ἀντιθέτως εἰς τὸ ἑλληνικὸν στρατόπεδον ἐπεκράτει ἡσυχία. Ἡ γηραιὰ πρωτεύουσα τῆς Χριστιανικῆς Ἀνατολῆς, βυθισμένη εἰς τὸ σκότος, περνᾷ τὴν παραμονὴν τῆς μεγάλης ἡμέρας μὲ προσευχὰς καὶ δάκρυα. Αἱ ἐλπίδες ὅλων στρέφονται πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὴν Πανα-

γίαν. Κατὰ διαταγὴν τοῦ αὐτοκράτορος ἐτελέσθη μεγάλη λιτανεία εἰς τὴν Πόλιν. Ἱερεῖς, ἀρχιερεῖς, μοναχοί, γυναῖκες, γέροντες καὶ παιδία περιέρχονται τὰ τείχη μὲ τὰς ἁγίας εἰκόνας ἀνὰ χεῖρας καὶ ἐπὶ κεφαλῆς τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας τῆς Ὁδηγητρίας. Μὲ δάκρυα παρακαλοῦν τὸν Θεὸν νὰ σώσῃ τὴν πόλιν καὶ τὴν κληρονομίαν Του.

Μετὰ τὸ τέλος τῆς λιτανείας ὁ Κωνσταντῖνος ὁμιλεῖ, μὲ πολλὴν συγκίνησιν, πρὸς τοὺς ἄρχοντας, τοὺς ἀρχηγούς τοῦ στρατοῦ καὶ ὅλους τοὺς ὑπερασπιστὰς τῆς πόλεως. Τοὺς προτρέπει, μὲ θερμούς πατριωτικούς λόγους, νὰ ἀγωνισθοῦν καὶ νὰ ἀποθάνουν ὑπὲρ τῆς Πίστews καὶ τῆς Πατρίδος. «Ἀγωνιζόμεθα — τοὺς λέγει — διὰ τὰ ἱερά καὶ τὰ ὅσια τῆς φυλῆς μας, τὴν Πίστιν, τὴν Πατρίδα, τὴν ζωὴν καὶ τὴν τιμὴν τῶν οἰκείων μας. Ἄς κάμωμεν τὸ καθήκον μας πρὸς τὴν Πόλιν, ἣ ὁποία εἶναι βοηθός, σκέπη καὶ καταφύγιον τῶν Χριστιανῶν, ἣ ἐλπίς καὶ ἡ χαρὰ ὅλων τῶν Ἑλλήνων. Ὅσοι πέσουν, θὰ κερδίσουν τὴν αἰωνίαν μνήμην καὶ ἀξίαν εἰς τὸν κόσμον καὶ εἰς τοὺς οὐρανοὺς τὸν ἀδαμάντινον τῆς δόξης στέφανον».

Ἔοιοι, τότε, μὲ ἓνα στόμα ἀποκρίνονται κλαίοντες:

«Ναί, ἄς ἀποθάνωμεν ὅλοι διὰ τὴν Πίστιν τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν Πατρίδα!»

Ἄμεσως κατόπιν μεταβαίνει εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, ὅπου εἶχον συγκεντρωθῆ, διὰ τελευταίαν φοράν, ὅλοι οἱ Χριστιανοὶ τῆς πρωτεύουσας, διὰ νὰ προσευχηθοῦν καὶ νὰ κοινωνήσουν. Μὲ μεγάλην κατάνυξιν, μέσα εἰς τοὺς θρήνους καὶ τοὺς κοπετοὺς τοῦ λαοῦ, παρακολουθεῖ ὁ Κωνσταντῖνος τὴν τελευταίαν λειτουργίαν τῆς Ἁγίας Σοφίας. Δὲν ἦτο λειτουργία αὐτή, ἀλλὰ ἐπιθανάτιος ἀκολουθία μιᾶς ὀλοκλήρου γενεᾶς. Γουμπετῆς πρὸ τῆς εἰκόνας τοῦ Δεσπότη Χριστοῦ καὶ τῆς Θεομήτορος προσεύχεται.

Στρέφεται κατόπιν πρὸς τὸν λαὸν καὶ ζητεῖ ταπεινότατα συγχώρησιν: «Ἀδελφοί μου, Χριστιανοί, συγχωρήσατέ με». Καὶ μεταλαμβάνει, μὲ συντριβὴν καρδίας, τῶν Ἀχράντων Μυστηρίων.

Ἐπιστρέφει κατόπιν διὰ τελευταίαν φοράν εἰς τὸ Παλάτιον, τὸ ὅποιον ἦτο τότε εἰς τὰς Βλαχέρνας, ἀποχαιρετᾷ τοὺς ὑπηρέτας καὶ τοὺς οἰκείους του καὶ ζητεῖ ἀπὸ ὅλους συγχώρησιν. Ἦτο τόσο συγκινητικὴ ἡ στιγμή ἐκείνη, ὥστε — ὅπως λέγει ὁ ἱστορικὸς τῆς ἐποχῆς Φραντζῆς — «καὶ ἀπὸ ξύλον ἢ ἀπὸ πέτραν ἕαν ἦτο κανεῖς, δὲν θὰ τοῦ ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ θρηνησῇ».

Ἐκ τῆς Παλάτιου ὁ αὐτοκράτωρ μεταβαίνει καὶ πάλιν εἰς τὰ τεῖχη, ἐπιθεωρεῖ τοὺς πύργους καὶ τοὺς φύλακας καὶ δίδει θάρρος εἰς τοὺς ὑπερασπιστὰς τῶν φρουρίων, ὅλην τὴν νύκτα τῆς 28ης πρὸς τὴν 29ην Μαΐου, καὶ τέλος, λαμβάνει θέσιν ἀπλοῦ πολεμιστοῦ πρὸ τῆς πύλης τοῦ Ἁγίου Ρωμανοῦ. Ἐκεῖ, εἰς τὸ ἀσθενέστερον αὐτὸ σημεῖον, πρόκειται νὰ ἀγωνισθῇ καὶ νὰ γράψῃ τὴν ὠραιότεραν σελίδα τῆς ζωῆς του, γινόμενος αἰώνιον παράδειγμα ἡρωϊσμοῦ καὶ αὐτοθυσίας.

β) Ἡ ἄλωσις (29 Μαΐου 1453, ἡμέρα Τρίτη). Κατὰ τὰ ἐξημερώματα τῆς 29ης Μαΐου ἀκούεται βαρὺς κρότος ἐχθρικοῦ πυροβόλου. Ἦτο τὸ σύνθημα τῆς γενικῆς ἐπιθέσεως. Μὲ δαιμονισμένον θόρυβον ἀπὸ φωνὰς καὶ ἀλαλαγμούς, σαλπίσματα, τυμπανοκρουσίας, κανονιοβολισμούς ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη, ἐξαπολύονται τὰ βάρβαρα στίφη ἐναντίον τῶν τειχῶν. Ἡ πλέον λυσσώδης ἐπίθεσις ἐκδηλώνεται εἰς τὴν πύλην τοῦ Ἁγίου Ρωμανοῦ, ὅπου ὁ ἴδιος ὁ αὐτοκράτωρ διευθύνει τὴν ἄμυναν.

Οἱ ἐπιτιθέμενοι χρησιμοποιοῦν κλίμακας, διὰ νὰ ἀναρριχηθοῦν εἰς τὰ τεῖχη. Ὁρμοῦν μὲ ἀκράτητον μανίαν καὶ λύσσαν. Ἀλλὰ οἱ ἀμυνόμενοι θραύουσιν τὰς κλίμακας καὶ κατακρημνίζουν τοὺς ἐχθρούς. Τρία σώματα στρατοῦ ἐφορμοῦν, μὲ σοβαρὰς διὰ τοὺς Τούρκους ἀπώλειας. Ὁ καπνὸς τῶν τηλεβόλων καὶ τῶν καιομένων πλοίων «ὡς νεφέλη σκοτεινὴ καλύπτει τὸν ἥλιον. Αἱ φωναὶ καὶ ὁ κρότος ἀνεβαίνουν ἕως τὸν οὐρανόν». Ἀκόμη μίαν φορὰν τὰ τάγματα τῶν Γενιτσάρων κρημνίζονται. Ἀπὸ ἀμφοτέρωθεν τὰ μέρη ἀκούονται ἀπειλαί, ὕβρεις, κραυγαὶ πολλαί, ὀργὴ καὶ θυμὸς ἐπιτιθεμένων καὶ ἀμυνομένων.

Ἀπὸ τὰ παραθαλάσσια τεῖχη τὰ τουρκικὰ πλοῖα, τὰ ὅποια εἶναι παρατεταγμένα κατὰ μῆκος τῶν τειχῶν τοῦ Κερατίου κόλπου, καίονται μὲ τὸ «ὕγρον πῦρ». Χιλιάδες τὰ πτώματα καλύπτουν τὸ ἔδαφος ἔξω ἀπὸ τὰς τεῖχη καὶ τὰς τάφρους.

Ἐξημέρωνεν ἡ 58ῆ ἡμέρα τῆς πολιορκίας. Ἡ βυζαντινὴ σημαία, μὲ τὸν δικέφαλον ἀετὸν καὶ τὸν Σταυρόν, κυματίζει ἐπάνω εἰς τὰ τεῖχη. Ἡ νίκη φαίνεται νὰ κλίνει πρὸς τὸ μέρος τῶν Ἑλλήνων. Τὰ τάγματα τῶν Γενιτσάρων, τὰ ὅποια ἐξαπολύει συνεχῶς ὁ Μωάμεθ, κατακρημνίζονται ἀπὸ τὰ τεῖχη. Ὁ Κωνσταντῖνος μάχεται καθ' ὅλην ἓν γένει τὴν γραμμὴν τοῦ μέσου τῶν χερσαίων τειχῶν; τρέχων ἀπὸ τόπου

εις τόπον. Ἔχει πλησίον του τὸν γενναῖον Γενουάτην Ἰωάννην Ἰουστινιάνην καὶ πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ἐκλεκτοὺς καὶ γενναίους Βυζαντινοὺς, τὸν Θεόφιλον τὸν Παλαιολόγον, τὸν Δημήτριον Καντακουζηνὸν καὶ ξένους ἐπιφανεῖς πολεμιστὰς.

Εἰς μίαν στιγμήν ἀκούεται νὰ κράζη χαρούμενος:

«Συστρατιῶται καὶ ἀδελφοί. Ἰδική μας εἶναι ἡ νίκη. Ὁ Θεὸς πολεμεῖ ὑπὲρ ἡμῶν».

Αἱ ἔφοδοι ἀπεκρούοντο ἢ μία μετὰ τὴν ἄλλην, ὅταν αἰφνιδίως ὁ ἥρωϊκὸς Ἰουστινιάνης πληγώνεται καὶ ἀποχωρεῖ ἀπροσδοκίτως τῆς μάχης. Μαζί του ἀποχωροῦν καὶ ἄρκετοὶ ἀπὸ τοὺς ἄνδρας του. Τοῦτο ἐπιφέρει μεγάλην σύγχυσιν εἰς τὰς τάξεις τῶν ἀμυνομένων καὶ χαλαρώνει τὴν ἄμυναν. Τὸ μοιραῖον αὐτὸ γεγονός συνέβαινε, καθ' ὃν χρόνον οἱ περὶ τὸν Κωνσταντῖνον ἐμάχοντο, διὰ νὰ ἀποκρούσουν τὴν τρίτην μεγάλην ἔφοδον τοῦ τρίτου σώματος στρατοῦ τῶν Γενιτσάρων. Αὐτὸ τὸ εἶχε κρατήσει ὁ Σουλτᾶνος, διὰ νὰ τὸ ρίψη τελευταῖον εἰς τὴν μάχην. Ἐν τούτοις ὁ Κωνσταντῖνος κατώρθωσε καὶ πάλιν νὰ ἀνασυντάξῃ τὰς δυνάμεις του, νὰ συνενώσῃ γύρω του τοὺς ἀνδρείους καὶ νὰ ὀρμήσῃ εἰς τὰς ἐπάλξεις, ὅπου οἱ γενναῖοι ὑπερασπισταὶ συνεχίζουν τὸν ἀγῶνα.

Ἄλλ' αἴφνης μία φωνὴ ἀκούεται, φωνὴ θανάτου! «Οἱ Τοῦρκοι εἰς τὴν πόλιν!»!

Τὶ συνέβη; Πῶς καὶ ἀπὸ ποῦ εὐρέθησαν οἱ Τοῦρκοι μέσα εἰς τὴν πόλιν;

Μέσα εἰς τὴν σύγχυσιν καὶ τὴν ζάλην τῆς μάχης μία μικρὰ πύλη, λεγομένη Κερκόπορτα ἢ Ζυλόπορτα, εἶχε λησμονηθῆ ἀνοικτή. Οἱ Τοῦρκοι τὴν ἀνεκάλυψαν καὶ κατ' ἀρχὰς εἰσῆλθον ὀλίγοι, οἱ ὅποιοι ὤρμησαν εἰς ἄλλην μεγαλυτέραν πύλην, ἐξώντωσαν τὴν φρουράν της, τὴν ἤνοιξαν καὶ ἤρχισαν τότε νὰ εἰσέρχωνται κατὰ μεγάλας μάζας. Οἱ Ἕλληνες, τοιουτοτρόπως, εὐρέθησαν αἰφνιδίως μεταξύ δύο πυρῶν. Ἡ θέσις των εἶναι δεινὴ. Μάχονται ὁμως ἀπεγνωσμένως οἱ γενναῖοι ὑπερασπισταὶ καὶ πίπτουν ἥρωϊκῶς μέχρις ἐνός.

γ) Ὁ ἥρωϊκὸς θάνατος τοῦ Κωνσταντίνου. Ὁ Κωνσταντῖνος ὡς ἀπλοῦς στρατιώτης, ἀγωνίζεται μεταξύ τῶν προμάχων τῆς πύλης τοῦ Ρωμανοῦ. Εἰς μίαν στιγμήν ἀντιλαμβάνεται, ὅτι εἶναι κυκλωμένος ἀπὸ Τοῦρκους, οἱ ὅποιοι εὐρέθησαν ἀπροσδοκίτως εἰς τὰ νῶτά του. Ὅμως δὲν ἀποθαρρύνεται. Ρίπτεται ὡς λέων εἰς τὸ πυκνότερον

στῖφος τῶν ἐχθρῶν, κτυπᾷ δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ μὲ λύσσαν, ἐνῶ «ἀπὸ τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας του τὸ αἷμα ρεεῖ ποταμηδὸν», λέγει εἰς ἱστορικός.

Ὅλοι οἱ ἀξιωματικοὶ τῆς συνοδείας του πίπτουν, ἀγωνιζόμενοι ὡς λέοντες. Κατὰ τὴν κρίσιμον αὐτὴν στιγμὴν βλέπει, ὅτι εἶναι μόνος καὶ κινδυνεύει νὰ αἰχμαλωτισθῆ. «Ἡ πόλις κυριεῦεται καὶ ἐγὼ ζῶ ἀκόμη;» ἀνακράζει ὁ αὐτοκράτωρ. «Δὲν ὑπάρχει κανεὶς χριστιανὸς νὰ μοῦ πάρῃ τὴν κεφαλὴν μου;». Ἀλλὰ τὴν ἰδίαν στιγμὴν δέχεται ἀλλεπάλληλα κτυπήματα ἀπὸ τοὺς γύρω ἐχθροὺς καὶ πίπτει ὁ λεοντόθυμος τελευταῖος αὐτοκράτωρ. Μαζὶ μὲ αὐτὸν ἔπεσε καὶ ἡ αὐτοκρατορία. Ἦτο ἡ 29ῆ Μαΐου 1453, ἡμέρα Τρίτη.

**ΤΟΥ ΠΡΟΜΑΧΟΥ ΤΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΟΣ, ΑΘΙ-
ΔΙΜΟΥ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΙΑ΄ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ,
ΑΙΩΝΙΑ Η ΜΝΗΜΗ!**

Ἡ ἱστορία θὰ ἀναφέρῃ πάντοτε μὲ σεβασμὸν τὸ ὄνομά του. Τὸ παράδειγμα τῆς αὐτοθυσίας καὶ αὐταπαρνήσεώς του θὰ φρονημα-
τίζη πάντοτε καὶ θὰ προτρέπη εἰς μίμησιν τὰς εὐγενεῖς ψυχάς.

δ) Τὰ μετὰ τὴν ἄλωσιν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἡρωικοῦ αὐτοκρά-
τορος, ἔπαυσε πλέον πᾶσα ἀντίστασις. Ἦνοιξαν αἱ πύλαι τῶν τει-
χῶν καὶ κατεκλύσθη ἡ πόλις ἀπὸ ἑξαλλα στίφη Τούρκων. Ἐξεχύθη-
σαν εἰς τὴν πόλιν μὲ ἀλαλαγμοὺς χαρᾶς. Κατέσφαζον τοὺς ὑπολοί-
πους ὑπερασπιστὰς καὶ ἤρχιζον νὰ ἐπιδίδωνται εἰς ἀρπαγὰς, σφα-
γὰς, λεηλασίας, ἐμπρησμοὺς καὶ ἄλλας ἀκατονομάστους βαρβαρό-
τητας. Ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ὁ μαρτυρικός καὶ ἡρωικός πληθυσμὸς τῆς
Κων/πόλεως ἐπλήρωσε μὲ ἄφθονον αἷμα τὴν ἀπεγνωσμένην ἀντί-
στασίν του εἰς τὸν κατακτητὴν. Χιλιάδες ἐσφάγησαν χωρὶς ἔλεος ἢ
ἠχμαλωτίσθησαν.

Αἱ ἐκκλησῖαι καὶ τὰ μοναστήρια, μὲ ὄλον τὸν πλοῦτόν των, ἐλεη-
λατήθησαν καὶ ἐμολύνθησαν. Αἱ ἀτομικαὶ περιουσίαι ἐγιναν ἀντι-
κείμενον ἀρπαγῆς καὶ λεηλασίας. Ἀναρίθμητα προϊόντα πολιτισμοῦ
ἐχάθησαν.

Σκηναὶ φρίκης διεδραματίσθησαν εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀγίας Σοφίας:
Πλῆθος ἀπὸ γέροντας καὶ γυναικόπαιδα, μέσα εἰς τὴν ἀπόγνωσίν
των, κατέφυγον ἐκεῖ, διὰ νὰ ζητήσουν τὴν προστασίαν τῆς Θεοτό-
κου. Ἀλλοίμονον! Οὔτε ἐκεῖ εὔρον σωτηρίαν. Κατέφθασαν καὶ ἐκεῖ
οἱ Γενίτσαροι καί, ἀφοῦ μὲ ἀξίνας καὶ πελέκεις ἐθρυμμάτισαν τὰς θύ-

ρας, εισηλθον εις τον ναον και άλλους εσφαξαν, άλλους δε ηχημαλώ-
τισαν. "Ηρπασαν τα πολύτιμα σκεύη και κατεσπίλωσαν η κατέστρε-
ψαν τας άγιαις εικόνας. Εις διάστημα όλίγων ώρων ο περικαλλής
έκεινος ναός άπεγυμνώθη και έβεβηλώθη.

Τρεις ήμέραι ήσαν άρκεται εις τους βαρβάρους δια να μεταβά-
λουν την ώραίαν και πλουσίαν πόλιν εις φρικτήν έρημίαν. Καμία
πόλις δεν έδοκίμασε τόσοσιν μεγάλην καταστροφήν, όσον η Κων/πολις.

Κατά την μεσημβρίαν εισηλθεν εις την πόλιν και ο Μωάμεθ, έπι-
πος με την συνοδείαν του. Μετέβη κατά πρώτον εις τον ναόν της
'Αγίας Σοφίας, δια να προσευχηθή. Καταβαίνει από τον ίππον και
πίπτει να προσκυνήση· λαμβάνει κόνιν εκ του έδάφους και την ρί-
πτει εις την κεφαλήν του. Πρώτος αυτός αναβαίνει επάνω εις την
'Αγίαν Τράπεζαν και προσεύχεται, δια να εύχαριστήση τον 'Αλλάχ,
δια την νίκην, την όποίαν του έχάρισεν.

'Από της στιγμής εκείνης το περίφημον δημιούργημα του 'Ιου-
στινιανού, το καύχημα της Χριστιανωσύνης έγινε τζαμί. 'Ο Σουλτά-
νος, ότε μετά τον θρίαμβόν του επήλθε κάποια ήσυχία, έζήτησε να
μάθη τι απέγινεν ο αυτοκράτωρ. Τουρκοί στρατιώται ήρέυνησαν
τότε μεταξύ των πτωμάτων και άνευρον το πτωμά του. Τουτο άνε-
γνωρίσθη από τα κόκκινα αυτοκρατορικά πέδιλα με τον κεντημένον
δικέφαλον άετόν. 'Ο Μωάμεθ διέταξε να άποκόψουν την κεφαλήν
και να την περιφέρουν παντού, επάνω εις πάσσαλον, προς έκφο-
βισμόν των χριστιανών και δια να πιστεύσουν όλοι, ότι ο αυτοκρά-
τωρ άπέθανε και μόνος διάδοχός του άπομένει αυτός.

Το άκέφαλον σώμα το παρέδωσεν εις τους χριστιανούς, δια να
το θάψουν «μετά βασιλικής τιμής», αυτός δε έγκατεστάθη νικητής
εις τα άνάκτορα των Βλαχερνών.

Δεν είναι γνωστόν ποϋ έθαψαν οι χριστιανοί το σώμα του τε-
λευταίου αυτοκράτορος. Εις την μονήν της Περιβλέπτου, εις την πλα-
τείαν Βεφά η εις τον περίβολον του ναού της 'Αγίας Θεοδώρας; 'Ο
λαός μας, ο όποίος τόσοσιν τον επένθησε και τον έθρήνησε, έπλασε τον
θρϋλον του «Μαρμαρωμένου βασιλιά». Κατά τον θρϋλον αυτόν ο
βασιλεύς δεν άπέθανεν. "Αγγελος Κυρίου τον άνήρπασεν από την
μάχην και τον έκοίμησε μέσα εις ένα άγνωστον δια τους πολλούς
σπήλαιον. 'Εκει κοιμάται ο αυτοκράτωρ, με την πολεμικήν του στο-
λήν και εις το πλευρόν του κρέμαται η θήκη κενή, χωρίς σπάθην.

Αυτήν, όταν θα ἔλθῃ ἡ ὥρα νὰ ξαναγίνῃ ἑλληνικὴ ἡ Κων/πολις, θὰ τοῦ τὴν δώσῃ πάλιν ὁ ἄγγελος, θὰ τὸν ξυπνήσῃ ἀπὸ τὸν λήθαργόν του καὶ τότε «τὴ σπάθα του θ' ἀδράξῃ καὶ τοὺς ἐχθροὺς θὰ διώξῃ, πέρα ὡς τὴν κόκκινη μηλιὰ καὶ πίσω ἀπὸ τὸν ἥλιο».

Ἐθρήνησε τὴν ἄλωσην ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Κων/πόλεως. Ἀλλὰ ὅλος αὐτὸς ὁ πόνος, ὁ σπαραγμὸς τοῦ Γένους, ὅλαι αἱ ἐλπίδες καὶ τὰ ὄνειρά του, ἐπέρασαν μέσα εἰς τὰς παραδόσεις καὶ τοὺς θρύλους. Ἔγιναν τραγούδι, θρῆνος καὶ παραμῦθι. Μὲ αὐτὰ ἔζησεν ὑπόδουλον τὸ Γένος κατὰ τοὺς σκοτεινοὺς αἰῶνας τῆς δουλείας του· μὲ αὐτὰ ἐθέρμαινε τὴν πίστιν καὶ τὴν ἄσβεστον ἐλπίδα του, ὅτι: «...πάλι μὲ χρόνια μὲ καιροῦς, πάλι δικά μας θάναϊ!»

9. Η ΚΑΤΑΚΤΗΣΙΣ ΤΩΝ ΛΟΙΠΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ. Μετὰ τὴν ἄλωσην τῆς Κων/πόλεως ὁ Μωάμεθ ὁ Πορθητῆς, ὅπως ὠνομάσθη, ἐπέδόθη εἰς τὴν κατάκτησιν καὶ τῶν ὑπολοίπων ἑλληνικῶν χωρῶν, αἱ ὁποῖαι ἐξηκολούθουν νὰ μάχωνται ἀκόμη μὲ τὰς ὀλίγας δυνάμεις, τὰς ὁποίας διέθετον.

Κατ' ἀρχὰς ἐστράφη πρὸς τὰς σερβικὰς καὶ ἀλβανικὰς χώρας, τὰς ὁποίας καὶ κατέκτησε. Κατῆλθεν ἔπειτα πρὸς νότον καὶ κατέλυσε τὸ Φραγκικὸν Δουκάτον τῶν Ἀθηνῶν. Ὁ ἴδιος ὁ Μωάμεθ ἐπεσκέφθη τὰς Ἀθήνας καὶ ἐθαύμασε τὰ ἀρχαῖα μνημεῖά της. Μετέβαλε τὸν Παρθενῶνα, ὁ ὁποῖος ἦτο τότε ναὸς (Παναγία ἢ Ἀθηνιώτισσα) εἰς τζαμί καὶ παρεχώρησε μερικὰ προνόμια εἰς τοὺς Ἀθηναίους.

Ἐπροχώρησε κατόπιν πρὸς τὴν Πελοπόννησον. Κατέλαβεν ὅλας τὰς πόλεις καὶ τὰ φρούρια, πλὴν τῆς Μονεμβασίας καὶ μερικῶν ἄλλων παραλιακῶν πόλεων, τὰς ὁποίας κατεῖχον οἱ Ἑνετοί. Ἐξεδίωξε τοὺς ἀδελφοὺς Παλαιολόγους καὶ κατέλυσε τὸ Δεσποτᾶτον τοῦ Μυστρᾶ (1461).

Τὸ ἴδιον ἔτος (1461) κατέλυσε καὶ τὴν αὐτοκρατορίαν τῆς Τραπεζοῦντος. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον περιῆλθον εἰς τὴν κατοχὴν του καὶ τὰ τελευταῖα ὑπολείμματα τοῦ ἄλλοτε κραταιοῦ Βυζαντίου καὶ βλαὶ αἱ κτήσεις τῶν Ἑνετῶν καὶ Γενουατῶν (Εὐβοία, Χίος, Μυτιλήνη). Τέλος, διὰ τοῦ ναυάρχου του Χαίρεδιν Βαρβαρόσσα κατέλαβε τὰς Κυκλάδας, τὴν Δωδεκάνησον, τὴν Λήμνον, πλὴν τῆς Ἐπτανήσου.

Τοιουτοτρόπως ὁ Μωάμεθ ὑπέταξεν ὅλας τὰς χώρας τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας, ἡ ὁποία ἐπὶ 11 αἰῶνας ἐκράτησε τὸ φῶς τοῦ

πολιτισμοῦ, ἔγινεν ὁ διδάσκαλος τῶν λαῶν καὶ ἡμύνθη κατὰ μυρίων βαρβάρων, πρὸς διαφύλαξιν τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Διὰ τὸν Ἑλληνισμόν, ὅπως καὶ διὰ τὰς χώρας τῆς Βαλκανικῆς καὶ τῆς Ν.Α. Εὐρώπης, ἤρχιζε δουλεία αἰῶνων.

Ἡ ἐπίδρασις τοῦ Βυζαντίου εἰς ὅλην τὴν Ὀρθόδοξον Ἀνατολήν συνεχίζεται μέχρι σήμερον. Εἰς τὴν καρδίαν μας καὶ εἰς τὴν ἔθνικὴν καὶ θρησκευτικὴν μας ζωὴν, κατέχει ἰδιαιτέραν θέσιν. Ἄν ἡ δόξα καὶ ὁ πολιτισμὸς τῆς Πατρίδος μας ἀρχίζη ἀπὸ τὴν ἀρχαιοτάτην ἑλληνικὴν ἐποχὴν, ὅμως ἡ νεωτέρα μας ἱστορία, ἡ θρησκευτικὴ πίστις καὶ οἱ ἔθνικοί μας ἀγῶνες ἀρχίζουν ἀπὸ τὴν βυζαντινὴν ἐποχὴν. Ἡ Ἑλλάς, εἴτε ἀρχαία λέγεται, εἴτε βυζαντινὴ, εἴτε δουλεύουσα, εἴτε ἀναγεννωμένη, εἴτε νεωτέρα, ἔχει μίαν ὠραίαν καὶ ὑψηλὴν ἀποστολήν: Νὰ γίνεταί πάντοτε τέλειον καὶ λαμπρὸν παράδειγμα ὑψηλοφροσύνης, ἀρετῆς καὶ πολιτισμοῦ.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ.

Α. 1. Μογγόλοι, Τζενκίς Χάν, Σουλεϊμάν, Ἐρτογρούλ, Ἀλαεδδὶν (πληροφορίαι), λεξικὸν ὀνομάτων.

2. Ἀσχολίαι εἰς τὸν χάρτην. Μικρὰ Ἀσία, Ἰκόνιον, Προῦσσα.

3. Διάκρισις Σελτζούκων καὶ Ὀθωμανῶν, (κρίσεις).

4. Ποῖος Σουλτᾶνος ἐφήρμοσε τὸ παιδομάζωμα.

Β. 1. Ἀσχολίαι εἰς τὸν χάρτην: Καλλίπολις, Ἀδριανούπολις, Φιλιππούπολις, Σερβία, Ἀλβανία, Σόφια.

2. Σημειώσατε εἰς τὸν χάρτην σας τὰς κατακτήσεις τῶν Τούρκων.

3. Διατὶ οἱ Σουλτᾶνοι ἐπιζητοῦν νὰ καταλάβουν τὴν Κων/πολιν.

4. Οὐνιάδης, Σκεντέρμπεης, Παλαιολόγος (πληροφορίαι).

Γ. 1. Σχεδιάσατε εἰκόνας ἀπὸ τὴν πολιορκίαν καὶ τὴν ἄλωσιν.

2. Προσπαθήσατε νὰ εὑρετε ἀπὸ βιβλίον καὶ νὰ διαβάσετε λεπτομερῆ περιγραφὴν τῆς τελευταίας λειτουργίας.

3. Συγκεντρώσατε τραγούδια καὶ παραδόσεις ἀπὸ τὴν ἄλωσιν: («Τὸ τηγάνισμα τῶν ψαριῶν»), «ὁ ἱερεὺς τῆς Ἁγίας Σοφίας», «ὁ μαρμαρωμένος βασιλιάς», «ἡ σκλάβα ἢ Πόλι» κ.ἄ.).

Δ. 1. Διατὶ ἡ Κων/πολις ἦτο προπύργιον τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ, ἐνῶ μετὰ τὴν ἄλωσιν οὐδεμίαν πνευματικὴν πρόοδον ἐσημείωσεν.

16. ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Τὸ ἔτος 146 μ.Χ. ἐσήμανε τὴν κατάκτησιν τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦς Ρωμαίους, ὄχι ὅμως καὶ τὴν ἐξαφάνισιν τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος. Οἱ κατακτηταὶ Ρωμαῖοι κατεκτήθησαν ἀπὸ αὐτὸ καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασίν του ἐδημιουργήθη ὁ ἑλληνορρωμαϊκὸς πολιτισμὸς.

Μὲ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Χριστιανισμοῦ δημιουργεῖται βαθεῖα τομὴ εἰς τὸν ἀρχαῖον κόσμον. Ἡ θρησκεία τοῦ Ναζωραίου, παρ' ὅλους τοὺς τρομεροὺς διωγμοὺς ὑπὸ τῶν Ἐθνικῶν, ἐπιβάλλεται, βραδέως μὲν, ἀλλ' ἀσφαλῶς. Ἀποτελεῖ μίαν τεραστίαν δύναμιν, ἡ ὁποία συγκλονίζει τὴν συνείδησιν τῶν ἀνθρώπων καὶ ἐκτοπίζει τὰς παλαιὰς θρησκευτικὰς δοξασίας. Ἀνανεώνει καὶ ἐξυψώνει τὴν ζωὴν ἀπομακρύνει τὴν ἀγωνίαν τοῦ θανάτου, διότι προάγει εἰς αἰωνίαν ζωὴν.

Αὐτὴν τὴν δύναμιν πρῶτος ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους αὐτοκράτορας τὴν ἀντιλαμβάνεται καὶ τὴν ἐγκολπώνει. Ἄν καὶ ἔθνικὸς ἀκόμη, τὴν ὑποστηρίζει. Παραχωρεῖ εἰς τοὺς χριστιανοὺς πλήρη ἐλευθερίαν διὰ τὴν ἄσκησιν τῶν θρησκευτικῶν τῶν καθηκόντων. Ἀναγνωρίζει νομίμως τὴν νέαν θρησκείαν. Τὴν προστατεύει ἀναφανδόν: 1) Συγκαλεῖ τὸ 325 τὴν Σύνοδον τῆς Νικαίας, διὰ νὰ καταδικάσῃ τὴν αἵρεσιν τοῦ Ἀρείου καὶ νὰ διασφαλίσῃ τὴν Ὀρθοδοξίαν. 2) Μεταφέρει τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους εἰς τὴν Ἀνατολήν, μέσα εἰς ἑλληνικοὺς ἢ ἐξελληνισθέντας πληθυσμοὺς. Ἐπ' αὐτῶν τῶν δύο δυνάμεων τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐθεμελίωσεν ὁ Κωνσταντῖνος τὴν αὐτοκρατορίαν του. Ἡ κτίσις τῆς Κων/πόλεως εἰς τὸ μέσον τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως ἀποτελεῖ τὴν ἀφετηρίαν τῆς Βυζαντινῆς ἱστορίας.

Αἱ μεγάλοι περίοδοι αὐτῆς εἶναι τρεῖς:

α) Περίοδος πρώτη (330-717). Ἡ νέα πρωτεύουσα, ἡ Κων/πολις, δέχεται ἀλλεπαλλήλους ἐπιδρομὰς βαρβάρων ἐπὶ 1123 ἔτη. Τὸ κράτος ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι ρωμαϊκὸν κατὰ τὸν χαρακτῆρα, ἀλλὰ τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον δεσπόζει τῆς ὅλης πνευματικῆς θρησκευτικῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς. Ἔργα τῆς περιόδου: ὑπεράσπισις τῆς Ὀρθο-

δοξίας, κωδικοποιήσις ἑλληνορωμαϊκοῦ δικαίου, διάδοσις ἑλληνορωμαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Εἰδικώτερον:

— Ἐποχὴ πρὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ (325-527). Ἡ ἑλληνικὴ ἀνατολὴ ἐλευθερώνεται ἀπὸ τὸν κίνδυνον τῶν Οὐννων καὶ τῶν Γόθων. Συνεχίζονται οἱ πόλεμοι κατὰ τῶν Περσῶν. Ἀπόπειρα ἐπανιδρύσεως τῆς εἰδωλολατρίας ὑπὸ τοῦ Ἰουλιανοῦ ἀποβαίνει ματαία. Ὁ Μέγας Θεοδοσίος στερεώνει τὴν Ὀρθοδοξίαν (μέτρα κατὰ τῶν εἰδωλολατρῶν, σύγκλησις Β' Οἴκ. Συνόδου καὶ συμπλήρωσις τῶν ἄρθρων τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως). Τὸ ἔτος 395 μ.Χ. ὁ Μέγας Θεοδοσίος χωρίζει τὴν Ρωμαϊκὴν αὐτοκρατορίαν εἰς Ἀνατολικὸν καὶ Δυτικὸν κράτος. Τὸ ἔτος τοῦτο θεωρεῖται ἀρχὴ τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ Μικροῦ καὶ τῆς συζύγου του Εὐδοκίας (408-450) τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας ἐξελληνίζεται τελείως, ὑποστηρίζεται ἡ ἑλληνικὴ παιδεία καὶ ἰδρύεται τὸ Πανδιδακτήριον, εἰς τὸ ὁποῖον ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα εἶναι ἰσότιμος μὲ τὴν λατινικὴν καὶ ἐπιτρέπεται ἡ χρῆσις τῆς εἰς τὰ δικαστήρια. Ἡ βυζαντινὴ τέχνη ἀρχίζει νὰ συγκροτῆται.

— Αἰὼν τοῦ Ἰουστινιανοῦ (527-610). Δεσπόζουσα μορφή ὁ Ἰουστινιανός. Ὀνειρόν του εἶναι νὰ ἀναστηλώσῃ τὴν παλαιὰν ρωμαϊκὴν αὐτοκρατορίαν μὲ ἔνδυμα χριστιανικὸν καὶ νὰ δημιουργήσῃ παγκόσμιον χριστιανικὸν κράτος. Χρησιμοποιεῖ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν εἰς τὴν διπλωματίαν καὶ νομοθεσίαν. Ἡ ἔκφρασις τῶν παραλόγων ἀντιζηλιῶν τοῦ λαοῦ («στάσις τοῦ νίκαι») καταπνίγεται εἰς τὸ αἷμα, ἀλλ' ἀποτελεῖ κηλίδα εἰς τὸ ἔργον τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ἡ δόξα τῶν πολέμων του καὶ ἡ λάμπις τῶν ἐκπολιτιστικῶν ἔργων του προσδίδουν εἰς τὴν ἐποχὴν του ἀσυνήθιστον μεγαλεῖον. Εἶναι ἡ λαμπρότερα ἐποχὴ τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας καὶ μία ἀπὸ τὰς μεγάλας ἐποχὰς τῆς παγκοσμίου ἱστορίας.

— Ἡ δυναστεία τοῦ Ἡρακλείου (610-717). Μετὰ παραχώδη ἐποχὴν ἀναλαμβάνει ἱκανὸς αὐτοκράτωρ, ὁ Ἡράκλειος, ὅστις διεξάγει ἀγῶνα ὑπάρξεως κατὰ τῶν Περσῶν, Ἀβάρων καὶ Ἀράβων. Καταστρέφει τὴν δύναμιν τῶν Περσῶν (626-630), καὶ ὑψώνει τὸν Τίμιον Σταυρόν, ἀλλὰ ἀδυνατεῖ νὰ ἀναχαιτίσῃ τὴν δύναμιν τῶν Ἀράβων καὶ τὸ κράτος χάνει ἐνδόξους ἑλληνικὰς ἐπαρχίας (Συρία, Αἴγυπτος), ἐνῶ Σλαῦοι καὶ Βούλγαροι ἐγκαθίστανται νοτίως τοῦ Δουνάβεως. Ὁ ἐξελληνισμὸς γίνεται ἐμφανεστερος. Ὁ Ἡράκλειος ἐξελληνίζει

τὰ νομίσματα καὶ τοὺς τίτλους τῶν αὐλικῶν. Ἡ λέξις Ρωμαῖος σημαίνει πλέον τὸν Ἕλληνα καὶ ὄχι τὸν ὑπήκοον. Ὁ Πωγωνᾶτος ἐξελληνίζει καὶ τοὺς στρατιωτικούς βαθμούς. Ἡ ἑλληνοχριστιανικὴ ζωὴ ἀντικαθιστᾷ τὴν ρωμαϊκὴν βαρβαρότητα. Λάμπει ὁ μεσαιωνικὸς ἑλληνικὸς πολιτισμὸς. Ἡ λατινικὴ γλῶσσα καταντᾷ νεκρά. Ὅλα γίνονται ἑλληνικά: οἱ αὐτοκράτορες, οἱ ὑπάλληλοι, ἡ γλῶσσα, ἡ ζωὴ.

β) Δευτέρα περίοδος. (717-1204). Τὸ Βυζαντινοελληνικὸν κράτος. Κατὰ τὴν μακρὰν αὐτὴν περίοδον ἀνέρχονται εἰς τὸν θρόνον τρεῖς μεγάλοι δυναστεῖαι, αἱ ὁποῖαι σφῶζουν καὶ μεγαλύνουν τὸ κράτος: τῶν Ἰσαύρων, τῶν Μακεδόνων καὶ τῶν Κομνηνῶν. Τὸ κράτος συμπτύσσεται εἰς τὰς γύρω ἀπὸ τὸ Αἰγαῖον παλαιᾶς χώρας καὶ γίνεται γνησιώτερον ἑλληνικὸν κράτος καὶ πυρὴν διὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐθνότητα. Οἱ αὐτοκράτορες δὲν ἐγκαταλείπουν τὰ κοσμοκρατορικὰ ὄνειρα, ἀλλ' ἐργάζονται πρὸ πάντων διὰ τὴν ἐπέκτασιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ.

— Ἡ ἀναγέννησις διὰ τῶν Ἰσαύρων (717-867). Οἱ ἐξισλαμισθέντες Ἀραβες εἶχον ἐπιχειρήσει τὴν πρώτην πολιορκίαν τῆς Κων/πόλεως (673-678), ἀλλ' αὕτη ἐθραύσθη μετὰ τὴν γενναιότητα τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῶν κατοίκων. Οἱ Ἰσαυροὶ ἀποκρούουν τὴν Β' Πολιορκίαν τῆς Κων/πόλεως (717-718) μετὰ τὸ «ὕγρον πῦρ» καὶ τὴν θερμὴν πίστιν πρὸς τὴν Ὑπέρμαχον Στρατηγὸν Θεοτόκον. Ὁ Λέων Ε' ὁ Ἀρμένιος ταπεινώνει τοὺς Βουλγάρους (Μεσημβρία, 817). Ἐπιχειρεῖται μεγάλη θρησκευτικὴ καὶ κοινωνικὴ μεταρρύθμισις (εἰκονομαχία), ἡ ὁποία ἐπὶ αἰῶνας ταράσσει Ἐκκλησίαν καὶ κράτος, διχάζει τοὺς Χριστιανούς καὶ ἐξάπτει τὰ πάθη καὶ τὸν φανατισμὸν. Μετὰ τὴν Εἰρήνην τὴν Ἀθηναίαν καὶ τὴν Θεοδώραν τίθεται τέρμα, μετὰ νίκην τῶν εἰκονολατρῶν, φαινομενικῶς, ἀλλὰ μετὰ καρποὺς ἐπιπτώσεων: ἡ πνευματικὴ ζωὴ ἀναζωογονεῖται, ἡ Ἐκκλησία ἐνισχύεται καὶ ἀναλαμβάνει δραστηρίως τὸν ἐκχριστιανισμὸν τῶν βαρβάρων: Ὁ Κύριλλος καὶ ὁ Μεθόδιος γίνονται ἀπόστολοι τῶν Σλαύων καὶ τοὺς προσφέρουν τὸ ἀλφάβητον καὶ τὴν δυνατότητα νὰ ἀποκτήσουν λογοτεχνίαν. Αἱ προστριβαὶ μεταξὺ Ὁρθοδόξου καὶ Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας (858) καταλήγουν εἰς τὸ σχίσμα (1054). Μέγας ζήλος παρατηρεῖται διὰ τὴν παιδείαν, θεραπεύονται δὲ μετὰ θερμῆν τὰ γράμ-

ματα και αί έπιστήμαι. Λόγιοι, φιλόσοφοι και μαθηματικοί διαπρέπουν. Τò έμπορίον άκμάζει. Τò έθνικόν φρόνημα ένισχύεται.

— Η άκμή επί Μακεδονικής δυναστείας (867-1057). Είναι ή λαμπροτάτη έποχή τής ελληνικής αυτοκρατορίας, ή όποία άποβαίνει ή ίσχυροτέρα στρατιωτική δύναμις τοϋ κόσμου. Οί ήρωες αυτοκράτορες, Φωκάς, Τσιμισκής, Βουλγαροκτόνος, καταπολεμοϋν έχθρους προς όλας τας διευθύνσεις: Σαρακηνοϋς ("Αραβας) Ρώσους, Βουλγάρους. 'Ο Έλληνισμός άναστηλώνεται εις τήν Νότιον 'Ιταλίαν. "Ελληνες ίεραπόστολοι έκχριστιανίζουν τόν σλαυϊκόν κόσμον και ό βυζαντινός πολιτισμός διαδίδεται εις 'Ανατολήν και Δύσιν. Κατέρχονται οί Νορμανδοί και έμφανίζονται οί Σελτζοϋκοί Τοϋρκοί. "Ολοι οί αυτοκράτορες εργάζονται άόκνως νά μεγαλώσουν και νά λαμπρύνουν τò κράτος. Μεγάλη εύμάρεια παρατηρείται εις τήν πρωτεύουσαν και πολλές άλλας πόλεις. Τò έμπορίον και ή βιομηχανία άκμάζουν. Τά ελληνικά γράμματα και αί τέχναι διαλάμπουν.

— Κομνηνοί και "Αγγελοι (1057-1204). Τò κράτος αρχίζει νά έξασθενή. Τò σχίσμα, οί Νορμανδοί, οί Τοϋρκοί συντελοϋν προς τοϋτο. Οί μεγάλοι αυτοκράτορες, 'Αλέξιος Κομνηνός, 'Ιωάννης και Μανουήλ (1081-1180), κατορθώνουν δια τοϋ πολέμου ή τής διπλωματίας νά διατηρήσουν εις μεγάλην δύναμιν και λαμπρότητα τò κράτος. "Αλλαι ίσχυραί δυνάμεις (Γένουα, Ένετία, Γερμανική αυτοκρατορία, Σερβία κλπ). αρχίζουν νά δημιουργοϋνται. 'Ο χείμαρρος τών Σταυροφόρων βαρβάρων τής Δύσεως, υπό τò πρόσχημα τής άπελευθερώσεως τών 'Αγίων Τόπων, εις τήν πραγματικότητα όμως άπό ώμόν και ύλιστικόν σκοπόν, καταλήγει εις τήν ίδρυσιν Φραγκικών κρατών εις τήν Παλαιστίνη και άλωσιν τής Κων/πόλεως, με διάλυσιν τής αυτοκρατορίας.

γ) Τρίτη περίοδος (1204-1453). Η Φραγκοκρατία επικρατεί εις τας Βυζαντινάς χώρας, αλλά παραμένουν έστίαί Έλληνισμοϋ:

— Η αυτοκρατορία τής Νικαίας (1204-1261). Συνεχίζει τήν ζωήν τής Βυζαντινής αυτοκρατορίας και οί αυτοκράτορές της φέρονται ώς κληρονόμοι τών Βυζαντινών. Τοϋτο και ή ματαιόδοξος φιλοδοξία τών ηγετών τών άλλων μικρών ελληνικών κρατών (αυτοκρατορίας τής Τραπεζοϋντος, Δεσποτάτου τής 'Ηπείρου), έμποδίζουν τήν δημιουργίαν ίσχυροϋ κράτους. Μόνη ή αυτοκρατορία τής Νικαίας έπι-

τυγχάνει να ανακτήσει την Κων/πολιν (1261) και να συνεχισθῆ ἡ ζωὴ τοῦ Βυζαντίου.

— Ἡ δυναστεία τῶν Παλαιολόγων (1261-1453). Κατορθώνει δι' ἀγῶνων καὶ διὰ τῆς διπλωματίας νὰ ἀνακόψῃ τὰς ἐπιχειρήσεις τῶν Ἀνδηγαυῶν καὶ συνεχίζεται ὁ ἀγὼν περὶ ὑπάρξεως μὲ τοὺς Ὁθωμανοὺς Τούρκους. Ὁ σκληρὸς ἀγὼν διαρκεῖ ἐπὶ ἓνα αἰῶνα καὶ τελικῶς ὁ Μωάμεθ Β' καταλύει τὸ Βυζάντιον.

Ὁ Κωνσταντῖνος ΙΑ' Παλαιολόγος, ὁ τελευταῖος αὐτοκράτωρ, πίπτει ἥρωικῶς πρὸ τῆς Πύλης τοῦ Ρωμανοῦ (1453) καὶ ἡ αὐλαία τῆς Βυζαντινῆς ἱστορίας κλείει.

Ὁ Ἕλληνικὸς λαὸς ὑπεδουλώθη. Ὁ Ἕλληνισμὸς δὲν ἀπέθανεν. Ὡς ἀθάνατος ἰδέα, διετήρησεν ἀκμαίαν τὴν δύναμίν του μέσα εἰς τὴν μακραιώνα δουλείαν. Καὶ ὅταν ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ὡς φοῖνιξ ἀνεγεννήθη ἐκ τῆς τέφρας του. Κατέκτησε καὶ πάλιν τὴν ἐλευθερίαν του καί, εἴτε εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν, εἴτε εἰς τὰς λεωφόρους τῆς εἰρήνης, προχωρεῖ διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἀποστολῆς του.

ΕΠΙΤΕΥΓΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΠΟΤΥΧΙΑΙ. Τὸ Βυζάντιον ἔζησεν ἐπὶ 1000 καὶ πλέον ἔτη. Κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ ἀνεφάνησαν τὰ αἰώνια προτερήματα τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, ἀλλὰ καὶ ὅλα τὰ ἐλαττώματα αὐτῆς. Τὰ πρῶτα συνετέλεσαν εἰς τὴν ἐπιβίωσιν τῆς αὐτοκρατορίας, τὴν στερέωσιν καὶ ἐξάπλωσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ἀναβίωσιν καὶ περαιτέρω ἐξέλιξιν τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Τὰ ἄλλα ὠδήγησαν πρὸς τὴν καταστροφὴν.

Κύρια ἄρεται τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς ἦσαν καὶ κατὰ τὴν βυζαντινὴν περίοδον ἡ ἀπεριόριστος ἀγάπη πρὸς τὴν πατρίδα, τὴν ἐλευθερίαν καὶ ὅλας τὰς ἠθικὰς ἀξίας. Καταδεικνύονται ἀπὸ τὰς πράξεις ἡρωϊσμοῦ καὶ αὐτοθυσίας τοῦ Βελισσαρίου, τοῦ Πωγωνάτου, τοῦ Ἡρακλείου, τοῦ Λέοντος Γ' τοῦ Ἰσαύρου, τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ, τοῦ Ἰωάννου Τσιμισκῆ, τοῦ Βουλγαροκτόνου, τοῦ Κωνσταντίνου ΙΑ' Παλαιολόγου.

Ἄλλαι ἄρεται ἦσαν ἡ εὐφυΐα καὶ ἐπινοητικότητα («ὕγρον πῦρ»), στρατιωτικὴ ὀργάνωσις, τὸ φιλοπρόοδον (καλλιέργεια μετᾶξης), ἡ ἀγάπη πρὸς τὸ ὠραῖον (δημιουργία τοῦ Βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ).

Παραλλήλως τὰ ἐλαττώματα τῆς φυλῆς μας ἐπέφεραν ἀνεπανόρθωτα δεινά. Ὁ ἀτομικισμὸς ἠμπόδισε τὴν πλήρην ἀφομοίωσιν τῶν

κατοίκων τῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἠνύνησε τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ Μωαμεθανισμοῦ μὲ τὴν ἀπομόνωσιν τῆς Ἀνατολῆς ἀπὸ τῆς Δύσεως. Ἡ ματαιοδοξία μὲ τὴν πολιτικὴν τῆς «ρωμαϊκῆς ἰδέας» ἐξήντησαν τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους εἰς ὑπερποντίους κατακτήσεις. Ἡ διχόνοια ἔφερε συνεχεῖς διενέξεις καὶ ἔριδας διὰ τὸν θρόνον, πολλάκις δὲ προεκάλεσε καὶ ἐπιδρομὰς βαρβάρων.

Ἡ φυλὴ μας θαυματουργεῖ μόνον εἰς περιόδους ἐθνικῆς ἐνότητος, ὀδηγεῖται δὲ εἰς τὴν παρακμὴν μὲ τὴν διχόνοϊαν.

Ο ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ. 1) Ἰδιαίτερα χαρακτηριστικά. Τὸ σύνολον τῶν ἐκδηλώσεων τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου, δηλ. ὅλα τὰ ἀγαθὰ, τὰ ὅποια παρήγαγε καὶ θὰ παράγῃ ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴν δραστηριότητά του, ὀνομάζομεν πολιτισμόν.

Τὰ κυριώτερα ἀγαθὰ τοῦ πολιτισμοῦ εἶναι: Ἡ Ἐπιστήμη, ἡ Τέχνη, ἡ Ἠθική, ἡ Θρησκεία, τὸ Κράτος, ἡ Πολιτικὴ καὶ Κοινωνικὴ ὀργάνωσις, ἡ Οἰκονομία κ.ἄ.

Κάθε ἐποχὴ διακρίνεται ἀπὸ τὸν πολιτισμόν της. Κάθε τόπος ἢ λαὸς ἔχει τὸν ἰδικόν του πολιτισμόν. Τοιοῦτοτρόπως ἔχομεν: Τὸν πολιτισμόν τῶν ἀνατολικῶν λαῶν, τὸν Μυκηναϊκόν, τὸν Μινωϊκόν, τὸν Ἑλληνικόν (κλασσικόν), τὸν Ρωμαϊκόν, τὸν Ἀραβικόν καὶ ἐδῶ τὸν Βυζαντινὸν πολιτισμόν.

Ἐν Βυζαντινὸς πολιτισμὸς ὑπέστη ἐπίδρασιν ρωμαϊκὴν καὶ ἀνατολικὴν, ἰδίως κατὰ τὴν περίοδον (330-641). Ἡ Κων/πολις, ὡς διάδοχος τῆς Ρώμης, παρέλαβε πολλὰ στοιχεῖα τοῦ Ρωμαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Ἐπειδὴ δὲ ἰδρύθη εἰς τὸ κέντρον τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου, ἐδέχθη ποικίλα στοιχεῖα ἀπὸ τὸν πολιτισμόν τῆς Ἀνατολῆς. Εἶναι, ἐξ ἄλλου, ὁ κληρονόμος τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ὁμως συνεχωνεύθησαν καὶ ἀφωμοιώθησαν καὶ ἄλλα στοιχεῖα, τὰ ὅποια ἐξωγογήθησαν ἀπὸ τὴν ὑπέροχον πνοήν τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ μάλιστα τοῦ Ὁρθοδόξου.

* Ὁ Ἑλληνισμὸς ἐπομένως καὶ ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι τὰ δύο βασικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα τοῦ Βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ. Βυζαντινὸς πολιτισμὸς = Ἑλληνοχριστιανικὸς πολιτισμὸς. Μέσα εἰς τὰ πλαίσια αὐτὰ ἀναπτύσσεται καὶ ἐξελισσεται κάθε ἐκδήλωσις τῆς βυζαντινῆς ζωῆς.

Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἐμφάνισεως τοῦ Χριστιανισμοῦ ὁ Ἑλλη-

νισμός και ο Χριστιανισμός ήλθον εις ὄξειαν ρῆξιν. Μεγάλοι συγγραφεῖς καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη, Χριστιανοὶ καὶ Ἐθνικοί, ὑπεστήριζον με φανατισμὸν τὰς ἀπόψεις των. Τελικῶς ὅμως ἐπεκράτησεν ὁ Χριστιανισμός, ὁ ὁποῖος ἐπέτρεψε νὰ διατηρηθοῦν καὶ νὰ ἀναπτυχθοῦν περαιτέρω πολλὰ στοιχεῖα τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ.

Ὁ ἀξιόλογος πολιτισμὸς, τὸν ὁποῖον ἀνέπτυξε τὸ Βυζάντιον, ἐπέδρασεν εὐεργετικῶς εἰς πολλοὺς λαοὺς. Δικαίως δὲ ἔχει κινήσει τὸ παγκόσμιον, σήμερον, ἐνδιαφέρον τῶν περισσοτέρων λαῶν τῆς Εὐρώπης καὶ πολλοὶ ἐπιστήμονες μελετοῦν, μὲ πολὺν ζῆλον, τὸν ἐλληνοχριστιανικὸν αὐτὸν πολιτισμὸν.

2) Ἡ Παιδεία. Οἱ λαοὶ τοῦ κράτους ἦσαν κατὰ τὸ πλεῖστον Ἑλληνας ἢ Ἀσιᾶται ἐξελληνισμένοι, οἱ ὁποῖοι ὠμίλουν τὴν ἐλληνικὴν ὡς ἐθνικὴν των γλῶσσαν. Ἐμελετοῦσαν λοιπὸν τὰ ἔργα τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς λογοτεχνίας. Διεφύλαττον εἰς τὰς βιβλιοθήκας των ὡς ἀντικείμενα μεγάλης ἀξίας τὰ χειρόγραφα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων, τὰ ἀντέγραφον μὲ ἐπιμέλειαν καὶ τὰ ἐμελέτων. Τοιοῦτοτρόπως ἡ παιδεία, ἀπὸ τὴν κατωτέραν βαθμίδα ἕως τὴν ἀνωτέραν ἦτο ἐλληνικὴ, ἐφ' ὅσον εἶχεν ὡς βάσιν τὴν ἀρχαίαν ἐλληνικὴν λογοτεχνίαν.

Ἡ στοιχειώδης ἐκπαίδευσις εἶχε χαρακτῆρα θρησκευτικόν, διότι ὡς ἀναγνωστικὰ βιβλία ἐχρησιμοποιοῦντο τὰ βιβλία τῆς ἐκκλησίας ἢ ἄλλα ἐκκλησιαστικὰ συγγράμματα, βίοι ἁγίων κλπ. Διὰ τοῦτο τὰ πρῶτα στοιχεῖα ὠνομάζοντο «ἱερὰ γράμματα», ἦσαν δὲ αὐτὰ ἢ ἀνάγνωσις καὶ ἡ γραφή, ἡ στοιχειώδης ἀριθμητικὴ, ἡ ἱερὰ ἱστορία καὶ οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ὕμνοι. Ἡ στοιχειώδης αὕτη ἐκπαίδευσις εὐρίσκετο εἰς χεῖρας τῶν μοναχῶν καὶ τῶν ἱερέων. Ὡς σχολεῖα ἐχρησίμευον τὰ μοναστήρια ἢ οἱ νάρθηκες τῶν ἐκκλησιῶν καὶ σπανίως αἱ οἰκίαι ἰδιωτικῶν διδασκάλων. Αἱ πλούσιαι ὅμως οἰκογένειαι εἶχον οἰκοδιδασκάλους διὰ τὰ τέκνα των.

Μετὰ τριετῆ συνήθως φοίτησιν εἰς τὰ πρῶτα σχολεῖα, συνέχισον τὴν μόρφωσίν των εἰς τὰ σχολεῖα τοῦ γραμματικοῦ, μὲ διδασκάλους τοὺς γραμματιστὰς ἢ γραματοδιδασκάλους. Ἐδιδάσκοντο εἰς αὐτὰ τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ καὶ κατεβάλλετο προσπάθεια νὰ συνδυάζεται ἡ χριστιανικὴ σοφία μὲ τὴν ἀρχαίαν ἐλληνικὴν. Εἰς τὰς μεγάλας πόλεις (Κων/πολις, Ἀθῆναι, Ἀλεξάνδρεια κλπ.) ὑπῆρχον ἀνώτεροι σχολαί, φιλοσοφικαὶ ἢ ρητορικαί. Περίφημος ταιαύτη σχο-

λή ἦτο τὸ Πανδιδακτήριον τῆς Κων/πόλεως, εἶδος σημερινοῦ πανεπιστημίου. Εἰς αὐτὸ ἐδιδάσκοντο ἢ Θεολογία, ἢ Ρητορική, τὰ Μαθηματικά, ἢ Ἀστρονομία, ἢ ἑλληνικὴ γραμματικὴ καὶ φιλολογία, τὸ Δίκαιον, ἢ Φιλοσοφία. Αἱ τελευταῖαι δύο ἐπιστῆμαι ἐδιδάσκοντο εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν, ἐνῶ ὅλαι αἱ ἄλλαι εἰς τὴν ἑλληνικὴν. Χάρις δὲ εἰς τὴν ἀγάπην πρὸς τὰ γράμματα, ἐσώθησαν μέχρι σήμερον τὰ συγγράμματα τῆς ἀρχαιότητος.

Πλουσιώταται ἦσαν αἱ βιβλιοθήκαι τῶν μοναστηρίων, τῶν ἀρχόντων, τῶν αὐτοκρατόρων κλπ. Ὅλοι ἡμιλλῶντο διὰ τὴν ἀπόκτησιν παιδείας καὶ σοφίας, καθ' ὃν χρόνον οἱ Φράγκοι βασιλεῖς δὲν ἐγνώριζον οὔτε νὰ ὑπογράψουν, ἢ δὲ κοινωῖα τῆς Δύσεως ἦτο βυθισμένη εἰς παχυλὸν σκότος ἀμαθείας καὶ δεισιδαιμονίας.

3) **Λογοτεχνία.** Οἱ Βυζαντινοὶ Ἕλληνες δὲν ἦσαν ἀπλῶς κληρονόμοι τῶν προγόνων των καὶ βιβλιοθηκάριοι τῶν ἔργων των, ἀλλὰ καὶ δημιουργοὶ ἔργων. Ὁ 4ος καὶ 5ος αἰὼν εἶναι ὁ χρυσοῦς αἰὼν τῆς χριστιανικῆς ἑλληνικῆς λογοτεχνίας. Τότε ἤκμασαν οἱ μεγάλοι πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, διδάσκαλοι καὶ ἱεράρχαι, ὁ Ἀθανάσιος, ὁ Βασίλειος, ὁ Χρυσόστομος, ὁ Γρηγόριος. Κατὰ τὴν ἰδίαν ἐποχὴν ἤκμασεν ὁ σοφὸς Εὐσέβιος ὁ Καισαρείας, (πατὴρ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας). Εἰς τὴν ἱστοριογραφίαν ἤκμασεν ὁ Προκόπιος, (συνεχιστῆς τῶν μεγάλων ἱστορικῶν τῆς ἀρχαιότητος), ὁ Κωνσταντῖνος Ζ' ὁ Πορφυρογέννητος κ. ἄ. Περισσότερον ὅμως ἡσχολήθησαν οἱ Βυζαντινοὶ μὲ τὴν Θεολογίαν, καθ' ὃν χρόνον οἱ Ἐθνικοὶ προσεπάθουν νὰ σώσουν τὴν εἰδωλολατρίαν, ὅπως ὁ μέγας Λιβάνιος κ.ἄ. Οἱ ἐπισημότεροι χριστιανοὶ ἀντίπαλοί των ἦσαν ὁ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς, ὁ Ὠριγένης, ὁ Μέγας Ἀθανάσιος, οἱ Τρεῖς Ἱεράρχαι (Βασίλειος, Γρηγόριος καὶ Χρυσόστομος). Κατὰ τὴν τελευταίαν περίοδον τῆς Βυζαντινῆς ἱστορίας αἱ ἐπιστῆμαι, ἡ ἱστορία, ἡ φιλολογία κλπ. ἦσαν ἀκόμη ἐν ἀκμῇ. Ἀκόμη καὶ οἱ αὐτοκράτορες Ἰωάννης Καντακουζηνὸς καὶ Μανουὴλ Β' ἀνεδέιχθησαν περίφημοι συγγραφεῖς. Μέγας θεολόγος καὶ φιλόσοφος ἀνεδέιχθη ὁ Γρηγόριος Παλαμᾶς (ἀρχιεπίσκοπος Θεσ/νίκης), μετὰ τὴν ἄλωσιν δὲ ὁ πατριάρχης Γεώργιος Σχολάριος καὶ ὁ Γεώργιος Γεμιστὸς ἢ Πλήθων.

Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Παλαιολόγων παρατηρεῖται λαμπρὰ ἀναγέννησις τῶν γραμμάτων καὶ τῆς τέχνης. Εἰς τοὺς συγγραφεῖς τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ἐκχειλίζει ὁ ἑλληνικὸς πατριωτισμὸς. Τὰ ἔργα των ἀνή-

κουν εἰς τὴν ἱστοριογραφίαν τῶν τελευταίων ἡμερῶν τοῦ κράτους. Διακρίνονται δὲ οἱ συγγραφεῖς: Γ. Ἀκροπολίτης, Γ. Παχυμέρης, Χαλκοκονδύλης, Δούκας, Γ. Φραντζῆς κ.ἄ.

Ἐκεῖνο ὅμως τὸ εἶδος, τὸ ὁποῖον ἐκαλλιέργησαν οἱ Βυζαντινοὶ εἰς τὴν λογοτεχνίαν περισσότερον ἦτο ἡ ἐκκλησιαστικὴ ποίησις. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ὕμνους ἐκείνους ψάλλονται ἀκόμη εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ θεωροῦνται ἀληθινὰ ἀριστουργήματα. Οἱ ποιηταὶ τῶν ὕμνων λέγονται μελωδοὶ καὶ περιφημότεροι ἐξ αὐτῶν εἶναι ὁ Ρωμανός, ὁ Ἰωάννης Δαμασκηνός, ὁ πατριάρχης Σέργιος (ὁ ὁποῖος ἔγραψε τὸν Ἰακώβου Ἄκαθιστον ὕμνον), ὁ Ἀνδρέας Κρήτης, ἡ Κασσιανὴ κ.ἄ. Ὁ γνωστός ὕμνος «ὁ Μονογενὴς Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ...» εἶναι τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

Παραλλήλως ἐκαλλιιεργήθη καὶ ἡ κοσμικὴ ποίησις. Ποιηταὶ δὲ τοῦ εἴδους αὐτοῦ εἶναι ὁ Γεώργιος Πισίδης, ὁ Θεόδωρος Στουδίτης ἡ Κασσιανή, ὁ Πτωχοπρόδρομος κ.ἄ.

Περίφημα τέλος εἶναι τὰ δημῶδη ποιήματα, ὅπως ἐκεῖνα τῶν ἀκριτῶν. Ἀλλὰ καὶ τὸ μυθιστόρημα ἔχει τοὺς συγγραφεῖς του (Ἡλιόδωρος, Ἀχιλλεὺς Τάτιος, Λόγγος κ.ἄ.).

Νέον εἶδος τῆς περιόδου αὐτῆς εἶναι ἡ ἐγκυκλοπαιδεία, ἡ ὁποία διέσωσε πολλὰ ἀποσπάσματα ἔργων, τὰ ὁποῖα ἐχάθησαν. Εἰς τὰ συγγράματα αὐτὰ ἐσχολίαζον τὸν Ὅμηρον, τὸν Πίνδαρον καὶ ἄλλους ἀρχαίους συγγραφεῖς. Περίφημος σχολιαστὴς ἦτο ὁ ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης Εὐστάθιος.

Μεγάλαι πνευματικαὶ μορφαὶ εἶναι ὁ Μέγας Φῶτιος, (εἰς τὴν «Μυριόβιβλόν» του κρίνει 280 συγγράμματα), ὅστις ἀνέδειξε σπουδαίους μαθητὰς (Νικ. Μυστικόν, Ἀρέθαν).

Ἀξιόλογος σοφὸς συγγραφεὺς τῆς περιόδου αὐτῆς ἦτο καὶ ὁ Μιχαὴλ Ψελλὸς (1048-1079) μὲ ἀναρίθμητα ἔργα: φιλοσοφικά, μαθηματικά, γεωγραφικά, ἰατρικά, θεολογικά καὶ λογοτεχνικά.

4. Αἱ τέχναι. Ἡ βυζαντινὴ τέχνη ἀποτελεῖ συνέχειαν τῆς ἀρχαίας, ἀλλ' εἶναι συνδυασμένη μὲ τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν. Οἱ βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες διέθεσαν ἄφθονα χρήματα εἰς τὴν διακόσμησιν τῶν πόλεων μὲ θαυμάσια οἰκοδομήματα, παλάτια, ναοὺς καὶ καλλιτεχνήματα κάθε εἴδους. Τὰ ἔργα τῶρα ἀκολουθοῦν μίαν νέαν τεχνοτροπίαν, τὸν βυζαντινὸν ρυθμὸν. Ἡ Ἁγία Σοφία καὶ ἄλλα μνημεῖα μᾶς δίδουν μίαν εἰκόνα τοῦ ρυθμοῦ αὐτοῦ.

Ἀπὸ τὴν ἀνάγκην τῆς διακοσμήσεως τοῦ ἐσωτερικοῦ τῶν διαφόρων κτισμάτων, (ναῶν, παλατιῶν) ἀναπτύσσεται ἡ ζωγραφικὴ ἀπὸ τὸν 4ον αἰῶνα καὶ ἀποκορυφώνεται εἰς τὸν 6ον. Ἰδιαιτέρως ἀναπτύσσεται ἡ ψηφιδογραφία (διακόσμησις τοίχων μὲ μικροὺς πολυχρόμους λίθους, τὰς ψηφίδας, μὲ τὰς ὁποίας κατασκευάζοντο ψηφιδωτὰ ἢ μωσαϊκά). Περιφῆμα ψηφιδωτὰ ἔχει ἡ Ἁγία Σοφία, ὁ Ἁγ. Γεώργιος καὶ ἡ Θεοτόκος Θεσ/νίκης, ὁ Ἁγιος Βιτέλλιος καὶ Ἀπολλινάριος εἰς τὴν Ραβένναν τῆς Ἰταλίας κ.ἄ.

Ἡ γλυπτικὴ γενικῶς ἔχει παραμεληθῆ ἀπὸ τοὺς χριστιανούς, ἐφ' ὅσον δὲν ὑπῆρχον ἀγάλματα εἰς τὰς ἐκκλησίας, (διὰ τὸ νὰ μὴ ἐνθυμίζουσι τὴν εἰδωλολατρίαν). Περιορίζεται εἰς τὸ νὰ σκαλίξῃ θαυμάσια κιονόκρανα, μερικὰ ἀνάγλυφα καὶ ἄλλας διακοσμήσεις. Ἐπίσης κατασκευάζονται ἀπὸ ἐλεφαντοστοῦν ἀνάγλυφα καὶ κομποτεχνήματα, σκευὴ ἀπὸ χρυσοῦ κ.ἄ. Εἰς μεγάλην τελειότητα ἐφθασαν τὰ κεντήματα ἐπάνω εἰς ὑφάσματα (στολισμὸς ἐκκλησιῶν, ἐνδυμασία αὐτοκρατόρων).

Ἡ μουσικὴ ἐσημείωσε πρόοδον ὡς ἐκκλησιαστικὴ Βυζαντινὴ μουσικὴ, τὴν ὁποίαν ἐδιδάσκοντο καὶ οἱ μαθηταὶ τῶν κατωτέρων σχολείων, ὥστε νὰ ψάλλουσι εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοὺς διαφόρους ὕμνους καὶ κανόνας τῆς λατρείας.

5. Διοικήσεις. Τὸ σύστημα διοικήσεως τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους ἦτο ἀπολύτως συγκεντρωτικόν. Κορυφὴ τοῦ κράτους εἶναι ὁ αὐτοκράτωρ καὶ ὄλαι αἱ ἐξουσίαι τελοῦν ὑπὸ τὸν ἐλεγχόν του. Ἡ δύναμις του περιορίζεται ἀπὸ τὴν κοινὴν γνώμην, τὴν ὁποίαν ἐκπροσωποῦν: α) ἡ Σύγκλητος ἀπὸ ἀνωτέρους ὑπαλλήλους, πολιτικούς καὶ στρατιωτικούς ἄρχοντας τοῦ κράτους. β) Ἡ Ἐκκλησία, ἡ ὁποία πρέπει νὰ στέψη τὸν αὐτοκράτορα καὶ νὰ δώσῃ τὴν συγκατάθεσίν της εἰς μεγάλα ζητήματα τοῦ κράτους. γ) Οἱ δῆμοι εἰς τὸν ἵππόδρομον μὲ τὰς ἀναφορὰς τῶν ἐπαρχιῶν. δ) Ὁ στρατός, μὲ ἰσχυρὸν ὄπλον, τὰς σπᾶσεις.

Ὑπὸ τὸ ἱερὸν πρόσωπον τοῦ αὐτοκράτορος ὑπάρχει ὀλόκληρος κόσμος ἀπὸ ἄρχοντας, οἱ ὁποῖοι διοικοῦν κατ' ἐντολήν του. Εἰς κανένα ἄλλο κράτος δὲν ἦτο ὠργανωμένη μὲ τόσον λεπτομερῆ ἀκρίβειαν ἡ ἱεραρχικὴ τάξις καὶ ὑπαλληλία. Μὲ αὐτὴν τὴν τόσον σοφὴν καὶ ἰσχυρὰν διοίκησιν κατῶρθωσε νὰ σωθῇ ὁ μεσαιωνικὸς Ἑλληνισμὸς ἐπὶ τὸς αἰῶνας.

Ἐνώπιον λειτουργοῦ ἦσαν οἱ λογοθέται (σημερινοὶ ὑπουργοί). Ἐνώπιον λογοθέτης ἦτο ὁ λογοθέτης τοῦ Δρόμου (πρωθυπουργός, ὑπουργός συγκοινωνίας — ταχυδρομείων). Ἐπειτα ὁ Γενικός (Οἰκονομικῶν), Οἰκιακῶν (διοικήσεις αὐτοκρατορικῶν κτημάτων), Στρατιωτικοῦ (στρατοῦ ξηρᾶς), Πλωϊμῶν (στόλου)

Ἀπὸ τὸν 7ον αἰῶνα ἔγινεν ἀλλαγὴ εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους. Μεγάλαι περιοχαὶ ὠνομάσθησαν θέματα, μὲ διοικητὰς ἱκανοὺς στρατιωτικοὺς, οἱ ὅποιοι συνεκέντρωνον ὅλας τὰς ἐξουσίας. Διέθετον ὠργανομένον καὶ πειθαρχημένον στρατὸν ἢ ἔστρατολόγουν καὶ ἄλλους, διὰ τὴν ἄμυναν τοῦ θεματός των.

6. Στρατός. Διὰ τὸ προστατεύεται ἡ ἀπέραντος αὐτοκρατορία ἀπὸ τοὺς πολυαριθμοὺς ἐχθροὺς, ἦτο ὑποχρεωμένη νὰ διδῆ ἰδιαιτέραν προσοχὴν εἰς τὸν στρατὸν καὶ τὴν ὀργάνωσίν του.

Ἄλλοι οἱ Βυζαντινοὶ πολῖται ἀπὸ τοῦ 18ου μέχρι τοῦ 40ου ἔτους ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ ὑπηρετοῦν εἰς τὸν στρατὸν, ὡσάκις τὸ κράτος τοὺς ἐχρειάζετο. Ἡ Μακεδονία, ἡ Θράκη, ἡ Ἰσαυρία, ἡ Καππαδοκία καὶ ἡ Ἀρμενία ἔδιδον πάντοτε καλοὺς στρατιώτας. Ὅσαι ἐπαρχίαι δὲν ἔστρατολογοῦντο, ἐφορολογοῦντο καὶ μὲ τοὺς φόρους αὐτοὺς τὸ κράτος διετήρει μισθοφόρους ἐκ βαρβάρων (Γενοσατῶν, Τούρκων, Βουλγάρων, Ἀβάρων κλπ.), οἱ ὅποιοι ἐλάμβανον μισθόν, ἀκόμη καὶ κτήματα.

Σπουδαῖον γνῶρισμα τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ ἦτο τὸ ἀνεπτυγμένον θρησκευτικὸν συναίσθημα. Οἱ στρατιῶται ἐμάχοντο μὲ τὴν πίστιν, ὅτι προστατεύονται ἀπὸ τὸν Χριστὸν καὶ τὴν Θεοτόκον.

Ὁ στρατὸς κατενέμετο εἰς τάγματα ἢ ἀριθμοὺς ἢ καταλόγους ἀπὸ 300-400 ἀνδρας. Μεγαλύτερα σώματα ἦσαν τὰ μέρη (6.000-9.000 ἀνδρῶν). Οὐδέποτε ὅμως ἐπέτυχεν ὁ στρατὸς τοῦ Βυζαντίου νὰ εἶναι ἀνάλογος μὲ τὴν ἔκτασιν αὐτοῦ. Τὸ ἀνώτερον ὄριον, τὸ ὅποιον ἔφθασεν ἦτο τῶν 200.000 ἀνδρῶν. Ἀποτελεῖτο δὲ ἀπὸ πεζοῦς καὶ ἵππεῖς καὶ εἶχε θαυμασίαν νοσοκομειακὴν ὑπηρεσίαν (τραυματιοφορεῖς, φορητὰ νοσοκομεία).

Ἐπὶ πλέον τὸ κράτος ἐχρησιμοποιοῦσε τοὺς Βαράγγους (σωματοφυλακὴ αὐτοκράτορος ἀπὸ ρωμαλέους πολεμιστὰς τοῦ Βορρᾶ) καὶ τοὺς ἄκρίτας, (οἱ ὅποιοι ἔζων μὲ τὰς οἰκογενεῖας των εἰς τὰ σύνορα). Οἱ ἄκρίται κατεῖχον ὄχυρους τόπους (πύργους, ἀκροπόλεις), ἡ δὲ βυζαντινὴ δημῶδης ποίησις ἐξύμνησε τὰ κατορθώματά των.

Ὁ στόλος τοῦ Βυζαντίου κατὰ τὸν βον – δον αἰῶνα ἦτο κυρίαρχος τῶν ἀνατολικῶν θαλασσῶν. Μεγάλα πολεμικὰ πλοῖα ἦσαν οἱ κάραβοι, συνηθέστερα δὲ καὶ σπουδαιότερα οἱ δρόμωνες, μὲ πλήρωμα 300 ἀνδρῶν, μεταξύ τῶν ὁποίων 70 ἦσαν στρατιῶται. Τὰ πληρώματα ἐλαμβάνοντο ἀπὸ τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου. Εἶχον θαυμάσιον ὄπλισμόν, τὸν ὁποῖον ἐνίσχυε τὸ «ύγρον πῦρ».

7. Φιλανθρωπία. Ἡ κοινωνία τοῦ Μεσαίωνα ὑπέφερεν ἀπὸ συχνὰς θεομηνίας, ἀσθενείας, καταστροφὰς καὶ βαρβαρικὰς ἐπιδρομὰς. Πρὸς ἀνακούφισιν τῶν πασχόντων ὑπῆρχον μεγάλα δημόσια ἀποθήκαι πλήρεις σίτου, πρὸς διανομήν, ὡσὰκις ὑπῆρχεν ἀνάγκη. Μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Ἡρακλείου διενέμοντο εἰς τοὺς πτωχοὺς οἱ λεγόμενοι πολιτικοὶ ἄρτοι.

Κατὰ τοὺς βαρεῖς χειμῶνας περιεκλείοντο μὲ ξύλινα φράγματα αἱ δημόσιαι στοαί, ὥστε νὰ καταφεύγουν οἱ ἄστεγοι. Ἐκαστον τμήμα τῆς πόλεως εἶχε καὶ τὸν ἰατρόν του, διὰ τὴν δωρεὰν θεραπείαν τῶν πτωχῶν. Αἱ πλούσιαι κυρίαι συνετήρουν διάφορα φιλανθρωπικὰ ἰδρύματα, ἢ δὲ ἀγαθοεργία καὶ ἢ φιλανθρωπικὴ δρᾶσις εἶχον ἀναπτυχθῆ πολὺ. Ὑποδειγματικὸν φιλανθρωπικὸν ἴδρυμα εἶχεν ἀνευερίει ὁ Μ. Βασίλειος εἰς τὴν Καισάρειαν.

Εἰς ὅλον τὸ κράτος ὁ Ἰουστινιανὸς εἶχε κτίσει ξενῶνας, νοσοκομεῖα, γηροκομεῖα, πτωχοκομεῖα, λεπροκομεῖα κλπ. Ἀνάλογα ἰδρύματα ἔκτισαν καὶ ἄλλοι αὐτοκράτορες, ἰδίως δὲ οἱ Κομνηνοί, ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῶν ὁποίων σφῶζονται διάφορα τυπικά, δηλ. κανονισμοὶ τῶν ἰδρυμάτων.

Τὰ εὐαγῆ ἰδρύματα ἐτέλουν ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ κράτους. Εἶχον θαυμασίαν ὀργάνωσιν καὶ διέθετον ἰδιαιτέρους ὑπαλλήλους. Αὐτοκράτορες καὶ Ἐκκλησία τὰ περιέβαλλον μὲ στοργήν.

Τὰ μοναστήρια ἐξ ἄλλου παρείχον καθημερινῶς φιλοξενίαν. Οἱ μοναχοὶ διέθετον κλίνην καὶ τροφήν εἰς τοὺς ξένους καὶ ἐνίπτον τοὺς πόδας των μὲ θερμὸν ὕδωρ. Ὁ Θεόδωρος Στουδίτης κατέβαλε ἰδιαιτέραν φροντίδα διὰ τὴν ταφήν τῶν ἀπόρων ξένων.

Χαρακτηριστικόν, τέλος, τῆς κοινωνικῆς ὀργανώσεως τῆς αὐτοκρατορίας εἶναι καὶ τοῦτο: Κατὰ τὰ λαμπρότατα γεύματα τοῦ αὐτοκράτορος, ἐκαλοῦντο καθ' ἑκάστην καὶ ἀνὰ δώδεκα πτωχοὶ τῆς Κων/πόλεως, κατὰ τὸ Δωδεκαήμερον τῆς Γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ.

ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ ΔΙΑ ΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΝ, ΤΟΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΝ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

Ἀπὸ τὴν προσεκτικὴν μελέτην τῆς Βυζαντινῆς Ἱστορίας ἀντιλαμβανόμεθα ποίαν σημασίαν ἔχει διὰ τὸν Ἑλληνισμόν γενικῶς ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία. Εἰς κάθε κεφάλαιον, εἰς κάθε γραμμὴν ἀκόμη, διαπιστώνομεν ποῖος ὑπῆρξεν ὁ ρόλος καὶ ἡ προσφορὰ τοῦ Βυζαντίου κατὰ τὴν μακροαῖωνα ζωὴν του.

Ἐνῶ ὁ Ἑλληνισμὸς ὡς ἔθνος ὑπεδουλώθη εἰς τὴν Ρώμην — ἔστω καὶ ἂν τὸ πνεῦμα ἐνίκησε τὸν κατακτητὴν — ἡ ἴδρυσις τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἐφάνη, εὐθύς ἀμέσως, ὅτι ἦτο ἡ συνέχεια καὶ ἡ προέκτασις τῆς ἀρχαιότητος, ἡ ὁποία ἐφθινε.

Δὲν ἐγενήθη — καὶ ἃς φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως — ὡς συνέχεια τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, ἀλλὰ ὡς συνέχεια τῶν ἑλληνιστικῶν βασιλείων, μὲ ὅλον τὸν πολιτισμόν, τὸν ὁποῖον αὐτὰ ἐκληρονόμησαν ἀπὸ τὴν ἐκπολιτιστικὴν προσπάθειαν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Ἦτο μία νέα ἐκπολιτιστικὴ ἐμφάνισις τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πνεύματος, τὸ ὁποῖον ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία διέσωσε καὶ τὸ ὁποῖον ἐγονιμοποίησε μὲ τὴν ζωογόνον πνοὴν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Περιεφρούρησεν οὕτω τὸν Ἑλληνισμόν, ὁ ὁποῖος θὰ ἐξηφανίζετο, εἴτε ἀπὸ τὴν πλήμμυραν τῶν ὀρδῶν τῆς Ἀσίας, εἴτε ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν βαρβάρων τῆς Δύσεως. Ἀλλὰ ὁ Ἑλληνισμὸς, εἰς μίαν νέαν προσπάθειάν του, περισυλλέγει καὶ ἀνασυντάσσει τὰς δυνάμεις του, διὰ νὰ δράσῃ καὶ πάλιν, ὑπὸ μίαν νέαν μορφήν, ὡς Μεσαιωνικὸς Χριστιανικὸς Ἑλληνισμὸς. Οὕτω τὸ Βυζάντιον ἀπέδειξεν, ὅτι τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος εἶναι ἔθνος ἀναλλοίωτον καὶ ὁμοιογενές. Ἐπεβεβαίωσε τὴν ἐνότητά τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ὁ Βυζαντινὸς Ἑλληνισμὸς ἦτο ἰσχυρὸς δεσμός, ὁ ὁποῖος συνέδεε μεταξὺ τῶν τὰς ἐκτεταμένας καὶ πολυεῖδεις χώρας, αἱ ὁποῖαι ἀπετέλουν τὸ κράτος εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀσίαν.

Διετήρει δὲ μεταξὺ τῶν ἀναμείκτων κατοίκων ἰσχυρὰν καὶ πραγματικὴν ἐνότητα ὡς πρὸς τὴν γλῶσσαν, τὰς ἰδέας καὶ τὰ ἔθιμα. Εἰς μὲν τὰς ἀνωτέρας κοινωνικὰς τάξεις μὲ τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν καὶ λογοτεχνίαν, εἰς δὲ τὰς λαϊκὰς μὲ τὰς παραδόσεις, τὰ ἔθιμα καὶ τὰς δοξασίας τῆς ζωῆς.

Ὁ μεσαιωνικὸς οὗτος Ἑλληνισμὸς κύριον καὶ οὐσιῶδες χαρακτηριστικὸν εἶχε τὴν βαθεῖαν χριστιανικὴν πίστιν.

Ἐξ ὅτου ἡ ἑλληνικὴ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία ἐνεκοιλώθη τὸν Χριστιανισμὸν, ἀνέλαβε τὸ ὑψιστὸν ἔργον τῆς προστασίας καὶ μεταδόσεώς του. Ἡ προσφορά της πρὸς τὸν Χριστιανισμὸν εἶναι παγκοσμίου σημασίας. Διέθετε δὲ καὶ δύναμιν καὶ μέσα, διὰ νὰ τὸ κατορθώσῃ. Ὁ Ἑλληνισμὸς ὑπῆρξεν ἡ μεγάλη δύναμις τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀλλὰ καὶ ὁ Χριστιανισμὸς ἐπίσης ἡ ζωτικὴ δύναμις τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Μὲ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἐκηρύχθη, ἐδιδάχθη, διεδόθη καὶ ἐπεκράτησεν ὁ Χριστιανισμὸς, διότι ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἦτο παγκόσμιος γλῶσσα. Μὲ τὴν χριστιανικὴν πίστιν, ἐξ ἄλλου, ὄχι μόνον διειρηθήθη καὶ ἐσώθη ὁ Ἑλληνισμὸς, ἀλλὰ καὶ ἐμεγαλοῦργησε.

Μὲ τὴν Χριστιανικὴν θρησκείαν ὁ Ἑλληνισμὸς κατέβαλε τοὺς Πέρσας, ἐξουδετέρωσε τοὺς Ἀβάρους, ὑπενόμειυσε τὴν δύναμιν καὶ ἀνέτρεψε τὸ κράτος τῶν Μωαμεθανῶν.

Ἄλλὰ τὸ Βυζάντιον, πρὸ πάντων, ὑπῆρξεν ὁ μέγας παιδαγωγός, ὁ μέγας πνευματικὸς καὶ κοινωνικὸς τροφοδότης ὅλου τοῦ κόσμου καὶ ὅλων τῶν ἐποχῶν. Ὅπως δὲ ὁ Μ. Ἀλέξανδρος εἶχε διαδώσει μὲ τὰς φάλαγγάς του τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμὸν καὶ τὰ ἑλληνικὰ φῶτα εἰς τοὺς λαοὺς τῆς Ἀσίας, τοιοῦτοτρόπως καὶ οἱ Βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες, (ὅπως τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας), φροντίζουσι νὰ διαδώσουν τὸν νέον αὐτὸν Ἑλληνοχριστιανικὸν πολιτισμὸν εἰς τὰς βαρβαρικὰς φυλάς, τὰς ὁποίας ὑπέτασσον ἢ ἤρχοντο εἰς κάποιαν ἐπαφὴν μὲ αὐτάς.

Μετὰ τὰ κατακτητικὰ τρόπαια τοῦ Βασιλείου Α', τοῦ Νικηφόρου Φωκά, τοῦ Τσιμισκῆ καὶ τοῦ Βασιλείου Β', ὁ βυζαντινὸς πολιτισμὸς ἐπιδιῶξεν ἐπὶ τῶν Ἀράβων τῆς Ἀσίας καὶ Ἀφρικῆς καὶ ὅλων τῶν βαρβαρικῶν λαῶν πρὸς Β. τοῦ Εὐξείνου, τῶν Σέρβων καὶ Κροατῶν (Γιουγκοσλαύων), τῶν Λομβαρδῶν, τῶν Νορμανδῶν, τῶν Ἐνετῶν καὶ τῶν Γερμανῶν. Ὅλοι αὐτοὶ οἱ λαοὶ ὑπέταγθησαν εἰς τὴν ἀκαταμάχητον ἐπίδρασιν τοῦ Βυζαντίου τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας.

Γερμανοὶ, Πέρσαι, Ἀρμένιοι εἰσέδυσαν μέχρι τῶν ἀνωτάτων ἀξιωματῶν τοῦ Κράτους. Ἡ Κων/πολις ὑπῆρξεν ὁ «μέγας χωνευτήριος λέβης», εἰς τὸν ὁποῖον ἀκόμη καὶ οἱ βάρβαροι, διὰ τοῦ βαπτίσματος ἢ διὰ τῆς προσλήψεως ἑλληνικῆς μορφώσεως, μετεμορφώθησαν εἰς «βυζαντινοὺς Ἕλληνας».

Ἐπί ἐπτὰ ὀλοκλήρους αἰῶνας μετὰ τὴν κατάλυσιν τοῦ Δυτικοῦ κράτους, τὸ Βυζάντιον κατάρθωσε νὰ διατηρήσῃ τὴν πλουσίαν κληρονομίαν τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ, τοὺς θησαυροὺς τῆς ἑλληνοχριστιανικῆς ἠθικῆς μορφώσεως. Ἀφοῦ δὲ διέσωσε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον πλῆθος ἀπὸ πολῦτιμα μορφωτικὰ στοιχεῖα, τὰ μετέδωκεν εἰς τὴν Δύσιν, ἡ ὁποία μὲ πολὺ βραδέα βήματα ἐβάδιζε πρὸς τὸν νέον πολιτισμόν.

Ἐπὶ 11 αἰῶνας τὸ Βυζάντιον ὑπῆρξεν ὁ κυματοθραύστης τῆς βαρβαρότητας. Εἰς τὰ τεῖχη τῆς Κων/πόλεως συνετρίβησαν τὰ ἄλλεπάλληλα κύματα τῶν σκυθικῶν σιφῶν τῆς Ἀσίας, τὰ ὁποῖα δὲν ἔπαυσαν νὰ κυλῖωνται συνεχῶς πρὸς τὴν Δύσιν. Ἐκεῖ ἀνεχαιτίζοντο ἡ ὀρμὴ τῶν Σλαύων καὶ ἡ θεελλώδης προέλασις τοῦ Ἰσλάμ, τῶν Ἀράβων, τῶν Σελτζούκων καὶ τέλος τῶν Ὀθωμανῶν Τούρκων. Διαρκῶς ἠγωνίζετο τὸ Βυζάντιον διὰ τὴν διάσωσιν τοῦ κόσμου, ἀπὸ τοὺς ποικιλωνύμους βαρβάρους.

Ἡ Κων/πολις ἦτο ὁ προμαχῶν τοῦ κόσμου, τὸ ἀκατάβλητον προπύργιον τοῦ πολιτισμοῦ, ποὺ — καθὼς λέγει εἰς Γάλλος συγγραφεὺς— «ἤμπόδισε τὰς σκυθικὰς φυλὰς νὰ κυριεύσουν τὸ ἥμισυ τῆς Εὐρώπης καὶ νὰ γίνῃ αὐτὴ μία ἀπέραντος Σκυθία ἀπὸ ἀμάθειαν».

Εἰς τὸν προμαχῶνα αὐτόν, ὁ ὁποῖος ὑψώνεται ἀγέρωχος μεταξὺ τῆς ἀγρίας σκυθικῆς καὶ τῆς ἀγροίκου φραγκογερμανικῆς βαρβαρότητας, ὀφείλουσιν οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως τὸ ὅτι ἔλαβον τὸν καιρὸν νὰ συγκροτηθοῦν εἰς κράτη καὶ νὰ ἀποτελέσουν τὴν σημερινὴν Εὐρώπην.

Πρὸς δὲ τοὺς ὀρθοδόξους λαοὺς τοῦ Αἴμου τὸ Βυζάντιον προσέφερον ἄλλην μεγάλην ὑπηρεσίαν: Οἱ λαοὶ αὐτοὶ εἶχον πέσει εἰς τὴν ζοφερὰν δουλείαν τῶν Τούρκων. Ὁ βυζαντινὸς πολιτισμὸς ὅμως καὶ ἡ θρησκεία τοὺς εἶχε συνενώσει εἰς ἓνα κοινὸν ἱστορικὸν καὶ πνευματικὸν βίον. Οἱ Σλαῦοι, οἱ Ἀλβανοὶ καὶ οἱ Ρουμάνοι διεμόρφωσαν οὕτω συνείδησιν ἔθνικὴν, ἡ ὁποία τοὺς ἔδωσε τὴν δύναμιν νὰ διατηρηθοῦν ἐπὶ 4 αἰῶνας δουλείας, νὰ ἀντισταθοῦν καί, τέλος, μιμούμενοι τὸ παράδειγμα τῶν Ἑλλήνων, ν' ἀγωνισθοῦν καὶ αὐτοὶ διὰ τὴν ἀπόκτησιν τῆς ἐλευθερίας των.

Ἄλλὰ ἡ μεγαλυτέρα προσφορὰ τοῦ Βυζαντίου πρὸς τὸ ἔθνος μας ὑπῆρξε τὸ ἔξοχον δίδαγμα τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν ἐλευθερίαν, τὸ ὁποῖον μᾶς ἐκληροδότησεν. Ἀπὸ τὸ Βυζάντιον ἔλαβε τὸ ὑπόδουλον ἔθνος τὰ κυριώτερα σύμβολα, μὲ τὰ ὁποῖα ἔπλασε τὰ ὄνειρα, διὰ

τήν κρατικήν του ἀποκατάστασιν. Ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Τουρκοκρατίας, ὄχι μόνον κατώρθωσε νὰ συντηρηθῆ καὶ νὰ ἐπιζήσῃ, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀναλάβῃ μεταξὺ τῶν ὑποδούλων λαῶν εὐεργετικὴν πρωτοβουλίαν καὶ ἡγετικὴν θέσιν.

Ἐδίδαξε τοὺς λαοὺς πῶς κατακτᾶται ἡ ἐλευθερία καὶ τότε ἐτόλμησαν καὶ αὐτοί. Ἡ Μεγάλῃ Ἰδέα, τὴν ὁποίαν μᾶς ἐνέπνευσε τὸ Βυζάντιον, ὑπῆρξε διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν ἡ δύναμις τῆς συντηρήσεώς του καὶ ἡ ἀφετηρία εὐγενῶν κατορθωμάτων, πρὸς ἀπόκτησιν τῆς ἐλευθερίας. Ἡ Ἑλλάς τοῦ 21 εἶναι ἡ ἄμεσος καὶ νόμιμος διάδοχος τοῦ Βυζαντίου.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ.

1. Γράψατε εἰς τὸ τετράδιόν σας τὰ σπουδαιότερα γεγονότα ἐκάστης περιόδου τῆς Βυζαντινῆς Ἱστορίας.

2. Συγκρίνατε τὰς περιόδους ὡς πρὸς τὴν ἱκανότητα τῶν αὐτοκράτορων, τὴν ὀργάνωσιν καὶ τὸν πολιτισμὸν.

3. Ἐλεύθεροι ἀνακοινώσεις, πληροφορίαι καὶ κρίσεις.

B. 1. Τί εἶναι πολιτισμὸς.

2. Ποῖα τὰ σπουδαιότερα ἀγαθὰ τοῦ πολιτισμοῦ.

3. Ποῖον τὸ βασικὸν χαρακτηριστικὸν τοῦ Βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ.

4. Τί εἶναι ὁ Βυζαντανὸς ρυθμὸς.

5. Πῶς ἐγίνοντο τὰ ψηφιδωτά.

6. Συγκρίνατε τὴν ὀργάνωσιν τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Βυζαντίου μετὰ τὴν σημερινήν.

7. Γραπτὴ ἐργασία: «Ἡ Μεγάλῃ Ἰδέα τοῦ Ἔθνους μας».

17. Η ΔΥΤΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ

1. ΛΑΟΙ ΚΑΙ ΚΡΑΤΗ. Γνωρίζομεν ὅτι μετὰ τὴν μετανάστευσιν τῶν λαῶν εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς παλαιᾶς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας ἰδρύθησαν ὑπὸ γερμανικῶν φυλῶν διάφορα βαρβαρικά κράτη: τῶν Βουργουνδίων, Βησιγόθων, Ὀστρογόθων, Βανδάλων, Λομβαρδῶν, Ἀγγλοσαξόνων, Βαυαρῶν, Σαξόνων, Φράγκων. Τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐπιδρομῶν αὐτῶν ἦτο νὰ βυθισθῆ ἡ Εὐρώπη εἰς βαθὺ σκότος ἀμαθείας καὶ βαρβαρότητος. Τὰ γράμματα ἐλησμονήθησαν, αἱ Τέχναι παρημελήθησαν καὶ ἦθη τραχύτερα ἐπεκράτησαν. Ἡ πνευματικὴ κατάστασις τῶν λαῶν αὐτῶν εὐρίσκετο εἰς πρωτόγονον βαθμίδα. Καὶ αὐτοὶ οἱ βασιλεῖς ἀκόμη τῆς Δύσεως ἦσαν ἀγράμματοι.

Ὡς πρὸς τὴν διοίκησιν οἱ βασιλεῖς τῶν γερμανικῶν κρατιδίων ἐμιμήθησαν τοὺς Ρωμαίους, οἱ ὅποιοι καὶ πολυπληθέστεροι, ἀλλὰ καὶ περισσότερον πολιτισμένοι ἦσαν.

Βαθμηδὸν οἱ Γερμανοὶ ἐλησμόνησαν τὴν γλῶσσάν των, παρέλαβον τὴν λατινικὴν καὶ συνεχωνεύθησαν μὲ τοὺς παλαιούς κατοίκους. Ἀπὸ τὴν ἐπιμειξίαν αὐτὴν προῆλθον οἱ νέοι λαοὶ τῆς Εὐρώπης, οἱ ὅποιοι λέγονται Νεολατινικοὶ λαοί. Ὡμίλου γλώσσας, αἱ ὅποιαὶ προήρχοντο ἀπὸ τὴν λατινικὴν, ἦτοι: τὴν γαλλικὴν, ἰσπανικὴν, ἰταλικὴν κ.ἄ.

Οἱ λαοὶ αὐτοὶ, πλὴν τῶν Φράγκων, οἱ ὅποιοι διετήρουν τὴν πολυθεϊστικὴν θρησκείαν τῶν ἀρχαίων γερμανικῶν λαῶν, ἔγιναν Χριστιανοί, Ἀρειανοὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἀλλὰ καὶ Ὀρθόδοξοι, διὰ τῆς ἐπιδράσεως τῶν παλαιῶν κατοίκων, οἱ ὅποιοι ἦσαν ὀρθόδοξοι. Καὶ οἱ Ἀγγλοὶ διετήρησαν μέχρι τέλους τοῦ 5ου αἰῶνος τὸν γερμανικὸν βίον, τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν γερμανικὴν πολυθεΐαν.

Τὰ ἄλλα γερμανικὰ ἔθνη, πέραν ἀπὸ τὸν Ρῆνον, (Σάξωνες, Βαυαροὶ) διετήρησαν ἐπίσης τὴν ἀρχαίαν γερμανικὴν θρησκείαν καὶ ἔμειναν βάρβαροι μέχρι τοῦ 8ου αἰῶνος. Ὁμοίως βάρβαροι ἐξηκολούθησαν νὰ εἶναι μέχρι τοῦ 9ου αἰῶνος καὶ οἱ βορειότεροι γερμανικοὶ λαοὶ (Δανοί, Σουηδοί, Νορβηγοί).

Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν, κατὰ τὴν ὁποῖαν τόση βαρβαρότης ἐπεκρά-
τει εἰς τὴν Εὐρώπην, τὸ ἑλληνικὸν Βυζάντιον ἦτο τὸ κέντρον τοῦ
ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ λάμψις του ἀκτινοβολεῖ εἰς Ἀ-
νατολὴν καὶ Δύσιν.

Βαθμηδὸν ὅμως ἤρχισε καὶ εἰς τοὺς λαοὺς αὐτοὺς τῆς Δύσεως
ἡ πνευματικὴ ἀφύπνισις καὶ ἡ δημιουργία εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ.
Εἰς τοῦτο συνετέλεσαν ἡ ἐξάπλωσις τοῦ Χριστιανισμοῦ, αἱ σταυρο-
φοραὶ καὶ οἱ Ἕλληνες τῆς διασπορᾶς.

α) Μὲ τὴν ἐξάπλωσιν τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας ἡ Ἐκκλησία
ἀνέλαβε τὸ μέγα ἔργον τοῦ διαφωτισμοῦ. Τὰ μοναστήρια τῆς Δύσεως
μετετράπησαν εἰς σχολεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα οἱ ἐφημέριοι καὶ οἱ μοναχοὶ
ἐδίδασκον τὰ πρῶτα γράμματα. Πρῶτος ὁ βασιλεὺς Κάρολος ὁ Μέγας,
μολοντί ἀγράμματος, ἴδρυσεν σχολεῖα καὶ ἐπρόστάτευσεν τὰ γράμματα.

β) Μὲ τὰς Σταυροφορίας ἡ Δυτικὴ Εὐρώπη ἤλθεν εἰς ἐπαφὴν
μὲ τὴν Ἀνατολὴν καὶ κυρίως μὲ τὸ Βυζάντιον καὶ τὸν ἑλληνοχρι-
στιανικὸν πολιτισμόν. Πολλὰ συνήθειαι μετεφέρθησαν τότε εἰς τὴν
Δύσιν καὶ οἱ λαοὶ τῆς ἤρχισαν νὰ ἐπιδίδωνται εἰς τὸ ἐμπόριον,
τὴν βιομηχανίαν, τὰς ἐπιστήμας καὶ τὰς τέχνας.

γ) Μὲ τὴν μετανάστευσιν Ἑλλήνων λογίων εἰς τὴν Δύσιν. Ἀπὸ
τὸν 5ον αἰῶνα μ.Χ. ἀκόμη Ἕλληνες ἔμποροι, ἰδίως ἐκ τῆς Συρίας, ἔκα-
μαν ἐμπορικὰς ἀποικίας εἰς τὰς πόλεις τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Νοτίου
Γαλλίας. Κατὰ τὸν 7ον αἰῶνα βλέπομεν εἰς τὴν Ρώμην τόσους πολυ-
πληθεῖς Ἕλληνας, ἐμπόρους, μοναχοὺς, τεχνίτας καὶ τόσον ἔντο-
νον τὴν ἑλληνικὴν ἐπίδρασιν, ὥστε εἶχε γίνει καὶ διὰ δευτέραν φο-
ρὰν ἡ Ρώμη πόλις ἑλληνικὴ (Οὐρμπς Γκρέκα).

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς εἰκονομαχίας πλήθη λογίων Ἑλλήνων
καλλιτεχνῶν καὶ μοναχῶν, ἠναγκάσθησαν νὰ καταφύγουν εἰς τὴν
Ἰταλίαν. Τότε ὁλόκληρον τὸ νότιον μέρος αὐτῆς ἐγέμισεν ἀπὸ βυζαν-
τινὰ μοναστήρια, τὰ ὁποῖα καθ' ὅλον τὸν Μεσαίωνα διέδιδον τὸν
ἑλληνικὸν πολιτισμόν, τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν τέχνην εἰς τὴν Ἰταλίαν
καὶ τὴν Δύσιν ὁλόκληρον. Ἀναφέρομεν ἐδῶ τὸν σοφὸν Ἕλληνα μο-
ναχὸν Βαρλαάμ, ἀπὸ τὴν Καλαβρίαν τῆς Ν. Ἰταλίας, ὁ ὁποῖος
ἐδίδασκε τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν εἰς ἐπιφανεῖς Ἰταλοὺς.

Μὲ τὴν ἔνδοξον δυναστείαν τῶν Μακεδόνων γίνεται μία ἀληθὴς
ἀναστήλωσις τῆς πραγματικῆς καὶ πολιτιστικῆς ἐπιδράσεως εἰς τὴν
Ἰταλίαν.

‘Οθων Β’, αυτοκράτωρ τῆς Γερμανίας
καὶ ἡ σύζυγός του Θεοφανῶ.

Εἰς τὴν Γερμανίαν, ἐξ ἄλλου, ἡ Ἑλληνὶς πριγκίπισσα τοῦ Βυζαντιοῦ Θεοφανῶ νυμφεύεται τὸν βασιλέα τῆς Γερμανίας Ὅθωνα τὸν Β'. Μεταβαίνουσα ὅμως εἰς τὴν νέαν τῆς πατρίδα συνοδεύεται ἀπὸ ὄμιλον λογίων μοναχῶν, οἱ ὅποιοι μὲ πολὺ ζῆλον εἰργάσθησαν διὰ τὴν διάδοσιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων, τῶν ἐπιστημῶν, τῆς τέχνης καὶ τῶν ἑλληνικῶν ἐθίμων εἰς τοὺς γερμανικοὺς λαοὺς.

Ὀλίγον πρὸ τῆς ἀλώσεως, ἀλλὰ κυρίως μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κων/πόλεως, παρατηρεῖται ὁμαδικὴ ἔξοδος τῶν μορφωμένων Ἑλλήνων εἰς τὴν Δύσιν. Οὗτοι, διὰ νὰ ἀποφύγουν τὸν τουρκικὸν ζυγόν, μετηνάστευσαν εἰς τὰς χώρας τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης καὶ πρὸ πάντων εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἐκεῖ ἦνοιγον σχολεῖα, ἀκαδημίας καὶ πανεπιστήμια

ἀκόμη, εἰς τὰ ὅποια ἐδίδασκον τὰ ἑλληνικὰ γράμματα. Ἦσαν δὲ σοφοὶ ἑρμηνευταὶ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων. Πλήθη ἀπὸ νέους συνέρρεον εἰς τὰ ἐκπαιδευτικὰ αὐτὰ ἰδρύματα, διὰ νὰ σπουδάσουν τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν, διὰ τὴν ὁποίαν ἔτρεφον ἐνθουσιώδη θαυμασμόν.

Τοιοιουτρόπως τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ξένων ἐστράφη ζωηρῶς πρὸς τὴν μελέτην τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας, τῆς φιλολογίας, τῆς λογοτεχνίας καὶ τῆς τέχνης.

Ὀνομαστότεροι ἀπὸ τοὺς λογίους αὐτοὺς βυζαντινοὺς πρόσφυγας εἶναι: οἱ ἀδελφοὶ Μανουὴλ καὶ Ἰωάννης Χρυσολωρᾶς, Θεόδωρος Γαζῆς, Γεώργιος Τραπεζούντιος, Ἰωάννης Ἀργυρόπουλος, Κων/νος Λάσκαρις, Ἐμμ. Μοσχόπουλος καὶ πρὸ πάντων ὁ φιλόσοφος Γεώργιος Γεμιστὸς ἢ Πλήθων καὶ ὁ σοφὸς μαθηματικὸς Βησσαρίων. Ὅλοι αὐτοὶ ἐτίμησαν τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα εἰς τὴν

Ευρώπη, αλλά και απέσπασαν τήν ἐκτίμησιν καί τήν ἀγάπην τῶν ξένων διὰ τήν προσφοράν των εἰς τήν διαφώτισιν τῆς Δύσεως.

2. Η ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ ΤΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΩΝ. Ἡ κίνησις, τήν ὁποίαν ἐδημιούργησαν οἱ Ἕλληνες λόγιοι γύρω ἀπό τὰ ἑλληνικά γράμματα, ἐπέφερε μίαν ἀλλαγὴν εἰς τὰ πνεύματα τῶν ἀνθρώπων. Τὸ πνευματικὸν σκότος ἀρχίζει νὰ διαλύεται. Ἡ ἀνθρωπίνη σκέψις λυτρώνεται ἀπὸ τὴν ἀμάθειαν, τὰς προλήψεις καὶ τὰς δεισιδαιμονίας καὶ ζητεῖ μόνη τῆς νὰ παρατηρήσῃ καὶ νὰ κρίνῃ τὰ πράγματα τοῦ κόσμου καὶ τῆς ζωῆς. Οἱ ἄνθρωποι μελετοῦν τὴν φύσιν, ἀνακαλύπτουν τοὺς νόμους τῆς, καλλιεργοῦν τὰς τέχνας, ἀσχολοῦνται μὲ τὴν καλλιτεχνίαν, ἐπιδίδονται μὲ ζῆλον εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ἐπιστήμης.

Οἱ Εὐρωπαῖοι λόγιοι καὶ καλλιτέχναι, μιμούμενοι τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ πρότυπα, γράφουν συγγράμματα, θεατρικὰ ἔργα, ποιήματα. Παρουσιάζουν λαμπρὰ καλλιτεχνήματα ζωγραφικῆς καὶ γλυπτικῆς τέχνης. Οἰκοδομοῦνται θαυμάσιοι ναοί, ἀνάκτορα καὶ ἄλλα μεγαλοπρεπῆ οἰκοδομήματα. Νέοι δρόμοι ἀνοίγονται εἰς τὴν Ἐπιστήμην, τὴν Ἀστρονομίαν, τὰ Μαθηματικά, τὴν Φυσικὴν. Μία πρόοδος καὶ ἐκπολιτιστικὴ ἄνοδος συντελεῖται.

Τοιοιτοτρόπως εἰς τὴν Εὐρώπη, ἡ ὁποία ἐπὶ 1000 καὶ πλέον ἔτη ἦτο βυθισμένη εἰς τὸ σκότος καὶ τὴν ἀμάθειαν, ἀρχίζει τὸν 14ον καὶ 15ον αἰῶνα μίαν νέα πνευματικὴν ζωὴν. Δημιουργεῖται ἕνας νέος πολιτισμὸς, ὁ ὁποῖος ἔχει τὰς βάσεις του εἰς τὸν ἀρχαῖον ἑλληνικὸν πολιτισμόν.

Ἡ μεταβολὴ αὐτὴ τῆς ζωῆς καὶ ἡ πνευματικὴ κίνησις τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ὀνομάζεται εἰς τὴν Ἱστορίαν Ἀναγέννησις τῆς Δύσεως, διότι ἀνεγεννήθησαν τὰ γράμματα, αἱ ἐπιστῆμαι καὶ αἱ τέχναι.

Ἡ Ἀναγέννησις ἤρχισε πρῶτον εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ ἐξ αὐτῆς μετεδόθη εἰς ὀλόκληρον τὴν Εὐρώπη.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς μεγάλης αὐτῆς πνευματικῆς προόδου ἀναδεικνύονται μεγάλοι ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς, ὅπως ὁ Σαίξπηρ, ὁ Δάντης, ὁ Τουρκουᾶτος Τάσσο, ὁ Ἀριόστος, ὁ Θερβάντες κ.ἄ. Ἐπίσης μεγάλοι καλλιτέχναι, ὅπως ὁ Μιχαὴλ Ἄγγελος, ὁ Ραφαήλ, ὁ Λεονάρδος Ντὰ Βίντσι, ὁ Τισιανός, ὁ Τιντορέττο κ.ἄ.

Θαυμαστὰ εἶναι τὰ δράματα τοῦ Σαίξπηρ, τὰ ποιήματα τοῦ

Ἄριστο, ἡ «Θεία Κωμωδία» τοῦ Δάντη. Ἄριστουργήματα εἶναι οἱ πίνακες: «Μυστικὸς Δεῖπνος» καὶ «Τζοκόντα» τοῦ Ντὰ Βίντσι, ἡ «Παναγία» τοῦ Ραφαήλ, τὰ ἔργα τοῦ Ἑλληνος Θεοτοκοπούλου (Γκρέκο) εἰς τὴν Ἰσπανίαν, τὰ γλυπτικὰ ἔργα τοῦ Μιχαήλ Ἀγγέλου καὶ τόσα ἄλλα.

Αὕτῃ ἤτο ἡ ἐπίδρασις τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην, ὅπου μετεφυτεύθη, ἤνθησε καὶ ἐκαρποφόρησε κατὰ τὴν Ἀναγέννησιν καὶ ἐδημιουργήθη οὕτω ὁ νεώτερος εὐρωπαϊκὸς πολιτισμός.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ.

1. Ποία ἤτο ἡ κατάστασις τῆς Δ. Εὐρώπης πρὸ καὶ μετὰ τὴν Ἀναγέννησιν.
2. Ποῖοι εἶναι οἱ νεολατινικοὶ λαοί.
3. Ποῖοι λόγιοι συνετέλεσαν εἰς τὸν διαφωτισμὸν τῆς Εὐρώπης.
4. Ποῦ ὑπάρχουν σήμερον Ἑλληνες τῆς διασποράς.
5. Ἀναφέρατε μερικά πρόσωπα, τὰ ὅποια συνετέλεσαν εἰς τὴν Ἀναγέννησιν τῆς Δύσεως.
6. Προσπαθήσατε νὰ εὑρετε εἰκόνας ἀπὸ ἔργα καλλιτεχνῶν τῆς Ἀναγεννήσεως.

3. ΕΦΕΥΡΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΝΑΚΑΛΥΨΕΙΣ. Εἰς τὴν μεγάλην πρόοδον καὶ ἀνάπτυξιν τοῦ πολιτισμοῦ εἰς τὴν Δύσιν πολὺ συνετέλεσαν καὶ αἱ διάφοροι κατὰ καιροὺς ἐφευρέσεις καὶ ἀνακαλύψεις νέων ἀγνώστων χωρῶν.

α) Ἐφευρέσεις. Τρεῖς ἦσαν αἱ σημαντικώτεραι ἐφευρέσεις, αἱ ὅποια ἠλλαξαν ριζικὰ τὴν ὄψιν τοῦ κόσμου καὶ συνετέλεσαν εἰς τὴν πρόοδον τῆς ἀνθρωπότητος, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Ἀναγεννήσεως: Ἡ ναυτικὴ πυξίς, ἡ πυρίτις καὶ ἡ τυπογραφία.

1. Ἡ ναυτικὴ πυξίς. Ἡ ναυτικὴ πυξίς μᾶς βοηθεῖ νὰ εὐρίσκωμεν τὰ σημεῖα τοῦ ὀρίζοντος, δηλ. τὸν προσανατολισμὸν, ὅπουδῆποτε καὶ ἂν εὐρισκώμεθα καὶ εἰς ὅποιανδῆποτε στιγμήν. Ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν μαγνητικὴν βελόνην, ἡ ὅποια στηρίζεται ἐπὶ κατακορύφου ἄξονος εἰς τὸ κέντρον πλακός. Ἐπάνω εἰς τὴν πλάκα εἶναι χαραγμένα τὰ σημεῖα τοῦ ὀρίζοντος. Ἡ λειτουργία της στηρίζεται εἰς τὴν ιδιότητα τῆς μαγνητικῆς βελόνης, νὰ κατευθύνῃ τὸ ἐν ἄκρον πάντοτε πρὸς Βορρᾶν. Ἡ ιδιότης αὕτῃ ἤτο γνωστὴ εἰς τοὺς Κινέζους, ἀπὸ τοὺς

όποιους τὴν ἔμαθαν οἱ Ἄραβες καὶ κατόπιν οἱ Εὐρωπαῖοι. Δὲν τὴν ἐχρησιμοποίησαν ὁμως ὡς μέσον προσανατολισμοῦ.

Πρῶτος, ὁ ὁποῖος ἐσκέφθη νὰ ἐκμεταλλευθῇ τὴν ιδιότητα τῆς μαγνητικῆς βελόνης ἦτο ὁ Ἰταλὸς Φλάβιος Τζόγια, ὁ ὁποῖος καὶ κατεσκεύασε τὴν ναυτικὴν πυξίδα. Ἡ ὠφέλεια, ἡ ὁποία προέκυψε ἀπὸ τὴν χρησιμοποίησιν τῆς ναυτικῆς πυξίδος, εἶναι μεγίστη. Τὰ πλοῖα, χωρὶς τὸ ὄργανον αὐτό, ἦσαν ὑποχρεωμένα νὰ παραπλέουν τὰς ἀκτὰς. Ἐχρειάζετο χρόνος πολὺς, διὰ νὰ πλεύσουν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, διὰ τὸν φόβον τῆς παραπλανήσεως, πλείστα δὲ χῶραι παρέμεναν ἄγνωστοι.

Μὲ τὴν χρησιμοποίησίν της οἱ ναυτικοὶ διασχίζουν τὰς θαλάσσας καὶ τοὺς ὠκεανούς, χωρὶς φόβον νὰ χαθοῦν. Πολλοὶ τολμηροὶ ναυτικοὶ ἔκαμαν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον μεγάλα ὑπερπόντια ταξίδια καὶ ἀνεκάλυψαν νέας χώρας, ἀγνώστους διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην.

β) Ἡ πυρίτις. Ἦτο καὶ αὕτη γνωστὴ εἰς τοὺς Κινέζους καὶ Ἰνδούς, ἀπὸ τοὺς ὁποῖους τὴν παρέλαβον οἱ Ἄραβες καὶ κατόπιν οἱ Εὐρωπαῖοι. Τὴν ἐχρησιμοποιοῦν κυρίως διὰ νὰ θραύουν ὄγκολίθους ἢ νὰ κατασκευάζουν πυροτεχνήματα κατὰ τὰς ἐορτάς.

Ὁ Γερμανὸς μοναχὸς Βαρθολομαῖος Σβάρτς (1313-1384) ἐσκέφθη νὰ τὴν χρησιμοποίησιν διὰ πολεμικοὺς σκοποὺς καὶ κατεσκεύασε πυροβόλον ὄπλον. Τοῦτο ἀπετελεῖτο ἀπὸ μακρὸν σωλῆνα, ὁ ὁποῖος ἐγέμιζε μὲ πυρίτιδα καὶ ἐχρησιμοποιεῖ ὡς βλήμα μίαν λιθίνην σφαῖραν. Παρόμοιον πυροβόλον ἐχρησιμοποίησεν ὁ Μωάμεθ Β' κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κων/πόλεως.

Ἡ χρησιμοποίησις αὕτη τῆς πυρίτιδος ἔφερεν ἀναστάτῳσιν εἰς τὴν τέχνην τοῦ πολέμου. Τὰ παλαιὰ ὄπλα (τόξα, ἀκόντια, δόρατα, ἀσπίδες, θώρακες, περικεφαλαῖαι) ἤρχισαν νὰ ἀχρηστεύονται καὶ νὰ ἀντικαθίστανται μὲ πυροβόλα τοιαῦτα. Τὰ φρούρια καὶ οἱ πύργοι ἔχασαν ἕκτοτε τὴν ἀξίαν των. Οἱ πόλεμοι ἀπέβησαν καταστρεπτικώτεροι καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐμετριάσθησαν, διότι δὲν ἐκηρύσσοντο πλέον δι' ἀσημάντους ἀφορμάς.

Σήμερον ἡ πυρίτις χρησιμοποιεῖται εὐρύτατα καὶ δι' εἰρηνικοὺς σκοποὺς (διάνοιξις ὁδῶν διὰ τῆς διασπάσεως ὄγκολίθων, ἐξόρυξις μετάλλων κλπ).

γ) Ἡ τυπογραφία. Μέχρι τοῦ 15ου αἰῶνος τὰ βιβλία ἦσαν χειρό-

γραφα και συνεπώς δυσεύρετα, ακριβὰ και δυσανάγνωστα. Δι' αὐτὸ πολλοὶ ἔμεναν ἀγράμματοι, μὲ συνεπείαν τὴν καθυστέρησιν τῆς ἀναπτύξεως τοῦ πολιτισμοῦ.

Ὁ Γερμανὸς Ἰωάννης Γουτεμβέργιος (1400-1468) κατεσκεύασε κινητὰ γράμματα, τὰ ὁποῖα ἐτοποθέτησε τὸ ἐν πλησίον τοῦ ἄλλου και ἐσχημάτισε λέξεις, φράσεις, κλπ. ἐπάνω εἰς πλάκας. Τὰ πρῶτα κινητὰ γράμματα ἦσαν ξύλινα και κατόπιν μετάλλινα (μόλυβδος και ἀντιμόνιον), διὰ νὰ μὴ φθείρωνται. Τὰς πλάκας ἐτοποθέτουσαν εἰς χειροκίνητα πιεστήρια και ἐξετύπωναν ὅσαδήποτε ἀντίτυπα. Τὰ βιβλία ἔγιναν εὐθηνὰ και ἐκυκλοφόρησαν εὐρύτατα. Τὸ πρῶτον βιβλίον, τὸ ὁποῖον ἐξετύπωσε ὁ Γουτεμβέργιος, ἦτο ἡ Ἁγία Γραφή.

Ἐκτοτε ἡ τυπογραφία ἐτελειοποιήθη, τὸ βιβλίον ἔγινε προσιτὸν εἰς ὅλους, ἡ μὸρφωσις και ἡ πρόοδος ἦσαν τὰ ἐπακόλουθα.

β) Ἀνακαλύψεις. Τολμηροὶ θαλασσοπόροι προέβησαν εἰς ἀνακαλύψεις πολλῶν χωρῶν, αἱ ὁποῖαι παρέμενον ἀγνωστοὶ ἔως τότε. Σπουδαιότεραι ἀνακαλύψεις εἶναι:

1. Ἡ νέα θαλασσία ὁδὸς πρὸς τὰς Ἰνδίας. Ἡ πλουσία χώρα τῶν Ἰνδιῶν ἦτο γνωστὴ ἀπὸ τὰ πολλὰ και χρήσιμα προϊόντα τῆς (πιπὲρι, κανέλλα, γαρύφαλλα, μοσχοκάρυα, τείον, ἐλεφαντόδοντες, μαργαριτάρια, ἀρώματα κλπ). Ταῦτα μετεφέροντο μὲ καμήλους ἀπὸ Ἄραβας ἐμπόρους μέχρι τῶν λιμένων τῆς Μεσογείου. Ἀπὸ ἐκεῖ τὰ παρελάμβανον οἱ Εὐρωπαῖοι ἐμποροὶ. Ἡ μεταφορὰ ὅμως τῶν προϊόντων αὐτῶν ἦτο δύσκολος και δαπανηρὰ. Πορτογάλοι ναυτικοὶ τότε ἐσκέφθησαν νὰ εὐρουν δρόμον διὰ θαλάσσης πρὸς τὰς Ἰνδίας, ὥστε νὰ διευκολυνθῇ τὸ ἐμπόριον. Μὲ τὴν χρησιμοποίησιν τῆς ναυτικῆς πυξίδος τοῦτο ἦτο κατορθωτὸν πλέον.

Πρῶτος ὁ Πορτογάλος θαλασσοπόρος Ἑρρίκος ἔπλευσε πρὸς τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανὸν και ἀνεκάλυψε τὰς νήσους Μαδέραν, Καναρίους, Ἀζόρας και τὴν ἀκτὴν τῆς Ν. Γουϊνέας. Κατόπιν ὁ Βαρθολομαῖος Διάζ (1486) ἔφθασε μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἑλπίδος. Ὁ τολμηρὸς Βάσκο Ντὲ Γκάμα (1498) ἐπέρασε τὸ Ἀκρωτήριο τῆς Καλῆς Ἑλπίδος και ἔφθασεν εἰς τὰς Ἰνδίας. Ἡ ὁδὸς πρὸς τὰς Ἰνδίας ἀνεκαλύφθη.

Ἀργότερον ἄλλοι θαλασσοπόροι (Ἰσπανοί, Ὀλλανδοί, Ἀγγλοὶ) ἐπεχείρησαν πολλὰ μακρινὰ ταξίδια, ἀνεκάλυψαν νέας χώρας εἰς τὴν Ἀσίαν και ἴδρυσαν ἀποικίας. Τὸ ἐμπόριον μεταξύ Εὐρώπης και

Ἄσιας ηὐξήθη καὶ τὰ προϊόντα ἔφθανον πλέον ἄφθονα καὶ εὐθηνά.

2. Ἡ ἀνακάλυψις τῆς Ἀμερικῆς. Ἄλλος τολμηρὸς θαλασσοπόρος ὁ Γενουάτης Χριστόφορος Κολόμβος, ἐσκέφθη νὰ ταξιδεύσῃ πρὸς τὰς Ἰνδίας ἀπὸ ἄλλον δρόμον, ἀπὸ τὴν Δύσιν. Πρὸς τοῦτο ἐστηρίχθη εἰς τὴν γνώμην τῶν Ἑλλήνων γεωγράφων, ὅτι ἡ γῆ εἶναι σφαιρική. Εὗρε προθύμους τοὺς βασιλεῖς τῆς Ἰσπανίας Φερδινάνδον καὶ Ἰσαβέλλαν νὰ

Χριστόφορος Κολόμβος.

τὸν βοηθήσουν· τοῦ διέθεσαν 3 πλοῖα καὶ 90 ναύτας, μὲ τὰ ἀπαραίτητα ἐφόδια. Τὸν Αὐγούστον τοῦ 1492 ὁ Κολόμβος διέσχισε τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανὸν καί, ἔπειτα ἀπὸ πολλοὺς κινδύνους, ἔφθασεν εἰς τὴν νῆσον Γουαναχάνην τῆς Ἀμερικῆς, τὴν ὁποίαν ὠνόμασεν Ἄγιον Σωτῆρα. Ἐπροχώρησε καὶ ἀνεκάλυψε τὴν Κούβαν καὶ Αἴτην. Πλήρης χαρᾶς ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἰσπανίαν, ὅπου τὸν ὑπέδεχθησαν μὲ μεγάλας τιμὰς. Ἔκαμε καὶ ἄλλα ταξίδια καὶ ἀνεκάλυψε καὶ ἄλλας νήσους τῆς Ἀμερικῆς. Ἐπίστευεν ὅμως, ὅτι εἶχε φθάσει εἰς τὰς Ἰνδίας καὶ τὰς ὠνόμασε Δυτικὰς Ἰνδίας.

Ἄλλοι θαλασσοπόροι, Ἰσπανοὶ καὶ Πορτογάλοι, ἐπραγματοποίησαν ἄλλα ταξίδια καὶ ἐπίεσθησαν ὅτι πρόκειται περὶ νέας ἡπείρου, ἡ ὁποία ὠνομάσθη Ἀμερική, ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Ἀμερικο Βεσπούκι, ὁ ὁποῖος τὴν ἐμελέτησε, τὴν περιέγραψε καὶ ἔκαμε τὸν χάρτην τῆς.

Μὲ τὴν ἀνακάλυψιν τῆς Ἀμερικῆς ἡ Ἰσπανία ἐδημιούργησε μέγα ἀποικιακὸν κράτος. Αἱ ἀνακαλυφθεῖσαι χῶραι ὠνομάσθησαν Νέος Κόσμος. Αἱ ἐξερευνηθεῖσαι ἐξηκολούθησαν καὶ ἀπὸ Ἀγγλοὺς καὶ Γάλλοις ἐξερευνητάς, οἱ ὅποιοι ἴδρυσαν ἐκεῖ νέας ἀποικίας.

Αί άποικίαι τής Ἄμερικῆς ἠλευθερώθησαν κατά τὸ πλεῖστον καὶ ἀπετέλεσαν τὰ νέα κράτη αὐτῆς, ὅπως εἶναι αἱ Ἑνωμένοι Πολιτεῖαι κ.ά. Αἱ νέαι χῶραι γενικῶς ἐβοήθησαν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πολιτισμοῦ, ἐνῶ νέα προϊόντα μετεφέρθησαν εἰς τὴν Εὐρώπην.

3. Ὁ περίπλους τῆς Γῆς. Τὸν Σ/βριον τοῦ 1519 ἄλλος τολμηρὸς θαλασσοπόρος, ὁ Πορτογάλος Φερδινάνδος Μαγγελάνος, ἐξεκίνησεν ἀπὸ τὴν Ἰσπανίαν μὲ 5 πλοῖα, διέσχισε τὸν Ἀτλαντικόν, ἔφθασεν εἰς τὴν Ν. Ἄμερικὴν, ἐπέρασε τὸν πορθμὸν μεταξύ τῆς ἠπείρου καὶ τῆς Γῆς τοῦ Πυρός, (ὁ ὁποῖος λέγεται ἕκτοτε πορθμὸς τοῦ Μαγγελάνου) καὶ διὰ τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ ἔφθασεν εἰς τὰς Φιλιππίνας νήσους. Ἐκεῖ ἐφονεύθη εἰς μάχην μὲ τοὺς ἰθαγενεῖς. Οἱ σύντροφοί του συνέχισαν τὸν πλοῦν καί, διὰ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἑλπίδος, ἔφθασαν εἰς τὴν Ἰσπανίαν, μετὰ τριετῆ περιπέτειαν. Ἀπὸ τὰ 5 πλοῖα ὁμως μόνον ἓν ἐπέτυχεν νὰ ἐπιστρέψῃ.

4. Ἀποτελέσματα τῶν ἀνακαλύψεων. Αἱ ἀνακαλύψεις τῶν νέων χωρῶν συνετέλεσαν πολὺ εἰς τὴν πρόοδον τῆς ἀνθρωπότητος. Πολλοὶ Εὐρωπαῖοι μετηνάστευσαν, ἴδρυσαν ἀποικίας, ἔκαμαν ἐπιχειρήσεις καὶ ἐπλούτησαν. Τὸ ἐμπόριον ἀνεπτύχθη μεταξύ τῶν λαῶν καὶ ἡ βιομηχανία προώδευσε. Μεγάλα πλοῖα διέσχιζαν τώρα τοὺς ὠκεανούς καὶ πολλαὶ παράλια πόλεις ἔγιναν μεγαλουπόλεις.

Αἱ ἀνακαλύψεις συνετέλεσαν οὕτω εἰς μίαν σπουδαίαν κοινωνικὴν μεταβολήν. Ὁ πλοῦτος ἐφυγεν ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν φεουδαρχῶν καὶ εὐγενῶν. Περιήλθεν εἰς τοὺς ἐμπόρους, τοὺς ἐπιστήμονας, τοὺς ναυτικούς, τοὺς τεχνίτας. Ὅλοι αὐτοὶ ἤρχισαν νὰ λαμβάνουν μέρος εἰς τὴν διοίκησιν τῶν κρατῶν καὶ ἐξελέγησαν κυβερνηταί.

Αἱ ἐπιστῆμαι ἐσημείωσαν ἀλματώδη πρόοδον. Ἐπλουτίσθησαν μὲ τὰ πορίσματα νέων ἐρευνῶν διὰ τῆς ἐξετάσεως ζῶων καὶ φυτῶν, νέων ἀνθρώπων καὶ ἀγνωστων φυσικῶν καὶ κοινωνικῶν νόμων. Ἡ ὄψις τοῦ κόσμου ἤλλαξε.

Μὲ τὴν Ἀναγέννησιν εἰσηλθεν ἡ ἀνθρωπότης εἰς μίαν νέαν ἱστορικὴν περίοδον, ἡ ὁποία ὀνομάζεται περίοδος τῶν Νέων Χρόνων.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ.

1. Ποῖαι ἦσαν αἱ σπουδαιότεραι ἀνακαλύψεις τοῦ 15ου αἰῶνος.
2. Πίναξ τῶν ὀνομάτων καὶ ἀνακαλύψεων.
3. Ποῖαι ἦσαν αἱ σπουδαιότεραι ἐφευρέσεις.

4. Πῶς ἔγραφον οἱ ἀρχαῖοι (πάπυροι, περγαμηνά κλπ.).
 5. Ἐπισκεφθῆτε ἐν σύγχρονον τυπογραφεῖον.
 6. Ἀσχολίαι εἰς τὸν χάρτην: σημειώσατε τὰ δρομολόγια τῶν μεγάλων θαλασσοπόρων.
 7. Πληροφορίαι περισσώτεραι: περὶ ναυτικῆς τυξίδος, πυρίτιδος, τυπογραφίας, Ἰνδιῶν, Ἀμερικῆς, σημερινῶν κατοίκων καὶ πολιτισμοῦ τῶν.
- B. 1. Καταγράψατε τὰς περιόδους τῆς Βυζαντινῆς Ἱστορίας.
2. Ἀναφέρατε τὰ χαρακτηριστικὰ πρόσωπα καὶ τὰ σημαντικώτερα γεγονότα ἐκάστης περιόδου.
 3. Σημειώσατε τὰς περιόδους προόδου καὶ παρακμῆς.
 4. Τί ὠφελήθη ἡ Εὐρώπη ἀπὸ τὴν κατάλυσιν τοῦ Βυζαντίου.
 5. Μὲ τὸ ὕλικόν τοῦ ἔτους (ἐργασίας, λεξικόν, ὀνομάτων, πίνακας χρονολογιῶν, λευκώματα, χάρτας, εἰκόνας κλπ.) νὰ διοργανώσετε ἑκθεσιν τῆς ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ μας.

Ημερολόγιο
1. Ημερολόγιο
2. Ημερολόγιο
3. Ημερολόγιο
4. Ημερολόγιο
5. Ημερολόγιο
6. Ημερολόγιο
7. Ημερολόγιο
8. Ημερολόγιο
9. Ημερολόγιο
10. Ημερολόγιο
11. Ημερολόγιο
12. Ημερολόγιο
13. Ημερολόγιο
14. Ημερολόγιο
15. Ημερολόγιο
16. Ημερολόγιο
17. Ημερολόγιο
18. Ημερολόγιο
19. Ημερολόγιο
20. Ημερολόγιο
21. Ημερολόγιο
22. Ημερολόγιο
23. Ημερολόγιο
24. Ημερολόγιο
25. Ημερολόγιο
26. Ημερολόγιο
27. Ημερολόγιο
28. Ημερολόγιο
29. Ημερολόγιο
30. Ημερολόγιο
31. Ημερολόγιο
32. Ημερολόγιο
33. Ημερολόγιο
34. Ημερολόγιο
35. Ημερολόγιο
36. Ημερολόγιο
37. Ημερολόγιο
38. Ημερολόγιο
39. Ημερολόγιο
40. Ημερολόγιο
41. Ημερολόγιο
42. Ημερολόγιο
43. Ημερολόγιο
44. Ημερολόγιο
45. Ημερολόγιο
46. Ημερολόγιο
47. Ημερολόγιο
48. Ημερολόγιο
49. Ημερολόγιο
50. Ημερολόγιο
51. Ημερολόγιο
52. Ημερολόγιο
53. Ημερολόγιο
54. Ημερολόγιο
55. Ημερολόγιο
56. Ημερολόγιο
57. Ημερολόγιο
58. Ημερολόγιο
59. Ημερολόγιο
60. Ημερολόγιο
61. Ημερολόγιο
62. Ημερολόγιο
63. Ημερολόγιο
64. Ημερολόγιο
65. Ημερολόγιο
66. Ημερολόγιο
67. Ημερολόγιο
68. Ημερολόγιο
69. Ημερολόγιο
70. Ημερολόγιο
71. Ημερολόγιο
72. Ημερολόγιο
73. Ημερολόγιο
74. Ημερολόγιο
75. Ημερολόγιο
76. Ημερολόγιο
77. Ημερολόγιο
78. Ημερολόγιο
79. Ημερολόγιο
80. Ημερολόγιο
81. Ημερολόγιο
82. Ημερολόγιο
83. Ημερολόγιο
84. Ημερολόγιο
85. Ημερολόγιο
86. Ημερολόγιο
87. Ημερολόγιο
88. Ημερολόγιο
89. Ημερολόγιο
90. Ημερολόγιο
91. Ημερολόγιο
92. Ημερολόγιο
93. Ημερολόγιο
94. Ημερολόγιο
95. Ημερολόγιο
96. Ημερολόγιο
97. Ημερολόγιο
98. Ημερολόγιο
99. Ημερολόγιο
100. Ημερολόγιο

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

1. ΡΩΜΑΙΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΕΣ	Σελ. 7
1. Ἀνάπτυξις — Ἑκτασις Ρωμ. κράτους	» 7
2. Πύρρος — Συμπολιτεῖται — Ἐμφύλιοι πόλεμοι τῶν Ἑλλήνων ...	» 12
3. Κατακτητ. Πόλεμοι τῶν Ρωμαίων — Ὑποταγή τῆς Ἑλλάδος ..	» 15
4. Ἐπίδρασις τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ τοῦ ἑλλ. πολιτισμοῦ ἐπὶ τῶν Ρωμαίων	» 19
2. Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ	
1. Ἐμφάνισις τοῦ Χριστιανισμοῦ	» 22
2. Ἀγῶνες — Διωγμοὶ — Ἐξάπλωσις τῆς νέας Θρησκείας	» 24
3. Ο ΜΕΓΑΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ	
1. Ἡ Ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία	» 28
2. Ὁ αὐτοκράτωρ Μέγας Κωνσταντῖνος	» 30
3. Τὸ Λάβαρον	» 31
4. Ὁ Κωνσταντῖνος Μονοκράτωρ	» 32
5. Ὁ Κωνσταντῖνος προστάτης τοῦ Χριστιανισμοῦ	» 34
6. Ἄρειος καὶ ἡ Α' Οἰκ. Σύνοδος	» 35
7. Μεταφορὰ τῆς πρωτεύουσας	» 35
8. Θάνατος Μ. Κωνσταντίνου	» 37
4. ΟΙ ΔΙΑΔΟΧΟΙ ΤΟΥ ΜΕΓ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ	» 39
5. Ο ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΣ	» 49
1. Ἰουστινιανὸς καὶ Θεοδώρα	» 49
2. Ἡ «στάσις τοῦ νίκαια»	» 51
3. Πόλεμοι κατὰ τῶν ἑθρῶν τῆς αὐτοκρατορίας	» 54
4. Τὰ μεγάλα εἰρηνικὰ ἔργα τοῦ Ἰουστινιανοῦ	» 56
6. Ο ΗΡΑΚΛΕΙΟΣ	» 64
1. Οἱ διάδοχοι τοῦ Ἰουστινιανοῦ	» 64
2. Ἡ κατάστασις τοῦ κράτους ἐπὶ Ἡρακλείου	» 65
3. Ἡρωϊκοὶ ἀγῶνες κατὰ τῶν Περσῶν	» 66
4. Πολιορκία τῆς Κων/πόλεως ὑπὸ τῶν Ἀβάρων — Ἀκάθιστος Ὕμνος	» 68
5. Ἡ ἐπιστροφή τοῦ Ἡρακλείου — Ὑψωσις Τ. Σταυροῦ	» 69
7. Ο ΜΩΑΜΕΘΑΝΙΣΜΟΣ	
1. Ὁ Μωάμεθ καὶ ἡ θρησκεία του	» 72

2. Ἀνάπτυξις Μωαμ. Ἀραβικοῦ κράτους	Σελ.	74
3. Πόλεμοι Ἀράβων κατὰ τοῦ Βυζαντίου	»	75
4. Ἀραβικὸς πολιτισμὸς	»	76
8. Η ΔΥΝΑΣΤΕΙΑ ΤΩΝ ΙΣΑΥΡΩΝ	»	79
9. ΣΛΑΥΟΙ ΚΑΙ ΒΟΥΛΓΑΡΟΙ	»	83
10. ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ ΔΥΝΑΣΤΕΙΑ	»	86
— Βασίλειος Α' ὁ Μακεδὼν	»	86
— Φωκᾶς, Τιμισκῆς	»	88
— Βασίλειος Β' ὁ Βουλγαροκτόνος	»	89
— Ἀκμὴ τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας	»	91
— Περιγραφή τῆς Κων/πόλεως	»	93
11. ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΔΥΤ. ΕΥΡΩΠΗΣ	»	99
— Κράτη Δυτ. Εὐρώπης	»	99
— Σταυροφορίαι	»	103
12. Η ΦΡΑΓΚΟΚΡΑΤΙΑ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ	»	109
13. ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΚΡΑΤΗ	»	111
14. ΑΝΑΚΤΗΣΙΣ ΤΗΣ ΚΩΝ/ΠΟΛΕΩΣ	»	115
15. ΟΙ ΟΘΩΜΑΝΟΙ ΤΟΥΡΚΟΙ		
1. Σελτζούκοι Τουῦρκοι	»	117
2. Ὀθωμανοὶ Τουῦρκοι	»	118
3. Στρατιωτικὴ ὀργάνωσις τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους	»	119
4. Ἐπέκτασις τοῦ Τουρκικοῦ κράτους	»	120
5. Μανουήλ — Βαγιαζήτ	»	122
6. Τελευταῖοι Ἀγῶνες Ἑλλήνων κατὰ τῶν Τούρκων	»	125
7. Μωάμεθ Β' — Κωνσταντῖνος ΙΑ'	»	129
8. Πολιορκία καὶ ἄλωσις τῆς Κων/πόλεως	»	131
9. Κατάκτησις τῶν λοιπῶν Ἑλλ. χωρῶν	»	140
16. ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ	»	142
Ἄ Ο Βυζαντινὸς πολιτισμὸς	»	147
Σημασία τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας	»	154
17. Η ΔΥΤΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ — ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ	»	158
— Λαοὶ καὶ κράτη	»	158
— Ἀναγέννησις τῶν γραμμάτων καὶ τεχνῶν	»	161
— Ἐφευρέσεις καὶ Ἀνακαλύψεις	»	162
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	»	169

Ἐξώφυλλον ΔΗΜ. ΔΑΡΖΕΝΤΑ

0020555932

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ «ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ»

ΑΝΑΡΧΗΤΡΙΑΚΗ - ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ

ΜΑΘΗΣΗ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ - ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΑΝΑΡΧΗΤΡΙΑΚΗ

ΕΚΔΟΣΙΣ Α' (VIII) ΑΝΤ.: 250.000. ΣΥΜΒΑΣΙΣ : 1942/26-7-1969

ΕΚΤΥΠΩΣΙΣ - ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ
ΚΟΙΝΟΠΡΑΞΙΑ ΧΡ. ΧΡΗΣΤΟΥ - ΕΝΩΣΙΣ ΤΣΙΓΚΟΓΡΑΦΩΝ

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ "ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ"

ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΠΟΡΩΝ

ΜΕΣΩ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΗΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΣΗΣ

